

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ศีลห้า : เกณฑ์ชี้วัดและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

**The Five Precepts: Criteria and the Promotion of
Individual and Social Peace**

โดย

ดร.सानุ มัทธนาคุลย์ และคณะ

วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรพ.๕๘-๐๑๒

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ศีลห้า : เกณฑ์ชี้วัดและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

The Five Precepts: Criteria and the Promotion of Individual and Social Peace

โดย

ดร.सानุ มัทธนาคุลย์ และคณะ

วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรพ.๕๘-๐๑๒

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Five Precepts: Criteria and the Promotion of Individual and Social Peace

By

Dr. Sanu Mahatthanadull et al.

International Buddhist Studies College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2558

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
SRB. 58-012
(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: ศิลหำ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม
 ผู้วิจัย: ดร. สานุ มหัทธนาคุณุ์ และคณะ
 ส่วนงาน: วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปีงบประมาณ: ๒๕๕๘
 ทูลอดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาเกณฑ์ชีวิตศิลปหำในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ๒) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศิลปหำเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ศิลหำในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีปรากฏในหลากหลายพระสูตร แต่ก็มีเนื้อหาที่เป็นไปในลักษณะเดียวกันคือการละเว้นจะการกระทำ ๕ ประการมีฆ่าสัตว์เป็นต้น ความหมายมีทั้งที่ตรงตัวและที่ปรากฏในรูปแบบอื่นเช่น สิกขาบท ๕ ธรรม ๕ และอริยธรรมตามลำดับ ส่วนเกณฑ์ชีวิตศิลปหำในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปหำและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปหำ ในขณะที่เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มุ่งเน้นให้หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้องปฏิบัติตามหลักศิลปหำอย่างเคร่งครัด หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม จ.สระบุรีโดดเด่นเรื่องการใช้ปัญญาในการรับรู้ เลือกรับสารสนเทศ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม จ.ลำพูน มีอัตลักษณ์ชุมชนที่ชัดเจนเรื่องศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชน เกณฑ์ศิลปหำแบบบูรณาการที่พัฒนาโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. เป็นเกณฑ์ที่มาจาก การบูรณาการหลักศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมเข้าไว้ด้วยกันทั้งหมด ในการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในภาพใหญ่นั้นมีเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตัวชีวิตเป็นตัวกำกับ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลปหำเป็นการนำเอาเกณฑ์ชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งสองเกณฑ์ มาวิเคราะห์ข้อความและคำศัพท์เดิมตั้งต้นขึ้นโบราณที่ถูกแปลมาจากภาษาบาลีที่ปรากฏในอรรถาธิบายและนำขึ้นสู่การปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เกณฑ์ดังกล่าวได้แก่ (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปหำ และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปหำ ส่วนรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศิลปหำเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม พัฒนามาบนพื้นฐานของความสันติสุขในโลกอันเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลรู้จักรักษาและมีศิลปประจำใจตน เป็นหลักประกันให้กับทั้งบุคคลผู้มีศิลปและบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในสังคมนั้น ๆ เป็นสันติสุข ๕ มิติ คือ สันติสุขแห่งชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสติปัญญา

คำสำคัญ : เกณฑ์ชีวิต, การเสริมสร้าง, บุคคลและสังคม, สันติสุข, ศิลหำ

Research Title: The Five Precepts: Criteria and the Promotion of Individual and Social Peace
Researchers: Dr. Sanu Mahatthanadull et al.
Department: International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year: 2558 / 2015
Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This is a qualitative research with two objectives, namely; 1) to study the criteria for the Five Precepts in the Buddhist scriptures and the operating standard for the Five Precepts Villages project, 2) to develop and present the norm of the criteria for the Five Precepts for the promotion of peace of the person and society.

The findings show that the Five Precepts have implications in various *suttas*. But it has the same content is to restrain from five bad actions, taking one's life for instance. The direct meaning according to the Buddhist scriptures as Five Precepts itself (*pañca sīla*), and in the other forms as *pañca sikkhāpada*, the Five *dhammas*, and *ariya dhamma* respectively. The criteria for the Five Precepts in the Buddhist scriptures are 1) a criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) a criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. Whilst the standard for the Five Precepts Villages project strictly invigilating villagers in observance the Precepts. The two case studies characterize each village. The Five Precepts village project of Wat Kao Lat Wanaram, Saraburi Province outstanding in the using of wisdom in managing the information technologies, while the Five Precepts village project of Ban Hui Tom, Lam Poon Province shows outstanding community identity. As an important institute in driving the project, Buddhist Research Institute of MCU presented an integrated criterion which integrated together the principles of morality and ethics. In holistic view of the process of carrying out the Five Precepts Villages project, an operating criterion comprising of forty indicators was used in order to supervise and control the operation of the project. The development of criteria for the Five Precepts is carried out by analyzed and modified the original texts and vocabularies that appeared in the primary source of commentaries. As a result, they are 1) a developed criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) a developed criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. Lastly, the norm of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace are developed based on the world peace arising from the individual scale. It is an insurance of fivefold peace; peace of life, asset, couple, data and information, and wisdom respectively.

Key Words: Criteria, Five Precepts, Individual, *pañca sīla*, Social Peace, the Promotion.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รหัสโครงการ สรพ.๕๘-๐๑๒ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ และสำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะได้รับความ
เมตตาอนุเคราะห์และความเอื้อเฟื้อจากบุคคลผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งคณะผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อ
แสดงความขอบคุณให้ปรากฏไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์เจ้าคุณ พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร. รอง
อธิการบดีฝ่ายวิชาการ ผู้เป็นที่ปรึกษางานวิจัยฉบับนี้ รวมถึง อาจารย์เจ้าคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต
(อบอูน), ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้คอย
ให้คำปรึกษาตลอดโครงการรวมถึงอำนวยความสะดวกให้สำเร็จลงได้ในที่สุด

ขอขอบพระคุณคณะทำงานตั้งแต่ผู้ร่วมวิจัย นางสาวสรिता มัทธนาคุลย์ นิสิตปริญญาเอก
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (หลักสูตรนานาชาติ) วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ช่วยวิจัยทุกๆ ท่านสำหรับความร่วมมืออันดีมาโดยตลอด รวมถึง
ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลประกอบงานวิจัย ตลอดจนขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในความสำเร็จครั้งนี้ที่
มิได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ได้หมดทุกท่าน

ดร. สานุ มัทธนาคุลย์ และคณะ

๑ ตุลาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญแผนภูมิและตาราง.....	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ณ

บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Background and Significance of the Problems).....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Research).....	๗
๑.๓ ปัญหาวิจัยที่ต้องการทราบ (Statement of the Problems Desired to Know).....	๘
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research).....	๘
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย (Definition of the Terms Used in the Research).....	๑๒
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework).....	๑๔
๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Review of Related Literature and Research Works).....	๑๔
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology).....	๒๑
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Advantages Expected to Obtain from the Research).....	๒๕

บทที่ ๒ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕.....	๒๖
๒.๑ ความหมายและระดับของศีล.....	๒๖
๒.๑.๑ ความหมายของศีล.....	๒๖
๒.๑.๒ ระดับของศีล.....	๒๘
๒.๒ อานิสงค์ของการรักษาศีลและโทษของการทุศีล.....	๒๘
๒.๒.๑ อานิสงค์ของการรักษาศีล.....	๒๙

๒.๒.๒ โทษของการทูลีล	๓๕
๒.๓ ความหมายของ คีลหำ (เบญจคีล)	๓๙
๒.๓.๑ คีลหำในความหมายตรงตัว	๔๐
๒.๓.๒ คีลหำในความหมายของ “สิกขาบท ๕”	๔๑
๒.๓.๓ คีลหำในความหมายของ “ธรรม ๕”	๔๔
๒.๓.๔ คีลหำในความหมายของ “อริยธรรม”	๔๕
๒.๓.๕ คีลหำในความหมายอื่น ๆ	๔๖
๒.๔ เกณฑ์ชีวิตคีลหำในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๕๒
๒.๔.๑ เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของคีลหำ	๕๒
๒.๔.๒ เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดคีลหำ	๖๔
๒.๕ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕	๗๗
๒.๕.๑ ความเป็นมาของโครงการ และเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ	๗๗
๒.๕.๒ กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕	๘๕
๒.๕.๓ เกณฑ์คีลหำแบบบูรณาการของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มจร.	๙๒
๒.๕.๔ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตัวชี้วัด	๙๖
บทที่ ๓ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตคีลหำและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตคีลหำเพื่อการเสริมสร้างสันติสุข	
ของบุคคลและสังคม	๑๐๓
๓.๑ ความหมาย และระดับของความสันติสุข	๑๐๓
๓.๑.๑ ความหมายของความสันติสุข	๑๐๓
๓.๑.๒ ระดับของความสันติสุข	๑๐๔
๓.๒ ความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตคีลหำ เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๐๗
๓.๒.๑ ความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๐๗
๓.๒.๒ เหตุผลในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๑๐
๓.๒.๓ ข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๑๒
๓.๓ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๑๗
๓.๓.๑ เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของคีลหำ (ต้นแบบ)	๑๑๗
๓.๓.๒ เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดคีลหำ (ต้นแบบ)	๑๑๙
๓.๓.๓ สัมภาษณ์เชิงลึก : วิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๒๑
๓.๓.๔ สันทนากลุ่มย่อย : วิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตคีลหำ	๑๒๖
๓.๓.๕ เกณฑ์ชีวิตคีลหำ (ฉบับพัฒนา)	๑๓๔

๓.๔ รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม.....	๑๕๓
๓.๔.๑ วิเคราะห์องค์ประกอบร่วมระหว่างเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้าและ เกณฑ์วินิจัยโทษของการล่วงละเมิด.....	๑๕๓
๓.๔.๒ รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม.....	๑๕๗
บทที่ ๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๑๖๑
๔.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๖๑
๔.๑.๑ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้าน รักษาศีล ๕.....	๑๖๑
๔.๑.๒ การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้าง สันติสุขของบุคคลและสังคม.....	๑๖๒
๔.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๑๖๔
๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕	๑๖๔
๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	๑๖๔
บรรณานุกรม.....	๑๖๕
ภาคผนวก ก บทควมวิจัย.....	๑๗๑
ภาคผนวก ข ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก/แนวคำถามในการสนทนากลุ่มย่อย.....	๒๐๕
ภาคผนวก ค กำหนดการสนทนากลุ่มย่อย/สัมมนาวิชาการ.....	๒๑๗
ภาคผนวก ง หนังสือขออนุญาต และหนังสือเชิญ.....	๒๒๒
ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๒๔๔
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๒๕๔

สารบัญแผนภูมิและตาราง

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิ ๑.๑ : แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๔
แผนภูมิ ๒.๑ : แสดงธาตุของมนุษย์จากระดับปัจเจกถึงสังคม.....	๕๑
แผนภูมิ ๒.๒ : แสดงลักษณะเด่นของกรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่ง.....	๙๑
แผนภูมิ ๒.๓ : แสดงมิติทั้ง ๒ ของตัวชี้วัดผลสำเร็จและเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕.....	๙๙
แผนภูมิ ๒.๔ : หลักศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕.....	๑๐๒
แผนภูมิ ๓.๑ : แสดงปัญจะสันติสุข ๒ ระดับใน ๕ มิติ.....	๑๐๗
แผนภูมิ ๓.๒ : แสดงลำดับขั้นและผลลัพธ์ของการวินิจฉัยสถานะของศีล.....	๑๔๔
แผนภูมิ ๓.๓ : แสดงจำนวนข้อขององค์ของการละเมิดศีลเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของศีลกลุ่มที่ ๑ : ปาณาติบาต และ อทินนาทาน.....	๑๔๖
แผนภูมิ ๓.๔ : แสดงเกณฑ์ตัดสินฯ ของศีลกลุ่มที่ ๑ : ปาณาติบาต และ อทินนาทาน.....	๑๔๗
แผนภูมิ ๓.๕ : แสดงจำนวนข้อขององค์ของการละเมิดศีลเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของศีลกลุ่มที่ ๒ : กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และสุราเมรยา.....	๑๔๘
แผนภูมิ ๓.๖ : แสดงเกณฑ์ตัดสินฯ ของศีลกลุ่มที่ ๒ : กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และสุราเมรยา.....	๑๔๙
แผนภูมิ ๓.๗ : องค์ประกอบร่วม (common elements) ที่ปรากฏอยู่ในทั้ง ๒ เกณฑ์.....	๑๕๔
แผนภูมิ ๓.๘ : แสดงรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม.....	๑๕๘

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตาราง ๒.๑ : แสดงอานิสงส์ของศีลและโทษของการทุศีล.....	๓๙
ตาราง ๒.๒ : แสดงความหมายของสิกขาบท ๕ และคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์.....	๔๔
ตาราง ๒.๑ : สรุปรองคประกอบของเกณฑ์วินิจนัยสถานะของศีลห้าทั้งหมด.....	๖๓
ตาราง ๒.๔ : แสดงองคประกอบของเกณฑ์วินิจนัยโทษของศีลห้า.....	๗๔
ตาราง ๒.๕ : สรุปรองคประกอบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.....	๗๖
ตาราง ๒.๖ : เกณฑ์ศีลห้าแบบบูรณาการของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.....	๙๕
ตาราง ๒.๗ : แสดงตัวชี้วัดผลสำเร็จและเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕.....	๙๗
ตาราง ๓.๑ : ข้อความต้นเดิมของเกณฑ์วินิจนัยสถานะของศีลห้าในชั้นบรรพชา.....	๑๑๘
ตาราง ๓.๒ : สรุปรองคประกอบของเกณฑ์วินิจนัยโทษของศีลห้าทั้งหมด (ต้นแบบ).....	๑๒๐
ตาราง ๓.๓ : แสดงองคประกอบในเกณฑ์วินิจนัยสถานะของศีลห้าจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เมื่อเปรียบเทียบกับบรรพชา.....	๑๒๔
ตาราง ๓.๔ : แสดงเกณฑ์วินิจนัยโทษของการละเมิดศีลห้า (บาปหนัก-เบา) จากการ สัมภาษณ์เชิงลึกเมื่อเปรียบเทียบกับบรรพชา.....	๑๒๕
ตาราง ๓.๕ : แสดงองคประกอบในเกณฑ์วินิจนัยสถานะของศีลห้าที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย เมื่อเปรียบเทียบกับบรรพชาและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๑๒๙
ตาราง ๓.๖ : แสดงเกณฑ์วินิจนัยโทษของการละเมิดศีลห้า (บาปหนัก-เบา) จากการสนทนา กลุ่มย่อยเมื่อเปรียบเทียบกับบรรพชาและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๑๓๓
ตาราง ๓.๗ : แสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจนัยสถานะของศีลห้า.....	๑๓๕
ตาราง ๓.๘ : แสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจนัยโทษของการละเมิดของศีลห้า.....	๑๓๗
ตาราง ๓.๙ : เกณฑ์ชีวิตศีลห้าฉบับพัฒนา.....	๑๔๐
ตาราง ๓.๑๐ : สรุปเกณฑ์วินิจนัยสถานะของศีลห้าเทียบแสดงผลเป็นร้อยละ.....	๑๕๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้อ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลากหลายแห่งโดยมีคำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อที่แตกต่างกันไปตามลำดับดังต่อไปนี้

คำย่อชื่อคัมภีร์ภาษาบาลีและภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ผู้วิจัยอ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มคัมภีร์ตามระบบอ้างอิง เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๑. หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ ข้อ ๒๔๕ หน้า ๒๐๑ เป็นต้น

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อ้างอิงจากทั้งคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และภาษาไทยฉบับพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๔ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๐/๒๓๐. หมายถึง องคุตตนิคาย มโนรสปุรณี ติกนิปาตอฏฐกถา เล่มที่ ๒ ข้อ ๘๐ หน้า ๒๓๐ และ ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๔๙. หมายถึง ขุททกนิคาย ปรมัตถทีปนี อิติวุตตกอรรถกถา เล่มที่ ๔๕ ข้อ ๒๕๒ หน้า ๔๔๙ เป็นต้น

ค. คำย่อชื่อคัมภีร์ปกรณ์วิเสส

อ้างอิงคัมภีร์วิสุทธิมรรคปกรณ์วิเสสภาษาไทยฉบับแปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ ฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔) โดยรูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย หน้า ตัวอย่างเช่น วิสุทธิ. (ไทย) ๑๒. หมายถึง วิสุทธิมรรคปกรณ์ หน้า ๑๒

ง. คำย่อชื่อคัมภีร์ฎีกาปกรณ์วิเสส

อ้างอิงคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ใช้นับภาษาไทย แปลโดยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/หน้า ตัวอย่างเช่น มงคล. (ไทย) ๒/๕๗. หมายถึง มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒ หน้า ๕๗

การอธิบายอักษรย่อคัมภีร์ภาษาบาลีและไทย เรียงลำดับจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณ์วิเสส อรรถกถาปกรณ์วิเสส ฎีกา ฎีกาปกรณ์วิเสสและคัมภีร์อื่นๆ ตามลำดับดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ค่าย่อ

ชื่อคัมภีร์

๑๐	ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๖	ส.นิ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
๑๘	ส.สฬา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
๑๙	ส.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
๒๑	องจตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ฉกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ขุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
๓๑	ขุ.ป.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

๓๕	อภิ.วิ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
๔๐-๔๕	อภิ.ป.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก ปิฎฐาน	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ภาษาบาลี

อง.ติก.อ.	(บาลี) =	องคุตตรนิกาย มโนรณปุรณี	ติกนิปาตอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.อ.	(บาลี) =	องคุตตรนิกาย มโนรณปุรณี	ปญจกนิปาตอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.อ.	(บาลี) =	ขุททกนิกาย ปรมตลโขติกา	ขุททกปาฐอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ภาษาบาลี

อภิ.วิ.อ.	(บาลี) =	อภิธมมปิฎก วิภงค	สมโมหวิโนทนีอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
-----------	----------	------------------	--------------------	------------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย

เล่มที่	เล่ม	ภาค	ตอน	คำย่อ	ชื่ออรรถกถา	
๑๗	๑	๑	-	ม.มฺว. (ไทย)	ปัญจสุทนี	มูลปัณณาสกอรรถกถา
๑๘	๑	๒	-	ม.มฺว. (ไทย)	ปัญจสุทนี	มูลปัณณาสกอรรถกถา
๑๙	๑	๓	-	ม.มฺว. (ไทย)	ปัญจสุทนี	มูลปัณณาสกอรรถกถา
๓๓	๑	๒	-	อง.ทก.อ. (ไทย)	มโนรทปุรณิ	ทกนิบาตอรรถกถา
๓๖	๓	-	-	อง.ปญจก.อ. (ไทย)	มโนรทปุรณิ	ปัญจนิบาตอรรถกถา
๔๕	๑	๔	-	ช.อิตฺติ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	อิตฺตวตฺตกอรรถกถา

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย

เล่มที่	เล่ม	ภาค	ตอน	คำย่อ	ชื่ออรรถกถา	
๗๕	๑	๑	-	อภ.สง.อ. (ไทย)	ฉัมมมสังคณี	อัฐสาลินีอรรถกถา
๗๖	๑	๒	-	อภ.สง.อ. (ไทย)	ฉัมมมสังคณี	อัฐสาลินีอรรถกถา
๗๗	๒	๑	-	อภ.วิ.อ. (ไทย)	วิภังค์	สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา

ปกรณ์วิเสส

วิสุทธิ. (ไทย) = วิสุทธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)

ฎีกาปกรณ์วิเสส และอื่น ๆ

มงคล. (ไทย) = มงคลัตถทีปนี (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Background and Significance of the Problems)

สังคมแห่งความสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาให้เกิดมีขึ้นบนโลก ศาสนาพุทธได้วางรากฐานให้สังคมเป็นสังคมในอุดมคติของมนุษย์อันดำเนินไปภายใต้สงฆวินัยที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้กับสังคมแห่งสงฆ์เพื่อความปลอดภัยอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีศีลเป็นเครื่องชี้วัดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นเดียวกับคฤหัสถ์ที่ถือเอาศีลห้า (เบญจศีล) ซึ่งเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานประจำตัวของสังคมมนุษย์ ในอีกแง่มุมหนึ่งเป็นข้อห้ามในลำดับเบื้องต้นตามพุทธประสงค์ในอันที่จะเป็นเครื่องมือในการกำหนดความปกติสุขของมวลมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันด้วยสันติภาพอย่างยั่งยืนภายใต้สังคมโลก

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงบนโลกมิได้เป็นไปตามสังคมแห่งอุดมคติที่ถูกโอบล้อมไว้ด้วยสันติภาพดังกล่าว โลกมนุษย์ในยุคปัจจุบันถูกปกคลุมไปด้วยภาวะตรงกันข้ามกับสันติภาพ คือเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความไม่ปลอดภัย พฤติกรรมที่ต่ำทราม ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ความผิดปกติของจิตใจ กล่าวคือเป็นสังคมที่ไร้บรรทัดฐานทางศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ดังจะเห็นได้จากคดีอาชญากรรมเกือบทั้งหมดในปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นผลมาจากการละเมิดศีลห้าทั้งสิ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้ง การประทุษร้าย ทำลายล้างผลาญชีวิต ทำร้ายร่างกาย ฆ่าฟัน การลักทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ วังร้าวทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ ริดไถ ชิงทรัพย์ จี้ปล้น การทำความผิดทางเพศ ข่มขืนกระทำชำเรา การค้าประเวณี ค้าขายวัตถุสิ่งของลามก การโกหก พูดเท็จ หลอกลวง พูดให้ร้ายผู้อื่น พูดเพื่อทำลายความสามัคคีในหมู่คณะ การเสพสิ่งเสพติดและสิ่งมีนเมา ตลอดจนการก่อปัญหาสังคมและอุบัติเหตุต่างๆ อันสืบเนื่องมาจากสิ่งเสพติดและสิ่งมีนเมาเหล่านั้น แน่นนอนว่าการล่วงละเมิดหลักธรรมขั้นพื้นฐานจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสังคมได้ในที่สุด ดังนั้น ศีลห้าจึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการวัดความเสื่อมโทรมของสังคม นอกจากนั้นยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างต่ำที่สุดของความประพฤติของมนุษย์ มีเกณฑ์อื่นที่มีระดับสูงขึ้นไปตามลำดับตามหลักไตรสิกขา อันได้แก่ สมาธิซึ่งเป็นมาตรฐานทางจิต และปัญญาซึ่งเป็นมาตรฐานทางปัญญา อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้จะมุ่งให้ความสำคัญกับเกณฑ์มาตรฐานระดับต้นคือ มาตรฐานทางความประพฤติของมนุษย์ นั่นก็คือศีลห้าอันเป็นมาตรฐานสำหรับรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูล เป็น

พื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงามและการพัฒนาที่สูงขึ้นไป^๑ มองในแง่นี้ ศิล เป็นคำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยตรง และสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด เนื่องจากศิลปะเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางกายและวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้น การดำเนินกิจการต่างๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อม ให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน^๒ เหล่านี้เป็นหน้าที่ของศิลปะในบริบททางสังคมทั้งสิ้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคแห่งสังคมร่วมสมัยนี้ หลักการ ข้อปฏิบัติ รวมถึงสาระของศิลปะในบางบริบทที่อาจผิดเพี้ยนไปจากพุทธประสงค์เดิมจึงสมควรได้รับการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องอันเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องถูกผลักดันให้เกิดขึ้น หนึ่งในบุคคลสำคัญผู้เล็งเห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปะที่มีต่อสังคมได้แก่ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญญ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงประทานโอวาทว่า “คณะสงฆ์และรัฐบาลต้องการสร้างความสุขแห่งประชาชน สันติสุขของประเทศชาติ รวมทั้งต้องการความปรองดอง สมานฉันท์ ด้วยการนำหลักของศิลปะมาสู่การปฏิบัติของประชาชน”^๓ และได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศิลปะมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน สมดังโอวาทที่ได้ประทานไว้ว่า “เมื่อมนุษย์ทุกคนมีศิลปะด้วยกัน ประชาชน สังคมนั้นๆ ย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข”^๔

ด้วยเหตุนี้ โครงการวิจัยอันเกี่ยวเนื่องด้วยศิลปะจึงถือกำเนิดขึ้น เช่นโครงการ “วิจัยพัฒนาศักยภาพองค์กรพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายหมู่บ้านศิลปะ ๕” โดยมจร. ร่วมกับ สสส. ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นกิจกรรมพัฒนาสังคมซึ่งอิงอยู่กับหลักศิลปะเพื่อให้ในอนาคต คณะสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และส่วนราชการในพื้นที่ร่วมมือกันทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมให้ศิลปะ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕), หน้า ๓๒๖.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๙๑๔.

^๓ เกลนิวส์ ฉบับวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘. “สมเด็จพระวัดปากน้ำมั่นใจศิลปะ ๕ ทำให้เกิดปรองดอง”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/education/๓๐๖๔๕๖> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

^๔ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, “ขอความเห็นชอบโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา : หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, **มติมหาเถรสมาคม**, ครั้งที่ พิเศษ/๒๕๕๗, หน้า ๑.

ห้ำเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนไทย^๕ ตลอดจนโครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดลำพูน ที่มีสมาชิกกว่า ๔๐๐ หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนร่วมกันรักษาศีลห้าในทุกตำบลและอำเภอ^๖ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ถูกพัฒนาขึ้นสู่การปฏิบัติจริงจังกอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปและเสริมสร้างความสุขของบุคคลและสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการดำเนินโครงการจะเน้นการบูรณาการความร่วมมือ ทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน ซึ่งรับผิดชอบโดย ๓ หน่วยงานหลักได้แก่ มหาเถรสมาคม, กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีจำนวนสมาชิกทั่วประเทศไทยแบ่งเป็น (๑) สมาชิกศีลห้า ระดับ ๑ จำนวน ๑,๐๗๖,๓๖๕ คน (๒) สมาชิกศีลห้า ระดับ ๒ จำนวน ๒๙,๐๑๐ คน^๗ สมาชิกแยกตามอำเภอทั่วจังหวัดกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น (๑) สมาชิกศีลห้า ระดับ ๑ จำนวน ๒๐,๔๐๗ คน (๒) สมาชิกศีลห้า ระดับ ๒ จำนวน ๘๔ คน^๘ หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้องปฏิบัติตามหลักศีลห้าอย่างเคร่งครัดตามนิยามที่ระบุไว้คำว่า “รักษาศีล” หมายถึง การควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุมโทสะ ความโหดร้าย หยาดคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย โดยมีศีลห้าเป็นหลักในการปฏิบัติ^๙ ดังข้อความรณรงค์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า “ให้วัด, สถานศึกษา, หน่วยงานอื่นๆ รณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีลห้าโดยมีข้อความดังนี้ (๑) ไม่มุงร้ายทำลายผู้อื่น (๒) ไม่ทุจริตคิดโกง (๓)

^๕ คมชัดลึกออนไลน์. “สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้ความสำคัญกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๔๐๘๐๖/๑๘๙๖๓๑.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

^๖ พระราชบัญญัติมูลนิธิ, “ทิศทางการวิจัยเชิงพุทธธรรม”, โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเชิงพุทธธรรม ครั้งที่ ๑, สถาบันวิจัยทรัพยากรมนุษย์ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๗ Sila5.com โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “จำนวนสมาชิกแต่ละจังหวัด จากมากไปหาน้อย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://new.rgtcenter.com/report/web/getSilaReport๖/project_type/๙ [๒๕ เมษายน ๒๕๕๘].

^๘ Sila5.com โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “จำนวนสมาชิกแต่ละจังหวัด/อำเภอ จากมากไปหาน้อย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://new.rgtcenter.com/report/web/getSilaReport๑/project_type/๙ [๒๕ เมษายน ๒๕๕๘].

^๙ มหาเถรสมาคม, (ร่าง) ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๑. ใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” พ.ศ. ๒๕๕๗, เอกสารเย็บเล่ม, หน้า ๔๕, ๔๙.

ไม่ประพุดิผิตในกาม (๔) ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ (๕) ไม่เกี่ยวข้องสิ่งเสพติดให้โทษ”^{๑๐} ทั้งนี้เพื่อความรูู้ความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

จากหลักการของศีลห้าที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่ายังขาดเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าแต่ละข้อ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในเชิงปฏิบัติและประเมินผล อย่างไรก็ตาม เพื่อดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จำเป็นต้องพิจารณาถึงสาระสำคัญของศีลห้าทั้งในบริบทของความหมาย ประเภท และลักษณะของศีลห้า ยิ่งไปกว่านั้น จะต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้โดยเฉพาะเจาะจงในเรื่องของเกณฑ์มาตรฐานการละเมิดศีลห้าข้อซึ่งต้องเป็นรูปแบบสากลและมีความชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวินิจฉัยพฤติกรรมการละเมิดศีลของบุคคลและเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันได้อย่างถูกต้องปราศจากความคลุมเครือ เกณฑ์ฯ ดังกล่าวนี้นี้จำเป็นต้องถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อหาทิศทางและแนวโน้มของการดำเนินการโครงการที่เกี่ยวข้องกับศีลห้าทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคตได้อย่างเป็นรูปธรรมด้วย ยกตัวอย่างเช่น กรณีโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ที่มีการงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์ (มังสวิวัติ) รวมอยู่ในแผนปฏิบัติการ^{๑๑} โครงการดังกล่าวจะต้องสามารถตอบคำถามให้ได้ อย่างชัดเจนว่า “การรักษาศีลห้า ข้อที่ ๑ คือ ไม่มุ่งทำลายผู้อื่นนั้นครอบคลุมถึงการงดเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์หรือไม่?” ในกรณีนี้ การวิเคราะห์เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าจะเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากศีลห้ามีสาระสำคัญอยู่ที่เกณฑ์ในการวัดการล่วงละเมิดของศีลแต่ละข้อ เมื่อเกณฑ์ชี้วัดนี้ขาดความชัดเจนและเที่ยงตรงก็จะขาดความชอบธรรมในการวิเคราะห์ ประเมิน และตัดสินความผิดของพฤติกรรมที่หลากหลายของบุคคลที่มีพื้นฐานทางความคิดต่างกัน ในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการทั้งหมดของการปฏิบัติตามหลักศีลห้า เริ่มต้นจากกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบ และข้อบังคับของศีลแต่ละข้อ ตลอดจนถึงรูปแบบ วิธีการ ฯลฯ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของการดำเนินโครงการทั้งหมดในระดับมหัพภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงหลักการและทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานราก ยิ่งไปกว่านั้น หากปัญหานี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขก็จะก่อให้เกิดแนวโน้มของพฤติกรรม ศีล พรต หรือข้อปฏิบัติตนต่างๆ ที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานรากของศีลห้าอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่จะส่อไปในทางที่

^{๑๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนศึกษา, “การจัดทำแผนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, บันทึกข้อความ, พศ ๐๐๐๒/๐๖๘๓๓, ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑} กรณีของหมู่บ้านศีล ๕ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. เติลินวิส. “ฮือฮาเจอหมู่บ้านศีล ๕ นับหมื่นครัวไม่กินเนื้อสัตว์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/education/๒๓๕๘๒๘/ฮือฮาเจอหมู่บ้านศีล๕นับหมื่นครัวไม่กินเนื้อสัตว์> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘]; ครอบครัวยาว ๓. “รายงานพิเศษ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗: หมู่บ้านต้นแบบศีล ๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.krobkruakao.com/ข่าวสังคม/๙๗๙๖๓/รายงานพิเศษ-หมู่บ้านต้นแบบศีล-๕.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

คลาดเคลื่อนออกไปจากเกณฑ์เดิมได้อีกในอนาคต ทั้งหมดนี้เป็นผลมาจาก “เกณฑ์ชี้วัดของศิลปินไม่ชัดเจน” ในทางตรงกันข้าม เมื่อสามารถทำความเข้าใจที่เกิดขึ้นในการรักษาศิลปะแต่ละข้อ ย่อมเกิดปัญญานานในการแยกแยะความแตกต่างและขอบเขตระหว่างศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ได้อย่างชัดเจน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว เมื่อสำรวจหลักฐานทางพระพุทธศาสนา พบว่า คัมภีร์ชั้นอรรถกถา พระพุทธโฆษาจารย์ พระธรรมปาละ และพระสิริมังคลาจารย์ต่างแสดงถึงองค์ประกอบแห่งการละเมิดศีลแต่ละข้อไว้ดังนี้

ปาณาติบาต มีองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ

๑. ปาโณ (สัตว์มีชีวิต)
๒. ปาณสณฺญิตา (รู้ยู่ว่ามีชีวิต)
๓. วรกจิตฺตํ (จิตคิดจะฆ่า)
๔. อุปกุกโม (ความพยายามที่จะฆ่า)
๕. เตน มรณํ (สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น)^{๑๒}

อทินนาทาน มีองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ

๑. ปรปริคคหิตํ (ของที่เจ้าของหวงแหน)
๒. ปรปริคคหิตสณฺญิตา (รู้ยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน)
๓. เถยฺยจิตฺตํ (จิตคิดจะลัก)
๔. อุปกุกโม (ทำความพยายามที่จะลัก)
๕. เตน หรณํ (ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น)^{๑๓}

กาเมสุมิฉาจารมีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑. อคมนียวตฺถุ (วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน)
๒. ตตฺถ เสวนจิตฺตํ (จิตคิดจะเสพในอคมนียวตฺถุนั้น)
๓. เสวนปโยโค (ประโยชน์ในการเสพ)
๔. มคเคน มคคปปฏิปตฺตอิवासํ (การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุด

อยู่)^{๑๔}

^{๑๒} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๖; พุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๔๕; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๘๗; มงคล. (ไทย) ๒/๕๗.

^{๑๓} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๗; พุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๔๙; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๘๘; มงคล. (ไทย) ๒/๕๗.

^{๑๔} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๙; พุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๐; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๙๐-๒๙๑; มงคล. (ไทย) ๒/๑๐๒.

มุสาวาทมีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑. อตถิ วตถุ (เรื่องไม่จริง)
๒. วิสวาทนจิตตัม (จิตคิดจะพูดให้ผิด)
๓. ตชฺโซ วายาโม (ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. ปรสส ตพตถวิชานนํ (การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น)^{๑๕}

สุราเมрымัชชปมาทัญฐาน มีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑. มชฺชาโว (ความเป็นของเมา)
๒. ปาตุกมยตาจิตตัม (จิตคิดจะดื่ม)
๓. ตชฺโซ วายาโม (ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. อชฺโณหรณํ (กลืนให้ล่องลงในลำคอ)^{๑๖}

หากพิจารณาจากหลักฐานของทางพระพุทธศาสนาดังที่ยกมาแล้วทั้งหมดนี้ จะพบว่า องค์แห่งการละเมิดศีลเหล่านี้ก็คือเกณฑ์ชี้วัดสถานะของศีลห้าของพระพุทธศาสนาในการพิจารณาว่า ศีลแต่ละข้อนั้นจะขาด ต่างพร้อยหรือไม่ หรือยังสมบูรณ์ดีอยู่ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มีลำดับขั้นตอนลึกซึ้งละเอียดลออมากน้อยไม่เท่ากัน การที่ศีลจะขาดได้นั้น จะต้องประกอบไปด้วยองค์แห่งการละเมิดศีลครบทุกข้อ ยกตัวอย่างเช่นศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาตศีลจะขาดได้ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้ง ๕ ข้อ คือ (๑) สัตว์นั้นต้องมีชีวิต (๒) รู้รู้ว่าสัตว์มีชีวิต (๓) มีจิตคิดจะฆ่า (๔) มีความพยายาม (๕) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น แต่หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไป ก็ไม่นับว่าศีลข้อนั้นขาด เป็นแค่ศีลต่างพร้อยเท่านั้นคือผิดไม่ครบทุกองค์ประกอบฯ ดังเหตุการณ์ที่นาย ก. นั่งดูโทรทัศน์ภายในห้องนั่งเล่น เขารู้สึกคันที่ขาจึงยื่นมือไปเกา หลังจากนั้นเมื่อตรวจดูที่นิ้วมือปรากฏว่าพบยุงเสียชีวิตติดอยู่ในซอกเล็บซึ่งเกิดจากการเกานั้น เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ พบว่า ศีลข้อที่ ๑ ของนาย ก. ไม่ขาด เนื่องจากขาดองค์แห่งการละเมิดศีลข้อปาณาติบาต ข้อที่ (๒), (๓), (๔) จากเหตุการณ์ดังกล่าวหาก นาย ก. ไม่มีความรู้เรื่องเกณฑ์ชี้วัดสถานะของศีลห้าเพียงพอ ย่อมส่งผลถึงความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนทำให้คิดไปเองว่าศีลข้อปาณาติบาตได้ขาดลงแล้ว ทำให้นาย ก. มีจิตที่หมองหม่นตลอดทั้งวัน และหากหมกมุ่นอยู่กับความรู้สึกเช่นนี้ก็จะอุปสรรคขัดขวางจิตไม่ได้รับการพัฒนาต่อไปในขั้นที่สูงขึ้นตามหลักไตรสิกขา คือ สมาธิภาวนา และปัญญาภาวนา ความเข้าใจผิดในลักษณะนี้ย่อมไม่สมควรให้เกิดขึ้น ดังนั้น ความรู้และความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเกณฑ์ชี้วัดของศีลห้าจึงเป็นเรื่องสำคัญที่มีอาจมองข้ามไปได้

^{๑๕} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๕๐; ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๑; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๙๐-๒๙๒; มงค.ล. (ไทย) ๒/๑๐๗.

^{๑๖} ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๒.

นอกจากนั้น ในองค์แห่งการละเมิดศีลแต่ละข้อยังสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงลึก เชื่อมโยงกับหลักกฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) ได้อีกด้วย พิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญที่ทุกเกณฑ์มีเหมือนกันโดยมุ่งสาระสำคัญไปที่ความตั้งใจหรือ “เจตนา” ในการกระทำของบุคคล ดังสมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในนิพเพธิกสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”^{๑๗} ดังนั้น การวินิจฉัยโทษที่มาจาก การละเมิดหลักศีลหานี้จึงมุ่งประเด็นไปที่ค่าระดับความหนัก-เบาของความตั้งใจ (เจตนา) เป็นตัวตั้ง กล่าวคือ หาก มิได้มีจิตคิดจะฆ่า, มิได้มีจิตคิดจะลัก, มิได้มีจิตคิดจะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น, มิได้มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน และมิได้มีจิตใคร่จะดื่ม ก็มีอาจวินิจฉัยมูลความผิดของบุคคลนั้นๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ศีลก็ไม่ขาดเนื่องจากไม่ครบองค์แห่งการล่วงละเมิดตามที่ได้กล่าวแล้ว ทั้งนี้ต้องพิจารณาองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย

อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ชี้วัดศีลห้ายังขาดการพัฒนาเพื่อให้เกิดความชัดเจน เทียบตรง รวมถึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้วินิจฉัยทั้งสถานะ และโทษของการล่วงละเมิดศีลห้าแต่ละข้อได้ ดังนั้น การศึกษาเรื่องศีลห้า : เกณฑ์ชี้วัดเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ในฐานะที่เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยพฤติกรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลและสังคม จึงมุ่งเน้นการดำเนินการศึกษาวิจัยและการดำเนินงานทั้งในเชิงเอกสารและพื้นที่ เพื่อการพัฒนารูปแบบของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าให้เป็นแบบวัดมาตรฐานสากลสำหรับการนำไปใช้ได้จริง อย่างเป็นรูปธรรมในโครงการต่างๆ ตามนโยบายหมู่บ้านศีล ๕ และเพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดสันติภาพในบุคคลและเกิดควมมีเอกภาพแห่งการอยู่ร่วมกันของสังคมโลกโดยสันติภาพ อย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Research)

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ ได้แก่

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

^{๑๗} อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

๑.๓ ปัญหาวิจัยที่ต้องการทราบ (Statement of the Problems Desired to Know)

๓.๑ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อการศึกษาและเรียนรู้มีประเภทลักษณะ และรายละเอียดเป็นเช่นไร และมีเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นอย่างไร?

๓.๒ ในการเสริมสร้างสุขภาวะด้านสันติสุขอย่างยั่งยืนของระดับปัจเจกบุคคลและสังคมนั้น เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าควรได้รับการพัฒนาไปในทิศทางใด และจะมีการนำเสนอรูปแบบของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในลักษณะใดให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้งานได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม?

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย (Scope of the Research)

เพื่อเป็นการแบ่งขอบเขตวิจัยให้ชัดเจน งานวิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยไว้ ๒ ด้าน คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษาวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาตามสาระสำคัญของประเด็นศึกษา ๓ ประเด็นต่อไปนี้

๑. เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา : มุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิ โดยเฉพาะเจาะจงเรื่องเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า โดยจำแนกออกเป็น ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า เพื่อให้ได้องค์ความรู้พื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นต้นตั้ง

๒. เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ประการแรก ศึกษาความเป็นมาของโครงการ ทั้งประวัติ ความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการฯ และประเด็นเรื่องเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ เน้นศึกษากิจกรรม และการรณรงค์ทั่วไปที่พบในโครงการ อาทิ เกณฑ์มาตรฐานการรักษาศีลห้าแต่ละข้อ เพลงรณรงค์ศีลห้า ๗ กิจวัตรความดี

ประการต่อมา ศึกษากรณีศึกษาจากตัวอย่างของการดำเนินโครงการของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่งคือ ๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี ๒) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหัดลำพูน ตามลำดับ

นอกจากนั้น ศึกษาเกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และประการสุดท้าย ศึกษาเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่แสดงตัวชี้วัดผลสำเร็จ ๔๐ ตัวชี้วัด

๓. การพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า : ศึกษาความหมายและระดับของความสันติสุขโดยได้กำหนดขอบเขตสันติสุขของบุคคลและสังคมเป็นระดับคือ (๑) สันติสุขของปัจเจกบุคคล คือ บุคคลรักษากายวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย หรืองดเว้นจากความชั่วทั้ง ๕ ข้อ เป็นสันติสุขภายใน (๒) สันติสุขของสังคม คือ องค์กรร่วมแห่งความสงบสุขของสังคม เป็นสันติสุขภายนอกที่เป็นผลมาจากการรักษาศีลของบุคคล ศึกษาปัญจะสันติสุข คือสันติสุขที่เป็นผลจากการถือศีลทั้ง ๕ ข้อ

ประการต่อมา ศึกษาความสำคัญของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า โดยศึกษาความสำคัญ เหตุผลในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า ตามลำดับ

นอกจากนั้น เป็นการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า โดยเริ่มต้นจากการทบทวนเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้า (ต้นแบบ) เกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศีลห้า (ต้นแบบ) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่มย่อย ตลอดจนนำเสนอเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา) เป็นลำดับต่อมา

ประการสุดท้าย เป็นการนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม โดย ๑) วิเคราะห์องค์ประกอบร่วมระหว่างเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้าและเกณฑ์วินิจัยโทษของการล่วงละเมิด และ ๒) นำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ตามลำดับ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษาวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ ได้กำหนดขอบเขตประชากร กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

๑. ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา โดยเป็นการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

ก. กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน ๕ ท่าน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้เพื่อการศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า รายนามดังต่อไปนี้

๑) พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วังน้อย, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๓) ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๔) ดร. วีรชาติ นิมนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เขตหัวหมาก แขวงบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๕) ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพฤษศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ข. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรทางการศึกษาพระพุทธศาสนา พระเถระ คณะสงฆ์ หรือพระสงฆ์ การ รวมถึงกรรมการและผู้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน ๑๑ ท่าน โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่มย่อย หัวข้อ **“ศีลห้า: เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”** ซึ่งได้จัดขึ้นในวันพุธที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน ทั้งนี้เพื่อถอดบทเรียนไปสู่การวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าต่อไป รายงานมีดังต่อไปนี้

๑. พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน
๒. พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๓. พระมหาไกรสร โชติปัญโญ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าส่วนงานวิจัยพุทธศาสตร์หรือ ฤกษ์ชัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๔. พระครูสมุห์ปฐมิภาน ฐิริปัญโญ เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน
๕. พระครูสมุห์นันทวิทย์ นนทอมมิกโก เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน
๖. พระนฤพันธ์ ญาณิสสโร อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๗. ดร.อาภากร ปัญโญ อาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ผู้เชี่ยวชาญเรื่องหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม จ.ลำพูน
๘. อาจารย์บุญเพลิน ยาวิชัย อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๙. อาจารย์ประเด่น แบนปิง รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๑๐. อาจารย์ภู ภูประเสริฐ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนา จ. ลำพูน

๑๑. อาจารย์จรัญ เมืองสุวรรณ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จ. ลำพูน

ค. กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างจาก พระสังฆาธิการผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ สถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๕ ท่าน โดยใช้วิธีการจัดสัมมนา วิชาการ (Academic Seminar) หัวข้อ “การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าฉบับพัฒนาและรูปแบบ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑) พระศรีสมโพธิ รองเจ้าคณะภาค ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ และ กรรมการผู้ขับเคลื่อนโครงการ การปรองดองสมานฉันท์ ด้วยหลักธรรมพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รองศาสตราจารย์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์ คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ

๒. ด้านพื้นที่ศึกษาวิจัย พื้นที่วิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมดในแผนการวิจัยฉบับนี้แบ่งออกตามลักษณะของการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก, การสนทนากลุ่มย่อย และการ สัมมนาเชิงวิชาการ ตามพื้นที่ต่อไปนี้

๑) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วังน้อย, จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

๒) ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แขวงวังใหม่ เขตปทุม วัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๓) คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) จังหวัด กรุงเทพมหานคร

๔) คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เขตหัวหมาก แขวงบางกะปิ จังหวัด กรุงเทพมหานคร

๕) ภาควิชาพฤกษศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัด กรุงเทพมหานคร

๖) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๗) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น, วัดเขาลาดวนาราม ตำบล ห้วยแห้ง อำเภอกำแพงคอย จังหวัดสระบุรี

๘) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๙) วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร., หมู่บ้านศีล ๕, ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (Focus Group Discussion)

๑๐) ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร (Academic Seminar)

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษาวิจัย (Definition of the Specific Terms Used in the Research)

เนื่องจากงานวิจัยนี้มีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยเป็นจำนวนมาก เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษา คณะผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความดังต่อไปนี้

๑. ศีลห้า หมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อการรักษากายวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ด้วยการงดเว้นจากความชั่ว ๕ ข้อคือ เว้นจากการฆ่าสัตว์, การลักทรัพย์, การประพฤติดมในกาม การพูดโกหก และการดื่มสุราเมรัย ตามแนวพระพุทธศาสนาและตามแนวของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. เกณฑ์วัดศีลห้า หมายถึง หลักเกณฑ์มาตรฐานในการตรวจสอบการถือศีลห้าในระดับปัจเจกบุคคล มี ๒ เกณฑ์คือ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า

๓. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ “องค์ประกอบของการละเมิดศีลห้า” มี เจตนา และความพยายาม เป็นต้น มาเป็นองค์ประกอบในการวินิจฉัยสถานะของศีล มีผลลัพธ์เป็น ศีลสมบูรณ์ ศีลขาด หรือ ศีลต่างพร้อย

๔. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้วินิจฉัยความหนักเบาของโทษหรือบาปที่จะเกิดขึ้นจากการละเมิดศีลห้าแต่ละข้อ มีผลลัพธ์เป็น บาปหนัก หรือบาปเบา

๕. เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมายถึง เกณฑ์ประเมินผลการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยใช้ตัวชี้วัดผลสำเร็จระดับหมู่บ้านในระยะยาว (KPIs) ๔๐ ตัวชี้วัด

๖. สันติสุข หมายถึง ปัญจะสันติสุข เป็นความสงบสุขอันเนื่องมาจากบุคคลรักษากาย วาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย หรือดเว้นจากความชั่วตามหลักศีลห้า มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ ชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ

๗. การเสริมสร้างสันติสุข หมายถึง การที่ผู้ถือศีลเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดความเข้าใจในหลักการและเกณฑ์ชีวิตของศีลห้าตามหลักพระพุทธศาสนา และสามารถนำเกณฑ์ฯ ดังกล่าวนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดความสันติสุข

๘. บุคคลและสังคม หมายถึง สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า และผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ทั้งชาวบ้าน องค์กรภาครัฐ และภาคเอกชนในสังคม

๙. คัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง เอกสารทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เป็นต้น รวมถึงตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ งานวิจัย ตามหลักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่อธิบายหลักการเรื่องศีลห้า ทั้งภาษาบาลี ไทย และอังกฤษ

๑๐. หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมายถึง โครงการกิจกรรมของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามพระดำริของสมเด็จพระมหาธีรราชมั่งคณาจารย์ รวมถึงกรณีศึกษาจากโครงการดังกล่าวจำนวน ๒ โครงการ ได้แก่ (๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น วัดเขาลาดวนาราม ตำบลห้วยแห้ง อำเภอกงคอดย จังหวัดสระบุรี (๒) หมู่บ้านศีล ๕ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

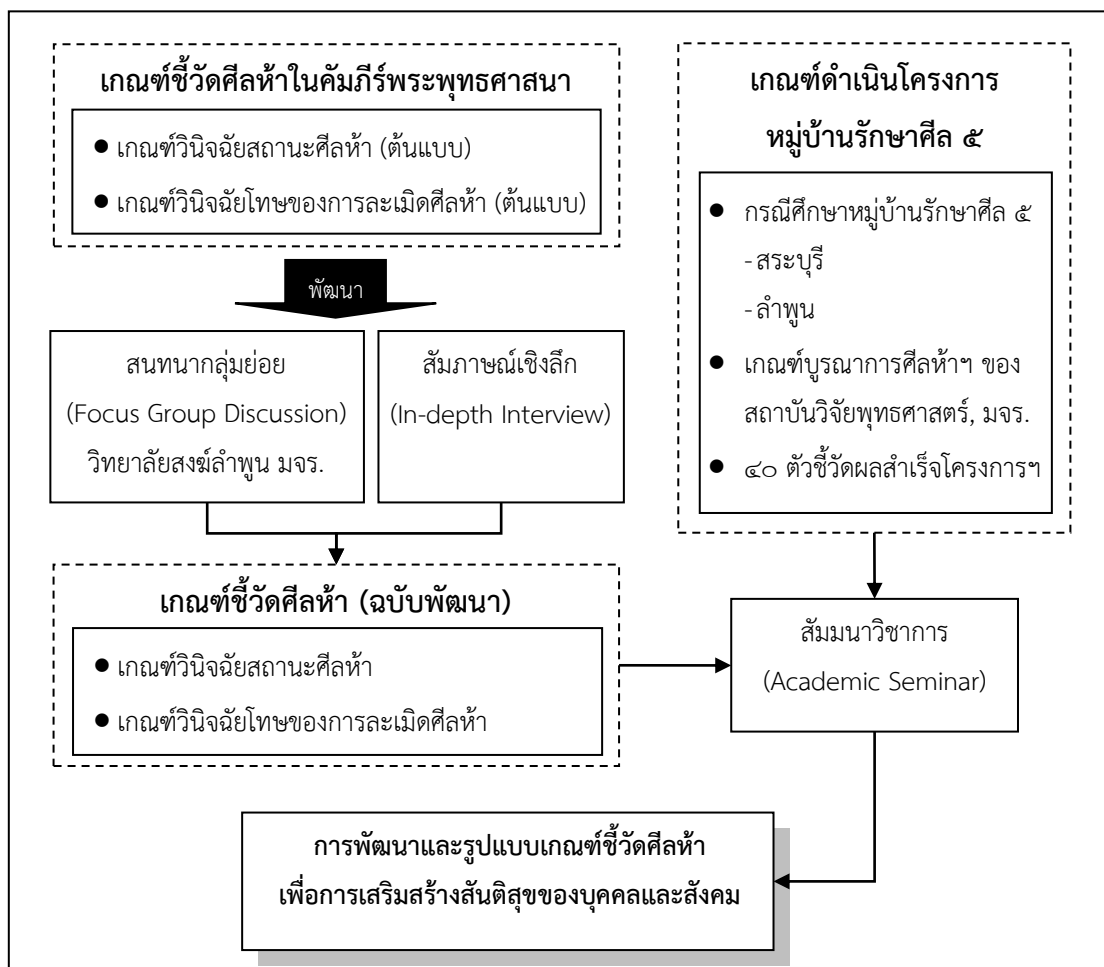
๑๑. การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้า หมายถึง การปรับเปลี่ยนถ้อยคำใน (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นฉบับต้นแบบ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ เหมาะสมต่อยุคสมัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้รักษาศีลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

๑๒. รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้า หมายถึง รูปแบบของเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในภาพรวมที่บูรณาการจาก เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า, เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า, เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตัวชี้วัด, กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่ง (จังหวัดสระบุรีและลำพูน) และเกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. และแนวคิดเรื่องสันติสุข ๕ มิติ (ปัญจะสันติสุข)

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดในงานวิจัยฉบับนี้ ถูกสร้างขึ้นจากพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของ กระบวนการ วิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ดังนี้

แผนภูมิ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Review of Related Literature and Research Works)

ในการศึกษาครั้งนี้ มีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑.๗.๑ พิชิตชัย ยมपालไท (๒๕๔๑: ก) กล่าวถึง เกณฑ์วินิจฉัยชีห่า เฉพาะข้อที่ ๑ (ปาณาติบาต) และการเสริมสร้างความสุข ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาทัศนะเรื่องชีห่าของ

ชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์” สรุปลงวิจัยได้ว่า การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสงบสุข ส่วนเกณฑ์ชีวิตของศีลข้อนี้ต้องมีองค์ประกอบครบ ๕ ประการ คือ สัตว์มีชีวิต, รู้ว่าสัตว์มีชีวิต, คิดจะฆ่า, พยายามฆ่า, และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ศีลจึงขาด นอกจากนั้น การปฏิบัติตามศีลข้อนี้กระทำได้ ๓ วิธี คือ ปฏิญาณตนจะไม่ล่วง ละเมิด, งดเว้นเมื่อประสบเหตุการณ์เฉพาะหน้า, และงดเว้นเป็นปกติ ศีลข้อนี้จะส่งผลถึงการดำรงชีวิตอย่างปกติสุข มีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถ ปฏิบัติธรรมขั้นสูงได้ต่อไป เป็นการเสริมสร้างความสุขของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าใจศีลข้อนี้ได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สามารถจะปฏิบัติให้สมบูรณ์ได้ เพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิตในระดับบุคคล ผู้ปฏิบัติที่ขาดความเข้าใจอย่างถูกต้อง ในการรักษาศีลจะเข้าใจว่าการรักษาศีลยากเกินไปจึงไม่รักษาศีลซึ่งนับเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติ

๑.๗.๒ พระมหาอิสระ สิงห์เปีย (๒๕๔๕: ก) กล่าวถึง เกณฑ์วินิจฉัยศีลห้า เฉพาะข้อที่ ๒ (อทินนาทาน) ในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์ปัญหาอทินนาทานตามพุทธจริยศาสตร์เถรวาทในบริษัทสังคมไทย” สรุปลงวิจัยได้ว่า เกณฑ์วินิจฉัยอทินนาทานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมอทินนาทานอันสลับซับซ้อนนั้นได้ ฉะนั้นคณะสงฆ์จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะศึกษาเกณฑ์วินิจฉัยอทินนาทานที่มีอยู่นั้นให้เข้าใจแจ่มแจ้งและสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมอทินนาทานทุกรูปแบบ เพื่อตัดสินพฤติกรรมอทินนาทานให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพุทธจริยศาสตร์ เพราะพุทธจริยศาสตร์มุ่งให้พระสงฆ์เว้นเด็ดขาดจากอทินนาทานทางกายวาจาและใจ เว้นเด็ดขาดจากการทำมิฉกมิขีพทั้งหลายโดยปราศจากข้ออ้างใดๆ และมุ่งให้พระสงฆ์เว้นจากการสะสม แต่ให้ดำรงชีพด้วยความมกน้อยสันโดษ และรับแต่สิ่งของที่พอประมาณ และที่เขาให้

๑.๗.๓ พระมหาปัญญา ขยพลโณ (ดาบพลหาร) (๒๕๓๖: [๖]-[๘]) กล่าวถึง เกณฑ์วินิจฉัยศีลห้า เฉพาะข้อที่ ๓ (กาเมสุมิฉฉาจาร) และข้อเสนอเพื่อป้องกันและแก้ไขการละเมิด ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “กาเมสุมิฉฉาจารกับปัญหาจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน” สรุปลงวิจัยได้ว่า เกณฑ์การตัดสินพฤติกรรมทางเพศสัมพันธ์ที่เข้าข่ายผิดศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจาร พิจารณาจากองค์ประกอบ ๔ ประการ มีบุคคลที่ต้องห้ามในเรื่องมีเพศสัมพันธ์ (อคมนิยวตถุ) เป็นต้น หากพฤติกรรมทางเพศสัมพันธ์ของบุคคลใดครบตามองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการนี้แล้ว ให้ถือว่าบุคคลนั้นได้ประพฤติดผิดศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจาร ตามหลักจริยธรรมในพุทธปรัชญา

ส่วนการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจารพอจะสรุปได้ ๒ ประการ คือ (๑) แก้ไขที่องค์ประกอบภายใน คือการแก้ไขกิเลสตัณหาภายในจิตใจโดยการศึกษาหลักจริยธรรม และสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในพุทธปรัชญา เพื่อขัดเกลากิเลสตัณหาอันเป็นต้น

ต่อของพฤติกรรมทางเพศให้ลดลงหรือให้อยู่ในขีดจำกัดตามหลักจริยธรรม (๒) แก้ไขที่องค์ประกอบภายนอก คือ การแก้ไขที่สิ่งแวดล้อมที่ยั่วยุ และแก้ไขที่ค่านิยมทางเพศสัมพันธ์ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมตะวันตกและเสริมสร้างคุณธรรมของชีวิตทางด้านจริยธรรม การเมือง การปกครอง และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและโรคภัยต่างๆ แนวทางการแก้ไขดังกล่าวนี้ต้องอาศัยองค์การของทั้งภาครัฐบาล และภาคของเอกชน โดยสร้างอุดมการณ์ร่วมกันว่า “จะจัดปัญหาจริยธรรมทางเพศสัมพันธ์” ให้หมดไปจากสังคมปัจจุบัน ด้วยวิธีการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในพุทธปรัชญา

๑.๗.๔ พระสมพงษ์ ดิถุขธมโม (๒๕๔๑: ก) กล่าวถึง เกณฑ์วินิจฉัยสี่ลห่า เฉพาะข้อที่ ๔ (มุสาวาท) และทัศนะของพุทธปรัชญาที่มีต่อการละเมิดศีลข้อที่ ๔ นี้ ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมุสาวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท” สรุปผลวิจัยได้ว่า การตัดสินใจละเมิดศีลข้อมุสาวาทขึ้นอยู่กับเกณฑ์วินิจฉัยทั้ง ๔ ประการมี เรื่องไม่จริง และมีเจตนาพูดให้ผิดจากความจริง เป็นต้น การละเมิดศีลข้อมุสาวาทมีอยู่แพร่หลายในทุกสาขาอาชีพ มีทั้งแบบบุคคลต่อบุคคลและแพร่กระจายมากับข่าวสารข้อมูลของสื่อสารมวลชนอย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญามีทรรศนะว่า การละเมิดศีลข้อมุสาวาทเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและบุคคลกระทำไม่ได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามถือว่า ผิดทุกกรณี ให้พูดได้เฉพาะคำจริงที่เป็นประโยชน์ให้ถูกกาลเทศะ ในจังหวะเวลาที่เหมาะสมเท่านั้น

๑.๗.๕ พระมหาสำราญ ญาณส่วโร (พินดอน) (๒๕๔๒: [๒]) กล่าวถึง ปัญหาและผลกระทบของการละเมิดศีลข้อที่ ๕ ในระดับบุคคลและสังคม ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย” สรุปผลวิจัยได้ว่า ปัญหาและผลกระทบระดับบุคคลคือสติปัญญาเสื่อมถอย ทำให้เสียสุขภาพทั้งกายและจิต เสียทรัพย์สิน เกิดโรคและเสียชื่อเสียง หมดความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำความชั่วทั้งปวง เมื่อตายไปย่อมตกนรกภูมิเปรตภูมิ และเดรัจฉานภูมิ แม้ได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็กลายเป็นคนบ้า ส่วนผลกระทบในระดับสังคม คือก่อปัญหาเรื่องสิ่งเสพติด และชาวโลกยอมดิ้นรนเอาได้ (โลกวัชชะ)

๑.๗.๖ พระประธาน อิสสรโร (เสมียนรัมย์) (๒๕๕๘: ก) กล่าวถึง พฤติกรรมและอุปสรรคของการรักษาศีลห้า ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีลห้าที่มีผลต่อความเครียดและความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนโรงเรียนรัตนจินะอุทิศ ราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร” สรุปผลวิจัยได้ว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๓๐.๒๐ มีพฤติกรรมการรักษาศีลข้อ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีจำนวนมากที่สุด ส่วนการรักษาศีลข้อ ๕ เว้นจากการดื่มสุรานั้นพบว่ามีจำนวนน้อยที่สุด และพบว่าความเครียดและความสามารถในการเผชิญอุปสรรคส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ไม่รู้สึกเครียดเลย

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เคยและไม่เคยรักษาศีลกับความเครียดและความสามารถในการเผชิญอุปสรรค พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเครียดและความสามารถในการเผชิญอุปสรรคที่แตกต่างกันในเรื่องการรักษาศีลข้อ ๕ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ (= ๔๗.๑๙๓, $p = ๐.๐๑๓$) ส่วนพฤติกรรมรักษาศีลข้ออื่นๆ นั้นพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้านความสามารถในการเผชิญอุปสรรคพบว่าส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าการดำรงชีวิตจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีหรือก้าวหน้าขึ้น รู้สึกว่าชีวิตนี้ยังมีความหวัง มีเพียงบางส่วนที่รู้สึกพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่และรู้สึกสนุกสนานกับการพบปะพูดคุยกับคนอื่นที่อยู่รอบตัว

๑.๗.๗ พระชัยณรงค์ วิทิโต (รองมะรุต) (๒๕๕๕: ก-ข) กล่าวถึง องค์ประกอบศีลห้ากับการเสริมสร้างความสุขของบุคคลและสังคม ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักศีลห้าเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม” สรุปผลวิจัยได้ว่า ศีลห้าเป็นหลักมนุษยธรรม เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรมเป็นลักษณะ มีความปรกติทางกายวาจาเป็นที่ตั้ง โดยมีองค์ประกอบของศีลห้าแต่ละข้อ คือ เจตนา เป็นความไม่ก้าวล่วงทางกาย และวาจา ให้พ้นจากความชั่วทั้งปวง

ศีลอาศัยจิตใจเป็นที่ตั้ง ให้ความประพฤติดชอบทางกาย วาจา มีความสงบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น คือ (๑) มีเจตนาตั้งใจเว้น (๒) มีเจตสิก คือ ความงดเว้น (๓) มีความสังวรด้วยสติ (๔) มีความไม่ก้าวล่วงกิเลสอย่างหยาบทางกายวาจา จึงเป็นศีลประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ มีความสำรวมระวัง อาณิสสค์ของศีลห้าคือมีความสงบสันติสุขในชีวิตปัจจุบัน และอนาคต ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความสุขสงบสันติ ดำเนินชีวิตถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา และดับทุกข์ได้ในที่สุด

๑.๗.๘ บุญหนา จิมานัง และคณะ (๒๕๕๐: ข-ค) กล่าวถึง พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมรักษาศีลห้า ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “พฤติกรรมรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” สรุปผลการวิจัยได้ว่า เด็กเยาวชนตำบลโคกสีมีพฤติกรรมการรักษาศีลห้าโดยประพฤติดศีลข้อ ๑ เคยฆ่าสัตว์เลี้ยวรื้อยละ ๓๖.๐ เคยฆ่าสัตว์ป่ารื้อยละ ๓๒.๔ ประพฤติดศีลข้อ ๒ เคยหยิบเงินพ่อแม่โดยพลการรื้อยละ ๕๐.๐ เคยยืมเงินเพื่อนไม่คืนรื้อยละ ๓๙.๐ เคยหยิบของคนอื่นโดยยังไม่อนุญาตรื้อยละ ๓๐.๐ ประพฤติดศีลข้อ ๓ เคยไปเที่ยว (ขู้สาว) กับคนที่ไม่ใช่สามีหรือภรรยา รื้อยละ ๓๕.๓ เคยมีเพศสัมพันธ์กับคนที่ไม่ใช่สามีหรือภรรยา รื้อยละ ๑๒.๓ ประพฤติดศีลข้อ ๔ เคยพูดโกหก รื้อยละ ๙๖.๐ ประพฤติดศีลข้อ ๕ เคยสูบบุหรี่ ดื่มเหล้าหรือเบียร์ รื้อยละ ๔๖.๓ มีคะแนนพฤติกรรมรักษาศีลห้ารวมทุกข้ออยู่ในระดับน้อย รื้อยละ ๕๔.๐ ที่เหลือเป็นระดับปานกลาง รื้อยละ ๔๖.๐ โดยมีคะแนนเฉลี่ย ๑๗.๗๙ จากคะแนนต่ำสุด ๓ สูงสุด ๒๔

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการรักษา ศิล พบว่า พฤติกรรมการรักษา ศิลห่าของเด็กเยาวชน มีความสัมพันธ์กับการรักษา ศิลทุกข้อในเชิงบวก มีปัจจัยเอื้อบางตัวได้แก่ การปฏิบัติและร่วมกิจกรรม ทางศาสนาของเด็กเยาวชนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมรักษา ศิลห่าเชิงลบ แสดงว่า เด็กเยาวชนที่ มีการรักษา ศิลข้อใด จะมีผลต่อพฤติกรรมรักษา ศิลข้ออื่นๆ ด้วย แต่เด็กเยาวชนที่มีการปฏิบัติและ ร่วมกิจกรรมทางศาสนามาก ไม่มีผลต่อพฤติกรรมรักษา ศิล

๑.๗.๙ อมร อำไพรุ่งเรือง (๒๕๕๔: ข) กล่าวถึง ปัญหาและอุปสรรคของการรักษา ศิลห่า ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมรักษา และการล่องละเมิด ศิลห่าของพุทธศาสนิกชน กรุงเทพมหานคร” สรุปผลวิจัยได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้คนไทยไม่สามารถรักษา ศิลห่าได้ เป็น เพราะพุทธศาสนิกชนไม่ใส่ใจในศาสนาและเพราะต้นหาของมนุษย์ แนวทางแก้ไขคือให้ความรู้ถึงโทษ ของการล่องละเมิดและข้อดีของการรักษา ศิลแต่ละข้อ ส่วนแนวทางที่จะสามารถช่วยให้ พุทธศาสนิกชนหันมารักษา ศิลห่ามากขึ้น เริ่มต้นในระดับครอบครัวโดยพ่อแม่ควรให้การอบรมสั่งสอน ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก จากนั้นในระดับสังคมควรมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ให้คนหันมาสนใจใน พระพุทธศาสนามากขึ้น ตลอดจนควรงดสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดสิ่งล่อใจ เช่น ผับ คาราโอเกะและควรมี บทลงโทษที่จริงจังและรุนแรงมากขึ้น

๑.๗.๑๐ เสกสันต์ ศิริวรรณ (๒๕๕๓: ข) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาใน ศิลห่าไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความศรัทธาใน ศิลห่าที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น” สรุปผลวิจัยได้ว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตนในหลักของ ศิลห่าอยู่ในระดับการปฏิบัติตน ค่อนข้างมาก โดยการปฏิบัติตนใน ศิลข้อ ๑ และศิลปข้อ ๔ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการปฏิบัติตนในศิลปข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ และข้อที่ ๕ อยู่ ในระดับค่อนข้างมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาใน ศิลห่าที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่นโดยรวม มีค่า สหสัมพันธ์เท่ากับ ๐.๐๑๓ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความศรัทธาในศิลปข้อ ๑ กับการปฏิบัติตนในศิลปข้อ ๑ มีค่าสหสัมพันธ์ในทางบวกเท่ากับ ๐.๑๓๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในขณะที่ความศรัทธาในศิลปข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ กับการ ปฏิบัติตนในศิลปข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ มีค่าความสัมพันธ์กัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความศรัทธาใน ศิลข้อที่ ๔ กับการปฏิบัติตนในศิลปข้อที่ ๔ มีค่าความสัมพันธ์ในทิศทางบวกเท่ากับ ๐.๐๘๔ อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และความศรัทธาในศิลปข้อที่ ๕ กับการปฏิบัติตนในศิลปข้อที่ ๕ มีค่า ความสัมพันธ์กันในทิศทางลบเท่ากับ -๐.๑๐๗ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๑.๗.๑๑ วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน (๒๕๕๔: ข) กล่าวถึง ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการนำ ศิลห่าไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ไว้ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมการนำ ศิลห่าไปใช้ใน ชีวิตรประจำวันของผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร”

สรุปผลวิจัยได้ว่า แนวทางการแก้ไข ส่งเสริมการนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การส่งเสริมให้กินเจ หรือมังสวิรัตเพื่อสุขภาพมากขึ้น ครอบครัวต้องดูแลเอาใจใส่ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตตั้งแต่ยังเด็กๆ ปลุกจิตสำนึกให้นึกถึงปัญหาที่จะตามมา และรณรงค์เรื่องการแต่งกายสุภาพแบบไทย รักนวลสงวนตัว เข้มงวดเรื่องวัฒนธรรมภาษา และต้องปลูกฝังให้เป็นคนซื่อสัตย์ รณรงค์ให้ความรู้เรื่องพิษภัยของการดื่มสุรายาเสพติด

๑.๗.๑๒ อธิษฐาน พุทธศิลป์ศักดิ์กุล (๒๕๔๘: ข) กล่าวถึง การรักษาศิลปะเพื่อสังคม อภิบาลที่ดี ไว้ในปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตเรื่อง “การรักษาศิลปะของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน : กรณีศึกษาเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร” สรุปผลการศึกษาได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรักษาศิลปะข้อ ๑ ศิลปะข้อ ๒ ศิลปะข้อ ๓ และศิลปะข้อ ๕ ในระดับมากที่สุด ส่วนการรักษาศิลปะข้อ ๔ อยู่ในระดับมาก โดยพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศและระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการรักษาศิลปะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกนั้นคือ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการรักษาศิลปะทั้งหมดนี้เป็นภาพรวมของการรักษาศิลปะในปัจจุบันของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน เมื่อมีการรักษาศิลปะแล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาสังคมโดยจะเปลี่ยนสังคมให้เป็นสังคมอภิบาลที่ดี (good social governance)

๑.๗.๑๓ เสาวรีย์ ตะโพนทอง (๒๕๔๘: ก) กล่าวถึง อุปสรรคของการรักษาศิลปะและความสงบสุขของสังคม ไว้ในรายงานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษารัฐบาล” สรุปผลวิจัยได้ว่า นิสิต นักศึกษาส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องศิลปะได้ถูกต้อง แต่มีอุปสรรคไม่สามารถจะปฏิบัติให้สมบูรณ์ได้เนื่องจากสาเหตุ ๓ ประการคือ (๑) ความจำเป็นในการดำรงชีวิต (๒) ขาดความเข้าใจในการรักษาศิลปะ (๓) คิดว่ายากเกินไป ดังนั้นแนวทางการแก้ไขจึงควรแนะนำให้เห็นประโยชน์และคุณค่าแห่งการมีศีลธรรมตั้งแต่เยาว์วัย โดยเสนอวิธีการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามศิลปะให้มากขึ้น ได้แก่ อบรมก่อนการมีครอบครัว ส่งเสริมให้ทุกคนรู้จักใช้หลักธรรมประกอบ เช่น หิริ (ความละอายแก่ใจ) โอตตัปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาปมากขึ้น) ใช้วิธีพูดทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรทางสังคมคือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) และชุมชน

นอกจากนั้น นิสิตนักศึกษาเพศชายมีโอกาสผิดศีลข้อ ๓ มากกว่าเพศหญิง ซึ่งการผิดศีลข้อนี้ จะติดตัวเป็นนิสัย เมื่อนิสิตนักศึกษาชายออกไปเป็นผู้นำครอบครัว ก่อให้เกิดความแตกแยก มีปัญหาการหย่าร้าง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางสังคม นอกจากนี้ เพศชายผิดศีลข้อ ๑ มากกว่าเพศหญิง ดังนั้น ทางมหาวิทยาลัยควรจัดโครงการอุปสมบทของนิสิตนักศึกษา โดยช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่าย เพื่อส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาชายมีโอกาสเรียนรู้เรื่องศีลธรรม บาปบุญคุณโทษมากขึ้น เป็นการช่วยเหลือให้สังคมเกิดความสงบสุขได้ในระยะยาว

๑.๗.๑๔ พระใบฎีกาสุชาติ ถนอมทรัพย์ (อภิชาโต) (๒๕๕๖: ก) กล่าวถึง การปฏิบัติตนตามหลักศีลห้า ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปฏิบัติตนตามหลักศีลห้าของครูโรงเรียนอนุบาลนครปฐม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑” สรุปผลวิจัยได้ว่า ครูโรงเรียนอนุบาลนครปฐม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักศีลห้าโดยรวมทั้ง ๕ ด้าน ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านมุสสวาทา เนื่องจากครูโรงเรียนอนุบาลนครปฐมให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากเพราะว่าโรงเรียนอนุบาลนครปฐมมีครูอยู่ รองลงมาด้านกาเมสุ มิฉฉารา และต่ำสุดด้านปาณาติปาตา

๑.๗.๑๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๖: ๑๗๕) กล่าวถึง ต้นกำเนิดของแนวคิดเรื่องศีลห้าในพระไตรปิฎก ไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” สรุปความได้ว่า ศีลห้าข้อปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกในหลายรูปแบบเช่น “สิกขาบท ๕” และ “ธรรม ๕” ส่วนคำว่า “เบญจศีล” ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุปทาน และคัมภีร์พุทธวงศ์ ซึ่งต่อมาภายหลังมีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น “นิจศีล” และ “มนุษยธรรม”

๑.๗.๑๖ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (๒๕๕๗: ก) กล่าวถึง รูปแบบชุดฝึกอบรมการปฏิบัติตามหลักศีลห้า ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีลห้าสำหรับผู้ผู้นำ” สรุปผลวิจัยได้ว่า กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีลตามหลัก K A M คือ ๑. ทำให้เกิดการเรียนรู้ (knowledge) ๒. เกิดความเข้าใจ (positive thinking attitude) ๓. เกิดแรงจูงใจในการรักษาศีล (motivation) ผลจากการทดลองโดยใช้ชุดฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ยของแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีลห้า โดยแยกตามศีลแต่ละข้อ และโดยรวมทั้ง ๕ ข้อ ในระดับที่สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ชุดฝึกอบรมสามารถทำให้ผู้เข้าอบรมมีแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีลห้ามากขึ้น

๑.๗.๑๗ ศิริวรรณ คำบัว (๒๕๕๔: ข) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของศีลระหว่างบุคคลและสังคม ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีลห้าในพระพุทธศาสนา” สรุปผลวิจัยได้ว่า บุคคลผู้รักษาศีลห้าสามารถนำขันติธรรมคือความอดทนอดกลั้นต่อกระแสแห่งโลภะ โทสะ โมหะ ที่มีอำนาจทำให้ล่วงละเมิดศีล มาสนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมายเช่นเดียวกับในระดับสังคมไทยเพื่อความบริบูรณ์ของพระธรรมและพระวินัย

๑.๗.๑๘ พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม) (๒๕๓๗: [๕]-[๖]) กล่าวถึง คุณค่าของศีลทางสังคม ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย” สรุปผลวิจัยได้ว่า ศีลในทางสังคมครอบคลุมการจัดระเบียบด้านนอกทั้งหมด รวมถึงข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมและข้อปฏิบัติ กิจกรรมทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และสภาพที่ควรจัดได้ให้ความสัมพันธ์กับด้านจิตใจส่งผลออกมาสู่สังคม คุณค่าของศีลทางสังคม คือ สร้าง

ความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการปรับการแสดงออกทางกาย วาจาให้เรียบร้อยเกื้อกูลในความเป็นอยู่ร่วมกันด้วยดี จิตใจของสมาชิกในสังคมประกอบด้วยเมตตาและกรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่อันเกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ ในสังคม

๑.๗.๑๙ พระวิมาน คมกัปปญโญ (ตริกมล) (๒๕๕๕: ข) กล่าวถึง ศิลหาคือรากฐานของสันติภาพ ไว้ในดุชนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศิลปหาคือรากฐานเป็นรากฐานของสันติภาพ” สรุปผลวิจัยได้ว่า ศิลหาคูกนำมาใช้เป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างทางสังคม ทั้งแนวราบและแนวตั้ง แนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาด้วยสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวตั้ง ได้แก่ การจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศิลปหาคืออันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี

๑.๗.๒๐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๗: ๕, ๔๕, ๔๙) ระบุถึงโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า ไว้ในหนังสือชื่อ “คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา-หมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗” สรุปสาระสำคัญได้ว่า โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ๓ หน่วยงานคือ มหาเถรสมาคม, กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนนำหลักศีลห้า มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

โครงการได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการพร้อมกันทั้ง ๗๖ จังหวัด ครอบคลุม ๗,๒๕๕ ตำบล ๗๔,๖๙๓ หมู่บ้าน และประชากร ๖๑,๕๖๑,๙๓๓ คน ภายในระยะเวลา ๔ ปี (เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๗-๒๕๖๐) โดยหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการจะยึดถือศีลห้าอย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติตนของสมาชิกภายในหมู่บ้าน ตามนิยามศัพท์ของคำว่า “รักษาศีล” ว่า “เป็นการควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุมโทสะ ความโหดร้าย หยาดคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย”

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

วิธีศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ คือ

๑.๘.๑ การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยศึกษาทั้ง ๒ เกณฑ์ คือ ๑) เกณฑ์วินัยสถานะของศีลห้าและ ๒) เกณฑ์วินัยโทษของการละเมิดศีลห้า ส่วนประเด็นเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลทั้งหมดที่จะเก็บรวบรวมในขั้นนี้ รวมเอาทั้งภาษาบาลี ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เข้าไว้ด้วยกัน สำหรับผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้จะนำไปตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และ ๒

๑.๘.๒ การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Studies)

งานวิจัยภาคสนามศึกษาจากเอกสาร โครงการฯ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีการบันทึกภาพถ่าย บันทึกเสียง ซึ่งเครื่องมือเก็บเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย จากนั้นจะนำข้อมูลมาเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ตามระเบียบวิธีวิจัยและการนำเสนอผลงานวิจัย ท้ายสุดจะได้จัดให้มีการสัมมนาวิชาการ เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าฉบับที่ได้พัฒนาแล้ว รวมถึงรับรองรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม การศึกษาภาคสนามจะใช้เครื่องมือวิจัยและระเบียบวิธีดังต่อไปนี้ในการเก็บข้อมูลวิจัย ได้แก่ ๑) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ๒) สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ๓) สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar) รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๑. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในกลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนาจากสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

๑) พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วังน้อย, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๓) ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๔) ดร. วีรชาติ นิมนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เขตหัวหมาก แขวงบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๕) ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพฤษศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวนี้จะนำไปตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาเกณฑ์ฯ เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าทางพระพุทธศาสนา และเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตลอดจนการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าตามลำดับ

๒. สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อยโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เน้นเฉพาะกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรทางการศึกษาพระพุทธศาสนา พระเถระ คณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการ รวมถึงกรรมการและผู้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จ.ลำพูน จำนวน ๑๑ ท่าน ซึ่งได้จัดขึ้นในวันพุธที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน รายนามผู้ร่วมสนทนามีดังต่อไปนี้

๑. พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน
๒. พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๓. พระมหาไกรสร โชติปัญโญ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าส่วนงานวิจัยพุทธศาสตร์หรือบุญชัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๔. พระครูสมุห์ปฎิภาณ ฐิริปัญโญ เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน
๕. พระครูสมุห์นันทวิทย์ นนทอมมิกโก เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน
๖. พระนฤพันธ์ ญาณิสสโร อาจารย์ประจำสาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๗. ดร.อาภากร ปัญโญ อาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ผู้เชี่ยวชาญเรื่องหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม จ.ลำพูน
๘. อาจารย์บุญเพลิน ยาวิชัย อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.
๙. อาจารย์ประเด่น แบนปิง รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.

๑๐. อาจารย์กฏ ภูประเสริฐ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนา จ. ลำพูน

๑๑. อาจารย์จรัญ เมืองสุวรรณ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จ. ลำพูน

ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้เป็นการศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อนำเอาข้อบกพร่องเหล่านั้นไปพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าให้มีความสมบูรณ์ เที่ยงตรงมากยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งจะตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดฯ

๓. สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

นิมนต์ เชิญพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนา โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากพระสังฆาธิการผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ สถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๕ ท่านโดยจัดสัมมนาวิชาการขึ้นในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๑.๓๐ น. ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าฉบับพัฒนาและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑) พระศรีสมโพธิ รองเจ้าคณะภาค ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ และกรรมการผู้ขับเคลื่อนโครงการ การปรองดองสมานฉันท์ ด้วยหลักธรรมพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รองศาสตราจารย์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์ คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เมื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่างงานวิจัยแล้ว จะนำไปต่อบัณฑิตยประสงค์ข้อที่ ๒ คือ เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคมโดยจะสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดไว้ในรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ในที่สุด

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Advantages Expected to Obtain from the Research)

งานวิจัยมุ่งหวังประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัยอันสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๑.๙.๑ เกิดองค์ความรู้พื้นฐานเรื่องเกณฑ์ชี้วัดศิลป์จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

๑.๙.๒ เกิดองค์ความรู้พื้นฐานเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๑.๙.๓ ได้พัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศิลป์ทั้งในส่วนของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า เพื่อให้เกิดความชัดเจน เทียบตรง มีประสิทธิภาพ และง่ายต่อการนำไปใช้งานในการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและสังคม

๑.๙.๔ ได้รูปแบบของเกณฑ์ชี้วัดศิลป์ในภาพรวมทั้งหมดเพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและสังคม

บทที่ ๒

เกณฑ์ชี้วัดศิลปะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนิน

โครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕

การศึกษาในบทนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการวิจัยอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยเริ่มจากการศึกษาความหมายและระดับของศิลปะในภาพกว้างก่อน จากนั้นจึงจะศึกษาอันสืบเนื่องของการรักษาศิลและโทษของการทุศีล ตามด้วยความหมายของศิลปะในบริบทเฉพาะที่เป็นศิลปะในหลากหลายมิติ ก่อนจะศึกษาถึงเกณฑ์ชี้วัดศิลปะในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และท้ายที่สุด ศึกษาเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ตามลำดับขั้นของกรอบวิจัยที่กำหนดไว้ ดังนี้ ๑) ความหมายและระดับของศิลปะ ๒) อันสืบเนื่องของการรักษาศิลและโทษของการทุศีล ๓) ความหมายของศิลปะ (เบญจศีล) ๔) เกณฑ์ชี้วัดศิลปะในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๕) เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายและระดับของศิลปะ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับศิลปะในฐานะที่เป็นข้อปฏิบัติตนเพื่อควบคุมความประพฤติของคนให้เป็นปกติเป็นธรรมดาตามทำนองคลองธรรมของมนุษย์ในสังคม ซึ่งศิลปะมีความหมายและระดับที่จะต้องทำความเข้าใจโดยเริ่มต้นจากความหมายของศิลปะในเบื้องต้นเสียก่อน

๒.๑.๑ ความหมายของศิลปะ

ความหมายของคำว่า ศิล นี้ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค พระสารีบุตรให้ความหมาย “ศิลปะ” ว่าหมายถึงเจตนา เจตสิก ความสำรวม (สงวร) และความไม่ล่วงละเมิด (อวิติกกม)^๑ ส่วนในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสะจารย์อธิบายว่า ศิลมีความปกติเป็นลักษณะ มีการขจัดเสียซึ่งความเป็นผู้ทุศีล หรือคุณคือความหาโทษมิได้ เป็นรส มีความสะอาด เป็นอาการปรากฏ และมีโอตตปัปะและหิริ เป็นปทัฏฐาน ดังข้อความนี้

ศิลปะมีลักษณะ คือ ความปกติ

ศิลปะมีรส คือ การขจัดเสียซึ่งความเป็นผู้ทุศีล หรือคุณคือความหาโทษมิได้

ศิลปะมีอาการปรากฏ คือ ความสะอาด

ศิลปะมีปทัฏฐาน คือ โอตตปัปะและหิริ^๒

^๑ “เจตนาชื่อว่าศิลปะ เจตสิกชื่อว่าศิลปะ ความสำรวมชื่อว่าศิลปะ ความไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศิลปะ” - ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๔/๖๐.

^๒ วิสุทธิ. (ไทย) ๑๒.

อย่างไรก็ตาม ศีลไม่ใช่ข้อห้ามหากแต่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อความเป็นปกติ ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้ให้ทรรศนะไว้ว่า

การแปล “ศีล” ว่าข้อห้าม เบื้องแรกก็มุ่งเพื่อให้เข้าใจกันง่ายๆ สำหรับชาวบ้านทั่วไป หรือ สำหรับการศึกษาขั้นต้นๆ แต่ต่อมาเกิดมีการตีความคำแปลนี้ บางทีถึงกับยึดเอาว่าข้อห้ามเป็น ความหมายของศีลไปจริงๆ ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีลคับแคบและคลาดเคลื่อน มองแต่ด้านลบอย่างเดียว”^๓

แท้จริงแล้ว ความหมายของศีลเป็นไปในเชิงสามัญก่อนไปทางเชิงบวกในลักษณะที่เป็น ความประพฤติที่พึงประสงค์ของคนทุกคนดังที่ท่านพุทธทาสอธิบายความหมายของศีลไว้ว่า “ศีล หมายถึง ความประพฤติดี คือไม่กระทำความชั่วทั้งตัวเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนโดยการกระทำ ภายนอก. . . คือเป็นความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ทางกาย ทางวาจา. . . ทั้งส่วนตัวและส่วนสังคม. . . แปลว่า ปกติ พอผิดปกติแล้วก็ไม่มีศีล”^๔ สารของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่ การไม่ตั้งใจ ไม่คิดล่วงละเมิด คำว่า “ละเมิด” แง่หนึ่งคือ ละเมิดระเบียบ ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ละเมิดวินัยที่วางกันไว้ อีกแง่หนึ่งคือ ละเมิดต่อผู้อื่น หมายถึงเจตนาที่จะเบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง ศีลจึงหมายถึงการไม่เจตนา ละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองแต่อาการหรือการกระทำ ศีล ก็คือ ความไม่ละเมิด และการไม่เบียดเบียน มองอีกด้านหนึ่ง ศีลอยู่ที่ความสำรวม กล่าวคือ การสำรวมระวัง คอดปิดกั้นหลักเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเอง เป็นศีล และถ้ามองลึกที่สุด สภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดจะเบียดเบียนใครนั่นแหละ คือตัวศีล^๕

กล่าวโดยสรุป ศีลในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง เจตนาความตั้งใจสำรวมและไม่ล่วงละเมิด มีลักษณะคือความปกติ สะอาด ดังนั้น ผู้ที่ถือศีลจะมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปเป็นที่ตั้ง เป็นเรื่องของความประพฤติดีที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น เป็นความเป็นอยู่อย่างถูกต้องทั้งทางกายและทางวาจา ทั้งส่วนตัวและสังคม

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๕๖๑.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ์ (ฉบับประมวลศัพท์), พิมพ์ครั้งที่ ๒, เรียบเรียงโดย นาย พินิจ รักทองหล่อ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๐๐.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๒.

๒.๑.๒ ระดับของศีล

คำว่า “ศีล” มีความหมายและขอบเขตกว้าง ทั้งยังมีการใช้ทั้งแบบเคร่งครัดและอย่างหลวมๆ ยิ่งเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ก็มีการเพี้ยนและคลุมเครือมากขึ้น โดยเฉพาะมักจะสับสนกันบ่อยกับคำว่า “วินัย” ซึ่งบางทีก็ใช้ปนกันไป ซึ่งในบางกรณีก็เหมือนจะนำมาใช้ทดแทนกันได้

โดยทั่วไปแล้ว ศีลอาจแบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ศีลในระดับที่เป็นธรรม (ธรรมชั้นศีล) ได้แก่ หลักความประพฤติทางกายวาจาและอาชีวะ ที่แนะนำสั่งสอนกัน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมีควรจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมชาติของธรรมชาติเองโดยตรง รวมทั้งการปฏิบัติศีล และการรักษาวินัย ที่ได้กลายเป็นความประพฤติประจำตัวหรือเป็นคุณสมบัติของบุคคล

๒) ศีลในระดับที่เป็นวินัย (วินัยเป็นศีล) ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนระบบกิจการที่จัดตั้งวางตราขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำหนดและกำกับความประพฤติของบุคคล ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายจำเพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น โดยมีระบบการจัดการบังคับควบคุมให้ได้ผลเป็นจริงตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีการลงโทษผู้ละเมิดฝ่าฝืน (ต่างหากจากการได้รับผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ)^๖

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ศีล เป็นได้ทั้งธรรมและเป็นได้ทั้งวินัย คือเป็นทั้งระดับธรรมชาติและระดับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่มนุษย์ตั้งขึ้นมากำกับและควบคุมพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันทางสังคม โดยศีลทั้ง ๒ ระดับที่กล่าวแล้วนี้ครอบคลุมถึงข้อประพฤติปฏิบัติที่ดีทั้งหมดในศาสนาพุทธด้วยเหตุที่ว่า ระดับทั้ง ๒ ประการนั้นเป็นทั้ง “ธรรม” และ “วินัย” สมดังพระปัจจุสมณิชาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้กับพระอานนท์ในมหาปริณิพพานสูตร ว่า “อานนท์... ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสนาของเธอทั้งหลาย”^๗ จากพุทธพจน์นี้ ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งพระธรรมและวินัย โดยมีศีลหรือความประพฤติของมนุษย์เป็นรากฐานในการพัฒนาตัวตนอย่างแท้จริง

๒.๒ อานิสงส์ของการรักษาศีลและโทษของการทุศีล

การศึกษาอานิสงส์ของการรักษาศีลจะทำให้ผู้ถือศีลมีกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติตน โดยตั้งอยู่บนฐานศีลและกระทำดีต่อไปอย่างต่อเนื่องถูกทิศถูกทาง ในทางตรงกันข้าม การศึกษาโทษ

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๒.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

ของการทูล ทำให้ผู้ถือศีลเกิดความละอายและเกรงกลัวต่อบาปกรรมที่อาจจะเกิดขึ้นจากการล่วงละเมิดศีลเหล่านั้นได้ ในที่นี้จะเริ่มจาก ๑) อานิสงส์ของการรักษาศีล แล้วตามด้วย ๒) โทษของการทูล ตามลำดับ

๒.๒.๑ อานิสงส์ของการรักษาศีล

การที่บุคคลผู้เพียรระวังในพฤติกรรมของตนไม่ให้ไปล่วงละเมิดและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นที่อาศัยอยู่ในสังคมนั้น ย่อมส่งผลดีด้านบวกให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ถือศีลนั้น ดังในปฐมสิกขาปทสูตร สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเกี่ยวกับวิบากขาว “กรรมขาวมีวิบากขาว คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เรียกว่า กรรมขาวมีวิบากขาว”^๘ หมายถึงการละเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น เป็นกรรมดี มีผลกรรมดีเป็นวิบาก นอกจากนั้น ท่านยังแสดงอานิสงส์ของผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ดังต่อไปนี้

อานิสงส์ ๕ ประการของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล คือ

๑. ย่อมมีโรคภัยเป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ
๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมขจรไป
๓. เมื่อเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้าล้ำ ไม่เก้อเขินเข้าไป
๔. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๙

จากอานิสงส์ทั้ง ๕ ประการข้างต้น ผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมมีเพียงแค่มโรคภัยเป็นอันมาก อันเกิดจากการไม่ไปลักขโมย ช่วงชิง ปล้น ริดเอาทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของตน แต่เขายังมีชื่อเสียงอันขจรออกไป นอกจากนั้น เมื่อเขาจะเดินทางไปที่ไหนก็จะมีความมั่นใจในความดีของตนอย่างองอาจ และด้วยความประพฤติดีของเขาจะทำให้เกิดสติสัมปชัญญะกับตัวอยู่ตลอดเวลา ครั้นเวลาตายไปจิตใจของเขาก็จะเป็นปกติสุข ยากที่อุกศลจะเข้ามาเบียดบังได้ และด้วยเหตุนี้เอง หลังจากที่มีผู้สมบูรณ์ด้วยศีลตายไป เขาจะไปสู่สุคติและโลกสวรรค์ สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดีใน

^๘ อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๔/๓๕๑.

^๙ อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๕๖.

เวรสูตร ว่าด้วยภัยเวร ดังนี้ว่า “คหบดี. . . อุบาสกละภัยเวร ๕ ประการได้แล้ว เราเรียกว่า ‘ผู้มีศีล’ และเขาย่อมไปเกิดในสุคติ”^{๑๐} เช่นเดียวกับอรรถกถาจารย์ที่ได้ขยายความไว้ว่า

นรชนใดในโลกไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์
ไม่คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ
และไม่หมกมุ่นในการดื่มสุราและเมรัย
นรชนนั้นละเวร ๕ ประการได้
เราเรียกว่า ‘ผู้มีศีล’
เขาผู้มีปัญญา ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสุคติ^{๑๑}

อรรถกถา ศีลสูตร ขยายความ “บทว่า ทุสสีโล ได้แก่ ไม่มีศีล คือ ไร้ศีล และอธิบายบทว่า สิลวิปโน ได้แก่ มีศีลวิบัติ ขาดสังวรระวัง”^{๑๒} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเหตุใดผู้มีศีลสมบูรณ์จึงมีอานิสงส์แห่งการถือศีลได้ โดยท่านอธิบายไว้ว่า

ก็สูตรนี้ [ศีลสูตร] ใช้สำหรับคฤหัสถ์ แม้บรรพชิตก็ใช้ได้เหมือนกัน จริงอยู่คฤหัสถ์ ย่อมเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ด้วยหลักศีลปะใด ๆ ไม่ว่าทำนา หรือค้าขายถ้าประมาณโดยทำปาณาติบาตเป็นต้น ศีลปะนั้น ๆ ก็ให้สำเร็จผลตามกาลไม่ได้เมื่อเป็นเช่นนั้น เขาก็ขาดทุน และเมื่อทำปาณาติบาตและอทินนาทานเป็นต้น ในเวลาที่เขาไม่ทำกัน โทษก็ถึงความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์เป็นอันมาก บรรพชิตผู้ทูล ย่อมถึงความเสื่อมจากศีล พระพุทธพจน์ ฌาน และจากอริยทรัพย์ ๗ เพราะมีความประมาทเป็นเหตุ สำหรับคฤหัสถ์ชื่อเสียงที่เลวย่อมพุ่งไปท่ามกลางบริษัท ๔ ว่า คฤหัสถ์คนโน้น เกิดในตระกูลโน้น เป็นคนทูล มีบาปธรรม สลัดโลกนี้และโลกหน้าเสียแล้ว ไม่ให้ทาน แม้แต่อาหารดังนี้ สำหรับบรรพชิตชื่อเสียงที่เสียก็พุ่งไปอย่างนี้ว่า บรรพชิตรูปโน้นรักษาศีลก็ไม่ได้ เรียนพระพุทธพจน์ก็ไม่ได้ เลี้ยงชีพอยู่ด้วยเวชกรรมเป็นต้น เป็นผู้ประกอบด้วยความไม่เคารพ ๖ ดังนี้^{๑๓}

นอกจากนั้น ในสังยุตตนิกาย พระพุทธเจ้ายังแสดงอานิสงส์ของการถือศีลห้าว่าจะสามารถระงับภัยเวรได้ ดังนี้

^{๑๐} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๒๙๐.

^{๑๑} อัง.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๑๗๔/๒๙๑-๒๙๒.

^{๑๒} อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๒๑๓/๔๖๔.

^{๑๓} อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๒๑๓/๔๖๔-๔๖๕.

อริยสาวกระงับภัยเวร ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย จึงประสพภัยเวรที่เป็นไปในปัจจุบันบ้าง ในสัมปรายภพบ้าง เสวยทุกข์โศกนันททางใจบ้าง บุคคลผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์แล้ว ย่อมระงับภัยเวรนั้นได้อย่างนี้

๒. บุคคลผู้ลักทรัพย์ ฯลฯ

๓. บุคคลผู้ประพฤติผิดในกาม ฯลฯ

๔. บุคคลผู้พูดเท็จ ฯลฯ

๕. บุคคลผู้เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นปัจจัย จึงประสพภัยเวรที่เป็นไปในปัจจุบันบ้าง ในสัมปรายภพบ้าง เสวยทุกข์โศกนันททางใจบ้าง บุคคลผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้ว ย่อมระงับภัยเวรนั้นได้อย่างนี้^{๑๔}

กล่าวโดยสรุป อานิสงส์แห่งการมีศีลสมบูรณ์ ก็คือ การมีโรคภัยเป็นอันมาก มีชื่อเสียงอันขจรออกไป มีความมั่นใจในความดีของตนอย่างองอาจ มีสติสัมปชัญญะกับตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อตายไปก็จะไปสู่สุคติและโลกสวรรค์ และท้ายที่สุด เขาย่อมระงับภัยเวรที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน สัมปรายภพ และเสวยสุขโสมนันททางใจอีกด้วย เป็นอานิสงส์ที่เกิดขึ้นกับผู้นั้นทั้งในมิติของปัจจุบันกาล และอนาคตกาล

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีอานิสงส์ของการรักษาศีลห้าตามนัยของอรรถกถาจารย์ที่แสดงไว้ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี อรรถาธิบายคัมภีร์ขุททกนิกาย อิติวุตตะกะ^{๑๕} ซึ่งได้พรรณนาถึงคุณ ๘๕ ประการที่ได้จากการรักษาศีลห้าดังนี้

ก. อานิสงส์จากการถือศีลข้อปาณาติบาต ๒๒ ประการ

๑. เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอวัยวะใหญ่่น้อย	(องคฺปจฺจกสมฺพนาคตา)
๒. ความถึงพร้อมด้วยส่วนสูงและส่วนกว้าง	(อาโรหฺปริณาทสมฺปตฺติ)
๓. ความถึงพร้อมด้วยเขาวัวไหวพริบ	(ขวนสมฺปตฺติ)
๔. ความเป็นผู้มีเท้าตั้งอยู่เหมาะสม	(สุปฺติภูจฺจิตฺปาทตา)
๕. ความสวยงาม	(จารุตา)
๖. ความเป็นผู้อ่อนโยน	(มฺฤตา)
๗. มีความสะอาด	(สุจิตา)

^{๑๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๒๔/๕๔๔.

^{๑๕} ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๖-๔๕๙.

๘. มีความกล้าหาญ (สุรตา)
๙. ความเป็นผู้มีกำลังมาก (มหาพลตา)
๑๐. ความเป็นผู้มีถ้อยคำสละสลวย (วิสมฐวจนตา)
๑๑. เป็นผู้นำรักนำพอใจของสัตว์ทั้งหลาย (สตตานปิยมนาปตา)
๑๒. ความเป็นผู้มีบริษัทไม่แตกแยกกัน (อภิขขปริสตา)
๑๓. ความเป็นผู้ไม่สะดุ้งหวาดเสียว (อนมกิตา)
๑๔. ความเป็นผู้อื่นในใครๆกำจัดได้ยาก (ทุปปธัลียตา)
๑๕. ความเป็นผู้ไม่ตายด้วยการปองร่อยของผู้อื่น (ปรูปกกเมณอมรณตา)
๑๖. ความเป็นผู้มีบริวารมาก (มหาปริวารตา)
๑๗. ความเป็นผู้มีผิวดังทอง (สุวณฺณตา)
๑๘. ความเป็นผู้มีทรวดทรงงาม (สุสณฺฐานตา)
๑๙. ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย (อปปาพาธตา)
๒๐. ความเป็นผู้ไม่เศร้าโศก (อโสกตา)
๒๑. ความเป็นผู้ไม่พลัดพรากจากของรักของชอบใจ (ปิยมนาเปหิอวิปปโยคตา)
๒๒. ความเป็นผู้มีอายุยืน (ทิมายุตตา)

ข. อานิสงส์จากการถือศีลข้ออทินนาทาน ๘ ประการ

๑. ความเป็นผู้มีทรัพย์ (มหาธนธณฺจตา)
๒. ความเป็นผู้มีโภคะอเนกอนันต์ (อนนตโภคตา)
๓. ความเป็นผู้มีโภคะยั่งยืน (ถิรโภคตา)
๔. การได้โภคทรัพย์ตามที่ต้องการอย่างฉับพลัน (อิฉฉิตานโภคํชิปปปฏิลาโ)
๕. การมีโภคะไม่ทั่วไปกับพระราชา (ราชาที่หิอสาธารณโภคตา)
๖. ความเป็นหัวหน้าในที่นั้นๆ (ตตถตตถเชฏฐกาโว)
๗. ความเป็นผู้ไม่รู้จักคำว่าไม่มี (นตถิกาวสสอชานนตา)
๘. มีความเป็นอยู่อย่างสบาย (สุขวิหารตา)

ค. อานิสงส์จากการถือศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจาร ๑๗ ประการ

๑. ความเป็นผู้ปราศจากข้าศึก (วิคตปจฺจตถิกตา)
๒. ความเป็นที่รักเป็นที่พอใจ
ของสรรพสัตว์ (สพฺพสตฺตานปิยมนาปตา)
๓. ความเป็นผู้มีปกติได้ของต่างๆ เช่น
ข้าวน้ำผ้าและวัตถุเครื่องปกปิด (อนนปาวตถฉฉาพนาทีนลาภิตา)

๔. การนอนหลับสบาย (สุขสปนตา)
๕. การตื่นขึ้นมาสบาย (สุขปฏีพชฌนตา)
๖. การพ้นจากภัยในอบาย (อปายภยวิโมกโข)
๗. ความไม่ควรถูกการเกิดเป็นหญิง
เป็นกะเทย (อิติถีภาวนปฺสภาวานํภพพตา)
๘. ความเป็นผู้ไม่โกรธ (อกโกธนตา)
๙. ความเป็นผู้มีปกติทำจริง (สจจการิตา)
๑๐. ความเป็นผู้ไม่เก้อเขิน (อมงกุฏตตา)
๑๑. ความเป็นผู้มีความสุข
ด้วยการรับเชิญ (อาราธนสุขตา)
๑๒. ความเป็นผู้มีอินทรีย์บริบูรณ์ (ปริบุญณินทริยตา)
๑๓. ความเป็นผู้ปราศจากความระแวง (นिरาสงกตา)
๑๔. ความเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย (อบโปสกุฏกตา)
๑๕. ความเป็นผู้อยู่อย่างเป็นสุข (สุขวิหารตา)
๑๖. ความเป็นผู้ไม่มีภัยจากที่ไหนๆ (อกุโตภยตา)
๑๗. ความเป็นผู้ไม่มีการพลัดพรากจากของรัก (ปิยวิปปโยคํภาโว)

ง. อานิสงส์จากการถือศีลข้อสาวาท ๑๔ ประการ

๑. ความเป็นผู้มีอินทรีย์ผ่องใส (วิบุปสนนินทริยตา)
๒. ความเป็นผู้มีปกติพูดด้วยคำสละสลวย (วิสุตฐมธรรณานิตา)
๓. ความเป็นผู้มีฟันเรียบเสมอทั้งขาทั้งสะอาด (สมสิตสุทฺธทนต์ตา)
๔. ความเป็นผู้ไม่อ้วนจนเกินไป (นาติถูลตา)
๕. ความเป็นผู้ไม่ผอมจนเกินไป (นาติกีสตา)
๖. ความเป็นผู้ไม่ต่ำเกินไป (นาตริสสตา)
๗. ความเป็นผู้ไม่สูงเกินไป (นาติทิมตา)
๘. ความเป็นผู้มีสัมผัสเป็นสุข (สุขสมผัสสตา)
๙. ความเป็นผู้มีกลิ่นปากหอมเหมือนดอกอุบล (อุบลคนธมุขตา)
๑๐. ความเป็นผู้มีบริษัทเชื้อพั่งตั้งอยู่ในโอวาท (สุสสุสภปริสตา)
๑๑. ความเป็นผู้มีวาจาเชื่อถือได้ (อาเทยยวจนตา)
๑๒. ความเป็นผู้มีลิ้นอ่อนแดงและ
บางเหมือนกลีบดอกอุบล (กมลทลสทิสฺมทุโลทิตนยชีวหตา)
๑๓. ความเป็นผู้ไม่หตุ (อลีนตา)

๑๔. ความเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน (อนุหุตตตา)

จ. อานิสงส์จากการถือศีลข้อสุราเมรัยมัชฌมาทฎฐาน ๒๔ ประการ

๑. ความเป็นผู้ไม่ประมาทในกิจและ
กรณียกิจทั้งที่เป็นอดีตอนาคต
และปัจจุบัน (อดีตอนาคตปัจจุปปนเนสสุ
กิจจกรณียะสุปปมาทตา)
๒. ความเป็นผู้มีญาณ (ปฎิภาณวนตตา)
ในกิจการควรทำที่เกิดขึ้น
๓. ความเป็นผู้มีสติปรากฏอยู่ทุกเมื่อ (สหอุปปฐิตสตีตา)
๔. ความเป็นผู้มีปัญญาเกิดขึ้นทุก- (อุปปนเนสสุกิจจกรณียะสุ
สถานในเมื่อมีกิจและกรณียกิจเกิดขึ้น สัพพฐานุปตติกปฏิภาณวนตตา)
๕. ความเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน (อนลสตา)
๖. ความเป็นผู้ไม่โง่เขลา (อชพตา)
๗. ความเป็นผู้ไม่บ้าใบ้ (อมูคตา)
๘. ความเป็นผู้ไม่หวาดสะดุ้ง (อจณมกิตา)
๙. ความเป็นผู้ไม่มีการแข่งดี (อसारมกตา)
๑๐. ความเป็นผู้ไม่มีความริษยา (อนิสสุกิตา)
๑๑. ความเป็นผู้ไม่ตระหนี่ (อมจณริตา)
๑๒. ความเป็นผู้มีปกติกล่าวคำสัตย์ (สจจวาทีตา)
๑๓. ความเป็นผู้มีปกติไม่พูดส่อเสียด (อปีสุณอผรุสอสมพปลาปวาทีตา)
ไม่พูดคำหยาบไม่พูดเพื่อเจ้า
๑๔. ความเป็นคนกตัญญู (กตญญูตา)
๑๕. ความเป็นคนกตเวที (กตเวทีตา)
๑๖. ความเป็นผู้มีโภคะ (โภควนตตา)
๑๗. ความเป็นผู้มีศีล (สีลวนตตา)
๑๘. ความเป็นผู้ซื่อตรง (อุชุกตา)
๑๙. ความเป็นผู้ไม่โกรธ (อกุโธธนตา)
๒๐. ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและ (หิโรตตปัสสมปนนตา)
โอตตปปะ
๒๑. ความเป็นผู้มีความเห็นตรง (อุชุกิฏฐิตา)
๒๒. ความเป็นผู้มีใจใหญ่ (มหตตตา)
๒๓. ความเป็นผู้ฉลาด (ปณฺธิตตา)

๒๔. ความเป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ (อตถาณตถกุสลตา)
และสิ่งมิใช่ประโยชน์

กล่าวโดยสรุป อานิสงค์ที่บุคคลจะได้รับจากการรักษาศีล ๕ นั้นมีมากประการยิ่งนัก ทั้ง ๖ ประการตามนัยแห่งพระไตรปิฎก และ ๘๕ ประการตามนัยแห่งอรรถาธิบาย กล่าวคือมี ๒๒, ๘, ๑๗, ๑๔ และ ๒๔ ประการเรียงตามลำดับตั้งแต่ศีลข้อที่ ๑ ไปจนถึงศีลข้อที่ ๕ รวมเป็น ๘๕ ประการครบถ้วนบริบูรณ์

๒.๒.๒ โทษของการทุศีล

ในขณะที่ความสมบูรณ์แห่งศีลย่อมส่งผลให้ผู้มีศีลได้อานิสงส์หลากหลายประการ ทั้งผลที่เป็นไปในลักษณะเกิดขึ้นในโลกนี้และโลกหน้าดังกล่าวมาแล้ว ถึงกระนั้นก็ตาม สำหรับผู้ที่ไม่มีศีลหรือไม่สามารถรักษาศีลที่ตนตั้งใจถือเอาไว้ได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกบุคคลประเภทนี้ว่าผู้ทุศีล ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้ที่มีศีลวิบัติอันเป็นภาวะที่ตรงกันข้ามกับบุคคลผู้ที่มีศีลสมบูรณ์ หลักฐานทางพระไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นโทษสำหรับผู้ทุศีล ดังในสัสสุตร พระสูตรว่าด้วยศีล พระพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายถึงโทษ ๕ ประการของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ ดังนี้

โทษ ๕ ประการของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ คือ

๑. ย่อมถึงความเสื่อมโภคะทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ
๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีลย่อมกระฉ่อนไป
๓. เมื่อเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตามย่อมไม่แคล้วกล้า เก้อเขินเข้าไป
๔. ย่อมหลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก^{๑๖}

จากพระสูตร โทษของการทุศีลเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกผู้ทุกนามไม่ปรารถนาจะพบเจอ ทั้งความเสื่อมจากทรัพย์สินเพราะผู้ทุศีลย่อมเป็นบุคคลผู้ผิดปกติแตกต่างออกไปจากสภาพของมนุษย์ธรรมดาที่ควรต้องประกอบไปด้วยคุณธรรม บุคคลผู้ทุศีลเหล่านั้นย่อมดำรงชีวิตของตนอย่างประมาทด้วยการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดประเวณีกับภรรยาสามีชาวบ้าน พุดเท็จ หรือดื่มสุราอยู่เป็นนิจ หากไม่อย่างใดอย่างหนึ่งก็ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ชื่อเสียงที่เลวทรามย่อมแพร่กระฉ่อนไปทั่วทุกสารทิศ เป็นเหตุให้เมื่อเที่ยวไปยังสังคมปกติก็ย่อมมีอายมั่นใจในตัวเองเพราะอยู่ท่ามกลางคนดี ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเขาตายก็ย่อมตายไปด้วยความไร้ซึ่งสติจึงต้องยึดแบกเอาอกุศลกรรมบาปชั่วที่ตัวทำเป็นประจำ (อาจินนกรรม) ติดตัวไปในชาติหน้าด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และด้วยเหตุนี้เอง หลังจากเขาตายไปก็

^{๑๖} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๕๕.

ย่อมมีความเสี่ยงมากที่กรรมชั่วจะทำหน้าที่พาเขาไปเกิด (ชนกรรม) ในอบายภูมิที่เสื่อมทรามทั้ง ๔ ดังหลักฐานที่สนับสนุนไว้ใน **เวรสูตร** ว่าด้วยภัยเวร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอนาถปิณฑิกคหบดี ดังนี้ว่า “คหบดี อุบาสกละภัยเวร ๕ ประการไม่ได้ เราเรียกว่า ‘ผู้ทุศีล’ และเขาย่อมไปเกิดในนรก”^{๑๗} เพราะการฆ่าสัตว์ [ลักทรัพย์ . . . ประพฤติผิดในกาม . . . พุดเท็จ . . . เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย] เป็นปัจจัย จึงประสบภัยเวรที่เป็นไปในปัจจุบันบ้าง ในสัมปรายภพบ้าง เสวยทุกข์โศกนันททางใจบ้าง^{๑๘} **คำว่า ภัย** หมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตสะดุ้ง^{๑๙} **คำว่า เวร** หมายถึงอกุศลกรรม และบุคคลผู้ก่อเวร^{๒๐} อรรถกถาจารย์ประนามผู้ทุศีลว่าเป็นผู้มีปัญญาทราม ตายแล้วย่อมตกนรก ดังนี้

นรชนใดในโลกฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
 คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น พุดเท็จ
 และหมกมุ่นในการดื่มสุราและเมรัย
 นรชนนั้นละเวร ๕ ประการไม่ได้
 เราเรียกว่า ‘ผู้ทุศีล’
 เขาผู้มีปัญญาทราม ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในนรก^{๒๑}

จากหลักฐานเบื้องต้นที่ได้อ้างอิงมาแล้วทั้งหมด ทั้งในชั้นพระไตรปิฎกเดิม และชั้นอรรถกถาจารย์ต่างมุ่งเน้นเรื่องศีลห้าว่ามีทั้งอานิสงส์และมีทั้งโทษ คัมภีร์เหล่านี้ต่างอธิบายศีลห้าแต่ละข้อ เสมอเหมือนกันทั้งหมดและปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมุ่งเน้นให้พุทธบริษัทปฏิบัติตามแนวทางของศีลห้าไม่เพียงแต่ประชาชนหรือชาวบ้านทั่วไปเท่านั้นที่ควรยึดถือเอาศีลห้ามาเป็นเครื่องรักษาความประพฤติของตน แต่ศีลห้านี้ยังเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนทุกเพศทุกวันทุกอาชีพทุกบทบาทหน้าที่ไม่ว่าแม้แต่กับกษัตริย์ผู้ครองแคว้นประเทศ กล่าวคือศีลห้านี้มนุษย์ทุกคนควรมีเสมอกัน หากมนุษย์ปราศจากศีลห้ามนุษย์ก็ปราศจากความปกติ ความปกตินี้เป็นระบบและกลไกทางสังคมที่ถูกขับเคลื่อนไปโดยผู้มีอำนาจในสังคมนั้น กล่าวคือ รัฐ หรือผู้ปกครองมีส่วนในการบริหารสังคมด้วยอำนาจตุลาการกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีตัวอย่างให้เห็นเช่นในราชสูตร ว่าด้วยพระราชพาหนะพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายถึงผลของการประพฤติบาปกรรมคือการผิดศีลห้าดังนี้

^{๑๗} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๒๕๐.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน สัม. (ไทย) ๑๙/๑๐๒๔/๕๔๔.

^{๑๙} อจ.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๑๗๔/๖๗.

^{๒๐} อจ.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๑๗๔/๖๗.

^{๒๑} อจ.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๑๗๔/๒๕๑-๒๕๒.

“... แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเองปรากฏให้รู้ว่า คนผู้นี้ฆ่าบุรุษหรือสตรี ต่อมาพระราชเจ้า
เขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
เป็นเหตุ’ เธอทั้งหลายเคยได้เห็น เคยได้ฟังบาปกรรมเช่นนี้บ้างหรือไม่”

“... แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเอง ปรากฏให้รู้ว่า คนผู้นี้ลักทรัพย์เขามาจากบ้านหรือจากป่า
พระราชเจ้าเขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการลักทรัพย์
เป็นเหตุ เธอทั้งหลายเคยได้เห็น เคยได้ฟังบาปกรรมเช่นนี้บ้างหรือไม่”

“... แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเองปรากฏให้รู้ว่า คนผู้นี้ประพฤติกดขี่ในหญิงหรือลูกสาวของ
ผู้อื่น พระราชเจ้าเขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการ
ประพฤติกดขี่ในกามเป็นเหตุ เธอทั้งหลายเคยได้เห็น เคยได้ฟังบาปกรรมเช่นนี้บ้างหรือไม่”

“... แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเองปรากฏให้รู้ว่า คนผู้นี้ทำลายประโยชน์ของคหบดี หรือ
บุตรของคหบดีด้วยการพุดเท็จ พระราชเจ้าเขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระ
ราชประสงค์ เพราะการพุดเท็จเป็นเหตุ เธอทั้งหลายเคยได้เห็น เคยได้ฟังบาปกรรมเช่นนี้บ้าง
หรือไม่”

“... แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเองปรากฏให้รู้ว่า คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมาคือสุรา
และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้วฆ่าหญิงหรือชาย คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมา
คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้วลักทรัพย์จากบ้านหรือป่า คนผู้นี้หมกมุ่นการ
เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้วประพฤติกดขี่ในหญิงหรือลูก
สาวของผู้อื่น คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
แล้วทำลายประโยชน์ของคหบดีหรือบุตรของคหบดีด้วยการพุดเท็จ พระราชเจ้าเขาแล้ว
ประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและ
เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นเหตุ เธอทั้งหลายเคยได้เห็น เคยได้ฟังบาปกรรมเช่นนี้
บ้างหรือไม่”^{๒๒}

จากพระสูตร พุทธนิพนธ์ทั้ง ๕ อย่างนี้เป็นพุทธานุสสติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของมนุษย์เมื่ออาศัย
อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งหากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ประพฤติกดขี่อย่างความเดือดร้อนให้บุคคลอื่นแล้ว
ในทางสังคมย่อมถือว่าเป็นความผิดทั้งในด้านศีลธรรม จริยธรรม บางบริบทยังหมายรวมถึง
กฎหมายที่สังคมนั้นๆ ร่วมกันตราขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ในสังคมด้วยเช่นเดียวกัน ดังในราชสูตรนี้
พระราชเจ้าเป็นผู้คุมกฎหมายบ้านเมือง มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการตัดสินความผิดรวมถึงการลงโทษบุคคล

^{๒๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๘/๒๕๖-๓๐๐.

ผู้กระทำความผิด ดังนั้น การรักษาศีลห้าได้ครบทุกข้อจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นข้อห้ามทางสังคมไม่ให้แต่ละบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมประพฤติดังล้าบุคคลอื่นให้ได้รับความเดือดร้อน

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าในบรรดาศีลทั้ง ๕ ประการนี้ การรักษาศีลห้าประการสุดท้ายย่อมสำคัญที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรักษาศีลอีก ๔ ข้อแรก ด้วยเหตุว่าการรักษาศีลเป็นการสำรวมระวังพฤติกรรมทางกายและวาจาโดยใช้จิตใจคือสติคือการระลึกรู้ได้ สัมปชัญญะคือการรู้ชัด มาเป็นเครื่องมือในการรักษา กล่าวคือการทำรักษาศีลให้ได้ตลอดรอดฝั่งนั้นจะต้องตั้งใจควบคุมพฤติกรรมของเราอย่างมีสติ ดังนั้น เมื่อไม่สามารถละเว้นการเสพของมีเมาคือสุราเมรัยซึ่งเป็นตัวลดทอนศักยภาพและความสามารถในการใช้สติและสัมปชัญญะแล้ว ก็จะทำให้เราขาดสติและสัมปชัญญะโดยง่าย ดังในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงศีลข้อ ๕ นี้ว่า เพราะการล่วงละเมิดศีลข้อ ๕ คือการดื่มสุราและเมรัยเป็นเหตุของความประมาทซึ่งจะก่อให้เกิดการล่วงละเมิดในศีลข้ออื่นๆ ที่เหลือทั้ง ๔ ข้อตามมา คือการฆ่าชีวิต. . . การลักทรัพย์. . . การประพฤติดีในกาม. . . และการพูดเท็จ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การดื่มสุราเมรัยนอกจากจะผิดศีลห้าข้อสุดท้ายแล้วยังเป็นการเปิดโอกาสให้ง่ายต่อการผิดศีลห้าได้ครบทุกข้ออีกด้วย

การฆ่าชีวิต	⇒	ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๑
การลักทรัพย์	⇒	ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๒
การประพฤติดีในกาม	⇒	ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๓
การพูดเท็จ	⇒	ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๔
การดื่มสุราเมรัย	⇒	ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕

(และง่ายต่อการล่วงละเมิดศีลห้าทุกข้อ)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โทษของการทุศีลในบริบทนี้ ได้แก่การถูกลงโทษ เป็นอาญาแผ่นดินจากระบบตุลาการหรือกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งจะต้องถูกลงโทษว่าหนักหรือเบาสุดแล้วแต่กฎหมายของแต่ละประเทศจะบัญญัติเอาไว้ ตั้งแต่การถูกจับกุมดำเนินคดี การปรับ การถูกขังคุก การถูกเนรเทศออกนอกเมือง ไปจนถึงการถูกตัดสินโทษประหารชีวิต ฯลฯ อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลใดทุศีลแล้ว ย่อมหมายถึง เขาไม่ได้มีเจตนาหรือความตั้งใจที่จะสำรวมจึงล่วงละเมิดศีลซึ่งนำไปสู่ความผิดปกติ สกปรกเพราะไร้ซึ่งความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป มีความประพฤดิที่ชั่วอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตัวเองและต่อผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นพฤติกรรมความเป็นอยู่ที่ผิดทั้งทางกาย ทางวาจา และใจอย่างสัมพันธ์ต่อกัน ผิดปกติทั้งส่วนตัวและสังคม ย่อมได้รับโทษของการทุศีล คือความเสื่อมจากโภคทรัพย์ มีชื่อเสียงอันชั่วที่ระบือไปทั่วทุกสารทิศ จะเดินทางไปไหนใครๆ ก็ไม่คบหาสมาคมแถมยังกลั่นแกล้งทำให้เกิดความไม่มั่นใจ ครั้นตายก็ตายอย่างไร้สติ และต้องตกสู่อบายภูมิที่มีความเสื่อมแต่เพียงด้านเดียว ไม่พบกับความเจริญ และประการสำคัญจะต้องพบเจอแต่

ภัยเวรทั้งในปัจจุบันกาลและในกาลต่อไป ไร้ซึ่งความสบายใจในชีวิตของเขา ตารางต่อไปนี้สรุป
อานิสงส์ของการรักษาศีลและโทษของผู้ที่ศีลตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้น

ตาราง ๒.๑ : แสดงอานิสงส์ของศีลและโทษของการทุศีล

อานิสงส์ของผู้มีศีลสมบูรณ์		โทษของผู้ทุศีล	
๑.	มีโรคภัยเป็นอันมาก	อง.ปญจก. เสื่อมโรคภัยเป็นอันมาก	อง.ปญจก.
๒.	กิตติศัพท์อันงามขจรไป	อง.ปญจก. กิตติศัพท์อันชั่วกระฉ่อนไป	อง.ปญจก.
๓.	เมื่อเข้าไปยังบริษัทใด ๆ ย่อม แกล้งล้า ไม่เก้อเขิน	อง.ปญจก. เมื่อเข้าไปยังบริษัทใด ๆ ย่อมไม่ แกล้งล้า เก้อเขินเข้าไป	อง.ปญจก.
๔.	ไม่หลงลืมสติตาย	อง.ปญจก. หลงลืมสติตาย	อง.ปญจก.
๕.	ตายแล้วไปเกิดในสุคติโลก สวรรค์	อง.ปญจก. ตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก	อง.ปญจก.
๖.	ระงับภัยเวรในปัจจุบัน , สัมปรายภพ และเสวยสุข โสมนัสทางใจ	ส.ม. ประสบภัยเวรในปัจจุบัน , สัมปรายภพ และเสวยทุกข์โหมนัส ทางใจ	ส.ม.
๗.	อานิสงส์ ๘๕ ข้อตามนัยแห่ง อรรถกถาจารย์	ขุ.อิติ.อ. -	

๒.๓ ความหมายของ ศีลห้า (เบญจศีล)

ศีลห้ามีต้นกำเนิดที่มาจากในพระไตรปิฎก ถึงแม้ว่าจะมีผู้คนบางกลุ่มกล่าวอ้างว่าคำสอนเรื่องศีลห้าไม่มีหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งคำกล่าวอ้างเหล่านั้นเป็นเพียงคำกล่าวที่กล่าวขึ้นมอลอยๆ โดยปราศจากมูลความจริงและหลักฐานใดๆ รองรับ แท้ที่จริงแล้ว สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสเรื่องศีลห้าหลายครั้งจนนับครั้งไม่ถ้วน หากแต่ชื่อที่ทรงใช้เรียกนั้นแตกต่างออกไปตามเวลา สถานที่ และโอกาสที่ทรงแสดง ประเด็นสำคัญก็คือหลักฐานชั้นปฐมภูมิเป็นจำนวนมากที่ได้ชี้ให้เห็นถึงต้นเค้าที่มาของคำสอนเรื่องนี้ โดยส่วนใหญ่แล้วสมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงตรัสแสดงเองเป็นส่วนใหญ่ ปรากฏในทั้งวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก รวมถึงหลักฐานชั้นอรรถกถาที่อรรถกถาจารย์ได้อธิบายขยายความเอาไว้ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามที่ ในที่นี้จะได้ศึกษาความหมายของศีลห้าภายใต้หัวข้อต่อไปนี้ ๑) ศีลห้าในความหมายตรงตัว ๒) ศีลห้าในความหมายของ “สิกขาบท ๕” ๓) ศีลห้าในความหมายของ “ธรรม ๕” ๔) ศีลห้าในความหมายของ “อริยธรรม” ๕) ศีลห้าในความหมายอื่น ๆ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ศีลห้าในความหมายตรงตัว

หลักฐานแรกปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ใน **สิกขาปทสูตร** ได้กล่าวถึงศีลห้าในแง่ของ “บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ได้แก่บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ถือศีลห้าและชักชวนผู้อื่นให้ถือศีลห้าด้วย”^{๒๓} บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ถือศีลห้าและชักชวนผู้อื่นให้ถือศีลห้าด้วย จึงถูกเรียกว่าสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ คือ^{๒๔} เป็นบุคคลที่ประพฤติดนดีเป็นที่ยกย่อง นักปราชญ์ราชบัณฑิตให้การยอมรับเป็นอย่างดี

ใน **มหานามสูตร** พระพุทธเจ้าตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า “มหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดนในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ และเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล”^{๒๕} แสดงให้เห็นว่าศีลห้าเป็นคำสอนจากพระโอษฐ์อย่างปฏิเสธไม่ได้ นอกจากนั้น อรรถกถาจารย์ยังอธิบายถึงการสมาทานศีลห้าไว้ว่า “ท่านทั้งหลายจงรู้ว่าเราทำความเท่าเทียมกันในศีลห้าแล้ว ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ . . . เชื่อว่าบุคคลนั้นได้สมาทานศีลห้าแล้ว”^{๒๖} นั่นคือการสมาทานศีลเพื่อความตั้งใจสำรวมระวังไม่ละเมิดศีลทั้ง ๕ ข้อนั้นเอง บางครั้งเรียก “ธรรมของคฤหัสถ์” ความเป็นผู้มีศีลห้าเชื่อว่าเป็นธรรมของคฤหัสถ์ (คิทธิมมา)^{๒๗} อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต-ทุกนิบาต “ปริยายสุทธิ ชื่อว่าบริหารตนให้หมดจดโดยปริยายด้วยศีล ๕”^{๒๘} นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “สิกขาบท คือข้อกำหนด ข้อศึกษา หรือ

^{๒๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๙๙/๑๕๐.

^{๒๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๐๑/๓๒๑., อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๓๕/๑๘๓.

^{๒๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๓๓/๕๕๔.

^{๒๖} อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๑๘๐/๓๙๓.

^{๒๗} ดูใน อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๒๑๓/๘๓.

^{๒๘} “สุทธิมี ๒ อย่าง คือ ปริยายสุทธิ ๑ นิปปริยายสุทธิ ๑” อัง.ทุก.อ. (ไทย) ๓๓/๒๔๗/

ข้อฝึกความประพฤติ ๕ อย่าง หรือที่นิยมเรียกกันเป็นสามัญว่า ศีล ๕”^{๒๙} ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดเรื่องสิกขาบทในลำดับต่อไป

๒.๓.๒ ศีลห้าในความหมายของ “สิกขาบท ๕”

ศีลห้าในความหมายที่เป็นสิกขาบท ๕ ปรากฏอยู่ใน **สัปปริสวรรค สิกขาปทสูตร** กล่าวถึงบุคคลผู้เป็นบัณฑิตเป็นสัตบุรุษ “**สัตบุรุษ** คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท”^{๓๐} สัตบุรุษ หมายถึงบัณฑิตผู้ประกอบด้วยคุณคือ ศีล เป็นต้น^{๓๑} แม้ในพระอภิธรรมปิฎก ปรากฏข้อความเต็มเกี่ยวกับ “สิกขาบท ๕” ว่า

๑. ปาณาติปาตาเวรมณีสิกขาบท
๒. อทินนาทานาเวรมณีสิกขาบท
๓. กาเมสุมิจฉาจาราเวรมณีสิกขาบท
๔. มุสาวาทาเวรมณีสิกขาบท
๕. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานาเวรมณีสิกขาบท^{๓๒}

ความหมายเชิงอภิธรรมปิฎกได้ถูกแสดงไว้ในที่นี้ โดยอธิบายถึงศีลข้อแรกดังนี้

บรรดาสิกขาบท ๕ นั้น ปาณาติปาตาเวรมณีสิกขาบท เป็นไฉน จิตที่เป็นกามาวจรซึ่งเป็นกุศล สหระคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้น แก่บุคคลผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในสมัยใด ในสมัยนั้น การงด การเว้น การงดเว้น การเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การไม่ทำ การเลิกทำ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุแห่งการฆ่าสัตว์ ก็เกิดขึ้น^{๓๓}

คำว่า ๕ เป็นคำกำหนดจำนวน คำว่า สิกขาปทานิ (แปลว่า สิกขาบททั้งหลาย) ได้แก่ บทที่ กุลบุตรพึงศึกษา อธิบายว่า สิกขาบทนี้ เป็นส่วนหนึ่งแห่งสิกขา (สิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา) อนึ่ง กุศลธรรมแม้ทั้งหมดอันมาแล้วในเบื้องต้นชื่อว่า สิกขา เพราะเป็นธรรมอันกุลบุตรพึงศึกษา ก็บรรดาองค์แห่งศีลห้าองค์ใดองค์หนึ่ง ชื่อว่า บท เพราะอรรถว่าเป็นที่อาศัยของสิกขาเหล่านั้น

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๓.

^{๓๐} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๐๑/๓๒๑., อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๓๔/๑๘๓.

^{๓๑} อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๐/๒๓๐.

^{๓๒} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๕-๗๐๖/๔๔๘.

^{๓๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๔/๔๔๗.

ฉะนั้น องค์แห่งศีลเหล่านั้น จึงชื่อว่า ลิกขาบท เพราะเป็นส่วนหนึ่งแห่งสิกขา^{๓๔} คำว่า ปาณาติปาตา ได้แก่ จากการยังชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป คือการฆ่า การให้ตาย คำว่า เวรมณี ได้แก่ การงดเว้น

จากข้อความดังกล่าว ลิกขาบท ๕ หมายถึง เป็นส่วนหนึ่งแห่งสิกขาที่กุลบุตรพึงศึกษา ได้แก่การงดเว้นการฆ่าสัตว์. . . การถือเอาสิ่งของอันบุคคลอื่นมิได้ให้. . . การประพฤติกดด้วยอำนาจกิเลสตาม. . . การกล่าววาหะอันไม่จริง. . . การเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย เป็นต้น “คำว่า อทินนาทานา ได้แก่ จากการถือเอาสิ่งของอันบุคคลอื่นมิได้ให้ อธิบายว่า ได้แก่ การนำสิ่งของอันบุคคลหวงแหนแล้วไป คำว่า กาเมสุ ได้แก่ ในวัตถุทุกทั้งหลาย คำว่า มิจฉาจารา ได้แก่ จากการประพฤติกดด้วยอำนาจกิเลสตาม คำว่า มุสาวาทา ได้แก่ จากวาหะ อันไม่เป็นจริง”

พึงทราบวินิจฉัยในข้อว่า สุราเมรัยมีชขปมาฐานานา นี้ ต่อไป คำว่า สุรา ได้แก่ สุรา ๕ ชนิด คือ สุราทำด้วยแป้ง ๑ สุราทำด้วยขนม ๑ สุราทำด้วยข้าวสุก ๑ สุราที่เอาเชื้อเหล้าใส่เข้าไป ๑ สุราที่เอาปรุงด้วยเครื่องปรุง ๑ คำว่า เมรัย ได้แก่ เครื่องหมักดอง ๕ ชนิด คือ น้ำดองด้วยดอกไม้ ๑ น้ำดองด้วยผลไม้ ๑ น้ำดองด้วยน้ำอ้อยบ ๑ น้ำดองดอกมะขาง ๑ น้ำดองที่เอาปรุงด้วยเครื่องปรุง ๑ สุราและเมรัยแม้ทั้งสองนั้น ชื่อว่า มัชชะ (น้ำเมา) เพราะอรรถว่าเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ขนทั้งหลาย ย่อมดื่มสุรา หรือเมรัยนั้น ด้วยเจตนาใด เจตนา นั้น ชื่อว่า เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เพราะเป็นเหตุให้หลงมกมาย เพราะเหตุนี้ ที่ตั้งแห่งความประมาทจึงชื่อว่า มีอยู่ ในเพราะการดื่ม น้ำเมา คือ สุราและเมรัย^{๓๕} คำว่า “เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย” อาจแปลได้อีกว่า “เว้นขาดจากการเสพสุราเมรัยและของมีนเมา” ตามนัยนี้คือ “ตพุกยเมว (สุราเมรัย) มทนิยฺญฐณมขฺชํ, ยํ วา ปณญฺมปิ กณฺจํ มทนิยํ” แปลว่า สุราและเมรัย ทั้งสองนั้นแหละเป็นของมีนเมา เพราะเป็นเหตุให้เมา และยังมีสิ่งอื่นอีกที่เป็นของมีนเมา^{๓๖}

ความหมายภายใต้บริบทแห่งลิกขาบท ๕ ประการดังแสดงมาแล้วนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องว่า “ศีล ๕ ข้อนั้น ก็ได้ชื่อว่าเป็น ลิกขาบท ๕ แปลว่าข้อสำเหนียก หรือข้อฝึกหัดความประพฤติ ๕ อย่าง”^{๓๗} ดังคำอธิบายของท่านว่า

^{๓๔} อภ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๔.

^{๓๕} อภ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๕ และ ดูรายละเอียดใน ขุ.ขุ.อ. (บาลี) ๒/๑๗-๑๘.

^{๓๖} ขุ.ขุ.อ. (บาลี) ๒/๑๘.

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๙๑๘.

๑. เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต; จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒. เว้นจากอกุศลนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย; จับเอาสาระว่า ความประพฤติ หรือดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

๓. เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย; จับเอาสาระว่า ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน ไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ของผู้อื่น

๔. เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ; จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวงต้อรอนประโยชน์หรือแก่งทำลาย

๕. เว้นจากสุราเมรัยและของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ไม่เสพของมึนเมา; จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากความประมาทพลั้งพลาดมัวเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ^{๓๘}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ศีลห้าในบริบทของ “สิกขาบท ๕” หมายถึง ส่วนหนึ่งแห่งสิกขาที่กุลบุตรพึงศึกษา ได้แก่การงดเว้นการฆ่าสัตว์. . . การถือเอาสิ่งของอันบุคคลอื่นมิได้ให้. . . การประพฤติลามกด้วยอำนาจกิเลสกาม. . . การกล่าววาตะอันไม่จริง. . . การเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัย ซึ่งสิกขาบททั้ง ๕ ประการนี้ได้กล่าวรายละเอียดเรื่องข้อสำเหนียกหรือข้อฝึกหัดความประพฤติเป็นการละเว้นความประพฤติอันชั่วทั้ง ๕ ประการ

ตารางต่อไปนี้จะแสดงรายละเอียดของสิกขาบททั้ง ๕ ข้อทั้งตามบาลีเดิม ความหมาย และคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๖.

ตาราง ๒.๒ : แสดงความหมายของสิกขาบท ๕ และคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์^{๓๙}

สิกขาบท ^{๔๐}	ความหมาย ^{๔๑}	พระพรหมคุณาภรณ์
๑. ปาณาติปาตา เวรมณี	เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์	ไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย
๒. อทินนาทานา เวรมณี	เว้นขาดจากการลักทรัพย์	ไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์
๓. กาเมสุมิจฉาจา ราเวรมณี	เว้นขาดจากการประพฤติดินกาม	ไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รัก ห่วงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจ คู่ครองของตน ไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ของผู้อื่น
๔. มุสาวาทา เวรมณี	เว้นขาดจากการพูดเท็จ	ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ด้วยวาจาเท็จโกหก หลอกลวงตักเตือนประโยชน์หรือแก้แค้นทำลาย
๕. สุราเมรัยมัชฌมา ทัญฐานา เวรมณี	เว้นขาดจากการเสพของ มีนเมาคือสุราและเมรัยอัน เป็นเหตุแห่งความประมาท	ไม่ประมาทหลังพลัดมัวมาเนื่องจากการใช้สิ่ง เสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

๒.๓.๓ ศีลห้าในความหมายของ “ธรรม ๕”

นอกจากศีลห้ามีความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกในรูปแบบตรงตัวดังกล่าวแล้ว บ่อยครั้งที่ความหมายของศีลห้าถูกแสดงในรูปแบบของชื่ออื่น ๆ ที่แตกต่างออกไป ดังใน **ปญจสิลสูตร** ว่าด้วยมาตุคามผู้มีศีลห้า ชื่อของศีลห้าปรากฏอยู่ในรูปของ “ธรรม ๕” ดังข้อความว่า “อนุรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

^{๓๙} แม้ว่าคำอธิบายในรายละเอียดแต่ละข้อของศีล ๕ อาจแตกต่างออกไปบ้างเพียงเล็กน้อยในเชิงพยัญชนะ แต่ก็ได้แตกต่างกันในเชิงอรรถ อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยนำเสนอตารางนี้โดยอ้างอิงจากมหานามสูตรแห่งสังยุตตนิกาย รายละเอียดปรากฏตามเชิงอรรถที่ให้ไว้แล้ว

^{๔๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๕-๗๐๖/๔๔๘.

^{๔๑} มหานามสูตร, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๓๓/๕๕๔.

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกาม
๔. เว้นขาดจากการพูดเท็จ
๕. เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท^{๔๒}

ในบริบทนี้ ความหมายของศีลห้าจึงหมายถึง ธรรม ๕ ประการที่มีการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น เช่นเดียวกับใน ปัญจสิลวิสารทสูตร ว่าด้วยมาตุคามมีศีลห้า เป็นผู้แก่แล้วกล้า พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ [ศีล ๕] นี้แล ย่อมเป็นผู้แก่แล้วกล้า อยู่ครองเรือน”^{๔๓} ใน **นिरยสูตร** ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้ตกนรก ก็ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงธรรม ๕ ประการเช่นเดียวกัน ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ [ทุศีล ๕] ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้. . . ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ [ศีล ๕] ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้”^{๔๔} “ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมถึงความครั่นคร้าม ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้แก่แล้วกล้า”^{๔๕} สรุปความได้ว่า ศีลห้าในบริบทนี้หมายถึงคุณธรรมอันเกิดขึ้นจากการที่บุคคลละเว้นการประพฤติดัง ๕ อย่างตามนัยเดิมของ ศีลห้าทุกประการนั่นเอง

๒.๓.๔ ศีลห้าในความหมายของ “อริยธรรม”

ความหมายของศีลห้าอาจเป็นไปในหลายประการดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดก่อนหน้านี้ ถึงกระนั้นก็ตาม มีความหมายหนึ่งที่ศีลห้าได้ถูกนิยามเอาไว้ในบริบทที่เป็นข้อปฏิบัติ (ธรรม) ของคฤหัสถ์เพื่อความเป็นอริยชนได้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังในคิหิสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อคฤหัสถ์ . . . สมาทานอริยธรรมแล้ว พึงเว้นบาปเสียก็ในเมื่อมีความพยายามอยู่

ไม่พึงเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย

ไม่พึงกล่าวเท็จทั้งที่รู้

ไม่พึงหยิบฉวยสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้

พึงยินดีภริยาของตน ไม่พึงยินดีภริยาผู้อื่น

^{๔๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๔๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๑๒/๓๓๓.

^{๔๔} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๒๔๑, ๔๐๓-๔๐๔.

^{๔๕} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๒๘๗.

ไม่พึงดื่มสุราเมรัย เครื่องยังจิตให้หลงไหล”^{๔๖}

จากพระสูตร มีข้อสังเกตว่าคำอธิบายในข้อปฏิบัติแรกจะแตกต่างออกไปเล็กน้อย กล่าวคือพระสูตรนี้จะใช้คำว่า “เบียดเบียน” แทนคำว่า “การฆ่าสัตว์” เหมือนในคำอธิบายแห่งอื่นๆ คำว่าเบียดเบียนหมายถึงการทำคามเดือดร้อน การทรมาน ฯลฯ ซึ่งอาจรวมไปถึงการฆ่าสัตว์ด้วย ดังนั้นจึงมีความหมายที่กว้างกว่าการฆ่าสัตว์ซึ่งหมายถึงการปลิดชีวิตหรือการตัดชีวิตให้ขาดลง แต่จะอย่างไรก็ตามที่ อริยธรรมทั้ง ๕ ประการเหล่านี้แท้จริงก็คือศีลห้านั่นเอง ดังอรรถกถาจารย์ที่ได้อธิบายไว้ในอรรถกถาวิสุทธิสูตร ว่า “อริยธรรม” หมายถึงศีลห้า (อริยมมัม สમાทาย)^{๔๗}

ถึงแม้ว่าการศึกษาเรื่องความหมายของศีลห้าที่นำเสนอมาแล้วทั้งหมดก่อนหน้านี้จะได้ผลวิจยที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความหมายของศีลห้าโดยภาพรวมแล้วเป็นไปในลักษณะของการละเว้นการประพฤติดัง ๕ ประเภที่มีการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับปุถุชนคนทั่วไปที่ยังละกิเลสไม่ได้ทั้งหมดเหมือนกับพระอริยสงฆ์ แต่พระสูตรดังกล่าวได้แสดงให้เห็นความหมายของศีลห้าในมุมมองที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง นั่นก็คือ ศีลห้ามิได้ถูกจำกัดไว้เป็นเพียงแค่ข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ที่ยังเป็นปุถุชนเท่านั้น หากแต่ยังสามารถเป็นข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นอริยชนได้อีกด้วย นี่แสดงถึงความสำคัญของศีลห้าที่พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำให้มีความสำคัญว่าถึงแม้บุคคลจะบรรลุความเป็นอริยชนแล้วก็ตาม ก็ยังต้องสมาทานอริยธรรม คือ ศีลห้าอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตประจำวันของตน และด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ จึงสรุปได้ว่า ศีลห้าอาจมีความหมายว่าเป็น “อริยธรรม” เป็นธรรมสำหรับอริยชนได้อีกด้วย

๒.๓.๕ ศีลห้าในความหมายอื่น ๆ

นอกเหนือจากความหมายของศีลห้าที่มีบริบทที่แตกต่างกันออกไปดังที่ได้กล่าวไว้แล้วก่อนหน้านี้ ความหมายของศีลห้ายังมีปรากฏในรูปแบบของความหมายอื่นๆ ได้แก่ ศีลห้าเป็นอริศีลของคฤหัสถ์, เป็นคู่ฝั่คู่เวาของสามิภรรยา, เป็นลักษณะของคนดี และ เป็นธาตุของมนุษย์ตามลำดับดังต่อไปนี้

ก. ศีลห้าเป็นอริศีลของคฤหัสถ์

ศีลห้าอาจมีความหมายว่าเป็นข้อประพฤติปฏิบัติตนอย่างยั้งของฆราวาสหรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ดังในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง อริศีลของคฤหัสถ์ “คฤหัสถ์

^{๔๖} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๙/๓๐๒.

^{๔๗} อก.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๑๗๙/๓๘๖.

สมาทานอริศีล”^{๔๘} ซึ่งหมายความว่าเฉพาะเจาะจงถึง ศีล ๕ ประการ ดังอรรถกถาอธิบายที่อรรถกถาจารย์ได้พรรณนาบท “อริสีเลสุ” ว่า อริศีลได้แก่ ศีล ๕^{๔๙} มีการงดเว้นการฆ่าสัตว์ เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าว การที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวถึง “อริศีล” หรือข้อสำหรับประพฤติปฏิบัติตนอย่างนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอย่างมาก (อริ) ของศีลห้าซึ่งมีอาจมองข้ามไปได้ ในขณะที่ชาวพุทธอาจมองว่าศีลห้าเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญจึงมิได้ใส่ใจในการละเว้นพฤติกรรมชั่วเหล่านั้นในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เกิดการกระทำที่ละเมิดศีลอยู่บ่อยครั้งโดยอาจมิได้ตระหนักถึงความสำคัญของศีลห้าดังกล่าว สรุปความได้ว่า ศีลห้านี้ถือเป็นอริศีลสำหรับคฤหัสถ์ เป็นข้อปฏิบัติตนของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก

ข. ศีลห้าเป็นคู่ผัวคู่เมียของคู่สามีภรรยา

นอกจากศีลห้าจะมีความหมายที่ส่วนใหญ่นั้นเป็นไปในการดำรงชีวิตประจำวันโดยทั่วไปของบุคคลในสังคม แต่มีความหมายหนึ่งที่เฉพาะเจาะจงไปที่การครองคู่ของสามีภรรยาอีกด้วย ดังใน **ปฐมสังวาสสูตร** พระสูตรว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับคหบดีและคหปตานีถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา โดยตรัสถึงสามีผัวหรือภรรยาผัว ได้แก่ สามี [หรือภรรยา] ที่ทุศีล คือ สามี [หรือภรรยา] ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท^{๕๐} จากพระสูตร เป็นจริงอย่างที่ว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้วเช่นนั้น ในบริบทนี้ สามีหรือภรรยาจะมีอยู่กินใช้ชีวิตคู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นนั้นมิใช่เรื่องง่ายเนื่องจากบุคคลทั้งคู่ต่างมีอุปนิสัยแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการถูกอุปการะเลี้ยงดูมาจากสภาพครอบครัว สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ที่อาจแตกต่างกัน ดังนั้น แม้ว่าสภาพดังกล่าวอาจแตกต่างกันก็ตาม แต่ความประพฤติอันปกติ กล่าวคือ ศีลห้าจะต้องถูกกำหนดไว้ให้เป็นพฤติกรรมร่วมเบื้องต้นที่พึงประสงค์อันสามีภรรยาพึงมีร่วมกัน

สำหรับคู่สมรสใดที่ไม่สามารถสมาทานรักษาศีลเอาไว้ได้ แม้จะสามารถอยู่ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันได้แต่ก็เป็นไปอย่างชั่ว เกิดความสัมพันธ์แบบชั่วๆ มีความประพฤติที่เลวทราม ไม่ดีไม่งาม สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็น “คูผัว” แต่ในความหมายตรงกันข้าม สามีเทวดาหรือภรรยาเทวดา ได้แก่ สามี [หรือภรรยา] ในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น

^{๔๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๕/๓๗๗.

^{๔๙} อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๒๓๕/๔๙๐.

^{๕๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๘๘.

เหตุแห่งความประมาท^{๕๑} คู่สมรสประเภทหลังนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี เกิดความสัมพันธ์ที่ดี มีความประพฤติที่งาม สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็น “คู่เทวดา” กล่าวโดยสรุป ศิล้าในความหมายว่าเป็นคู่ศีลคู่เทวดาของคู่สามีภรรยา ได้แก่คู่สามีภรรยาที่ทุกศีล และคู่สามีภรรยาที่มีศีลสมบูรณ์นั่นเอง

ค. ศิล้าเป็นลักษณะของคนดี

คนดีหรือทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าบัณฑิตเป็นบุคคลซึ่งมีการกระทำที่ดีที่งามและไม่ก่อความเดือดร้อนทั้งในปัจจุบันและอนาคตและทั้งแก่ตนและผู้อื่น เป็นลักษณะของบัณฑิต ๓ ประการ คือ ชอบคิดแต่เรื่องดี ชอบพูดแต่เรื่องดี และชอบทำแต่กรรมดี ฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลายจึงรู้จักเขาว่า “ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี” ถ้าบัณฑิตเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดมในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท^{๕๒} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบัณฑิตมีคุณลักษณะพื้นฐานที่พึงประสงค์ต่อคนรอบข้างที่ใช้ชีวิตร่วมรวมถึงปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งแตกต่างจากลักษณะของคนชั่ว คนทุศีลที่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของคนรอบข้างย่อมเกิดจากการกระทำที่กระทำจากกำเลศภายในใจ ดังใน สังคาลงสูตร ที่สมเด็จพระผู้มีพระภาค ตรัสกะสังคาลกะ คหบดีบุตร ว่า “การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การล่วงละเมิดภรรยาผู้อื่น และการพูดเท็จ เรียกว่า เป็นกรรมกิเลส บัณฑิตทั้งหลายไม่สรรเสริญ”^{๕๓}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คนดีคือบัณฑิตในพระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็นไปตามลักษณะของศีลทั้ง ๕ ประการ ซึ่งมีลักษณะที่พึงประสงค์ ให้คุณ และแตกต่างจากลักษณะของคนชั่วที่ให้โทษและน่ารังเกียจเป็นอย่างยิ่ง

ง. ศิล้าเป็นธาตุของมนุษย์

ถึงแม้ศีลจะเป็นข้อประพฤติหรือข้อปฏิบัติของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นเรื่องส่วนตนก็ตาม แต่เมื่อบุคคลอันเป็นหน่วยย่อยของสังคมประพฤติตนดีงาม งดเว้นจากความประพฤติชั่วทั้ง ๕ ประการแล้ว ความดีงามนั้นย่อมขยายขอบเขตจากระดับปัจเจกบุคคล (individual) สู่ความดีงามในระดับสังคมที่กว้างขึ้นตามลำดับได้ กล่าวคือจากบุคคลสู่ครอบครัว (family) จากครอบครัวสู่หมู่บ้าน (village) จากหมู่บ้านสู่ชุมชน (community) จากชุมชนสู่ตำบล (sub district) จากตำบลสู่อำเภอ (district) จากอำเภอสู่เมือง (city) จากจังหวัดสู่ประเทศชาติ (nation) จากประเทศสู่นานาชาติ

^{๕๑} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๘๙.

^{๕๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๓/๒๙๙-๓๐๐.

^{๕๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๑.

(international) และจากนานาชาติประเทศสู่การดำรงอยู่ของมวลมนุษยชาติในสากลจักรวาลในระดับที่กว้างที่สุด (the existence of mankind)

ปัจเจกบุคคล ⇨ ครอบครัว ⇨ หมู่บ้าน ⇨ ชุมชน ⇨ ตำบล ⇨ อำเภอ ⇨ เมือง ⇨ ประเทศชาติ ⇨ นานาชาติ ⇨ มนุษยชาติ

ในธาตุสังยุต ปัญจสิกขาปทสูตร พระสูตรว่าด้วยสัตว์ผู้มีศีลห้า สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสว่ามนุษย์คบหากันโดยอาศัยธาตุอย่างเดียวกัน ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกาม สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท^{๕๔}

จากพระสูตรดังกล่าว ธาตุที่พระพุทธองค์ตรัสหมายถึงอุปนิสัยใจคอและการประพฤติดนของบุคคลซึ่งได้แก่ศีลห้านั่นเองโดยตรัสว่าบุคคลที่มีศีลห้าประจำใจ กล่าวคือผู้สมทานศีลและยึดมั่นการกระทำของตนไม่ให้ล่วงละเมิดศีล ทำศีลของตนให้สมบูรณ์แล้ว ย่อมจะสมาคมคบหากับผู้มีศีลสมบูรณ์เฉกเช่นเดียวกับตน ข้อนี้จริงอย่างที่ตรัสไว้ หากสังเกตจะพบว่าในชีวิตประจำวันของเราเราจะพบเห็นบุคคลเหล่านี้ได้ตามสถานที่ที่เป็นแหล่งโคจรต่างๆ เช่น วัดวาอาราม สถานปฏิบัติธรรม รวมไปถึงสถานที่ต่างๆ ที่มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นพุทธ ได้แก่ โรงเรียนเชิงพุทธ โรงพยาบาลเชิงพุทธ สถานสังคมสงเคราะห์ และเป็นที่แน่นอนว่าบุคคลที่ใช้ชีวิตอยู่ตามสถานที่เหล่านี้มักจะเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมจริยธรรมอันดีเป็นส่วนมาก อาจจะมีคนชั่วปะปนบ้างก็เป็นส่วนน้อย และถึงจะมีก็ตามที่แต่ในท้ายที่สุดธรรมชาติของ “ธาตุฝ่ายดี” ของมนุษย์ก็จะจัดสรรให้บุคคลปฏิสัมพันธ์อยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและยั่งยืน และธาตุดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่คัดกรองธาตุฝ่ายตรงกันข้ามออกไปจากการคบหาสมาคมอย่างลงตัว ในทางตรงกันข้าม หากจะสรรหาบุคคลที่ไม่มีศีลห้าประจำใจ กล่าวคือผู้ไม่สำรวมระวังในศีลและข้อปฏิบัติตน (ผู้ทุศีล) ซึ่งเป็นผู้ที่มี “ธาตุฝ่ายชั่ว” ก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะพบได้ในสถานที่ที่เป็นที่โคจรอันเป็นสถานที่ที่บัณฑิตทั้งหลายพึงหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปใกล้และยุ่งเกี่ยวกับสถานที่ที่โคจรดังกล่าว เช่น บ่อนการพนัน โรงฆ่าสัตว์ บ่อนการพนัน ซ่องโสเภณี อาบอบนวด สถาน

^{๕๔} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๐๙/๒๐๑-๒๐๒.

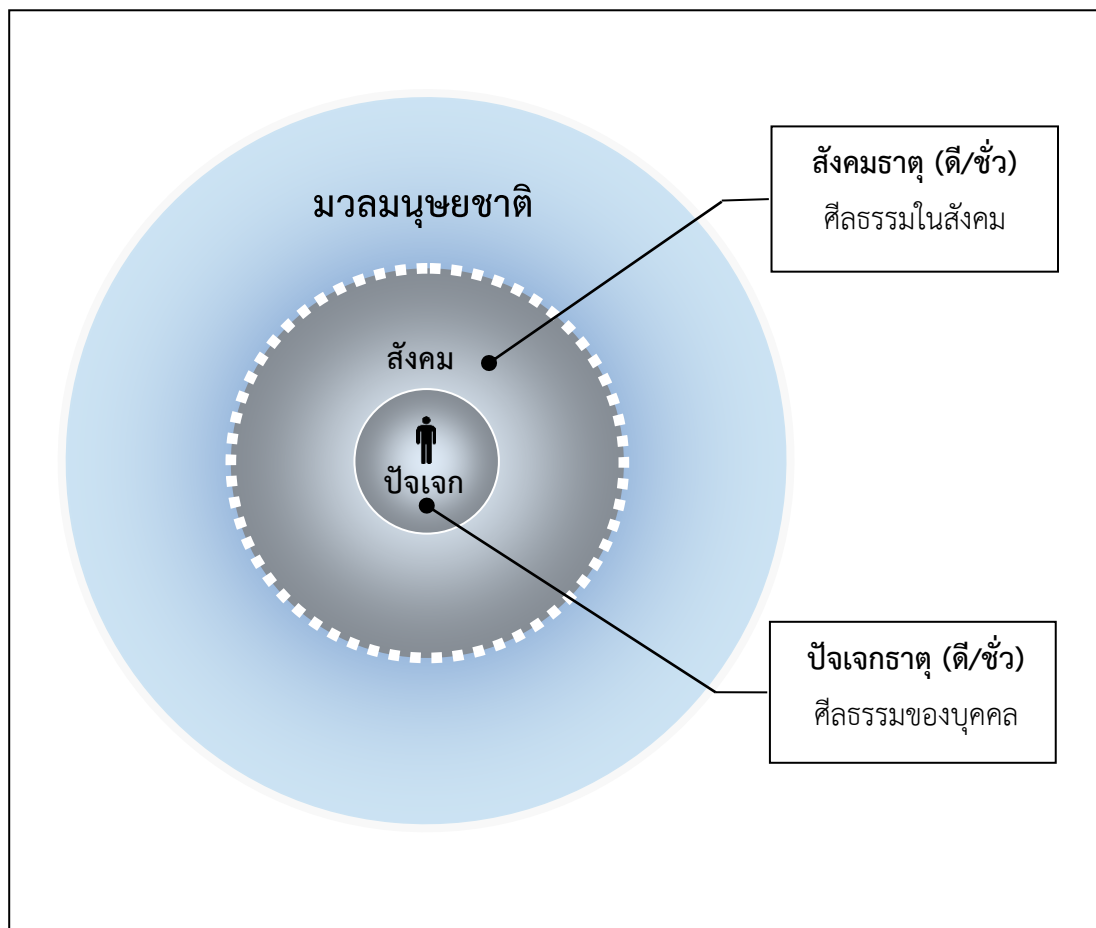
เรียมยต่างๆ ผับ บาร์ ไนท์คลับ ตลอดจนถึงร้านอาหารและสถานบริการที่จำหน่ายสุรา บุหรี่ รวมถึงสิ่งมีนเมาทั้งหลาย แม้แต่สถานที่ให้บริการกิจกรรมการล่าสัตว์ก็ตาม ที่ในบางประเทศแม้เปิดบริการแบบถูกกฎหมายแต่ก็ผิดแล้วซึ่งศีลธรรมอันดีงามตามหลักพุทธศาสนา บุคคลที่สะสมพฤติกรรมที่เป็นธาตุฝ่ายชั่วเอาไว้จนเป็นตัวตนแล้ว ถึงแม้จะพยายามเสแสร้งกระทำความดีมากสักเพียงใดก็มีอาจปิดบังความชั่วที่สะสมอยู่ในใจของเขาไว้ได้ และท้ายที่สุดมักจะแสดงธาตุแท้ของตนให้ปรากฏออกมาตามอุปนิสัยสันดานของคนชั่วนั่นเอง ด้วยเหตุนี้คนชั่วจึงมักคบกับคนชั่วโดยสานสัมพันธ์ภาพแบบชั่วๆ ตามหลักปามิตร (มิตรชั่ว) และในทางตรงกันข้าม คนดีจึงมักคบกับคนดีด้วยสัมพันธ์ภาพที่เป็นลักษณะของมิตรแท้ (กัลยาณมิตร) ได้อย่างสนิทใจ ข้อนี้สมดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในมงคลสูตรแห่งคัมภีร์ขุททกนิกาย ขุททกปฎฐะ ดังว่า “การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต. . . นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๕๕} จากพระสูตร พระพุทธเจ้าทรงตอบคำถามแก่เทวดาและมนุษย์จำนวนมากว่าอะไรเป็นมงคลสูงสุด โดยมีการเลือกที่จะไม่คบคนพาล (คนที่ชอบคิดชั่ว ชอบพูดชั่ว และชอบทำชั่ว) เป็นประการแรกและได้ตรัสแนะให้คบแต่บัณฑิต (คนที่ชอบคิดดี ชอบพูดดี และชอบทำดี)^{๕๖} เป็นประการถัดไปซึ่งแสดงให้เห็นว่า “บัณฑิตย่อมฉลาดเลือกคบคนตามธาตุฝ่ายดีของตน”

ทั้งหมดนี้เป็นการขยายความคำว่า “สัตว์ทั้งหลายสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน” กล่าวโดยสรุปก็คือ มนุษย์มีธาตุหรือศีลธรรมเป็นแรงดึงดูดให้ผู้มีธาตุหรือมีศีลธรรมเหมือนกันมาคบหาสมาคมกัน มนุษย์ผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมคบหากับมนุษย์ผู้มีศีลสมบูรณ์ ส่วนมนุษย์ผู้ทุศีลย่อมคบหากับมนุษย์ผู้ทุศีล ธาตุนี้เป็นธาตุของปัจเจกบุคคล ดังแผนภูมิต่อไปนี้

^{๕๕} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๓/๗.

^{๕๖} ตูรายละเอียดยใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๓/๒๙๙-๓๐๐.

แผนภูมิ ๒.๑ : แสดงธาตุของมนุษย์จากระดับปัจเจกถึงสังคม

จากแผนภูมิ อธิบายได้ว่า ศีลธรรมหรือธาตุของมนุษย์ไม่ว่าจะศีลสมบูรณ์ (ธาตุฝ่ายดี) หรือทุศีล (ธาตุฝ่ายชั่ว) ก็ตาม หากมองในระดับจุลภาพและมหภาพแล้วย่อมมีความสัมพันธ์กัน ศีลธรรมของบุคคลก่อให้เกิดศีลธรรมในสังคมและศีลธรรมของมวลมนุษยชาติในที่สุด โดยศีลธรรมในระดับปัจเจกบุคคลจะส่งผลต่อศีลธรรมในระดับใหญ่ขึ้นตามลำดับ คือครอบครัว หมู่บ้าน ไปจนถึงระดับใหญ่ที่สุดคือมนุษยชาติ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นได้ดังนี้

ปัจเจกศีล ⇨ ครอบครัวศีล ⇨ หมู่บ้านศีล ⇨ ชุมชนศีล ⇨ ตำบลศีล ⇨ อำเภอศีล ⇨ เมืองศีล ⇨ ประเทศศีล ⇨ นานาประเทศศีล ⇨ มนุษยชาติศีล

ดังนั้น หากโลกต้องการให้ศีลธรรมกลับคืนมาสู่มวลมนุษย เราจึงมีอาจมองข้ามความสำคัญของปัจเจกชนไปได้ รวมถึงต้องทำความเข้าใจในสัมพันธภาพระหว่างปัจเจกชนกับสังคมให้ถ่องแท้เช่นเดียวกัน โดยมนุษย์จะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมด้วยตนเองเสียก่อน แล้วจึงเลือกคบหา

สมาคมกับผู้ที่มีศีลธรรมด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่เพียบพร้อมและเต็มไปด้วยบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ที่คบหากันอย่างสร้างสรรค์และยังยืนตามพุทธประสงค์ที่แสดงไว้แล้วนั่นเอง

๒.๔ เกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

อาชญากรรมที่ร้ายแรงแทบทั้งหมด เป็นเรื่องของการละเมิดศีลห้าในสังคมที่มากด้วยการสังหารผลาญชีวิต การปองร้าย การทำร้ายกัน การลักขโมย ปล้น แย่งชิง การทำความผิดทางเพศ มีคตีสมาตกรรม โจรกรรม การข่มขืน หลอกหลวง การเสพของมีนเมาและสิ่งเสพติด ตลอดจนการก่อปัญหาและอุบัติเหตุต่างๆ เนื่องมาจากของมีนเมาและสิ่งเสพติดเหล่านั้ ระบาดแพร่หลายทั่วไป ชีวิตและทรัพย์สินไม่ปลอดภัย จะอยู่ไหนหรือไปที่ไหน ก็ไม่มีความมั่นใจ เต็มไปด้วยความหวงเียววิตกกังวล จิตใจหวาดผวาบ่อยๆ ผู้คนพบเห็นกัน แทนที่จะอบอุ่นใจ ก็หวาดระแวงกัน อยู่กันไม่เป็นปกติสุข สุขภาพจิตของประชาชนย่อมเสื่อมโทรม ยากที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ในเวลาเดียวกัน สังคมเช่นนั้น ก็ไม่เป็นสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม และการพัฒนาใดๆ เพราะมัววุ่นวายระส่ำระสาย ยิ่งแต่กับการแก้ปัญหา และมีแต่กิจกรรมที่บ่อนทำลายสังคมให้เสื่อมโทรมลงไป โดยนัยนี้ การขาดศีลห้าจะเนื่องมาจากเหตุใดก็ตาม จึงเป็นมาตรฐานวัดความเสื่อมโทรมของสังคมส่วนสภาพพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตที่ตรงข้ามจากนี้นั้นแหละ คือการมีศีลห้า ดังนั้น ศีลห้าจึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างต่ำที่สุดของความประพฤติของมนุษย์ สำหรับรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูล เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงามและการพัฒนาที่สูงขึ้นไป^{๕๗}

ด้วยเหตุนี้ เกณฑ์ชีวิตศีลห้าจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในทุกมิติ ซึ่งเป็นหลักฐานที่ปรากฏขึ้นในชั้นอรรถกถาเป็นต้นมา อาทิ คัมภีร์ปปัญจสูทนี (มัชฌิมนิกายอรรถกถา) คัมภีร์ปรมัตถทีปนี (ขุททกนิกาย อิติวุตตกะอรรถกถา) และคัมภีร์อัฐฐสาลินี (ธรรมสังคณีอรรถกถา) คัมภีร์มังคลัตถทีปนี เกณฑ์เกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จำแนกออกเป็น ๒ เกณฑ์ ได้แก่ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า

๒.๔.๑ เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า

ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในการรักษาศีลในชีวิตประจำวันได้แก่ เมื่อผู้ถือศีลพลาดพลั้งไปล่วงละเมิดศีลข้อใดข้อหนึ่งเสีย โดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ดี ศีลที่สมาทานมาแล้วจะขาดไปเลยหรือไม่ หรือแท้ที่จริงแล้วศีลดังกล่าวยังคงอยู่ ยังมีได้อันตรธานหายไปไหน เมื่อประสบกับภาวะเช่นนี้แล้ว ทำให้ผู้ถือศีลเกิดความลังเลใจกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่ขาดความชัดเจนและคลุมเครือ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงอาจ

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๖.

เกิดคำถามขึ้นว่าอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินสถานะหรือความคงอยู่ของศิลปะห้ากันแน่ ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจถึงสถานะของศิลปะแต่ละข้อที่ตนถืออยู่ว่ายั่งยืนอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่อย่างไร ในเชิงปริมาณ และเพื่อการดำเนินชีวิตภายใต้ข้อละเว้นเหล่านั้นต่อไปด้วยความเข้าใจที่ชัดเจนไร้ซึ่งข้อกังขา

เนื่องจากศิลปะห้าเป็นเรื่องที่สำคัญโดยเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก ดังนั้นเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้มนุษย์เกิดความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงเป็นเรื่องที่สำคัญไม่แพ้กัน พระพุทธศาสนาได้สอนเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะไว้แล้ว หรือที่รู้จักกันในนามของ “องค์ประกอบของการละเมิดศิลปะ” ซึ่งใช้องค์ประกอบด้านเจตนาของผู้กระทำเป็นหลักใหญ่ในการวินิจฉัยกรณีการล่วงละเมิดศิลปะแต่ละข้อ รวมถึงการใช้องค์ประกอบเสริมอื่นๆ มาร่วมพิจารณาล้ำคลึงกับการพิจารณาคดีทางกฎหมาย^{๕๘} เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของมนุษย์ที่ควรจะต้องถูกกำกับดูแลให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกัน

ศิลปะเป็นเรื่องของการละเว้นจากกระทำที่ไม่ดีอันมาจากความบริสุทธิ์ใจภายในบุคคล ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่เกิดความไม่มั่นใจในความบริสุทธิ์สมบูรณ์ของศิลปะของตนเองก็สามารถสมานทานมาถือปฏิบัติใหม่ได้ตลอดเวลาโดยไม่มีข้อจำกัด อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตอีกอย่างว่า เมื่อสมานทานศิลปะห้าโดยการกล่าวว่า “วิสุ่ง วิสุ่ง. . .” แปลว่า “แยกเป็นข้อๆ” ซึ่งหมายถึงการรับศิลปะโดยแยกเป็นข้อๆ กล่าวคือ เป็นการตั้งเจตนาในการรับศิลปะเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นข้อ ๆ ในชีวิตประจำวัน หากผิดศิลปะข้อใดข้อหนึ่ง ศิลปะอีก ๔ ข้อที่เหลือก็ยังคงอยู่ครบถ้วน สรุปว่าศิลปะทั้ง ๕ ข้อที่รับมาถือปฏิบัติโดยแยกส่วนกันนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม หลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่พบ ได้แก่ คัมภีร์ชั้นอรรถกถา พระพุทธโฆสาจารย์ พระธรรมปาละ และพระสิริมังคลาจารย์ต่างแสดงถึงองค์ประกอบแห่งการละเมิดศิลปะแต่ละข้อ สำหรับการกำหนดรู้ว่า การกระทำแค่นั้นเพียงใด จึงจะถือว่าเป็นการละเมิดศิลปะแต่ละข้อๆ เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้รักษาศิลปะ โดยจัดวางเป็นองค์ประกอบของการละเมิด เรียกว่าสัมภาระ หรือเรียกง่ายๆ ว่า “องค์” บุคคลจะชื่อว่าละเมิดศิลปะ กล่าวคือจะวินิจฉัยว่าศิลปะข้อนั้นจะขาดหรือไม่ต่อเมื่อกระทำการครบองค์ทั้งหมดของการละเมิด^{๕๙}

^{๕๘} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๕๙} ครอบเฉพาะศิลปะ ๕ มาใน อติ.อ.๒๔๙-๓๐๔; มีเฉพาะ ๔ ข้อต้น แล้วกล่าวถึงกรรมบถข้ออื่นๆ ต่อไป คือ ม.อ.๑/๒๗๖-๗; นิท.อ.๑/๑๔๐-๔; สงคณิ อ.๑๘๐-๕ และคัมภีร์รุ่นหลังนำมาอ้างอิง

สำหรับคำว่า “องค์ประกอบแห่งการละเมิดศีล” ซึ่งใช้โดยอรรถกถาจารย์ผู้วางเกณฑ์เหล่านี้ไว้ในคัมภีร์อรรถกถา เมื่อนำมาเสนอในงานวิจัยนี้จะถูกเรียกแทนที่ว่า “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล” โดยยังคงรายละเอียดเดิมเอาไว้ครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อศึกษาที่ตั้งเอาไว้แล้วนั่นเอง เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผู้ถือศีลในการใช้ตรวจสอบสถานะของศีลที่ตนสมารถมาถือไว้ว่ายังอยู่ครบ หรือยังอยู่ดีหรือไม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ถือศีลทั้งในแง่ของสถานะของการคงอยู่ของศีลของตนอันสืบเนื่องมาจากการกระทำที่อาจประมาทพลาดพลั้งจนทำให้ละเมิดศีลได้ และทั้งในแง่ของการตัดสินใจสมารถานศีลเพื่อการรักษาในครั้งต่อไปในกรณีที่ศีลของตนขาดเสียแล้ว อย่างไรก็ตาม คำว่า “สถานะ”^{๖๐} ในที่นี้มีผลวินิจฉัย ๓ ระดับ ได้แก่

- ๑) **ศีลสมบูรณ์** หมายถึง ผู้ถือศีลมีได้ล่วงละเมิดองค์ประกอบฯ
- ๒) **ศีลขาด** หมายถึง ผู้ถือศีลได้ล่วงละเมิดศีลข้อนั้นแล้วครบทุกองค์ประกอบฯ
- ๓) **ศีลต่างพร้อย** หมายถึง ผู้ถือศีลได้ล่วงละเมิดศีลข้อนั้นแล้วบางองค์ประกอบฯ

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าประกอบไปด้วยเกณฑ์ย่อยจำนวน ๕ เกณฑ์แบ่งตามข้อของศีลห้า ได้แก่ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของปาณาติบาต ๒) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของอทินนาทาน ๓) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉาจาร ๔) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของมุสาวาท ๕) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของสุราเมรัยมัชฌิมาทฏฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของปาณาติบาต

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของปาณาติบาต หมายถึงองค์ประกอบของการละเมิดศีลข้อที่ ๑ คือการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๕ ประการด้วยกัน

องค์ฯ ๔ สำหรับวินิจฉัยสถานะของปาณาติบาต ได้แก่

๑. ปาโณ	(สัตว์มีชีวิต)
๒. ปาณสณฺณิตา	(รู้ถือว่าสัตว์มีชีวิต)
๓. วรกจิตฺตํ	(จิตคิดจะฆ่า)
๔. อุปกโม	(ความพยายามที่จะฆ่า)

ต่อ เช่น มงฺค.๑/๒๑๐-๔; องค์ของการละเมิดปิสุณาวาจา เป็นต้น ไม่ได้ยกมาแสดงในที่นี้ด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, เชียงรริที่ ๑๔๓๒ หน้า ๓๒๖.

^{๖๐} คำว่า “สถานะ” ในบทนี้เป็นเพียงการกล่าวถึงในภาพรวมว่ามี ๒ สถานะ ส่วนรายละเอียดจะกล่าวอีกครั้งโดยละเอียดในบทที่ ๓ “รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”

๕. เตน มรณ

(สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น)^{๖๑}

สำหรับศีลข้อที่ ๑ คือ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) นี้ มุ่งเอาทั้งมนุษย์และสัตว์ จำพวกดิรัจฉานด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากทั้งมนุษย์และดิรัจฉานต่างก็รักชีวิตของตน ไม่ต้องการให้ใครมาเบียดเบียนรังแกเช่นเดียวกัน

เมื่อใดที่ล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๑ คือการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์นี้ครบทุกองค์ประกอบ (๕ ข้อ) ชื่อว่าศีลขาด แต่หากเป็นการล่วงละเมิดบางองค์ประกอบ ชื่อว่าศีลต่างพร้อย ยกตัวอย่างเช่น นาย ก สมาทานศีลห้ามารักษาไว้อย่างสม่ำเสมอ อยู่มาวันหนึ่งเขาเดินกลับบ้าน ระหว่างทางได้ไปเหยียบเปลือกกล้วยที่หล่นอยู่บนถนนจนลื่นล้มไปทับลูกสุนัขตัวหนึ่งที่นอนอยู่ริมทางเดินโดยไม่ได้ตั้งใจ อย่างไรก็ตาม ลูกสุนัขตัวนั้นเสียชีวิตจากการล้มทับของเขา นาย ก กลุ้มใจมากเพราะไม่แน่ใจว่าศีลข้อที่ ๑ จะขาดหรือไม่ เขาเข้าใจว่าศีลขาดไปเสียแล้ว

ในกรณีเช่นนี้ เมื่อนำเกณฑ์ มาวินิจฉัยสถานะของปาณาติบาต จะได้ว่า จริณอยู่ที่ลูกสุนัขนั้นมีชีวิต แต่เนื่องจากกรณีนี้เป็นอุบัติเหตุที่เกิดจากการกระทำอันไม่ประกอบด้วยเจตนาที่จะฆ่าสัตว์นั้นซึ่งในทางพระพุทธศาสนาไม่จัดว่าเป็นกรรม^{๖๒} กรณีนี้จึงเป็นข้อยกเว้น (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๑ : สัตว์มีชีวิต) นาย ก ไม่ทราบว่ามีลูกสุนัขนอนอยู่ตรงนั้น (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๒ : รู้ยั่วว่าสัตว์มีชีวิต) และเขาล้มไปทับโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ กล่าวคือไม่มีเจตนาในการฆ่า (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๓: มีจิตคิดจะฆ่า) นอกจากนั้น เขาไม่ได้มีความพยายามจะทำให้ลูกสุนัขนั้นตายเพราะเป็นอุบัติเหตุลื่นล้ม (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๔: ความพยายามที่จะฆ่า) และประการสุดท้าย ถึงแม้ว่าลูกสุนัขตัวนั้นจะตายในท้ายที่สุด แต่การตายนั้นมิได้มาจากความพยายามที่จะฆ่าเนื่องจากเขาไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๔ (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๕: สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น)

จากการวินิจฉัยสถานะของปาณาติบาตตามเหตุการณ์ตัวอย่างเบื้องต้น ได้ผลว่าศีลของ นาย ก ยังคงสมบูรณ์ บริสุทธิ์ และหมดจด เนื่องจากเขาไม่ได้ล่วงละเมิดองค์ประกอบทั้ง ๕ ข้อเลยแม้แต่ข้อเดียว ประเด็นสำคัญในที่นี้ก็คือ หากไม่นำเกณฑ์นี้มาจับ มีความเป็นไปได้สูงมากที่ผู้ถือศีลจะเข้าใจผิดคิดไปเองว่าศีลขาดต่างพร้อย หรือซ้ำร้ายอาจทวีความรุนแรงไปจนถึงการมีความคิดว่าศีลขาดไปแล้วเรียบร้อยแล้วด้วยนั่นเอง

^{๖๑} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๖; พุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๔๕; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๘๗; มงค.ล. (ไทย) ๒/๕๗.

^{๖๒} “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” - นิพเพธิกสูตร, อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

อีกกรณีหนึ่งที่พบเห็นได้บ่อยในชีวิตประจำวันของเราและเป็นกรณีที่มีผลวินิจฉัยว่าศิลปะสมบูรณ์เช่นเดียวกับกรณีของนาย ก ที่ยกมาแสดงแล้วนั้น ได้แก่ กรณีของนางสาว ก ที่นั่งดูโทรทัศน์ภายในห้องนั่งเล่น เธอรู้สึกคันที่ขาจึงยื่นมือไปเกา หลังจากนั้นเมื่อตรวจดูที่นิ้วมือปรากฏว่าพบยุงเสียชีวิตติดอยู่ในซอกเล็บซึ่งเกิดจากการเกานั้น เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ฯ พบว่า ศิลปะข้อที่ ๑ ของนางสาว ก ไม่ขาดและยังสมบูรณ์ดีทุกประการ เนื่องจากขาดองค์แห่งการละเมิดศิลปะข้อปามาติบาตทุกข้อ จากเหตุการณ์ดังกล่าวหาก นางสาว ก ไม่มีความรู้เรื่องเกณฑ์ชีวิตของศิลปะหาอย่างดีพอ ย่อมส่งผลถึงความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนทำให้คิดไปเองว่าศิลปะข้อปามาติบาตได้ขาดลงแล้ว ย่อมทำให้ตนมีจิตที่หมองหม่นตลอดทั้งวัน และหากหมกมุ่นอยู่กับความรู้สึกเช่นนี้ก็จะอุปสรรคขัดขวางจิตไม่ให้เกิดการพัฒนาต่อไปในขั้นที่สูงขึ้นตามหลักไตรสิกขา คือ สมาธิภาวนา และปัญญาภาวนา ความเข้าใจผิดในลักษณะเช่นนี้ย่อมไม่สมควรให้เกิดขึ้น ดังนั้น ความรู้และความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเกณฑ์ชีวิตของศิลปะหานี้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่มีอาจมองข้ามไปได้

สรุปสถานะของศิลปะจากกรณีตัวอย่างของ นาย ก และนางสาว ก โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของปามาติบาต

- ☐ องค์ประกอบที่ ๑ : สัตว์มีชีวิต
- ☐ องค์ประกอบที่ ๒ : รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต
- ☐ องค์ประกอบที่ ๓ : มีจิตคิดจะฆ่า
- ☐ องค์ประกอบที่ ๔ : ความพยายามที่จะฆ่า
- ☐ องค์ประกอบที่ ๕ : สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น
- สถานะของศิลปะ = ☒ ศิลปะสมบูรณ์ ☐ ศิลปะขาด ☐ ศิลปะต่างพร้อย

ข. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของอหินนาทาน

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของอหินนาทาน หมายถึงองค์ประกอบของการละเมิดศิลปะข้อที่ ๒ กล่าวคือการเว้นขาดจากการลักทรัพย์ (อหินนาทาน) ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๕ ประการเช่นเดียวกับปามาติบาต

องค์ฯ ๔ สำหรับวินิจฉัยสถานะของอหินนาทาน ได้แก่

๑. ประปริคคหิต	(ของที่เจ้าของหวงแหน)
๒. ประปริคคหิตสญญิตา	(รู้ยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน)
๓. เถยยจิตต์	(จิตคิดจะลัก)
๔. อุปกุกโม	(ทำความพยายามที่จะลัก)

๕. เตน ทรณ

(ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น)^{๖๓}

การล่องละเมิดศีลข้อที่ ๒ คือการเว้นขาดจากการลักทรัพย์นี้โดยละเมิดครบทุกองค์ประกอบ (๕ ข้อ) ชื่อว่าศีลขาด แต่หากเป็นการล่องละเมิดบางองค์ประกอบ ชื่อว่าศีลต่างพร้อยกรณีตัวอย่าง เช่น นาย ข เป็นนิสิตปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เขาสมათานศีลห้ามารักษาไว้อย่างสม่ำเสมอ แต่อยู่มาวันหนึ่งเขาเกิดความริษยาขึ้นในใจและอยากได้คอมพิวเตอร์พกพาของเพื่อนมาเป็นของๆ ตน ในขณะที่เจ้าของคอมพิวเตอร์ออกไปเข้าห้องน้ำนอกห้อง เมื่อสบโอกาสเขาจึงรีบคว้าคอมพิวเตอร์มาเพื่อเก็บซ่อนไว้ที่โต๊ะของเขา และเขาก็ได้ครอบครองคอมพิวเตอร์ตัวนั้นสำเร็จในที่สุด

เมื่อนำเกณฑ์ฯ มาวินิจฉัยสถานะของอทินนาทานในกรณีเช่นนี้ จะวิเคราะห์ได้ว่าคอมพิวเตอร์ตัวนั้นมีเจ้าของคือเพื่อนของเขา (ล่ององค์ประกอบที่ ๑ : ของที่เจ้าของหวงแหน) นาย ข รู้อยู่แก่ใจว่าเพื่อนของเขารักและหวงแหนคอมพิวเตอร์ตัวนี้มาก (ล่ององค์ประกอบที่ ๒ : รู้อยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน) เขาคุ่นคิดในใจด้วยแรงริษยาว่าจะขโมยมาเป็นของตนได้อย่างไรที่จะไม่ให้เจ้าของรู้ (ล่ององค์ประกอบที่ ๓ : จิตคิดจะลัก) เขามีความพยายามในการลักด้วยการรอกอยและหาจังหวะที่เหมาะสมและสบโอกาสในที่สุด (ล่ององค์ประกอบที่ ๔ : ทำความพยายามที่จะลัก) นาย ข ลักคอมพิวเตอร์ได้สำเร็จ (ล่ององค์ประกอบที่ ๕ : ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น)

จากการวินิจฉัยสถานะของอทินนาทานตามเหตุการณ์ตัวอย่างเบื้องต้น ได้ผลออกมาว่าศีลของนาย ข ได้ขาดสะบั้นลง เนื่องจากการล่ององค์ฯ ครบหมดทั้ง ๕ ข้อ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ตัวอย่างข้างต้นจะดูว่าวินิจฉัยได้โดยไม่ยาก แต่หากขาดเกณฑ์ฯ มาตัดสินให้ชัดเจนเช่นนี้ ก็อาจเป็นไปได้ว่าผู้ถือศีลบางคนอาจไข่มโนภาพและมีฉันทิภูริในการคิดเข้าข้างตัวเอง ทำให้เห็นผิดเป็นถูก หรือเห็นชั่วเป็นชอบ และคิดว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่ทำให้ศีลขาดก็เป็นไปได้

สรุปผลจากกรณีตัวอย่างของ นาย ข โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของอทินนาทาน

- ☒ องค์ประกอบที่ ๑ : ของที่เจ้าของหวงแหน
- ☒ องค์ประกอบที่ ๒ : รู้อยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน
- ☒ องค์ประกอบที่ ๓ : จิตคิดจะลัก
- ☒ องค์ประกอบที่ ๔ : ทำความพยายามที่จะลัก
- ☒ องค์ประกอบที่ ๕ : ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น

สถานะของศีล = ☐ ศีลสมบูรณ์ ☒ ศีลขาด ☐ ศีลต่างพร้อย

^{๖๓} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๗; ข.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๔๙; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๘๘; มงฺค.ล. (ไทย) ๒/๙๗.

ค. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉฉาจารย์

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉฉาจารย์ หมายถึงองค์ประกอบของการละเมิดศีลข้อที่ ๓ กล่าวคือการเว้นขาดจากการประพฤติดิในกาม (กาเมสุมิฉฉาจารย์) ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๔ ประการ แตกต่างกับองค์ประกอบของข้อปาณาติบาต และข้ออทินนาทาน

องค์ ๔ สำหรับวินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉฉาจารย์ ได้แก่

๑. อคมนียัตถุ (วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน)
๒. ตตถ เสวนจิตต์ (จิตคิดจะเสพในอคมนียัตถุนั้น)
๓. เสวนปโยโค (ประโยชน์ในการเสพ)
๔. มคเคน มคคปปฏิปัตตอธิวาสน (การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุด

อยู่)^{๖๔}

หากได้กระทำการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๓ คือการเว้นขาดจากการประพฤติดิในกามนี้ครบทุกองค์ประกอบ (๔ ข้อ) ชื่อว่าศีลขาด แต่หากเป็นการล่วงละเมิดบางองค์ประกอบ ชื่อว่าศีลต่างพร้อย โดยจะยกตัวอย่าง กรณีของ นาย ค ที่ได้สมานาสนศีลห้ามารักษาไว้อย่างสม่ำเสมอ นาย ค มีแต่งงานมีภรรยาแล้ว แต่เนื่องจากเขาเป็นคนหน้าตาดีจึงมักจะมีผู้หญิงให้ทำและเสนอตัวให้เขาอยู่เสมอ เขาพยายามห้ามใจตนเองไม่ให้ไปพลั้งพลาดฉันทูสาวกับผู้หญิงเหล่านั้น แต่อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่เขาอยู่กับผู้หญิงคนหนึ่งที่ชอบเขาและเธอคนนี้ก็สามีสามีแล้ว เมื่อเธอเข้ามาเล่าโลมและให้ทำ ทำให้เขาไม่สามารถหักห้ามใจตัวเองไว้ได้จนเกิดความตั้งใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์กับเธอ จากนั้นได้เริ่มความพยายามในกามกิจนั้น เมื่อเขาและเธอเปลื้องผ้าเสร็จและกำลังจะหลับนอนกับเธอ ในขณะนั้นมีเพื่อนของเขามาหาและเคาะประตูพอดีทำให้ขัดจังหวะการได้เสียของทั้งสอง พวกเขาจึงรีบใส่เสื้อผ้ากลับในที่สุด ความพยายามของทั้งคู่จึงล้มเหลวลงในวินาทีสุดท้าย เมื่อเขากลับมาเจอหน้าภรรยาที่แสนดีที่บ้าน เขาสำนึกถึงความผิดพลาดครั้งนี้และไม่เคยติดต่อกลับไปหาผู้หญิงคนนั้นอีกเลยนับแต่นั้นมา

กรณีนี้ หากนำเกณฑ์ฯ มาวินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉฉาจารย์ จะพบว่า ผู้หญิงคนนั้นมีสามีสามีแล้ว (ล่วงองค์ประกอบที่ ๑ : วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน) นาย ค มีความตั้งใจที่จะมีเพศสัมพันธ์กับเธอ (ล่วงองค์ประกอบที่ ๒ : จิตคิดจะเสพในอคมนียัตถุนั้น) เขามีความพยายามในกามกิจ (ล่วงองค์ประกอบที่ ๓ : ประโยชน์ในการเสพ) แต่สุดท้ายได้เพียงแค่ปลดเปลื้องเสื้อผ้าโดยยังมีได้ยุ่งเกี่ยวกัน (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๔ : การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่)

^{๖๔} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๔; ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๐; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๕๐-๒๕๑; มงฺค. (ไทย) ๒/๑๐๒.

ดังนั้น การวินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉาจารจากเหตุการณ์ตัวอย่างข้างตน พบว่านาย ค เกือบจะล่องละเมิดองค์ฯ ครบ ๔ ข้อ แต่เคราะห์ดีที่มีคนมาขัดจังหวะเสียก่อน เขาจึงล่องละเมิดองค์ประกอบไปเพียงแค่ ๓ ข้อ สรุปผลลัพธ์ได้ว่าศีลของนาย ค ยังไม่ขาดลง เป็นเพียงต่างพร้อยเท่านั้น เนื่องจากเขาล่องบางองค์ แต่ไม่ครบทั้ง ๔ องค์ฯ นั้นเอง

สรุปผลจากกรณีตัวอย่างของ นาย ค โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของกาเมสุมิฉาจาร

- ☒ องค์ประกอบที่ ๑ : วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน
 - ☒ องค์ประกอบที่ ๒ : จิตคิดจะเสพในอคมนิยัตถุนั้น
 - ☒ องค์ประกอบที่ ๓ : ประโยคในการเสพ
 - ☐ องค์ประกอบที่ ๔ : การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่
- สถานะของศีล = ☐ ศีลสมบูรณ์ ☐ ศีลขาด ☒ ศีลต่างพร้อย

ง. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของมุสาวาท

สำหรับเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของมุสาวาท หมายความว่าถึงองค์ประกอบของการละเมิดศีลข้อที่ ๔ กล่าวคือการเว้นขาดจากการพูดเท็จ (มุสาวาท) ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๔ ประการเช่นเดียวกับองค์ประกอบของข้อกาเมสุมิฉาจารก่อนหน้านี้

องค์ฯ ๔ สำหรับวินิจฉัยสถานะของมุสาวาท ได้แก่

- ๑. อดถิ วัตถุ (เรื่องไม่จริง)
- ๒. วิสัททนจิตต์ (จิตคิดจะพูดให้ผิด)
- ๓. ตชโซ วายาโม (ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
- ๔. ประสส ตทตถวิขานนี (การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น)^{๖๕}

หากผู้ถือศีลกระทำการใดๆ อันเป็นการล่องละเมิดศีลข้อที่ ๔ คือการเว้นขาดจากพูดเท็จนี้ครบทุกองค์ประกอบ (๔ ข้อ) ชื่อว่าศีลขาด แต่หากเป็นการล่องละเมิดบางองค์ประกอบ ชื่อว่าศีลต่างพร้อย ยกตัวอย่างเช่น นาย ง มีศีลห้าเป็นข้อปฏิบัติประจำใจและได้ตั้งใจรักษาศีลเป็นอย่างดี ต่อมาวันหนึ่งเขาออกไปเที่ยวกับเพื่อนๆ นอกบ้านจนตึกตื่นก็ยังไม่กลับ ทำให้มารดาของเขากระวนกระวายใจเป็นอย่างมากเนื่องจากนาย ง ไม่เคยกลับบ้านตึกเช่นนี้มาก่อน เธอจึงโทรศัพท์ไปยังโทรศัพท์มือถือของเขา นาย ง ได้ยินเสียงโทรศัพท์แต่ไม่รับสายเนื่องด้วยไม่ยอมให้เธอไม่สบายใจและเป็นกังวล เพราะเขาเชื่อว่าการโกหกเพื่อทำให้คนอื่นสบายใจนั้นไม่ผิดศีล ดังนั้นหลังจากเสียง

^{๖๕} ม.มู.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๕๐; พ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๑; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๙๐-๒๙๒; มจค. (ไทย) ๒/๑๐๗.

โทรศัพท์เจียบลง เขาเกิดความคิดขึ้นชั่วขณะที่จะโกหกมารดาของเขาว่าเขายังทำงานอยู่ที่สำนักงาน แต่ก็ลังเลและไม่มั่นใจว่าจะโกหกดีหรือไม่ เขาคุ่นคิดอยู่พักหนึ่งและในที่สุดก็เปลี่ยนใจไม่โกหกและได้โทรศัพท์กลับไปหามารดาเพื่อเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้เธอฟัง

จากเหตุการณ์ที่ยกมาเป็นตัวอย่างดังกล่าว เกิดคำถามขึ้น ๒ ข้อ

คำถามที่ ๑: ความเชื่อที่ว่า “การโกหกเพื่อทำให้ผู้อื่นสบายใจไม่ผิดศีล” ถูกต้องหรือไม่?

คำถามที่ ๒: ศีลของ นาย ง ขาดไปแล้วหรือยัง?

การตอบคำถามข้อแรกนี้ไม่ยากนักโดยพิจารณาจากองค์ประกอบข้อที่ ๔ เป็นที่ชัดเจนว่ามีคำอธิบายที่ชัดเจนว่าหากผู้อื่นเข้าใจเนื้อความที่กล่าวเท็จนั้นแล้ว เชื่อว่าล่วงองค์ประกอบ ซึ่งไม่มีเงื่อนไขใดๆ ที่ระบุถึง “ความสบายใจของผู้อื่นเมื่อเข้าใจเนื้อความนั้นแล้ว” จึงสรุปว่าความคิดเห็นดังกล่าวไม่เป็นความจริง ยังเป็นมิฉนาทวิญญูคือเห็นผิดไปจากธรรมนองคลองธรรมอยู่

สำหรับการตอบคำถามข้อต่อมา จำเป็นต้องพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ฯ มาวินิจฉัยสถานะของมุสาวาท เริ่มต้นจากเรื่องที่นาย ง คิดจะกล่าวนั้นเป็นเท็จ ไม่ตรงกับความเป็นจริง เนื่องจากเขาไปเที่ยวแต่คิดจะบอกมารดาว่าอยู่ที่สำนักงาน (ล่วงองค์ประกอบที่ ๑ : เรื่องไม่จริง) จากนั้น เขาคิดที่จะโกหกจริง แม้ว่าภายหลังจะเปลี่ยนใจไม่โกหก แต่ก็มีจิตที่คิดจะโกหกไปแล้ว (ล่วงองค์ประกอบที่ ๒ : จิตคิดจะพูดให้ผิด) มีข้อสังเกตว่าองค์ฯ ข้อที่ ๒ นี้เป็นปัจจัยด้านนามธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ถือศีล ไม่ได้ปรากฏออกมาภายนอกในรูปแบบของรูปธรรม เช่น เหตุการณ์ พฤติกรรม หรือคำพูดเหมือนในองค์ฯ อื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในการวินิจฉัยองค์ฯ ต่อมา ด้วยเหตุที่เป็นเพียงความคิดที่จะโกหก แต่ยังไม่ทันจะได้โกหก ดังนั้นจึงยังไม่มีความพยายามใดๆ เกิดขึ้น (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๓ : ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น) และท้ายที่สุด มารดาไม่ได้เกิดความเข้าใจที่ผิดบิดเบือนออกไปจากความเป็นจริง (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๔ : การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น)

สรุปผลการวินิจฉัยได้ ผลว่าศีลของนาย ง ยังไม่ขาด เพราะเขาล่วงองค์ฯ เพียง ๒ ข้อเท่านั้น ไม่ได้ล่วงครบทั้ง ๔ ข้อ

สรุปผลจากกรณีตัวอย่างของ นาย ง โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของมุสาวาท

☒ องค์ประกอบที่ ๑ : เรื่องไม่จริง

☒ องค์ประกอบที่ ๒ : จิตคิดจะพูดให้ผิด

☐ องค์ประกอบที่ ๓ : ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น

☐ องค์ประกอบที่ ๔ : การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

สถานะของศีล = ☐ ศีลสมบูรณ์ ☐ ศีลขาด ☒ ศีลต่างพร้อย

จ. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของสุราเมรัยมัชฌิมาทฎฐาน

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของสุราเมรัยมัชฌิมาทฎฐาน หมายถึงองค์ประกอบของการละเมิดศีลข้อสุดท้ายที่ ๕ กล่าวคือการเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชฌิมาทฎฐาน) ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ ๔ ประการเช่นเดียวกับองค์ประกอบข้อกาเมสุมิฉฉาจาร และมุสาวาท แต่แตกต่างกับองค์ประกอบของข้อปาณาติบาต และข้อทินนาทาน ที่มีองค์ประกอบถึง ๕ ประการ

องค์ฯ ๔ สำหรับวินิจฉัยสถานะของสุราเมรัยมัชฌิมาทฎฐาน ได้แก่

๑. มชฌภาโว (ความเป็นของเมา)
๒. ปาตุกมยตาจิตตัม (จิตคิดจะดื่ม)
๓. ตชโซ วายาโม (ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. อชฺโณหรณัม (กลืนให้ล่วงลงในลำคอ)^{๖๖}

เมื่อผู้ถือศีลล่วงละเมิดศีลห้าข้อสุดท้ายคือการเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทครบทุกองค์ประกอบ (๔ ข้อ) จะชื่อว่าศีลขาด แต่หากเป็นการล่วงละเมิดบางองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็น ๑ ข้อ ๒ ข้อ หรือ ๓ ข้อ ก็ตาม จะชื่อว่าศีลต่างพร้อยเท่านั้น ดังกรณีตัวอย่างของ นาย จ ซึ่งเป็นเด็กชายอายุ ๑๗ ปี ชอบออกไปเที่ยวเล่นกับเพื่อนฝูงอยู่เป็นประจำ ตามประสาวัยรุ่นแต่ก็เป็นเด็กดีมีศีลธรรมไม่เคยประพฤติชั่วผิดศีลผิดธรรม อยู่มาวันหนึ่งได้ไปงานเลี้ยงสังสรรค์ในหมู่เพื่อนฝูงและได้ถูกเพื่อนชักชวนให้ดื่มสุราทำให้เขาสองจิตสองใจ ในตอนแรกเขาต้องการอยากจะลองดื่มดูเพราะไม่อยากปฏิเสธเพื่อน แต่แล้วก็เปลี่ยนใจปฏิเสธกลับไป แต่เพื่อนๆ ไม่ยอมเลิกล้มความตั้งใจต่างได้ช่วยกันนำสุรารอกใส่ปากจนเขาสลักและกลืนสุราล่วงเข้าไปในลำคอจนสำเร็จ เขารีบกลับบ้านในทันที ต่อจากนั้นมาก็ไม่เคยได้ยุ่งเกี่ยวกับสุราและสิ่งมีนเมาใดๆ อีกเลย

กรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้หากยกขึ้นสู่การพิจารณาโดยนำเกณฑ์ฯ มาวินิจฉัยสถานะของสุราเมรัยมัชฌิมาทฎฐาน จะวินิจฉัยได้ว่า สุรานั้นเป็นของเมาจริง (ล่วงองค์ประกอบที่ ๑ : ความเป็นของเมา) เขามีเจตนาหรือมีความตั้งใจอยากจะลองดื่ม แม้เป็นเพียงเจตนาที่น้อยนิดและชั่วครู่เท่านั้น แต่ก็ชื่อว่ามีเจตนา (ล่วงองค์ประกอบที่ ๒ : จิตคิดจะดื่ม) แม้จะมีเจตนาแต่ก็เป็นเจตนาที่เขาไม่มีน้ำหนักพอจะทำให้เกิดความพยายามในการดื่มได้ (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๓ : ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น) มีข้อสังเกตในที่นี้ว่า ถึงแม้สุราจะล่วงลงลำคอไปแล้วก็จริงอยู่ แต่เกิดจากการถูกบังคับโดยไม่มีโอกาสหลีกเลี่ยงได้ เป็นการกลืนสุราลงคออันไม่ได้เกิดจากความพยายามในองค์ฯ ที่ ๓ ดังนั้นจึงไม่ล่วงองค์สุดท้าย (ไม่ล่วงองค์ประกอบที่ ๔ : กลืนให้ล่วงลงในลำคอ)

^{๖๖} พ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๕๒.

จากการวินิจฉัยสถานะของสุราเมрымัชชปมาทัญฐานตามเหตุการณ์ตัวอย่างเบื้องต้น ได้ผลลัพธ์ว่าศีลของนาย จ เป็นเพียงการต่างพร้อย เนื่องจากล่ององค์ประกอบที่ ๑ เท่านั้น แต่มิได้ล่องครบทั้ง ๔ องค์ประกอบ อย่างไรก็ตามที่ ผลวินิจฉัย“ศีลต่างพร้อย”ในกรณีดังกล่าวนี้มีความละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก เนื่องจากมิได้ปัจจัยด้านเจตนาเป็นตัวตั้งหรือเป็นรากฐานในการประกอบการกระทำ (พระพุทธศาสนาถือเอาตัวเจตนาเป็นตัวกรรม หากไม่ได้มีเจตนาไม่ถือว่าเป็นกรรม) ดังนั้น หากมองในแง่นี้ อาจวินิจฉัย

สรุปผลจากกรณีตัวอย่างของ นาย จ โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของสุราเมрымัชชปมาทัญฐาน

- ☒ องค์ประกอบที่ ๑ : ความเป็นของเมา
 - ☒ องค์ประกอบที่ ๒ : จิตคิดจะดื่ม
 - ☐ องค์ประกอบที่ ๓ : ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น
 - ☐ องค์ประกอบที่ ๔ : กลืนให้ล่องลงในลำคอ
- สถานะของศีล = ☐ ศีลสมบูรณ์ ☐ ศีลขาด ☒ ศีลต่างพร้อย

จากการศึกษา พบว่าเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลมีองค์ประกอบของศีลแต่ละข้อที่แตกต่างกันทั้งในมิติของคำอธิบายและจำนวนขององค์ประกอบที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความรู้แบบองค์รวม คณะผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางเพื่อเป็นการสรุปรายละเอียดและจำนวนขององค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าทั้งหมดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๒.๓ : สรุปองค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าทั้งหมด^{๖๗}

องค์ประกอบ	วัตถุ	ความรู้ในวัตถุ	จิตคิดจะทำ	ความพยายาม	ผลลัพธ์
ข้อศีล					
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	สัตว์มีชีวิต	รู้ยู่่าสัตว์มีชีวิต	จิตคิดจะฆ่า	ความพยายามที่จะ ฆ่า	สัตว์ตายด้วย ความพยายามนั้น
ศีลข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	ของที่เจ้าของ หวงแหน	รู้ยู่่าเป็นของที่ เจ้าของเขาหวงแหน	จิตคิดจะลัก	ทำความพยายามที่จะ ลัก	ลักมาได้ด้วย ความพยายามนั้น
ศีลข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉฉาจาร	วัตถุที่จะพึง ล่วงเกิน	-	จิตคิดจะเสพใน อคมนียวัตถุนั้น	ประยอกในการเสพ	การยัมรรคให้ดำเนินไป ทางมรรคหรือหยุดยู่
ศีลข้อที่ ๔ : มุสาวาท	เรื่องไม่จริง	-	จิตคิดจะพูด ให้ผิด	ความพยายามอัน เกิดแต่จิตนั้น	การให้ผู้อื่นเข้าใจ เนื้อความนั้น
ศีลข้อที่ ๕ : สุรา เมรยมัชช ปมาทัฏฐาน	ความเป็น ของเมา	-	จิตคิดจะดื่ม	ความพยายามอัน เกิดแต่จิตนั้น	กลืนให้ล่วงลงในลำคอ

จากตาราง แลวดตามแนวนอนแสดงรายละเอียดขององค์ประกอบของการละเมิดศีลทั้ง ๕ ข้อ ยกตัวอย่างเช่น ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาตมีองค์ประกอบ ๕ ข้อตั้งแต่ สัตว์มีชีวิต ไปจนถึง สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ในขณะที่แลวดตามแนวตั้งจะแสดงชนิดขององค์ประกอบ ทั้ง ๕ ประเภท ได้แก่ วัตถุ ความรู้ในวัตถุ จิตคิดจะทำ ความพยายาม และผลลัพธ์ ตามลำดับ

จากการศึกษาเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า พบว่า

ประการที่ ๑ : เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลเป็นเกณฑ์เชิงปริมาณ

เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าก็เพื่อวินิจฉัยความคงยู่ของศีลที่ผู้ถือศีลถือปฏิบัติยู่่าสมบูรณ์ ขาด หรือต่างพร้อยหรือไม่ ดังนั้น เกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นไปในเชิงปริมาณ กล่าวคือวัดปริมาณของความคงยู่ของศีลนั้นเอง

ประการที่ ๒ : องค์ประกอบ ของศีลแต่ละข้อมีจำนวนไม่เท่ากัน

จำนวนองค์ประกอบแห่งการละเมิดของศีลแต่ละข้อไม่เท่ากัน ศีลข้อที่ ๑ และ ๒ มี ๕ องค์ ในขณะที ศีลข้อที่ ๓-๕ มีเพียง ๔ องค์ประกอบ โดยที่องค์ประกอบที่หายไปคือองค์ประกอบ

^{๖๗} ตารางนี้จะถูกแสดงอีกครั้งหนึ่งในบทที่ ๓ หัวข้อ ๓.๓ บทวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม เพื่อนำไปพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า

ด้าน “ความรู้อยู่ในตัววัตถุนั้น” ซึ่งหมายความว่า หากล่องละเมตศีลข้อ ๓-๕ แล้วถือว่ามีความผิดทั้งหมดไม่ว่าผู้ถือศีลจะรู้หรือไม่ก็ตาม

ประการที่ ๓ : สถานะของศีลมี ๓ ระดับ

ผลวินิจฉัยสถานะของศีลเป็นไปใน ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) ศีลสมบูรณ์ หมายถึง ไม่มีการล่องละเมตองค์ประกอบฯ ๒) ศีลขาด หมายถึง การล่องละเมตศีลข้อนั้นๆ ครบทุกองค์ประกอบฯ ๓) ศีลต่างพร้อย หมายถึง การล่องละเมตศีลข้อนั้นไม่ครบทุกองค์ประกอบฯ

ประการที่ ๔ : ลักษณะของการถือศีลเป็นแบบแยกเป็นข้อๆ

ศีลเป็นเรื่องของการละเว้นจากกระทำที่ไม่ดีอันมาจากความบริสุทธิ์ใจภายในบุคคล ความบริสุทธิ์ใจเป็นรากฐานของการละเว้นพฤติกรรมชั่ว ผู้ถือศีลควรทำความเข้าใจหลักการเกี่ยวกับการขอศีลที่ใช้คำว่า “วิสุง วิสุง. . .” ย่อมเป็นการตั้งเจตนาในการรับศีลเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นข้อ ๆ ในชีวิตประจำวัน หากล่องละเมตศีลข้อใดข้อหนึ่ง (ไม่ว่าสถานะจะต่างพร้อยหรือขาดก็ตาม) ศีลอีก ๔ ข้อที่เหลือก็ยังคงอยู่ครบถ้วน

๒.๔.๒ เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตศีลห้า

นอกเหนือจากเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าซึ่งมีจุดมุ่งหมายในเรื่องความตระหนักรู้ถึงสถานะของศีลที่ตนถือปฏิบัติอยู่ดังที่ได้อภิปรายไว้แล้วก่อนหน้านี้ ยังพบว่า “เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตศีลห้า” ก็มีความสำคัญไม่แพ้กันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความตระหนักรู้ในบทลงโทษหากได้ประมาทพลาดพลั้งล่องละเมตในศีลซึ่งเป็นเกณฑ์ในเชิงปริมาณเช่นเดียวกัน

เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตศีลห้า ประกอบไปด้วยเกณฑ์ย่อยจำนวน ๕ เกณฑ์แบ่งตามข้อของศีลห้า ได้แก่ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตปาณาติบาต ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตอทินนาทาน ๓) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตกาเมสุมิฉาจาร ๔) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตมุสาวาท ๕) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมตสุราเมรัยมัชฌมาทัญฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาต^{๖๘}

การศึกษาเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการล่วงละเมิดศีลข้อแรกนี้ มีคำอธิบายที่พิสดารกว่าศีลข้ออื่นๆ เนื่องจากเป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของสรรพสัตว์ผู้มีลมหายใจ (ปราณ) ซึ่งหมายรวมทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานดังได้กล่าวรายละเอียดไปแล้วก่อนหน้านี้ และด้วยข้อเท็จจริงที่ว่ามนุษย์มีการดำรงชีวิตในเชิงสังคมวิทยาโดยจำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้ระบบนิเวศน์ทั้งขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ภายใต้โอกาสโลกคือโลกที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยของหมู่มสัตว์ใบนี้อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์จะไปอาศัยอยู่ ณ สถานที่ใดในโลกก็ตามก็มิอาจหลีกเลี่ยงหนีการเข้าสังคมกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ได้เลย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การอยู่อาศัยเพียงผู้เดียวโดยลำพังไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความตระหนักรู้ในเรื่องบทลงโทษของการล่วงละเมิดปาณาติบาตคือเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคนในอันที่จะวางท่าทีและพฤติกรรมกระทำความผิดที่มีต่อสัตว์อื่นๆ ได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นยังเป็นที่รู้ที่ช่วยทำให้เราได้ปรับมโนทัศน์เพื่อเข้าใจธรรมชาติของศีลธรรมตามความเป็นจริงได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

พระพุทธโฆสาจารย์ ได้แสดงไว้ในคัมภีร์สมโมหวิโนทนี อรรถกถาอธิบายคัมภีร์พระวิงค์ในอภิธรรมปิฎก เรื่องโทษของปาณาติบาต ไว้ดังนี้

การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดดำ ชื่อว่า มีโทษน้อย
 ฆ่าสัตว์เช่นนั้นที่ใหญ่กว่า มีโทษมากกว่า
 ฆ่าสัตว์ประเภทนบเนื่องด้วยนกใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าสัตว์ประเภทเลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าสัตว์ประเภทกระต่าย มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าสัตว์ประเภทเนื้อ มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าโค มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าม้า มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าช้าง มีโทษมากกว่านั้น

^{๖๘} เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาตในงานวิจัยฉบับนี้จะใช้ฐานข้อมูลหลักจาก ๒ แห่งคือจากอรรถกถา และจากหนังสือพุทธธรรมของพระพรหมคุณาภรณ์ โดยเฉพาะในส่วนของหนังสือพุทธธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ได้แสดงองค์ประกอบของโทษแห่งการละเมิดศีลห้าเฉพาะข้อปาณาติบาตเท่านั้น ศีลอีก ๔ ข้อที่เหลือเป็นการวิเคราะหของคณะผู้วิจัย :- อภิ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๘; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

การฆ่ามนุษย์ผู้ทุศีล มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่ามนุษย์ผู้มีปกติประพฤติอย่างใด มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่ามนุษย์ผู้ถึงสรณะ (คือผู้ถึงพระไตรสรณคมน์) มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบท ๕ มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าสามเณร มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าภิกษุผู้เป็นปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น
 การฆ่าพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น^{๖๙}

จากอรรถาธิบายดังกล่าว พระพุทธโฆสจารย์อธิบายโทษของการละเมิดปาณาติบาต โดยจะขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่ ๑) คุณประโยชน์ ๒) ขนาดกาย นอกจากนั้น สัตว์ผู้ถูกระทำยังได้ถูกจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มหลักด้วยกัน คือ สัตว์จำพวกเดรัจฉาน และสัตว์จำพวกมนุษย์ ส่วนโทษจากการละเมิดจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของสัตว์เดรัจฉานและคุณประโยชน์ของสัตว์ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวว่า “การฆ่าสัตว์จำพวกเดรัจฉาน มีโทษน้อยกว่าการฆ่าสัตว์จำพวกมนุษย์”^{๗๐} ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีญาณหรือความรู้และมีศักยภาพในการพัฒนาตนได้จากความรู้ดังกล่าวนี้ซึ่งแตกต่างออกไปจากสัตว์เดรัจฉานซึ่งดำรงชีวิตตามสัญชาตญาณที่ติดตัวมาแต่เพียงด้านเดียว อย่างไรก็ตาม หลักสำหรับวินิจฉัยว่า การฆ่าสัตว์ใดมีโทษน้อยหรือโทษมาก โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ๔ ประการดังต่อไปนี้

องค์ฯ ๔ ประการสำหรับวินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาต ได้แก่

๑. คุณ สัตว์มีคุณมาก ฆ่าก็มีโทษมาก สัตว์มีคุณน้อยหรือไม่มีคุณ ก็มีโทษน้อย เช่น ฆ่าพระอรหันต์ มีโทษมากกว่าฆ่าปุถุชน ฆ่าสัตว์ช่วยงาน มีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์ร้าย เป็นต้น

๒. ขนาดกาย สำหรับสัตว์จำพวกเดรัจฉานที่ไม่มีคุณเหมือนกัน ฆ่าสัตว์ใหญ่มีโทษมาก ฆ่าสัตว์เล็กมีโทษน้อย

^{๖๙} อภิ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๘.

^{๗๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

๓. **เจตนา (กิเลส)**^{๗๑} เจตนาแรง มีโทษมาก เจตนาอ่อน มีโทษน้อย เช่น ฆ่าด้วยโทสะ หรือจงใจเกลียดชัง มีโทษมากกว่าฆ่าด้วยป้องกันตัว เป็นต้น

๔. **ความพยายาม** มีความพยายามมากในการฆ่า มีโทษมาก มีความพยายามน้อย มีโทษน้อย^{๗๒}

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร มีความเห็นที่สอดคล้องกันโดยอธิบายขยายความไปว่า

บุคคลผู้ทำปาณาติบาตจะได้รับโทษคือบาปที่หนักเบาแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับคุณความดีหรือคุณธรรมของผู้ที่ถูกฆ่า เช่น การฆ่าพระอรหันต์นั้นสาปมากกว่าการฆ่ามหาโจรผู้ทุศีล การฆ่ามารดาอย่ามบาปมากกว่าการฆ่าบุคคลทั่วไปเนื่องจากมารดาเป็นผู้ที่มีคุณความดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อตัวของผู้ที่ฆ่า . . . นอกจากนั้นยังตัดสินที่ขนาดกาย หรือขนาดของลำตัวของสัตว์ที่ถูกฆ่า โทษมากน้อยไม่เท่ากัน ที่เป็นเช่นนั้นเพราะสัตว์เดรัจฉานที่มีขนาดใหญ่ ผู้ฆ่าต้องใช้ความพยายามในการฆ่ามากกว่าสัตว์เล็ก ดังนั้นแรงพยายาม แรงพยายามจึงจะมากตามไปด้วย เช่น การฆ่าช้าง วัว สุนัข ต้องใช้ความพยายามมากน้อยตามลำดับ^{๗๓}

มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า องค์ประกอบด้านความพยายามที่อยู่ในเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาตนี้ต้องมาจากเจตนาในการฆ่าเท่านั้น หากไม่มีเจตนาที่ย่อมไม่มีความพยายาม ในทางตรงกันข้าม หากมีความพยายามที่ย่อมเป็นความพยายามที่มาจากเจตนาในการฆ่า นั่นเอง กล่าวโดยสรุป เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาต ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า ขนาดกายของสัตว์เดรัจฉานที่ถูกฆ่า เจตนา (กิเลส) และความพยายาม

^{๗๑} ในหนังสือพุทธธรรมใช้คำว่า “กิเลสหรือเจตนา” - พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

^{๗๒} ในหนังสือพุทธธรรมท่านเรียงลำดับโดยเอาความพยายามขึ้นก่อนเป็นลำดับที่ ๓ แล้วจึงตามด้วยกิเลสหรือเจตนาเป็นลำดับสุดท้าย, อ้างแล้ว.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ข. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดอทินนาทาน

การละเมิดศีลข้ออทินนาทาน คือ การเว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นความประพฤติดิถีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับทรัพย์สินหรือสิ่งของที่มีเจ้าของหวงแหนอยู่ อรรถาธิบายเรื่องเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการลักทรัพย์ มีดังนี้

การถือเอาสิ่งของ ของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษน้อย
ถือเอาสิ่งของ ของผู้มีปกติประพฤติด้อย่างโค มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของผู้ถึงสรณะ มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของสามเณร มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของภิกษุปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น
ถือเอาสิ่งของ ของพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งนัก^{๗๔}

จากอรรถาธิบาย พระอรรถกถาจารย์เน้นย้ำถึงปัจจัยด้านบุคคลเป็นหลัก กล่าวคือ การจะวินิจฉัยโทษหนักเบาขึ้นขึ้นอยู่กับศีลธรรมและคุณธรรมของเจ้าของทรัพย์มากน้อยตามลำดับ การลักทรัพย์จากเจ้าของที่มีศีลธรรมและคุณธรรมต่ำ โทษน้อย ลักทรัพย์จากเจ้าของที่มีศีลธรรมคุณธรรมมาก โทษมาก ตามลำดับตั้งแต่ ผู้ทุศีล ผู้มีปกติประพฤติด้อย่างโค ผู้ถึงไตรสรณะ ผู้มีศีลห้าสามเณร ภิกษุที่ยังไม่ได้บรรลुरुธรรม พระอริยบุคคล ๔ จำพวกตั้งแต่พระโสดาบันไปจนถึงพระอรหันต์ในที่สุด อย่างไรก็ตาม พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงปัจจัยด้านคุณค่าของสิ่งของและความพยายามในการลักทรัพย์ด้วย ดังว่า “อทินนาทาน มีโทษมากหรือน้อย ตามคุณค่าของสิ่งของ คุณความดีของเจ้าของ และความพยายามในการลัก”^{๗๕} ดังนั้น เมื่อต้องการทราบถึงโทษหรือบาปที่จะเกิดจากการลักทรัพย์นั้นย่อมต้องนำเอาองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการต่อไปนี้ขึ้นเป็นตัวตั้งแล้วจึงวินิจฉัยโทษที่เกิดว่าหนักหรือเบาเป็นลำดับต่อไป

^{๗๔} อภิ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๙.

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

องค์ฯ ๔ ประการสำหรับวินิจฉัยโทษของการละเมิดตินนาทาน ได้แก่

๑. คุณค่าของทรัพย์ ลักทรัพย์ที่มีคุณค่ามาก โทษมาก ลักทรัพย์ที่มีคุณค่าน้อยหรือไม่มีคุณค่า โทษน้อย เช่น ลักทรัพย์สินของแผ่นดิน มีโทษมากกว่าลักทรัพย์ของบุคคลทั่วไป

๒. คุณธรรมของเจ้าของ ลักทรัพย์จากเจ้าของผู้มีความดี ก็มีโทษมาก เจ้าของทรัพย์ผู้มีความน้อยหรือไม่มีคุณ ก็มีโทษน้อย เช่น ลักทรัพย์จากพระอรหันต์ มีโทษมากกว่าลักทรัพย์จากปุถุชน เป็นต้น

๓. เจตนา (กิเลส) เจตนาแรง มีโทษมาก เจตนาอ่อน มีโทษน้อย

๔. ความพยายาม มีความพยายามมากในการลักทรัพย์ มีโทษมาก มีความพยายามน้อย มีโทษน้อย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดตินนาทาน ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการด้วยกัน คือ คุณค่าของทรัพย์ คุณธรรมของเจ้าของ เจตนา (กิเลส) และความพยายาม

ค. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดกามาสมัจฉาจาร

เมื่อกล่าวถึงการล่วงละเมิดศีลข้อ ๓ คือการเว้นขาดจากการประพฤติดิในกาม ย่อมมีปัจจัยด้านวัตถุที่จะพึงล่วงเกิน รวมถึงเจตนา และประโยชน์ของผู้ล่วงละเมิดเป็นหลัก ต่อเมื่อได้ล่วงสำเร็จแล้วจึงถือว่าศีลขาดลง สำหรับโทษหรือบาปที่พึงได้รับไม่ว่าจะหนักหรือเบาที่ดี ในคัมภีร์สัมโมหวิโนทนีได้ปรากฏหลักฐาน ดังนี้

แม้ประพฤติดิก้าวล่วงหญิงผู้ทุศีล ก็มีโทษน้อย

ประพฤติดิในบุคคล ผู้มีปกติประพฤติอย่างโค มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในบุคคลผู้ถึงสรณะ มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในบุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในสามเณรี มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในภิกษุณีปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในภิกษุณีผู้เป็นพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในภิกษุณีผู้เป็นพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในภิกษุณีผู้เป็นพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น

ประพฤติดิในภิกษุณีผู้เป็นพระชินาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น^{๗๖}

^{๗๖} อภิ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๙.

จากการศึกษาอธิบายข้างต้น พบว่า คำอธิบายเรื่องโทษที่ได้จากการประพาศผิดใน
 กามของอรรถกถาจารย์นั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกับโทษจากการลักทรัพย์ กล่าวคือ เป็นการเน้นย้ำถึง
 ปัจจัยด้านบุคคลเป็นหลัก กล่าวคือ การจะวินิจฉัยโทษหนักเบาขึ้นขึ้นอยู่กับศีลธรรมและคุณธรรมของ
 ผู้ที่ถูกล่วงเกินมากน้อยตามลำดับ การล่วงเกินผู้ที่มีศีลธรรมและคุณธรรมต่ำ โทษน้อย การล่วงเกินผู้
 ที่มีศีลธรรมคุณธรรมมาก โทษมาก ตามลำดับตั้งแต่ ผู้ทุศีล ผู้มีปกติประพาศอย่างโค ผู้ถึงไตรสรณะ ผู้มี
 ศีล ๕ สามเณร ภิกษุที่ยังไม่ได้บรรลุนิพพาน พระอริยบุคคล ๔ จำพวกตั้งแต่พระโสดาบันไปจนถึงพระ
 อรหันต์ในที่สุด นอกเหนือจากคำอธิบายดังกล่าว ประเด็นเรื่องกิเลสและความพยายามก็เป็นอีกหนึ่ง
 ปัจจัยที่ควรคำนึงถึงด้วยเช่นเดียวกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “กามะสุมิฉณาจาร มีโทษมากหรือน้อย ตามคุณ
 งามดีของคนที่ถูกละเมิด ความแรงของกิเลสและความเพียรพยายาม”^{๗๗} หากมองจากจุดนี้
 องค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบต่อไปนี้จะต้องได้รับการพิจารณาเพื่อวินิจฉัยโทษหรือบาปอันจะ
 เกิดขึ้นจากการละเมิดศีลข้อกามะสุมิฉณาจาร

องค์ฯ ๓ ประการสำหรับวินิจฉัยโทษของการละเมิดกามะสุมิฉณาจาร ได้แก่

๑. คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน ล่วงเกินผู้มีคุณมาก ก็มีโทษมาก ล่วงเกินผู้มีคุณน้อย
 หรือไม่มีคุณ ก็มีโทษน้อย เช่น ล่วงเกินพระอรหันต์ มีโทษมากกว่าล่วงเกินปุถุชน เป็นต้น

๒. เจตนา (กิเลส) เจตนาแรง มีโทษมาก เจตนาอ่อน มีโทษน้อย

๓. ความพยายาม มีความพยายามมากในการล่วงเกิน มีโทษมาก มีความพยายามน้อย
 มีโทษน้อย

กล่าวโดยสรุป เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดกามะสุมิฉณาจาร ประกอบด้วย
 องค์ประกอบทั้ง ๓ ประการด้วยกัน คือ คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน เจตนา (กิเลส) และความพยายาม

ง. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดมุสาวาท

การล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๔ คือ การเว้นขาดจากการพูดเท็จเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยด้านเรื่องที่ไม่จริง เจตนา ความพยายามของผู้กล่าวเท็จ ต่อเมื่ออีกฝ่ายได้รับรู้ถึงเนื้อความที่เป็นเท็จนั้น เชื่อว่าศีล
 ขาด ซึ่งในสังคมปัจจุบันพบว่าชาวพุทธจำนวนมากที่มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนออกไปจากคำสอน
 เรื่องโทษที่เกิดจากการพูดเท็จนี้ไปมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพูดเท็จโดยอ้างว่าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร พูด
 เท็จเพื่อให้ผู้อื่นสบายใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าผู้ละเมิดมุสาวาทมิได้เพียง
 มองข้ามโทษของการละเมิดศีลข้อมุสาวาทเพียงอย่างเดียว แต่ยังบกพร่องกับข้อปฏิบัติเรื่องสังขะ

^{๗๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖,
 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

(truthfulness) ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณธรรม ๕ ประการในเบญจธรรม หรือเบญจกัลยาณธรรมอันเป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลที่ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจด้วย จึงเป็นเรื่องที่น่ากังวลสำหรับผู้ถือศีล อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงโทษที่เกิดจากการพูดเท็จไว้ดังนี้

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์มีประมาณากณิกหนึ่ง^{๗๘} มีโทษน้อยในเพราะคำพูดอันเป็นเท็จนั้น

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ครึ่งมาสก มีโทษมากกว่านั้น

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ หนึ่งมาสก มีโทษมากกว่านั้น

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ๕ มาสก มีโทษมากกว่านั้น

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ครึ่งกหาปณะ มีโทษมากกว่านั้น

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ หนึ่งกหาปณะ มีโทษมากกว่านั้น

มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์มีค่าจับไม่ได้ มีโทษมากกว่านั้น

แต่มุสาวาท เพื่อทำสงฆ์ให้แตกจากกัน มีโทษมากยิ่งนัก^{๗๙}

จากข้อความข้างต้น เป็นที่ชัดเจนว่า ปัจจัยที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไปกับการวินิจฉัยโทษหรือบาปว่าจะหนักหรือเบา นั้น ได้แก่ ทรัพย์สินที่ต้องการได้ (จากการพูดเท็จนั้น) และโทษที่จะเกิดขึ้น (จากการพูดเท็จนั้น) กล่าวคือความเสียหายอันเนื่องด้วยการกล่าวเท็จนั้น ดังที่ในมังคลัตถทีปนี พระสิริมังคลาจารย์กล่าวถึงมุสาวาทว่าโทษมากหรือโทษน้อยขึ้นอยู่กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการมุสาวาท ได้รับความเสียหายมากมีโทษมากได้รับความเสียหายน้อยมีโทษน้อย เช่น ผู้ที่เป็นพยานเท็จทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับโทษประหารชีวิตจำคุกหรือได้รับความเสียหายในทรัพย์สินมีโทษมาก หรือผู้ได้รับแจกเงินจำนวนมากถูกผู้อื่นถามถึงจำนวนเงินที่ได้รับแจกกลับตอบว่าได้รับมาจำนวนน้อยเช่นนี้จัดว่ามีโทษน้อยเป็นต้น^{๘๐} ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ใช้คำว่า “ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอน” ซึ่งมีความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับพระสิริมังคลาจารย์

มุสาวาท มีโทษมากหรือน้อย แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอน เป็นเรื่องใหญ่ หรือเรื่องเล็กน้อย และแล้วแต่ผู้พูด เช่น คฤหัสถ์จะไม่ให้ของของตน พูดไปว่าไม่มี ก็ยังมีโทษน้อย แต่ถ้า

^{๗๘} “คำว่า กากณิกเป็นชื่อมาตราเงินอย่างต่ำที่สุด ทรัพย์มีค่าเท่าค่าแห่งขึ้นเนื้อพอกากลิ้นกินได้” - อภิ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๑๐.

^{๗๙} อภิ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๑๐.

^{๘๐} มงค. (ไทย) ๒/๒๑๐/๑๐๖-๑๐๗.

เป็นพยานเท็จ มีโทษมาก สำหรับบรรพชิต พุทฺธเลณมีโทษน้อย จงใจบอกของที่ไม่เคยเห็นว่าเห็น มีโทษมาก^{๘๑}

ถึงแม้ว่าเจตนาจะถูกไล่ไว้ในฐานที่เข้าใจและมีได้ถูกกล่าวถึงในที่นี้ แต่จากการศึกษาพบว่าศีลเป็นเรื่องที่วาดด้วยเจตนาหรือกรรมทางกาย (กายกรรม) ที่ประกอบด้วยกิเลสเป็นหลัก และเมื่อมีเจตนาที่ต้องมีความพยายาม (ปโยค) ในเจตนาด้วย ดังนั้น องค์ประกอบสำหรับวินิจฉัยโทษของการละเมิดมุสาวาท จึงประกอบไปด้วย ๔ องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ เรื่องเท็จ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และความเสียหายที่เกิดขึ้น

องค์ฯ ๔ ประการสำหรับวินิจฉัยโทษของการละเมิดมุสาวาท ได้แก่

๑. เรื่องเท็จ เรื่องใหญ่ มีโทษมาก เรื่องเล็กน้อย มีโทษน้อย
๒. เจตนา (กิเลส) เจตนาแรง มีโทษมาก เจตนาอ่อน มีโทษน้อย
๓. ความพยายาม มีความพยายามมากในการลวงเกิน มีโทษมาก มีความพยายามน้อย มีโทษน้อย
๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น ได้รับความเสียหายมาก มีโทษมาก ได้รับความเสียหายน้อย มีโทษน้อย

ความเสียหายที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ครอบคลุมทั้งในแง่ของความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินส่วนตัวและความเสียหายส่วนรวมที่ผู้กล่าวเท็จหมายมุ่งจะทำลายประโยชน์นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดมุสาวาท ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการข้างต้น ได้แก่ เรื่องเท็จ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และความเสียหายที่เกิดขึ้น นั่นเอง

จ. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน

การลวงละเมิดศีลข้อสุดท้ายคือการเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทนี้ เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านต่างๆ ได้แก่ ความเป็นของเมา จิตคิดจะดื่ม รวมถึงความพยายามของผู้เสพหรือดื่ม จนกระทั่งได้กลืนลวงลงลำคอสำเร็จ ชื่อว่าศีลขาดลง ในเรื่องนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวถึงโทษของการละเมิดศีลข้อ ๕ ไว้ว่า

การดื่มสุราประมาณพายมือหนึ่ง มีโทษน้อย

การดื่มสุราประมาณกอบหนึ่ง มีโทษมากกว่า

^{๘๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

แต่การดื่มสุรามากสามารถให้กายไหว แล้วทำการปล้นบ้าน ปล้นหมู่บ้าน มีโทษหนักมาก^{๘๒}

เป็นที่ประจักษ์ว่าอรรถกถาจารย์ท่านมุ่งเน้นในปัจจัยด้านปริมาณของของมีนเมาที่เสพ และความมีนเมาขาดสติจนเกิดการกระทำชั่วในรูปแบบอื่นๆ อีก ในเรื่องนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายไว้ในลักษณะเดียวกันว่า “การดื่มของเมา มีโทษเล็กน้อย ตามอกุศลจิตหรือกิเลสในการที่จะดื่ม ตามปริมาณที่ดื่ม และตามผลที่จะก่อให้เกิดการกระทำผิดพลาดชั่วร้าย”^{๘๓} อย่างไรก็ตาม เมื่อมีเจตนาที่ต้องมีความพยายามในการทำด้วยเช่นเดียวกัน

องค์ ๔ ประการสำหรับวินิจฉัยโทษของการละเมิดสุราเมรัยมีชขปมาทฎฐาน ได้แก่

๑. ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ เสพหรือดื่มสิ่งมีนเมาปริมาณมาก โทษมาก เสพหรือดื่มสิ่งมีนเมาปริมาณน้อย โทษน้อย

๒. เจตนา (กิเลส) เจตนาแรง มีโทษมาก เจตนาอ่อน มีโทษน้อย

๓. ความพยายาม มีความพยายามในการเสพหรือดื่มมาก มีโทษมาก มีความพยายามในการเสพหรือดื่มน้อย มีโทษน้อย

๔. ขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย เสพหรือดื่มสิ่งมีนเมาจนขาดสติแล้วไปประพฤติชั่วร้ายคือผิดศีลข้ออื่นๆ มีโทษมาก เสพหรือดื่มสิ่งมีนเมาจนขาดสติแต่มิได้ไปประพฤติชั่วร้าย มีโทษน้อย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดสุราเมรัยมีชขปมาทฎฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการด้วยกัน คือ ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย นั่นเอง

ท้ายที่สุดแล้ว จึงกล่าวโดยสรุปถึงองค์ประกอบแต่ละข้อในเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าได้ดังต่อไปนี้ (๑) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาต ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า ขนาดกายของสัตว์เดรัจฉานที่ถูกฆ่า เจตนา (กิเลส) และความพยายาม (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดอทินนาทาน ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ คุณค่าของทรัพย์ คุณธรรมของเจ้าของ เจตนา (กิเลส) และความพยายาม (๓) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดกาเมสุมิฉฉาจาร ประกอบด้วยองค์ ๓ คือ คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน เจตนา (กิเลส) และความ

^{๘๒} อภ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๑๐.

^{๘๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

พยายาม (๔) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดมูสาวาท ประกอบด้วยองค์ ๔ ได้แก่ เรื่องเท็จ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และความเสียหายที่เกิดขึ้น นั่นเอง (๕) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดสุรา เมรยัมชปมาทฎฐาน ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย สรุปได้เป็นตารางต่อไปนี้

ตาราง ๒.๔ : แสดงองค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของศีลห้า

ข้อศีล	องค์ประกอบ
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	๑. คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า ๒. ขนาดกายของสัตว์เดรัจฉานที่ถูกฆ่า ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	๑. คุณค่าของทรัพย์ ๒. คุณธรรมของเจ้าของ ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉฉาจาร	๑. คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๔ : มุสาวาท	๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น
ศีลข้อที่ ๕ : สุราเมรยัมชปมาทฎฐาน	๑. ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย

จากตารางข้างต้น ศีลแต่ละข้อมีจำนวนขององค์ประกอบแตกต่างกัน ในบรรดาศีลทั้ง ๕ ข้อนั้น ศีลข้อที่ ๓ มีจำนวนองค์ประกอบเพียง ๓ ข้อ ศีลข้อที่เหลือมีจำนวนองค์ประกอบ ๔ ข้อเท่ากัน

หมด หลักการของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าตั้งอยู่บนประโยชน์ที่ถูกตัดรอน พระพุทธศาสนามองคุณประโยชน์นี้ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม มิได้มุ่งไปที่คุณประโยชน์ที่มีต่อบุคคล (individual benefit) ที่จะไปล่องละเมิดเท่านั้น แท้จริงแล้ว คุณประโยชน์ในบริบททางสังคม (social benefit) ต่างหากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำ ตัวอย่างในมหาปทานสูตร เมื่อพระองค์ทรงส่งสาวกไปประกาศพระศาสนาโดยเอาประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นตัวตั้ง สมเด็จพระพนฺธิ์ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนฺทิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย. . . ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๘๔} ซึ่งก็เป็นคุณค่าในเชิงสังคมวิทยานั่นเอง

^{๘๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๔๖-๔๗.

ตาราง ๒.๕ : สรุปลองค์ประกอบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ข้อศีล องค์ประกอบ	เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล ๕					เกณฑ์วินิจฉัย
	วัตถุ	ความรู้ในวัตถุ	จิตคิดจะทำ	ความพยายาม	ผลลัพธ์	โทษของการละเมิดศีลห้า
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	สัตว์มีชีวิต	รู้ยู่่าสัตว์มีชีวิต	จิตคิดจะฆ่า	ความพยายาม ที่จะฆ่า	สัตว์ตายด้วย ความพยายามนั้น	๑. คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า ๒. ขนาดกายของสัตว์เดรัจฉานที่ถูกฆ่า ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	ของที่เจ้าของ หวงแหน	รู้ยู่่าเป็นของที่ เจ้าของเขาหวงแหน	จิตคิดจะลัก	ทำความพยายาม ที่จะลัก	ลักมาได้ด้วย ความพยายามนั้น	๑. คุณค่าของทรัพย์ ๒. คุณธรรมของเจ้าของ ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉฉาจาร	วัตถุที่จะพึง ล่วงเกิน	-	จิตคิดจะเสพ ในอคมนียวัตถุนั้น	ประยอกในการเสพ	การยังมรรคให้ดำเนินไป ทางมรรคหรือหยุดยู่	๑. คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๔ : มุสาวาท	เรื่องไม่จริง	-	จิตคิดจะพูด ให้ผิด	ความพยายาม อันเกิดแต่จิตนั้น	การให้ผู้อื่นเข้าใจ เนื้อความนั้น	๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น
ศีลข้อที่ ๕ : สุราเมรยมัชขปมาทัฏฐาน	ความเป็น ของเมา	-	จิตคิดจะดื่ม	ความพยายาม อันเกิดแต่จิตนั้น	กลืนให้ล่องลงในลำคอ	๑. ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย

๒.๕ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีรายละเอียดและความเป็นมารวมถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการที่เป็นรูปธรรมในระดับชาติ นอกเหนือจากนี้การดำเนินการของโครงการยังเป็นไปภายใต้เกณฑ์มาตรฐานดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุด อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อย่อยในการศึกษาให้เป็นไปตามลำดับดังนี้ คือ ๑) ความเป็นมาของโครงการ และกรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และ ๒) เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ ความเป็นมาของโครงการ และเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ

ขอบเขตในการศึกษาความเป็นมาของโครงการ และเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ ได้แก่ การศึกษาความเป็นมารวมถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการที่ถูกกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และนอกจากนั้นศึกษาเกณฑ์มาตรฐานเกี่ยวกับศีลห้ารวมถึงกิจกรรมรณรงค์ที่พบในโครงการตามลำดับต่อไปนี้

ก. ความเป็นมาของโครงการ

ในยุคแห่งสังคมร่วมสมัย หลักการ ข้อปฏิบัติ รวมถึงสาระสำคัญของศีลห้าในบริบทที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมสมควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องถูกผลักดันให้มีขึ้น หนึ่งในบุคคลสำคัญผู้เล็งเห็นความสำคัญและคุณค่าของศีลที่มีต่อสังคม ได้แก่ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺญ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงประทานโอวาทว่า “คณะสงฆ์และรัฐบาลต้องการสร้างความสุขแห่งประชาชน สันติสุขของประเทศไทย รวมทั้งต้องการความปรองดอง สมานฉันท์ ด้วยการใช้หลักของศีลห้ามาสู่การปฏิบัติของประชาชน”^{๕๕} และได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีลห้ามาประพฤติ

^{๕๕} เติลินวิส์ ฉบับวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘. “สมเด็จพระวัดปากน้ำมั่นใจศีล ๕ ทำให้เกิดปรองดอง”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/education/๓๑๖๔๕๖> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน สมดังโอวาทที่ได้ประทานไว้ว่า “เมื่อมนุษย์ทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน ประชาชน สังคมนั้นๆ ย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข”^{๘๖}

ตามคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ ๑/๒๕๕๗ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

ด้วยมหาเถรสมาคมมีนโยบายเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ จึงมีดำริให้คณะสงฆ์ทุกจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” และกำหนดให้ครอบคลุมพื้นที่ทุกจังหวัด เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ความสามัคคี และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ^{๘๗}

ข้อ ๓. . . “รักษาศีล” หมายถึง การควบคุมรักษา กาย วาจา ของตน ไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุม โทสะ ความโหดร้ายหยาบคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย โดยมีศีล ๕ เป็นหลักในการปฏิบัติ^{๘๘}

ข้อ ๔. . . โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ

(๑) เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

(๒) เสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้งสร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

(๓) เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

^{๘๖} สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, “ขอความเห็นชอบโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา : หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, มติมหาเถรสมาคม, ครั้งที่พิเศษ/๒๕๕๗, หน้า ๑.

^{๘๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์, บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗, สัณ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

^{๘๘} “ข้อ ๓” - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗, ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

(๔) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก และสร้างความตระหนักรู้เชิงจิตวิญญาณ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประเทศชาติเกิดความสงบสุขร่มเย็น^{๘๙}

ข้อ ๙ ให้มีหน่วยงานหลักในการดำเนินงานตามระเบียบ ประกอบด้วย

หน่วยงานหลัก

- (๑) คณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม
 - (๒) กระทรวงมหาดไทย
 - (๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- หน่วยงานร่วมดำเนินการ
- (๑) กระทรวงกลาโหม
 - (๒) กระทรวงศึกษาธิการ
 - (๓) สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - (๔) กระทรวงวัฒนธรรม
 - (๕) กระทรวงสาธารณสุข
 - (๖) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
 - (๗) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
 - (๘) กองทัพบก
 - (๙) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
 - (๑๐) กรมประชาสัมพันธ์
 - (๑๑) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
 - (๑๒) องค์การเอกชน
 - (๑๓) องค์การเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา^{๙๐}

ด้วยเหตุนี้ โครงการวิจัยอันเกี่ยวเนื่องด้วยศิลป ๕ จึงถือกำเนิดขึ้น เช่นโครงการ “วิจัยพัฒนาศักยภาพองค์กรพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายหมู่บ้านศิลป ๕” โดยมจร. ร่วมกับ สสส. ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นกิจกรรมพัฒนาสังคมซึ่งอิงอยู่กับหลักศิลป ๕ เพื่อให้ในอนาคต คณะสงฆ์ องค์การปกครอง

^{๘๙} “ข้อ ๔” - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎมหาราช, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗, ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

^{๙๐} “ข้อ ๙” - สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎมหาราช, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗, ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

ส่วนท้องถิ่น (อปท.) และส่วนราชการในพื้นที่ร่วมมือกันทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมให้ศิลป ๕ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนไทย^{๙๑} เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการให้ลุล่วงสำเร็จ

สภาพการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ในขณะนี้ มีสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ ประมาณมากกว่าร้อยละ ๖๐ ของประชากรในประเทศ ที่ผ่านมามีในอดีตเราเดินสายศรัทธา แต่โครงสร้างปัจจุบันมุ่งเน้นให้ประชาชนใช้แนวทางสายปัญญามากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้พระสงฆ์ต้องปรับตัวจากการทำงานในเชิงรับให้เป็นการทำงานในเชิงรุก (proactive) ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคแห่งการพัฒนาปัญญา ดังนั้น กระบวนการจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนคณะทำงานของพระสงฆ์ดังกล่าว เพราะฉะนั้นการที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย (มจร.) ขับเคลื่อนให้เกิดการนำเอาพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการมาศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกนี้ เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาพระสงฆ์ที่ตรงจุด พระท่านจะได้พัฒนาปัญญาญาณรวมถึงรับรู้วิธีการแสวงหาเครื่องมือที่จะไปขยับสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เปลี่ยนสิ่งที่เคยเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ให้เป็นสิ่งที่จับต้องได้ กินได้อิ่มได้ตรงตามหลักสัมมาชีพ ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงร้อยละ ๑๐๐ แต่มันก็อาจจะเกิดพื้นที่เชิงรูปแบบ (model) ให้เห็นอยู่ เรื่องเหล่านี้จะต้องใช้เวลาในการดำเนินการยาวนาน^{๙๒} มีอาจสำเร็จได้ภายในระยะเวลาอันสั้นเพราะเป็นเรื่องของการพัฒนาทักษะชีวิตที่ไม่สามารถโชว์ตัวเลขดูๆ ให้เห็นจริงๆ ได้ทันทีทันใด

ข. เกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ^{๙๓}

โครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ มีการกำหนดและนำเกณฑ์มาตรฐานที่มีใช้เพียงเกี่ยวกับการรักษาศิลห้าโดยตรง หากยังมุ่งเน้นในเรื่องคุณธรรมอื่นๆ ที่จะไปสนับสนุนการรักษาศิลห้าอีกด้วย โดยในเบื้องต้น หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ต้องปฏิบัติตามหลักศิลป ๕ อย่าง

^{๙๑} คมชัดลึกออนไลน์. “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณวิบูลย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศนโยบายหมู่บ้านรักษาศิล ๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๔๐๘๐๖/๑๘๙๖๓๑.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

^{๙๒} สนทนากลุ่มย่อย, “ศิลป ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๓} คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตศึกษาเรื่องเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ โดยการคัดเลือกเอาเกณฑ์มาตรฐานศิลปห้า กิจกรรม การณรงค ฯลฯ บางส่วนที่พบในโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ มาเสนอเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการนำเสนอให้เห็นแนวทางในการดำเนินการของโครงการในภาพรวม

เครื่องครัดตามนियามที่ระบุไว้คำว่า “รักษาศีล” หมายถึง การควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุมโทสะ ความโมโหร้าย หยาดคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย โดยมีศีล ๕ เป็นหลักในการปฏิบัติ^{๙๔} ดังข้อความรณรงค์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า “ให้วัด , สถานศึกษา, หน่วยงานอื่นๆ รณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ๕ โดยมีข้อความดังนี้ (๑) ไม่มุ้งร้าย ทำลายผู้อื่น (๒) ไม่ทุจจริตคิดโกง (๓) ไม่ประพฤติดิฉินในกาม (๔) ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ (๕) ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ”^{๙๕} ทั้งนี้เพื่อความรู้ความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

๑. คำขวัญสำหรับนักเรียน

ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานกลางโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ (วัดปากน้ำ) ได้จัดทำป้ายไวณิลประชาสัมพันธ์ส่งไปยังวัดทุกวัดทั่วประเทศ รวมถึงโรงเรียนที่ขอมาทั่วประเทศ^{๙๖} โดยมีข้อความประชาสัมพันธ์ที่ปรากฏในป้ายดังกล่าวดังนี้

- ๑) ข้าพเจ้า จะไม่มุ้งร้ายทำลายผู้อื่น
- ๒) ข้าพเจ้า จะไม่ทุจจริตคิดโกง
- ๓) ข้าพเจ้า จะไม่ประพฤติดิฉินในกาม
- ๔) ข้าพเจ้า จะไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ
- ๕) ข้าพเจ้า จะไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ^{๙๗}

^{๙๔} มหาเถรสมาคม, (ร่าง) ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๑. ใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” พ.ศ. ๒๕๕๗, เอกสารเย็บเล่ม, หน้า ๔๕, ๔๙.

^{๙๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนศึกษา, “การจัดทำแผนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, บันทึกข้อความ, พศ ๐๐๐๒/๐๖๘๓๓, ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๙๖} โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม . อธิบายโครงการ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com/detail/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๙๗} โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม. “Download”. ป้ายคำขวัญโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ (นักเรียน). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com/download/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

๒. ขอเชิญชวนทุกท่านจงตั้งมั่นในศีล ๕

ในลักษณะเดียวกัน ทางโครงการได้ประชาสัมพันธ์ความรู้เรื่องเกณฑ์มาตรฐานการรักษา ศีล ๕ ดังข้อความที่ปรากฏในป้ายขอเชิญร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีดังนี้

- ๑) ไม่มุ้งร้ายทำลายผู้อื่น
- ๒) ไม่ทุจริตคดโกง
- ๓) ไม่ประพฤติดัดในกาม
- ๔) ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ
- ๕) ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ^{๔๘}

๓. คำปวารณารักษาศีล ๕

นอกจากนี้ ในโบสถ์เข้าร่วมโครงการ และโบสถ์ขึ้นทะเบียน “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามมติมหาเถรสมาคมซึ่งจัดเตรียมโดยโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ แห่งวัดปากน้ำภาษีเจริญ ได้ ปรากฏข้อความชุดเดียวกันซึ่งแสดงถึงความประสงค์ของผู้เข้าร่วมโครงการก่อนที่จะสมัครเข้าร่วมใน โครงการดังกล่าว ดังต่อไปนี้

ข้าพเจ้ามีความประสงค์เข้าร่วมโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕ “ โดยปวารณาตั้งใจ รักษา ศีล ๕ เป็นปกติ คือ

- ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒) เว้นจากการลักทรัพย์
- ๓) เว้นจากการประพฤติดัดในกาม
- ๔) เว้นจากการกล่าวเท็จ
- ๕) เว้นจากการดื่มสุราเมรัย

และจะร่วมเชิญชวนให้ผู้อื่นรักษาศีล ๕ เพื่อความสงบร่มเย็นของครอบครัวและสังคม ประเทศชาติบ้านเมือง ด้วยบุญกุศลนี้ ขอให้ข้าพเจ้าและทุกคนในครอบครัว ประสบแต่ความสุขความ เจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ^{๔๙}

^{๔๘} โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม. “Download”. ป้ายขอเชิญร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sila5.com/download/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๔๙} โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดปากน้ำภาษีเจริญ, โบสถ์โครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามมติมหาเถรสมาคม, [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

จะสังเกตได้ว่าข้อความที่ถูกประชาสัมพันธ์ออกไปนั้นมีความแตกต่างกันอยู่ อาทิ ศิล ข้อที่ ๑ อาจพบข้อความ “ไม่มุงร้ายทำลายผู้อื่น” หรืออาจพบ “เว้นจากการฆ่าสัตว์” ก็ได้ (ศิลป ข้ออื่นๆ ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันนี้) ซึ่งแม้จะแตกต่างกันในเชิงพยัญชนะ แต่มีอรรถหรือความหมายที่อยู่ในบริบทเดียวกันคือ “การไม่ทำลายชีวิต”

๔. เพลงรณรงค์ศิลปห้า

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของโครงการยังพบได้ในการใช้ โลโก (logo) และสติ๊กเกอร์ (sticker) ของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ที่ปรากฏข้อความว่า “หมู่บ้านรักษาศิล ๕ มีศิลป มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชน เพื่อสันติสุขแห่งประเทศชาติ”^{๑๐๐} ข้อความดังกล่าว แสดงถึงจุดยืนหรือหลักการเบื้องต้นของโครงการคือการมีศิลปประจำใจอันเชื่อมโยงไปถึงอันสัจจจากการรักษาศิลคือประโยชน์สุขและสันติสุขนั่นเอง ประเด็นที่น่าสนใจได้แก่ความพยายามในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ในเรื่องศิลป ๕ ยังสามารถพบได้ในรูปแบบของเพลง ดังเนื้อร้องในเพลงศิลป ๕ ที่ประพันธ์ขึ้นโดยเฉพาะ และขับร้องโดย แอ๊ด คาราบาว ดังข้อความว่า

“หมู่บ้านรักษาศิลห้า มุงปรารถนาปวงประชาสันติสุข. . .

ศิลปไม่ใช่ข้อห้าม แต่เป็นนิยามของการทำดี

สังคมจะเป็นสุขี่ ด้วยคนประพฤติดี

ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่มุสา ไม่ดื่มสุราเมรัย

มาร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทย รักษากาย วาจา ใจ ด้วยการถือศิลปห้า. . .”^{๑๐๑}

ความพยายามในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรักษาศิล ๕ ดังกล่าวในทุกช่องทางที่กล่าวมานี้จะเป็นพลวัตการขับเคลื่อนให้กับโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ได้เป็นอย่างดีในลักษณะของการบูรณาการพลังขับเคลื่อนจากหน่วยงานต่างๆ เข้าด้วยกัน

^{๑๐๐} โครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ โรงเรียนรักษาศิล ๕ หน่วยงานรักษาศิล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม. “Download”. สติ๊กเกอร์ logo โครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sila5.com/download/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๑๐๑} “คำร้อง/ทำนอง/เรียบเรียงโดย แอ๊ด คาราบาว” - Lyrics.im. “เนื้อเพลง ศิล ๕ (ศิลปห้า) - แอ๊ด คาราบาว”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.lyrics.im/2015/11/5-rule.html> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

๕. เกณฑ์วัดคุณธรรมด้วย ๗ กิจวัตรความดี^{๑๐๒}

นอกจากเกณฑ์มาตรฐานในการรักษาศีลห้าแต่ละข้อและเพลงรณรงค์ศีลห้าที่ตั้งแสดงแล้ว โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ยังมีการรณรงค์ให้สมาชิกเกิดความสำนึกในคุณธรรมความดีซึ่งมีส่วนในการส่งเสริมให้การรักษาศีลห้าได้เป็นอย่างดีอีกด้วย โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกได้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจวัตรความดี ๗ อย่างรวมถึงสร้างอุปนิสัยให้เกิดมีขึ้นในชีวิตประจำวันด้วยเช่นเดียวกัน ตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ระยะที่ ๒ โครงการรักษามูลบ้านรักษาศีล ๕ ระยะที่ ๒ ได้ส่งเสริมให้ประชาชนตั้งใจลงมือปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นหลักพื้นฐาน โดยประยุกต์ใช้ ๗ กิจกรรมความดีเพื่อสร้างพื้นฐานของการรักษาศีลและการเรียนรู้ที่จะเป็นคนดีมีคุณธรรมเพื่อพัฒนาตนและสังคม โดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) รักษาศีล ๕ กล่าวคือ สมาทานและตั้งใจในการปฏิบัติตามศีล ๕ อันจะส่งผลให้ตนเองพบกับความสงบสุขของจิตใจ

๒) สวดมนต์ นั่งสมาธิ กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรม เพื่อให้จิตใจเกิดความสงบสุข อันจะส่งผลให้มีสมาธิที่แน่วแน่ในการศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติภารกิจในชีวิตด้านต่างๆ

๓) จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชีวิต เช่น สถานที่พักอาศัย สถานที่ทำงานให้เหมาะสมกับการพัฒนาการเรียนรู้ของชีวิต

๔) ตั้งมั่นในเจตนาดี กล่าวคือ มีความคิด และความตั้งใจที่จะปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

๕) ตั้งมั่นในการกล่าววาจาดี กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการไตร่ตรองก่อนที่จะพูดหรือสนทนากับผู้อื่น เพื่อให้บทสนทนาสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม พึงระมัดระวังไม่ให้คำพูดนำไปสู่ความขัดแย้ง

๖) ตั้งมั่นในการทำดี กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะเสียสละ และบำเพ็ญประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทน

^{๑๐๒} พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. (สุทิพย์ อาภากร), ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : บริษัท ดีไซน์ ดีส์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๓๑-๓๒.

๗) สมาทานกิจวัตรความดีตามหลักการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ (กิจกรรมสุขจริงหนอ) กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการใช้เวลาในครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูงและในสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมตามหลักการพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะผลักดันให้ครอบครัวและชุมชนมีช่วงเวลาที่สามารถมาทำดีร่วมกัน ซึ่งมีการอาราธนาและสมาทานตั้งใจรักษาศีล ๕ สวดมนต์ นั่งสมาธิ แบ่งปันประสบการณ์ที่ดีๆ ที่เกิดจากการทำ ๖ กิจวัตรความดี และฟังธรรมะจากพระสงฆ์หรือผู้รู้เพื่อให้เห็นความสำคัญของการทำ ๖ กิจวัตรความดี จะช่วยเสริมสร้างกำลังใจในการทำความดีของสมาชิกในครอบครัว องค์กร และชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งเพื่อสร้าง “จิตสำนึกแห่งความดีงาม” สืบต่อไป

๒.๕.๒ กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕

กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ กำหนดขอบเขตไว้ ๒ หมู่บ้านที่เข้าร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และมีผลการดำเนินการที่โดดเด่น ได้แก่ ๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี ๒) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน รายละเอียดของแต่ละหมู่บ้านมีดังนี้

ก. หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี

การดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น เป็นโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ ซึ่งเป็นโครงการที่จะช่วยให้การรักษาศีล ๕ มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น สามารถนำหลักของศีล ๕ รวมถึงหลักธรรมอื่นๆ มาสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความสุข ครอบครัวมีความอบอุ่น อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขของสังคมสืบไป

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของวัดเขาลาดวนารามได้ดำเนินการโดยนำเอานโยบายโครงการโรงเรียนศีล ๕ เชิงคุณภาพ ครอบครัวอบอุ่นมาใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นโครงการนำธรรมะสู่ภาคปฏิบัติ ฝึกฝนพัฒนาให้เป็นนิสัย โดยรณรงค์ให้สมาชิกหมั่นทำ ๗ กิจวัตรความดี^{๑๐๓} จนเป็นนิสัย อันได้แก่ ๑) รักษาศีล ๕ ๒) สวดมนต์ นั่งสมาธิ ๓) จัดเก็บห้องนอน ห้องน้ำให้สะอาด เป็นระเบียบ ๔) จับดีคนรอบข้าง ๕) พุดจาไพเราะ ๖) บำเพ็ญประโยชน์ ๗) ร่วมกิจกรรมชั่วโม่งสุขจริงหนอ กิจวัตรความดี ๗ ประการนี้ภายใต้แนวคิด “การปลูกฝังนิสัยที่ดี จะเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” โดยยังได้จัดให้มีการยกย่องบุคคลตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการแล้วมีการ

^{๑๐๓} โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “โครงการโรงเรียนรักษาศีล ๕ เชิงคุณภาพ ครอบครัวอบอุ่น”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com/detail/index2/index> [๑๓ มกราคม ๒๕๖๑].

เปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้น มีครอบครัวอบอุ่นขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมโครงการคนอื่นๆ ให้ปฏิบัติตามอยู่บนฐานของการดำเนินรอยตามบุคคลผู้ซึ่งรักษาศีล ๕ แล้วประสบความสำเร็จ เป็นหลักศีลธรรมที่ปฏิบัติได้จริง เกิดอานิสงค์เป็นมงคลกับชีวิตได้จริงอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม

นอกจากนั้น หมู่บ้านยังจัดให้มีกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนโครงการอย่างต่อเนื่อง อาทิ งานสัมมนาขับเคลื่อน “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และ โรงเรียนรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น” ณ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี เมื่อวันที่ ๗ เม.ย. ๒๕๕๘^{๑๐๔} และได้จัด “กิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ” โดยมีโรงเรียนต่างๆ เข้าร่วมโครงการโรงเรียนรักษาศีล ๕ เชิงคุณภาพครอบครัวอบอุ่น รูปแบบกิจกรรมเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มาสดมภ์ นั่งสมาธิ รวมถึงการแบ่งปันประสบการณ์การทำกิจวัตรความดีร่วมกัน^{๑๐๕} รวมถึงการเชิญชวนให้เพื่อนๆ และคนในละแวกใกล้เคียงได้เข้าร่วมกันทำกิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอในทุกๆ สัปดาห์ เพื่อขยายความดีสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในกิจกรรมนี้ พระครูศรีวรเขต เจ้าอาวาสวัดเขาลาดวนาราม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแก่ชุมชนตำบลห้วยแห้งด้วยการสอนชั่วโมงจริยธรรมให้นักเรียนผู้เข้าร่วมโครงการ รวมถึงฝึกให้นักเรียนทำ ๗ กิจวัตรความดี จนเกิดแรงบันดาลใจ มีจิตอาสา รวมตัวกันเปิดศูนย์รวมใจหมู่บ้านศีล ๕ ขึ้นได้

ข้อสังเกตของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี ได้แก่การดำเนินการขับเคลื่อนโดยมีจุดเด่นในเรื่องของการผลักดันให้การรักษาศีล ๕ และการทำความดีเข้าไปเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ตลอดจนขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปตามนโยบายหลักทั้งด้านแผนยุทธศาสตร์ทั้ง ๕ และด้านกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล ๕ รวมถึงความสามารถในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ อาทิ เฟสบุ๊ก (facebook) หรือสื่อเว็บไซต์ออนไลน์ (on line website) เข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารให้กับ

^{๑๐๔} ชมรมบ้านแสงสว่าง ครอบครัวอบอุ่น. “งานสัมมนาขับเคลื่อน “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และ โรงเรียนรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น ณ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี วันที่ ๗ เม.ย. ๒๕๕๘”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

https://www.facebook.com/permalink.php?id=1397138480551537&story_fbid=1549415658657151 [๑๓ มกราคม ๒๕๖๑].

^{๑๐๕} ชมรมบ้านแสงสว่าง ครอบครัวอบอุ่น. “กิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://www.facebook.com/lighthouseclub/photos/pcb.1925901854341861/1925900987675281/?type=3&theater> [๑๓ มกราคม ๒๕๖๑].

ประชาชนทั้งในหมู่บ้านและผู้สนใจโดยทั่วไปได้รับรู้ความเคลื่อนไหว กิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่างๆ ของคนในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

ลักษณะที่โดดเด่นของโครงการฯ คือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการข้อมูลของผู้ดำเนินโครงการและศักยภาพในการใช้ปัญญาของผู้เสฟสื่อในการ “รับรู้ เลือก และรับ” เอาข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเหล่านั้นไปใช้ในทิศทางที่ดี สร้างสรรค์ได้อย่างชาญฉลาดของสมาชิกในหมู่บ้าน “การรับรู้” เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ผู้เสฟสื่อต้องใช้ปัญญาในการตัดสินใจความครบถ้วน ถูกต้อง และแหล่งที่มาของข้อมูลว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ในขณะที่ “การเลือก” เป็นสิ่งสำคัญลำดับต่อมาของผู้เสฟสื่อในการใช้ปัญญาในการเลือกเสฟข้อมูลด้านบวก ที่ดี มีศีลธรรม มีคุณธรรม มีประโยชน์ มีความสร้างสรรค์ ตลอดจนต้องสามารถเลือกที่จะปฏิเสธข้อมูลด้านลบ ที่เลว ขาดศีลธรรม ขาดซึ่งคุณธรรม ไม่มีประโยชน์ ไร้ความสร้างสรรค์ ด้วยปัญญาของตนเอง ท้ายที่สุด “การรับ” เป็นความสามารถทางปัญญาของผู้เสฟสื่อในการรับเอาข้อมูลที่ผ่านการเลือกดังกล่าวมาแล้วนั้น เพื่อเอาไปพัฒนาต่อยอดการรักษาศิลและการกระทำความดีในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างมีปัญญา อย่่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพปัญหาการขาดปัญญาในการพิจารณาข้อมูลมากมายที่มีอยู่ในเทคโนโลยีสารสนเทศออนไลน์ในปัจจุบันทำให้ผู้เสฟสื่อจำนวนมากตกเป็นเหยื่อของกับดักสื่อออนไลน์ การขาดความสามารถในการ “รับรู้ เลือก และรับ” ข้อมูลข่าวสารจากสื่อออนไลน์อาจนำพาบุคคลไปสู่ภาวะการณ์ขาดสติปัญญาจนตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ อาชญากรรม การโจรกรรม ฯลฯ นานาประการ กระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน อย่่างไรก็ตาม ลักษณะอันโดดเด่นนี้ส่งผลให้การดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี นอกจากจะมีการดำเนินการขับเคลื่อนโดยมีจุดเด่นในเรื่องของการผลักดันให้การรักษาศีล ๕ และการทำความดีเข้าไปเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านแล้ว ยังสามารถขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปตามนโยบายหลักได้อย่างประสบผลสำเร็จ รวมถึงมีลักษณะโดดเด่นในเรื่องการใช้ปัญญาในการบริหารจัดการให้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารได้อย่างเป็นรูปธรรมและประชาชนในหมู่บ้านรู้จักใช้ปัญญาในการรับรู้ เลือก และรับสารสนเทศเหล่านั้น ท้ายที่สุดคือสมาชิกเป็นคนดีที่ดำเนินชีวิตตามหลักการรักษาศีล ๕ เป็นพื้นฐาน

ข. หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

โครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดลำพูน มีสมาชิกกว่า ๔๐๐ หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนร่วมกันรักษาศีล ๕ ในทุกตำบลและอำเภอ^{๑๐๖} ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ถูกพัฒนาขึ้นสู่การปฏิบัติจริงจังก่อเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปและเสริมสร้างความสุขของบุคคลและสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการดำเนินโครงการจะเน้นการบูรณาการความร่วมมือ ทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน ซึ่งรับผิดชอบโดย ๓ หน่วยงานหลักได้แก่ มหาเถรสมาคม, กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีจำนวนสมาชิกทั่วประเทศไทยแบ่งเป็น (๑) สมาชิกศีล ๕ ระดับ ๑ จำนวน ๑,๐๗๖,๓๖๕ คน (๒) สมาชิกศีล ๕ ระดับ ๒ จำนวน ๒๙,๐๑๐ คน^{๑๐๗} สมาชิกแยกตามอำเภอทั่วจังหวัดกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น (๑) สมาชิกศีล ๕ ระดับ ๑ จำนวน ๒๐,๔๐๗ คน (๒) สมาชิกศีล ๕ ระดับ ๒ จำนวน ๘๔ คน^{๑๐๘} ตามลำดับ

ประวัติที่มาของหมู่บ้านห้วยต้มมีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย เหตุผลของความมั่นคงในการรักษาศีล ๕ ได้อย่างยั่งยืนเริ่มต้นที่ครูบาวงศ์ผู้ซึ่งเป็นผู้นำจิตวิญญาณของชุมชนแห่งนี้ เมื่อท่านครูบาวงศ์ได้มาจำพรรษาอยู่ ณ วัดพระพุทธบาทห้วยต้มเป็นการถาวร บรรดาชาวกระเหรี่ยงจากที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งได้อพยพมาอยู่ร่วมกันรอบๆ วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนที่ไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประชาชน ท่านครูบาวงศ์ได้จัดสรรแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงมอบให้พวกเขาได้อยู่อาศัยและทำกินโดยทั่วหน้าทำให้ชาวบ้านมีที่อยู่อาศัยและมีที่ทำกินเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เมื่อหมู่บ้านต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาทำให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น และได้ขยายตัวตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่อีก รวมเป็น ๑๐ หมู่บ้านคือบ้านห้วยต้ม บ้านเด่นยางมูล บ้านหนองบอน บ้านหนอง

^{๑๐๖} พระราชบัญญัติ, “ทิศทางการวิจัยเชิงพุทธธรรม”, โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเชิงพุทธธรรม ครั้งที่ ๑, สถาบันวิจัยทริภูมัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๗} Sila5.com โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “จำนวนสมาชิกแต่ละจังหวัด จากมากไปหาน้อย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://new.rgtcenter.com/report/web/getSilaReport๖/project_type/๙ [๒๕ เมษายน ๒๕๕๘].

^{๑๐๘} Sila5.com โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “จำนวนสมาชิกแต่ละจังหวัด/อำเภอ จากมากไปหาน้อย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://new.rgtcenter.com/report/web/getSilaReport๑/project_type/๙ [๒๕ เมษายน ๒๕๕๘].

นาบ้านเด่นทรายมูล บ้านหนองเกียง บ้านชัยวงศา บ้านพระบาทพัฒนาศรีเวียงชัย และบ้านหนองปู ทุกหมู่บ้านได้รับการอุปถัมภ์จากท่านครูบาวงศ์ ช่วยตั้งหมู่บ้านขึ้นมาและให้ความช่วยเหลือพัฒนาเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ดำเนินชีวิตตามหลักการของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทุกหมู่บ้านเจริญรอยตามท่านครูบาวงศ์ไม่รับประทานเนื้อสัตว์เลย ครูบาวงศ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ท่านมีวิธีการสอน ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง สอนลูกศิษย์ที่เป็นพระสงฆ์ รวมถึงชาวบ้านว่า การฉันหรือรับประทานเนื้อสัตว์ นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ สมาชิกในชุมชนทุกคนนับถือศาสนาพุทธ การอยู่ร่วมกันจำนวนมาก จึงมีการตั้งกฎกติกาขึ้นในชุมชนเพื่อให้เกิดความสงบสุข และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสอนครูบาวงศ์ คือ ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ดื่ม ไม่จำหน่ายของมีนเมา และให้ทุกคนมาทำบุญฟังเทศน์ทุกวันพระมีการฟังพาอาศัยและเอื้ออาหารต่อกัน มีความสามัคคี มีการร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่า เช่น การทอผ้า การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษาพูด^{๑๐๙}

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย โดยประเด็นที่น่าสนใจได้แก่แรงบันดาลใจในการรักษาстилที่เริ่มต้นมาจากผู้นำชุมชน ดังต่อไปนี้

ที่หมู่บ้านห้วยต้ม ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนล้วนแล้วแต่มีพฤติกรรมในการรักษาстилในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับที่ดีมากอยู่แล้ว นอกเหนือจากนั้นชาวบ้านยังมีธรรมะเรื่อง ความศรัทธา ความเชื่อถือ และความเคารพนับถือผู้ใหญ่ด้วยเช่นเดียวกัน คนในชุมชนมีศรัทธาและความเชื่อถือในตัวของหลวงปู่ เพราะหลวงปู่ให้ปัจจัยสี่แก่เขาทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนลูกหลานก็เชื่อฟังในคำสั่งสอนของพ่อแม่และมีความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่ และยังมีตัวแทนหลวงปู่ที่เรียกว่า ตะก๊ะ ซึ่งยิ่งใหญ่กว่าผู้ใหญ่บ้าน . . . เด็กๆ ในหมู่บ้านจะไปวัดตั้งแต่อยู่ในท้อง ถูกปลูกฝังเรื่องการเข้าวัดฟังธรรมมาตั้งแต่เด็ก^{๑๑๐}

^{๑๐๙} อากาศ ปัญโญ, การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนстил ๕ ด้วยการจัดทำธรรมนูญชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา ชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, **ดุชนิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๑๑๐} สนทนากลุ่มย่อย, “стил ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่ใช้ศรัทธาเป็นผู้นำ หลวงปู่พุทธะโรคนักทำตามหมด และหลวงปู่ก็ได้พูดอะไรมา แต่หลวงปู่ทำให้ดู และเป็นชุมชนที่คนเยอะ เวลาทำอะไรจึงมีพลังเยอะ คนเยอะ

ประเด็นเรื่องพฤติกรรมกรรมการรักษา ๕ ของชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยต้ม พบว่าอยู่ในรูปแบบของวิถีการดำเนินชีวิตของพวกเขาอยู่แล้ว ดร.อาภากร ปัญญา ได้ให้ทัศนะว่า

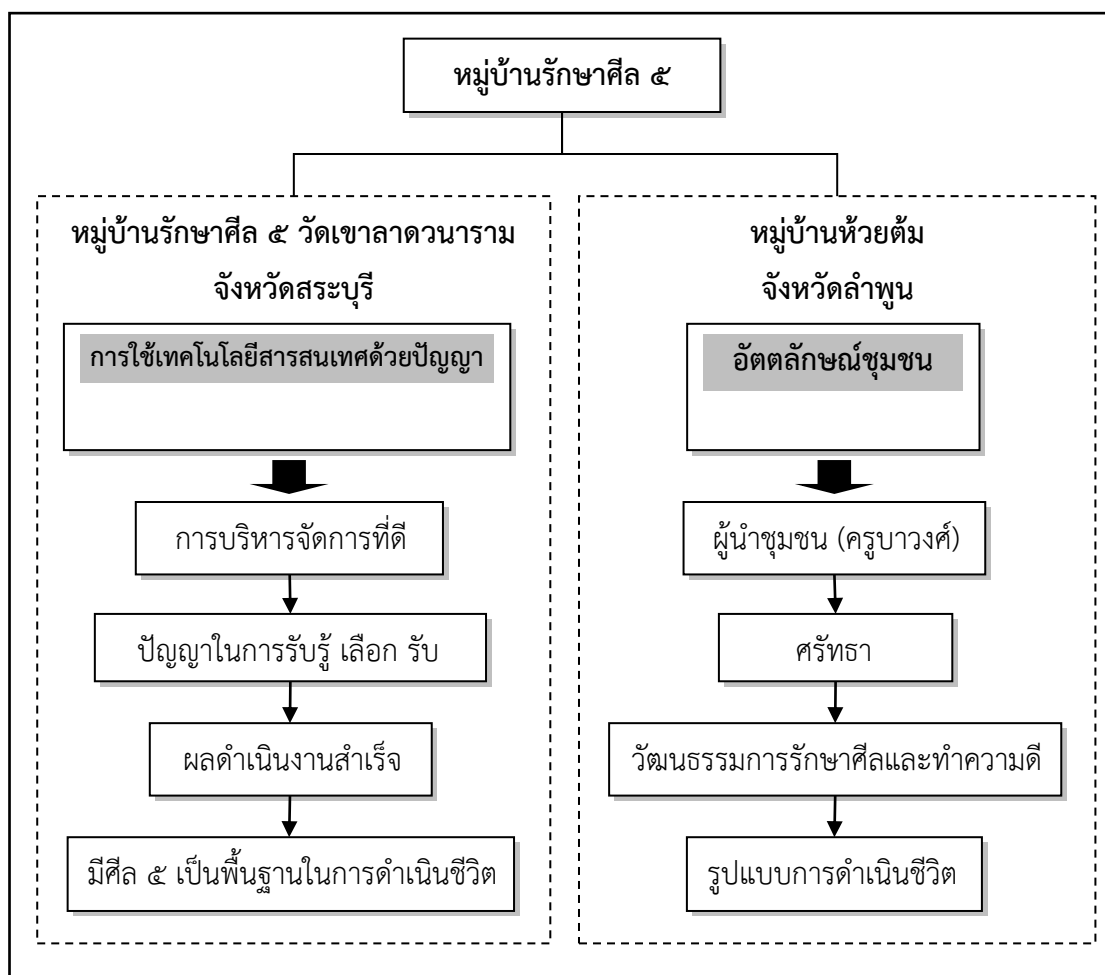
ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยต้มทุกคนมีความตระหนักถึงโทษและมีจิตสำนึกอยู่ในตัว อยู่ในแบบแผนในการใช้ชีวิตของเขา ยกตัวอย่างเช่น เรื่องศีลข้อ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ชัดเจนมากกว่า ม. ห้วยต้มไม่มีการเลี้ยงสัตว์คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เค่าปลูกผักปลอดสารพิษบริโภคกันเอง แม้ชาวบ้านบางคนจะยังบริโภคเนื้อสัตว์ แต่ก็ไม่มีการเลี้ยงสัตว์ จึงไม่มีการฆ่าสัตว์ ทำให้ ม. ห้วยต้มเป็นชุมชนที่บริโภคมังสวิรัติที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย . . . ส่วนเรื่องการละเมิดศีลข้อ ๔ ไม่พบคดีความเรื่องการทะเลาะเบาะแว้ง การฉ้อโกง การหลอกลวง ฯลฯ ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่เห็นเป็นรูปธรรมได้เป็นอย่างดี สรุปว่าเกณฑ์เรื่องศีลที่หมู่บ้านห้วยต้มเป็นเรื่องจิตสำนึกล้วนๆ^{๑๑๑}

ข้อสังเกตของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ได้แก่ อัตลักษณ์ชุมชนที่มีจุดเริ่มต้นมาจากผู้นำชุมชนคือครูบาวงศ์ผู้ซึ่งเป็นทั้งผู้นำจิตวิญญาณของชาวบ้านและเป็นทั้งผู้ให้ ผู้พัฒนา ผู้สอน และผู้เริ่มต้นในการทำควมดีให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชน ซึ่งจุดเริ่มต้นนี้เองก่อเกิดเป็นแรงศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำ เป็นการสร้างวัฒนธรรมในการรักษาศีล รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน ก่อเกิดเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของหมู่บ้านรักษาศีลที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตนของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการรักษาศีล ๕ ทั้งหมู่บ้านและการกระทำความดีโดยอาศัยกำลังศรัทธาที่มีต่อตัวผู้นำชุมชนเป็นบาทรฐาน และพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตจนก่อเกิดเป็นระบบการดำเนินชีวิตโดยมีการรักษาศีล ๕ เป็นพื้นฐานได้อย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรมดงาม

แผนภูมิต่อไปนี้แสดงลักษณะเด่นของกรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่งของกรณีศึกษาหมู่บ้านของจังหวัดสระบุรีและจังหวัดลำพูน

^{๑๑๑} สทนากลุ่มย่อย, “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

แผนภูมิ ๒.๒ : แสดงลักษณะเด่นของกรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่ง

จากตาราง หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่งต่างมีคุณลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันออกไป หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม จังหวัดสระบุรีมีลักษณะของความสามารถในการใช้ปัญญาทั้งในการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology-IT) ของผู้ขับเคลื่อนโครงการ รวมไปถึงการใช้ปัญญาในการ รับรู้ เลือก และรับ ของชาวบ้านผู้เสพข้อมูล ลักษณะดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของผลดำเนินงานที่มาจากการบริหารจัดการที่ดี ส่งผลให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ในขณะที่หมู่บ้านห้วยต้ม จังหวัดลำพูน มีคุณลักษณะโดดเด่นในเรื่องของรูปแบบดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนห้วยต้ม กล่าวคือโครงการฯ ได้ใช้หลักธรรมเรื่องความศรัทธาเข้ามาอธิบายการสร้างรูปแบบการดำเนินชีวิต ภายใต้ศีล ๕ ศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อตัวผู้นำชุมชนมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดวัฒนธรรมการรักษาศีล และวัฒนธรรมในการกระทำความดีนั่นเอง

๒.๕.๓ เกณฑ์ศีลห้าแบบบูรณาการของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มจร.^{๑๑๒}

การดำเนินงานของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีเครือข่ายภาคีที่ทำงานแบบบูรณาการร่วมกันหลายภาคส่วนดังที่ได้อภิปรายแล้วในความเป็นมาของโครงการฯ หนึ่งในหน่วยงานสำคัญดังกล่าวได้แก่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในฐานะสถาบันวิจัยความรู้ด้านพระพุทธศาสนาในสังกัดของมหาวิทยาลัยภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดทำเกณฑ์และขั้นตอนการรักษาศีลห้า ในระดับปัจเจกบุคคลขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการรักษาศีลให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเกณฑ์เบื้องต้นของบุคคลที่จะตั้งใจรักษาศีลห้าเพื่อสร้างความดีงามให้กับตนเองและสังคม เป็นการวัดจากความตั้งใจหรือเจตนาเพื่อจะลด ละ เลิกในสิ่งที่ไม่ดีงาม คือ การเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน จากนั้นก็ตั้งใจละเว้น สร้างจิตสำนึกในใจเพื่อไม่ฆ่า ทำร้าย ลักขโมย ล่วงเกินทางเพศ โกหก หลอกลวง และเสพสุรา ยาเสพติด จนถึงละได้อย่างเด็ดขาด

ก. การรักษาศีลข้อที่ ๑

- ขั้นที่ ๑ : มีความรักปรารถนาดีต่อผู้อื่นและสรรพสัตว์
- ขั้นที่ ๒ : ไม่มีความคิดที่จะฆ่าหรือทำร้ายผู้อื่น แม้จะโกรธ และเกลียดต่อบุคคลนั้น
- ขั้นที่ ๓ : ไม่ลงมือเบียดเบียน ฆ่า หรือทำร้ายกันและกัน
- ขั้นที่ ๔ : ไม่คิดอาฆาตต่อคำว่าการ่าให้ร้าย หรือการถูกทำร้ายใด
- ขั้นที่ ๕ : มีความมุ่งมั่นอดทนต่อการถูกเบียดเบียนและมีเหตุผลในการแก้ปัญหา

ข. การรักษาศีลข้อที่ ๒

- ขั้นที่ ๑ : ไม่มีจิตคิดจะลักขโมยทรัพย์ของคนอื่น
- ขั้นที่ ๒ : ไม่ถือเอาของคนอื่นมาเป็นของตนโดยพลการ
- ขั้นที่ ๓ : ไม่กระทำอย่างโจร ลัก ขโมย ปล้นชิง ฯลฯ
- ขั้นที่ ๔ : ไม่แสวงหาทรัพย์โดยผิดกฎหมาย และเมื่อเจอทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของเราควรหาแนวทางนำส่งคืนเจ้าของทรัพย์สิน
- ขั้นที่ ๕ : ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ฉ้อโกง

^{๑๑๒} เป็นเกณฑ์ชีวิตการรักษาศีลห้าที่บูรณาการหลักศีลธรรม (ศีลห้า) และหลักคุณธรรม (เช่นหลักเบญจธรรม) เข้าไว้ด้วยกัน โดยเกณฑ์นี้มีชื่อว่า “เกณฑ์ชีวิตการรักษาศีล ๕ ในระดับบุคคล” พัฒนาโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. (สุทิพย์ อาภากร), **ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : บริษัท ดีไซน์ ดีส์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๒๗-๒๙.

ค. การรักษาศีลข้อที่ ๓

- ขั้นที่ ๑ : มีความตั้งใจและความสำรวมระวังในการมีเพศสัมพันธ์
- ขั้นที่ ๒ : ไม่กระทำการขืนใจเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์
- ขั้นที่ ๓ : ซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อคนรัก ครอบครัว ไม่มีความประพฤตินอกใจ
- ขั้นที่ ๔ : รับผิดชอบต่อการกระทำทางเพศของตนเอง
- ขั้นที่ ๕ : ให้เกียรติ ยกย่องความเป็นมนุษย์และสตรีเพศ

ง. การรักษาศีลข้อที่ ๔

- ขั้นที่ ๑ : ไม่มีจิตคิดโกหก หลอกลวงด้วยวาจา พูดให้คนอื่นเสียหาย
- ขั้นที่ ๒ : มีความตั้งใจที่จะรักษาคำสัตย์
- ขั้นที่ ๓ : ไม่โกหก หลอกลวง พูดใส่ร้ายผู้อื่น
- ขั้นที่ ๔ : ไม่สร้างความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท ก่อความแตกแยก ด้วยการใช้คำพูด
- ขั้นที่ ๕ : รักษาคำพูด มีความจริงใจที่จะพูดคำจริง คำที่แท้ที่เป็นประโยชน์

จ. การรักษาศีลข้อที่ ๕

- ขั้นที่ ๑ : มีความตั้งใจที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรา สิ่งของมีนเมา ยาเสพติด
- ขั้นที่ ๒ : พยายามหาทางปฏิเสธเพื่อจะดื่มหรือเสพสิ่งของมีนเมา ยาเสพติด
- ขั้นที่ ๓ : ตั้งใจมีความสำรวมระวังในการดื่มสุราของมีนเมาและยาเสพติด
- ขั้นที่ ๔ : มีสติปัญญาถึงโทษของสุรา ยาเสพติด สิ่งของมีนเมา ตลอดจนไม่สร้างความเดือดร้อนทางกายใจให้กับคนที่รักและหวังดี
- ขั้นที่ ๕ : พัฒนาสติปัญญาเพื่อละเว้นการดื่มมีนเมาและเสพยาเสพติด

เกณฑ์ศีลห้าแบบบูรณาการที่พัฒนาโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. ดังกล่าวนี้เป็นเกณฑ์ที่มาจากบูรณาการหลักศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือตัวเกณฑ์ฯ มิได้แสดงให้เห็นความสำคัญของศีลห้าเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังมีหลักจริยธรรมและคุณธรรมอื่นๆ แฝงอยู่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ “หลักเบญจธรรม”^{๑๓๓} หรือเบญจกัลยาณธรรม คือคุณธรรมอันดีงามหาประการที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล อันผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้อย่างใจหลักธรรมดังกล่าว อาทิ เมตตาธรรม (loving-kindness) คือความปรารถนาดี ขันติธรรม (tolerance) คือความ

^{๑๓๓} เบญจธรรม ๕ มี ๑) เมตตาและกรุณา ๒) สัมมาอาชีวะ (หรือทาน) ๓) กามสังวร (หรือสทธานโดษ) ๔) สัจจะ ๕) สติสัมปชัญญะ (หรืออัปปมาทะ) - พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๗๖.

อดทนต่อการถูกเบียดเบียน ความซื่อสัตย์ (faithful) คือความจริงใจต่อคนรัก บูชา (honour) คือการให้เกียรติ ยกย่องมนุษย์และสตรี สามัคคีธรรม (harmony) คือการไม่สร้างความขัดแย้งทะเลาะวิวาท
 สัจจะ (truthfulness) คือการรักษาคำพูด และปณิธาน (aspiration) คือการตั้งใจไม่ยุ่งและการ
 ปฏิเสธการดื่มสุรา

สรุปเกณฑ์ศีลห้าแบบบูรณาการในรูปแบบตารางได้ดังนี้

ตาราง ๒.๖ : เกณฑ์ศีลห้าแบบบูรณาการของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์^{๑๑๔}

	ข้อที่ ๑	ข้อที่ ๒	ข้อที่ ๓	ข้อที่ ๔	ข้อที่ ๕
ขั้นที่ ๑	มีความรัก ปรารถนาดีต่อผู้อื่น และสรรพสัตว์	ไม่มีจิตคิดจะลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่น	มีความตั้งใจและความสำรวมระวังในการมีเพศสัมพันธ์	ไม่มีจิตคิดโกหก หลอกลวง ด้วยวาจา พูดให้คนอื่นเสียหาย	มีความตั้งใจที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรา ยาเสพติด
ขั้นที่ ๒	ไม่มีความคิดที่จะฆ่า-ทำร้ายผู้อื่น แม้จะโกรธและเกลียดต่อบุคคลนั้น	ไม่ถือเอาของคนอื่น มาเป็นของตนโดยพลการ	ไม่กระทำการขโมยใจ เพื่อให้มีเพศสัมพันธ์	มีความตั้งใจที่จะรักษาคำสัตย์	พยายามหาทางปฏิเสธ เพื่อจะดื่มหรือเสพยาเสพติด
ขั้นที่ ๓	ไม่ลงมือเบียดเบียน ฆ่า หรือ ทำร้ายกันและกัน	ไม่กระทำอย่างโจร ลัก ขโมย ปล้นชิง ฯลฯ	ซื่อสัตย์ มีความจริงใจ ต่อคนรัก ครอบครัว ไม่มีความประพฤตินอกใจ	ไม่โกหก หลอกลวง พูดใส่ร้ายผู้อื่น	ตั้งใจมีความสำรวมระวัง ในการดื่มสุราของมึนเมา และยาเสพติด
ขั้นที่ ๔	ไม่อาฆาต โกรธตอบ แม้ถูกด่า ถูกทำร้าย	ไม่แสวงหาทรัพย์สินโดย ผิดกฎหมาย หาแนวทาง นำส่งคืนเจ้าของทรัพย์สิน	รับผิดชอบต่อการกระทำทางเพศ ของตนเอง	ไม่สร้างความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท ก่อความแตกแยกด้วยการใช้คำพูด	มีสติปัญญารู้ถึงโทษของสุรา ยาเสพติด ไม่สร้างความเดือดร้อนทางกายใจ
ขั้นที่ ๕	มีความมุ่งมั่นอดทน ต่อการถูกเบียดเบียนได้ มีเหตุผลในการแก้ปัญหา	ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ฉ้อโกง	ให้เกียรติ ยกย่องความเป็นมนุษย์และสตรีเพศ	รักษาคำพูด มีความจริงใจ ที่จะพูดคำจริง คำที่แท้ ที่เป็นประโยชน์	พัฒนาสติปัญญาเพื่อละเว้น การดื่มน้ำเมาและยาเสพติด

^{๑๑๔} สรุปลความจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. (สุทิตย์ อาภากร), ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : บริษัท ดีไซน์ ดีส์ จำกัด , ๒๕๕๙), หน้า ๒๗-๒๙.

จากหลักฐานที่แสดงมาแล้วทั้งหมดนี้ พบว่า เกณฑ์ชีวิตศีลห้าในโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้าได้มุ่งเน้นให้ผู้ถือศีลรักษาศีลคืองดเว้นจากความชั่วซึ่งมีลักษณะแบบตั้งรับเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังให้ความสำคัญกับการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบเขตของคนดีมีคุณธรรมอีกด้วย เป็นลักษณะของการปฏิบัติตนในเชิงรุก (proactive) ด้วยการบูรณาการ ๗ กิจวัตรความดี กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมโครงการฯ จะสมบูรณ์ทั้งศีลธรรมและเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม

๒.๕.๔ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตัวชี้วัด

ปัจจัยสำคัญที่อยู่ภายใต้ความสำเร็จในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ทั่วประเทศไทยในระดับชาตินี้ ได้แก่ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ซึ่งนอกจากจะได้กล่าวถึงตัวชี้วัดผลสำเร็จแล้ว ยังระบุถึงเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างละเอียด ซึ่งคณะผู้วิจัยจะศึกษาเพื่อประโยชน์ของการนำไปเป็นเครื่องมือในการบูรณาการเข้ากับเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้ศึกษามาแล้วก่อนหน้านี้ ตารางต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงตัวชี้วัดผลสำเร็จ ๔๐ ตัวชี้วัด และเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ตาราง ๒.๗ : แสดงตัวชี้วัดผลสำเร็จและเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕^{๑๑๕}

หัวข้อการประเมิน	ลำดับ	ตัวชี้วัดผลสำเร็จระดับหมู่บ้านในระยะยาว (KPIs) ๔๐ ตัวชี้วัด
๑. ด้านยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน (๕ ตัวชี้วัด)	(๑)	๑.๑ จัดทำแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการ
	(๒)	๑.๒ มีการกำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจนและสามารถวัดผลการดำเนินงานได้
	(๓)	๑.๓ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ในแผนยุทธศาสตร์ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
	(๔)	๑.๔ การสรุปและการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรม
	(๕)	๑.๕ มีการวิเคราะห์และปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์
๒. ด้านกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนา ชีวิตตามหลักศีล ๕ (๑๒ ตัวชี้วัด)	(๖)	๒.๑ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อที่ ๑
	(๗)	๒.๒ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อที่ ๒
	(๘)	๒.๓ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อที่ ๓
	(๙)	๒.๔ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อที่ ๔
	(๑๐)	๒.๕ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อที่ ๕
	(๑๑)	๒.๖ ประชาชนในหมู่บ้านไม่มีคดีทำร้ายร่างกายและ/หรือคดีฆ่ากันตาย
	(๑๒)	๒.๗ ประชาชนในหมู่บ้านไม่มีคดีเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สิน
	(๑๓)	๒.๘ ประชาชนในหมู่บ้านไม่มีคดีเกี่ยวกับพฤติกรรมผิดทางเพศ
	(๑๔)	๒.๙ ประชาชนในหมู่บ้านไม่มีคดีการหลอกลวง ตูมฉ้อ
	(๑๕)	๒.๑๐ ประชาชนในหมู่บ้านไม่มีคดีเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ
	(๑๖)	๒.๑๑ การรณรงค์ให้สมาชิกในครอบครัวของหมู่บ้านสมัครเป็นครอบครัวรักษาศีล ๕
	(๑๗)	๒.๑๒ มีการจัดตั้งหมู่บ้านฯ และจัดทำป้ายหมู่บ้านรักษาศีล ๕
	(๑๘)	๓.๑ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
	(๑๙)	๓.๒ กิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย
	(๒๐)	๓.๓ กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์
๓. ด้านกิจกรรมตามวิถีชีวิตชาวพุทธ (๑๕ ตัวชี้วัด)	(๒๑)	๓.๔ การจัดกิจกรรมส่งเสริมและทำนุบำรุงพระศาสนา
	(๒๒)	๓.๕ กิจกรรมรณรงค์การลด ละ เลิก อบายมุขและสิ่งเสพติดให้โทษ
	(๒๓)	๓.๖ การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำวัน/สัณเฑาะว์/ทำบุญกลางบ้าน
	(๒๔)	๓.๗ การจัดกิจกรรมส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์
	(๒๕)	๓.๘ การจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ
	(๒๖)	๓.๙ การจัดกิจกรรม วันเสาร์-อาทิตย์ ไกล่ลี้พระพุทธรูป
	(๒๗)	๓.๑๐ การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
	(๒๘)	๓.๑๑ กิจกรรมจัดกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนของหมู่บ้าน (OTOP)
	(๒๙)	๓.๑๒ กิจกรรมส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
	(๓๐)	๓.๑๓ กิจกรรมแก้ปัญหาด้านการพัฒนาหมู่บ้านและกิจกรรมส่งเสริมมีค่านายกน้อย
	(๓๑)	๓.๑๔ กิจกรรมประกวดบ้าน/ครอบครัวดีเด่นประจำหมู่บ้าน
	(๓๒)	๓.๑๕ กิจกรรมพัฒนาวัด บ้าน โรงเรียน และสถานที่สำคัญตามวาระรอบ
๔. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมงาน ของหน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบล (อ.ป.ต.) ทั้ง ๘ ด้าน (๘ ตัวชี้วัด)	(๓๓)	๔.๑ ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม
	(๓๔)	๔.๒ ด้านสุขภาพอนามัย
	(๓๕)	๔.๓ ด้านสัมมาชีพ
	(๓๖)	๔.๔ ด้านสันติสุข
	(๓๗)	๔.๕ ด้านศึกษาสงเคราะห์
	(๓๘)	๔.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์
	(๓๙)	๔.๗ ด้านกตัญญูตทเวทิตาธรรม
	(๔๐)	๔.๘ ด้านสามัคคีธรรม

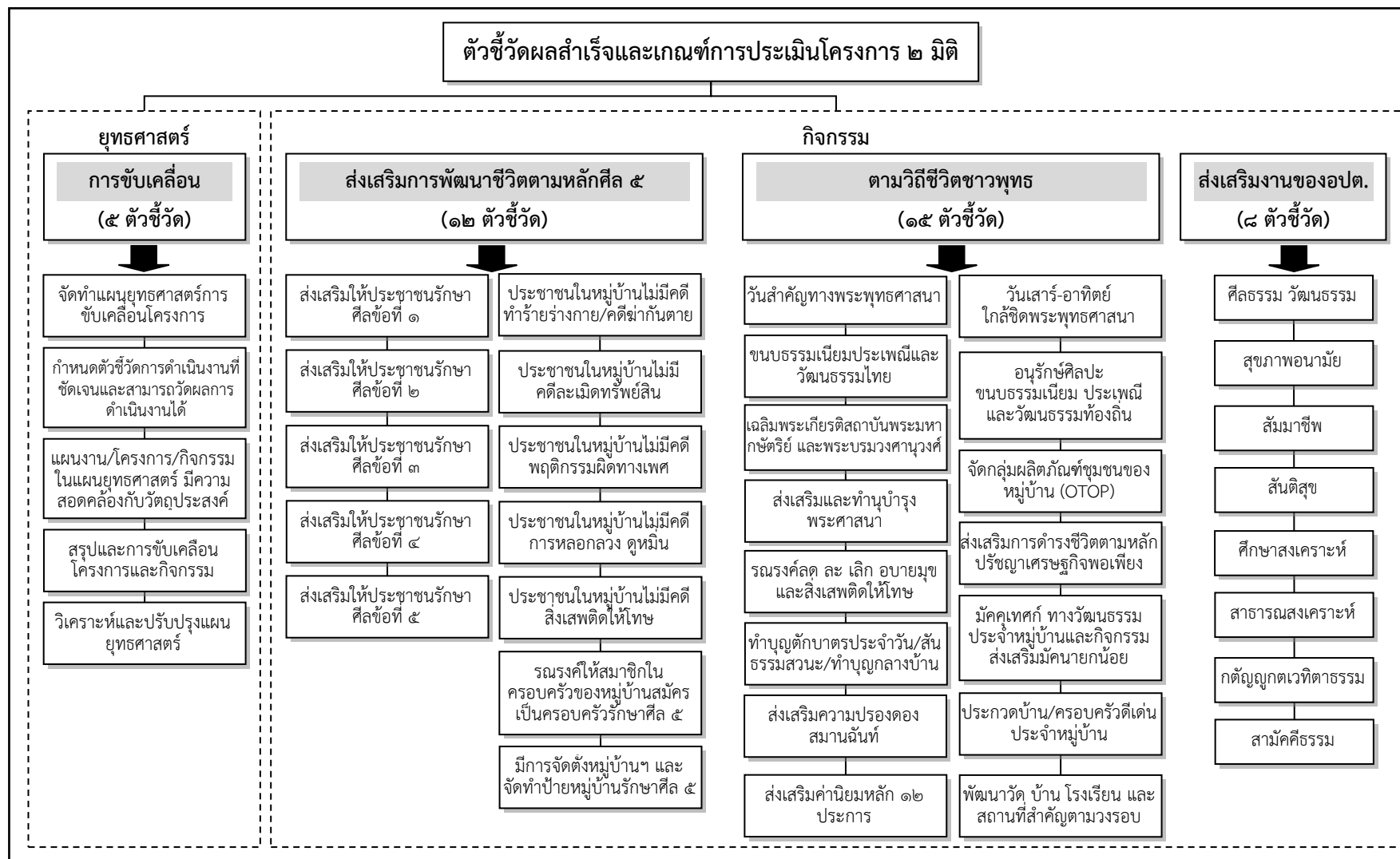
^{๑๑๕} สรุปจากคู่มือแนวทางการดำเนินงาน ตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ (ระยะยาว)

จากตาราง แฉกแนวดังด้านซ้ายมือแสดงหัวข้อประเมิน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน ๒) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีล ๕ ๓) ด้านกิจกรรมตามวิถีชีวิตชาวพุทธ ๔) ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทั้ง ๘ ด้าน ในขณะที่แฉกแนวดังด้านขวามือแสดงให้เห็นตัวชี้วัดผลสำเร็จระดับหมู่บ้านในระยะยาว (KPIs) โดยแบ่งออกตามหัวข้อประเมิน ๔ ด้านแต่ละด้านดังกล่าวตามลำดับตั้งแต่ ๕, ๑๒, ๑๕ และ ๘ ตัวชี้วัด รวมตัวชี้วัดผลสำเร็จฯ ทั้งสิ้นจำนวนทั้งสิ้น ๔๐ ตัวชี้วัด

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า หัวข้อในการประเมินความสำเร็จในการดำเนินโครงการถูกแบ่งออก ๔ ด้าน ๒ มิติ คือมิติด้านยุทธศาสตร์และมิติด้านกิจกรรม หมายความว่าโครงการที่ดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จจะต้องสามารถตรวจวัดความสำเร็จได้ครบทั้ง ๒ มิติและ ๔ ด้านดังกล่าวเหล่านั้น กล่าวคือ จะต้องเกิดความสำเร็จทั้งในเชิงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการ และจะต้องเกิดความสำเร็จในเชิงกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีล ๕ กิจกรรมตามวิถีชีวิตชาวพุทธ และกิจกรรมส่งเสริมงานของหน่วย อ.ป.ต. ทั้ง ๘ ด้านย่อย

แผนภูมิต่อไปนี้แสดงให้เห็นภาพกว้างทั้งหมดของตัวชี้วัดผลสำเร็จและเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ใช้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

แผนภูมิ ๒.๓ : แสดงมิติทั้ง ๒ ของตัวชี้วัดผลสำเร็จและเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จากตาราง เกณฑ์ชี้วัด ๒ มิติ ได้แก่ ๑) มิติด้านยุทธศาสตร์ ๒) มิติด้านกิจกรรม เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการดำเนินโครงการฯ ได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากมิติด้านความสำเร็จในยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการที่มีความสำคัญในอันดับแรกในฐานะของแผนยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนโครงการสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จอันเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนก่อนเริ่มดำเนินโครงการแล้ว มิติด้านความสำเร็จในการกำหนดและดำเนินกิจกรรมอันสร้างสรรค์ต่างๆ จะต้องถูกให้ความสนใจด้วยเช่นเดียวกันในอันดับต่อมาในฐานะของรายละเอียดของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสามารถตอบโจทย์เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีได้มุ่งเน้นให้ประชาชนละเว้นการกระทำความชั่วคือมีศีลธรรมที่สมบูรณ์ตามหลัก “สพฺพปาปสฺส อภินฺน- การละเว้นความชั่ว” แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการกระทำความดีคือเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้บริบูรณ์ตามหลัก “กุสลสฺสุปสมฺปทา- การทำความดี” ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาซึ่งศีลธรรมคุณธรรม และจริยธรรม ขั้นสูงที่สุดต่อไปคือ “สจิตฺตปริโยทปนํ- การทำจิตใจให้ผ่องใส” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือโครงการฯ ให้ความสำคัญกับหลักโอวาทปาติโมกข์^{๑๑๖} คือหัวใจของพระพุทธศาสนาที่สอนให้รักษาศีล ฝึกสมาธิ และเจริญปัญญา ตามหลักไตรสิกขานั้นเอง โดยการเน้นย้ำที่การละเว้นความชั่วคือการรักษาศีลเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีล ๕ ที่มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องการรักษาศีล ๕ โดยตรง (ตามชื่อโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕) ทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลทั้ง ๕ ข้อ และการตรวจประเมินผลสัมฤทธิ์การรักษาศีลจากสถิติคดีที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕ ที่ในท้องถิ่นนั้นๆ ได้ถูกบันทึกไว้ นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์ให้สมาชิกในครอบครัวมาสมัครเข้าร่วมโครงการ และประการสุดท้ายคือ กิจกรรมการจัดตั้งหมู่บ้านฯ รวมถึงการทำป้ายต่างๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการรักษาศีล และเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้ดำเนินโครงการและสมาชิกในโครงการอีกด้วย

นอกเหนือจากหลักธรรมศีลธรรมที่ถูกนำมาเน้นย้ำเป็นหลักดังกล่าวแล้ว หลักคุณธรรมจริยธรรมอื่นๆ ๑๐ ประการยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเสริมในการทำความดีได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เมื่อประมวลแล้วจะแสดงได้ดังต่อไปนี้

^{๑๑๖} สพฺพปาปสฺส อภินฺน, กุสลสฺสุปสมฺปทา. สจิตฺตปริโยทปนํ, เอตํ พุทฺธานสาสนํ

หลักคุณธรรมและจริยธรรมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๑. การดำเนินชีวิตที่ดี : เป็นการเสริมสร้างให้รู้จักการดำเนินชีวิตโดยประยุกต์เอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ไม่ใช่สอยสิ่งอุปโลก บริโภค อย่างฟุ่มเฟือย สรุ่ยสุร่าย

๒. เสริมสร้างสุขภาวะ : รักษาความสะอาด มีสุขลักษณะ เพื่อสุขภาวะที่ดีในการดำเนินชีวิต หลีกเลี่ยงการสร้างสิ่งแวดล้อมที่สกปรกไม่ถูกสุขลักษณะ

๓. คุณค่าอัตลักษณ์ชุมชน^{๑๑๗} : เกิดความรู้สึกรักภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ รู้จักรักษาและคงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามตามท้องถิ่น ไม่หลงไปกับวัฒนธรรมต่างถิ่น

๔. ความศรัทธา : ต้องมีความรักและศรัทธาต่อสถาบันทั้ง ๓ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ไม่มีทัศนคติเชิงลบต่อสถาบันทั้ง ๓

๕. เบญจธรรม (สัมมาชีพ) : ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ก่อให้เกิดโทษความเดือดร้อนใจภายหลัง ตระหนักถึงโทษและผลดีในการหลีกเลี่ยงอบายมุขและสิ่งเสพติดให้โทษ

๖. กตัญญูตเวทิตาธรรม : เป็นการส่งเสริมสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ด้วยการเคารพเชื่อฟังมารดา บิดา รู้จักตอบแทนคุณผู้ที่ควรตอบแทน ไม่อกตัญญูต่อบุคคลผู้มีพระคุณ

๗. บุญกิริยาวัตถุ : รู้จักทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาตามความเหมาะสม อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ช่วยเหลืองานบุญงานกุศล ฯลฯ ไม่ทำบาปใดๆ ด้วยประการทั้งปวง

๘. สังคหวัตถุ : ช่วยเหลือและพัฒนาสังคม ชุมชน วัด บ้าน โรงเรียน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว

๙. สามัคคีธรรมและสันติสุข : รู้จักความปรองดอง และสมานฉันท์ หลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท

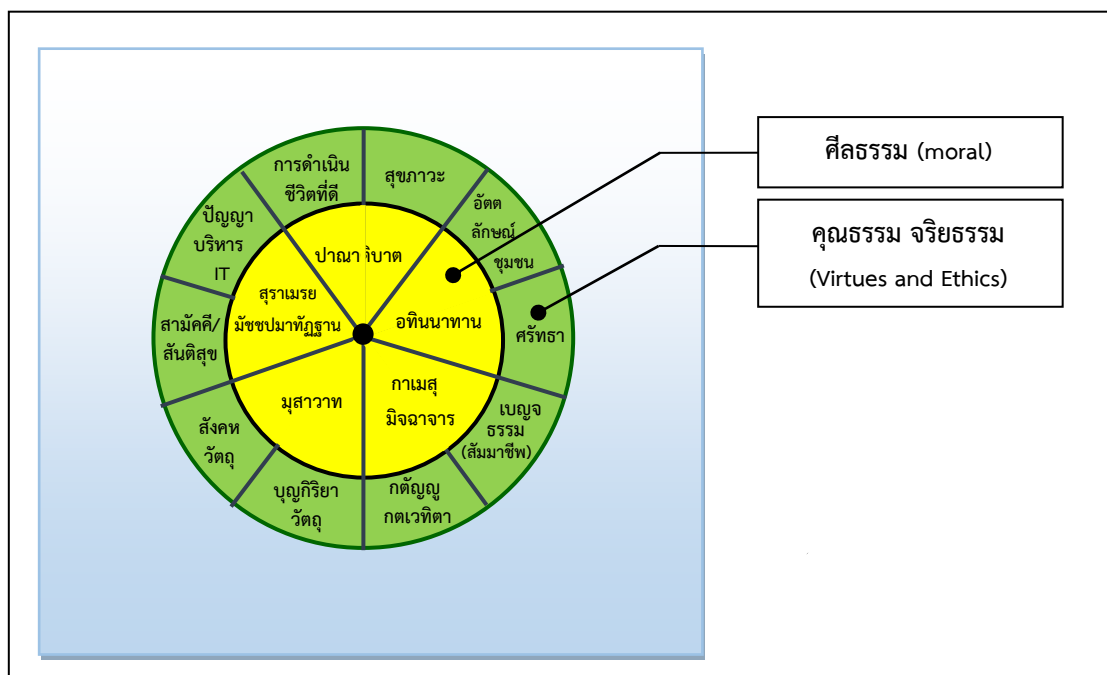
๑๐. การใช้ปัญญาบริหารข้อมูลข่าวสาร (IT)^{๑๑๘} : รู้จักใช้ปัญญาของตนในการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งการรับรู้ การเลือกและการรับเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

^{๑๑๗} ถอดบทเรียนจาก หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

^{๑๑๘} ถอดบทเรียนจาก หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี

แผนภูมิต่อไปนี้แสดงหลักศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

แผนภูมิ ๒.๔ : หลักศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

กล่าวโดยสรุป สมาชิกในโครงการฯ ต้องมีคุณธรรมพื้นฐานคือการรักษาศีล ๕ อันได้แก่ ๑) เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ๒) เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นขาดจากการประพฤติดนินา ๔) เว้นขาดจากการพูดเท็จ ๕) เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นอกจากนั้น ยังจะต้องมีคุณธรรม ๑๐ ประการด้วย อันได้แก่ ๑) การดำเนินชีวิตที่ดี ๒) เสริมสร้างสุขาภาวะ ๓) คุณค่าอัตตลักษณ์ชุมชน ๔) ความศรัทธา ๕) เบญจธรรม (สัมมาชีพ) ๖) กตัญญูกตเวทิตาธรรม ๗) บุญกิริยาวัตถุ ๘) สังคหวัตถุ ๙) สามัคคีธรรมและสันติสุข ๑๐) การใช้ปัญญาบริหารข้อมูลข่าวสาร (IT)

บทที่ ๓

การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้าง สันติสุขของบุคคลและสังคม

ในบทนี้ คณะผู้วิจัยเสนอการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้าง สันติสุขของบุคคลและสังคม โดยเริ่มต้นศึกษาสันติสุขทั้งในมิติของความหมายและระดับ จากนั้นจะวิเคราะห์ประเด็นของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในแง่ของความสำเร็จ เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนา แล้วจึงนำเสนอการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า จากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เป็นลำดับสุดท้ายตามกรอบวิจัยที่กำหนดไว้มีดังต่อไปนี้ ๑) ความหมาย และระดับของความสันติสุข ๒) ความสำคัญของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า ๓) การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า ๔) รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

๓.๑ ความหมาย และระดับของความสันติสุข

การศึกษาแนวคิดเรื่องความสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งสันติสุขในบริบทของผลลัพธ์อันเกิดมาจากการประพฤติตนตามวิถีชีวิตที่มีศีลห้าเป็นบาทฐานนั้นเป็นไปใน ๒ ลักษณะได้แก่ ความหมาย และระดับของความสันติสุข ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ความหมายของความสันติสุข

การศึกษานิยามของความสันติสุขอาจเริ่มต้นจากภาพการณ์แห่งการขาดความสันติสุข คำถามคืออะไรคือภาวะตรงกันข้ามกับความสันติสุข ในสภาพสังคมปัจจุบัน พบว่าคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการประทุษร้าย ทำลายล้างผลาญชีวิต ทำร้ายร่างกาย ฆ่าฟัน การลักทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ วิวาททรัพย์ กระชอกทรัพย์ ริดไถ ชิงทรัพย์ จี้ปล้น การทำความผิดทางเพศ ข่มขืนกระทำชำเรา การค้าประเวณี ค้าขายวัตถุสิ่งของลามก การโกหก พูดยเท็จ หลอกลวง พุดให้ร้ายผู้อื่น พุดเพื่อทำลายความสามัคคีในหมู่คณะ การเสพสิ่งเสพติดและสิ่งมีนเมา ตลอดจนการก่อปัญหาสังคมและอุบัติเหตุต่างๆ อันสืบเนื่องมาจากสิ่งเสพติดและสิ่งมีนเมาเหล่านั้น ปัญหาสังคมเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการละเมิดศีลห้าทั้งสิ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุนี้เอง ก่อเกิดภาวะตรงกันข้ามกับความสันติสุข สมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมแบบนี้มีอาจหาความสุขได้ เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้หลักประกันทั้งในมิติของความไม่ปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ความไม่ปลอดภัยในคู่ครองหรือครอบครัว ความไม่ปลอดภัยจากวาทีกรรมที่เป็นเท็จ และความไม่ปลอดภัย

ในสุขภาพ และเป็นที่แน่นอนว่าการล่วงละเมิดหลักธรรมขั้นพื้นฐานเหล่านี้จะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสังคมได้ในที่สุด กล่าวโดยสรุป ภาวะตรงกันข้ามกับความสันติสุขก็คือการขาดศีลธรรมในการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม

ในทางตรงกันข้าม ความสันติสุข ย่อมหมายถึง ภาวะแห่งความสงบสุขที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรักษาศีลห้าของบุคคลในสังคม เกิดจากสมาชิกในสังคมเป็นผู้มีศีลในใจ ไม่เป็นผู้ทุศีล ดังนั้น สังคมแห่งความสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาให้เกิดมีขึ้นบนโลก พุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ต่างมีศีลข้อปฏิบัติตัวของตนเองตามหลักการของศาสนา ศาสนาพุทธได้วางรากฐานให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมในอุดมคติของมนุษย์อันดำเนินไปภายใต้ภิกขุวินัยที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้กับสังคมแห่งสงฆ์เพื่อความประพฤติดันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีศีลเป็นเครื่องชี้วัดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เรียกว่าวิสุทธิศีล เช่นเดียวกับคฤหัสถ์ที่ถือเอาศีลห้า (เบญจศีล) มาเป็นหลักศีลธรรมพื้นฐานประจำสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นข้อห้ามในลำดับเบื้องต้นตามพุทธประสงค์ในอันที่จะเป็นตัวกำหนดความปกติสุขของมวลมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันด้วยสันติภาพอย่างยั่งยืน ภายใต้สังคมโลก สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ ความสันติสุขดังกล่าวมาแล้วนี้เป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมสามารถเสริมสร้างให้เกิดมีขึ้นได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจในหลักการและเกณฑ์ชี้วัดของศีลห้าตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังจะต้องมีความสามารถในการนำองค์ความรู้ที่ได้นั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดความปกติสุข และความสันติสุข

๓.๑.๒ ระดับของความสันติสุข

ความสันติสุขในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการรักษาศีลของสมาชิกในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในชีวิตประจำวัน สามารถจำแนกออกได้เป็น ๒ ระดับด้วยกัน ได้แก่ ๑) สันติสุขระดับปัจเจกบุคคล ๒) สันติสุขระดับสังคม โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

ก. สันติสุขระดับปัจเจกบุคคล

สันติสุขระดับปัจเจกบุคคล หมายถึง ภาวะแห่งสันติสุขในระดับที่กว้างที่สุดในระดับสังคมโลกมีจุดกำเนิดมาจากระดับแห่งความสันติสุขในเบื้องต้น ในที่นี้ สันติสุขระดับบุคคลได้แก่ความสันติสุขที่ก่อเกิดขึ้นในระดับบุคคล เป็นความสันติสุขของปัจเจกบุคคล คือ บุคคลรักษากายวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย หรืองดเว้นจากพฤติกรรมความชั่วร้ายทั้ง ๕ ข้อ มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น ซึ่งสันติสุขระดับนี้เป็นสันติสุขภายในจิตใจ เป็นจิตสำนึกแห่งความดีงามที่เกิดขึ้นในจิตใจของปัจเจกบุคคลอันเป็นผลมาจากการละเว้นจากการกระทำความชั่ว

ข. สันติสุขระดับสังคม

ความสันติสุขในระดับต่อมาในระดับสังคม เป็นสันติสุขของสังคมโลก คือ องค์กรร่วมแห่งความสงบสุขของสังคม ที่เป็นผลมาจากการรักษาศีลของบุคคลเช่นเดียวกันนั่นเอง ศีลห้าเป็นเกณฑ์มาตรฐานระดับต้นคือ มาตรฐานทางความประพฤติของมนุษย์ อันเป็นมาตรฐานสำหรับรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูล เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงามและการพัฒนาที่สูงขึ้นไป^๑ พิจารณาในแง่ ศีล เป็นคำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยตรง และสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด เนื่องจากศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางกายและวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้น การดำเนินกิจการต่างๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อม ให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่นั้นนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน^๒ เหล่านี้เป็นหน้าที่ของศีลในบริบททางสังคมทั้งสิ้น

เมื่อมองผ่านมุมมองของคณะกรรมการขับเคลื่อนศีลห้าภายใต้การดำเนินงานของภาครัฐแล้ว คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาองศีลแต่ละข้อเป็นหลักประกันอันก่อให้เกิดความสงบ ความร่มเย็นเป็นสุข ความปรองดองสมานฉันท์และความปลอดภัยในด้านต่างๆ คือ

- ศีลข้อที่ ๑ เป็นหลักประกันชีวิต
- ศีลข้อที่ ๒ เป็นหลักประกันทรัพย์สิน
- ศีลข้อที่ ๓ เป็นหลักประกันครอบครัว
- ศีลข้อที่ ๔ เป็นหลักประกันสังคม
- ศีลข้อที่ ๕ เป็นหลักประกันสุขภาพ

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีลห้าเพื่อสร้างหลักประกันให้บังเกิดความสุขและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตยิ่งขึ้น^๓ หรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างหลักประกัน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๓๒๖.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๙๑๔.

^๓ คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, **คู่มือแนวทางการดำเนินงาน ตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ (ระยะยาว)**, (กรุงเทพฯ: โรง

ความสันติสุขทั้ง ๕ มิติ ตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุไว้ในคู่มือการดำเนินงานโครงการดังกล่าว ดังนี้

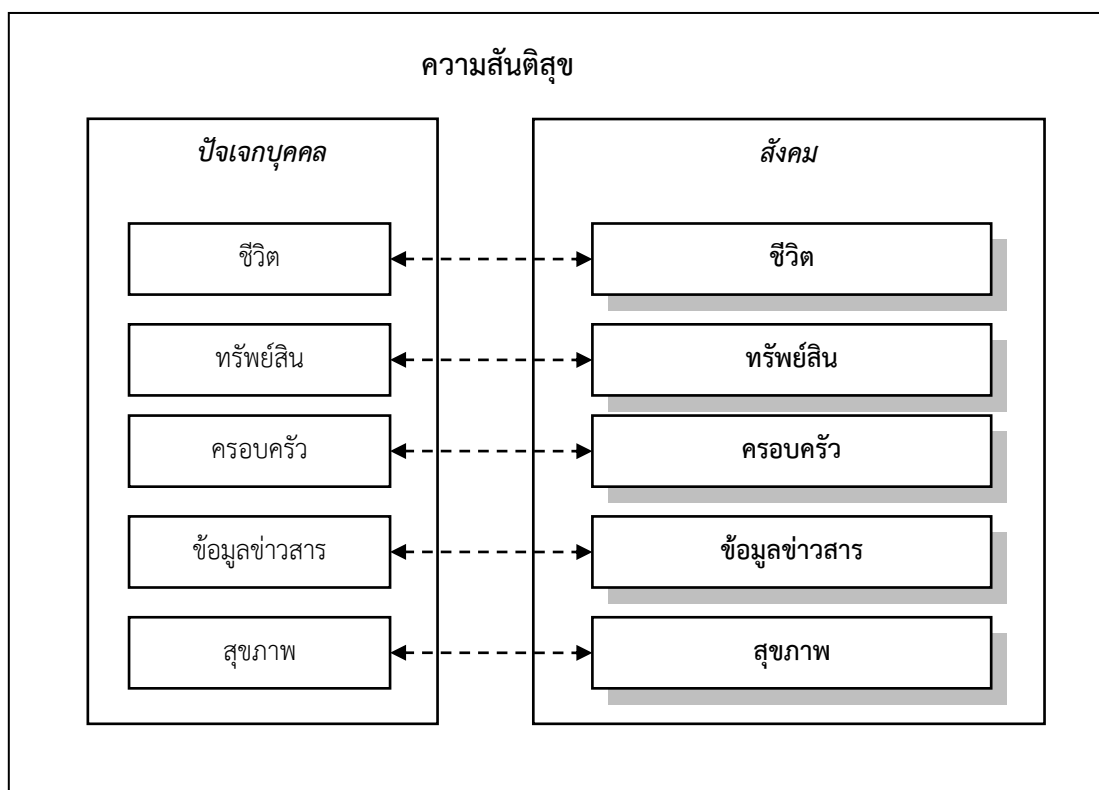
๑. หลักประกันความมั่นคงของชีวิต คือ ไม่มุงร้ายทำลายผู้อื่น
๒. หลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน คือ ไม่ทุจริตคิดโกง ไม่มัวเมา ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
๓. หลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ไม่ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ
๔. หลักประกันความมั่นคงของสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คือ ไม่กล่าวถ้อยคำที่ปราศจากสติและขาดความรับผิดชอบ อันเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความแตกแยกทางสังคม
๕. หลักประกันความมั่นคงของสุขภาพ คือ การไม่ดื่ม ไม่เสพสิ่งของมีนเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด^๔

ด้วยเหตุนี้ สันติสุขในบริบททางสังคมจึงเป็นความสันติสุขที่ก่อตัวขึ้นจากการรักษาศีลห้าในระดับปัจเจกบุคคลนั่นเอง แล้วขยายขอบเขตกว้างออกไปสู่สถาบันครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ ระหว่างประเทศ จนถึงระดับสังคมโลก ตามลำดับ เป็น “ปัญจะสันติสุข” คือ สันติสุขใน ๕ มิติที่มีปัจจัยสัมพันธ์อันดีต่อกัน (reciprocal reaction) ระหว่างระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม กล่าวคือ ผู้ที่รักษาศีลย่อมไม่ไปละเมิดล่วงเกินสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นในเรื่องของชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ ในทำนองเดียวกัน ผู้อื่นก็ย่อมไม่ละเมิดล่วงเกินสิทธิเสรีภาพเหล่านั้นกับเรา ดังแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้ ๑) สันติสุขแห่งชีวิต ๒) สันติสุขแห่งทรัพย์สิน ๓) สันติสุขแห่งครอบครัว ๔) สันติสุขแห่งข้อมูลข่าวสาร และ ๕) สันติสุขแห่งสุขภาพ

พิมพ์สำนักงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, ๒๕๕๗), หน้า ๒๖.

^๔ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ๒๕๕๗), หน้า ๘.

แผนภูมิ ๓.๑ : แสดงปัญจะสันติสุข ๒ ระดับใน ๕ มิติ

๓.๒ ความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า^๕

ภายใต้ประเด็นศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้วางกรอบในการศึกษา คือ ๑) ความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า ๒) เหตุผลในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า ๓) ข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า

๓.๒.๑ ความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า

ประเด็นเรื่องเกณฑ์ชีวิตสี่ห้าในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งเกณฑ์ชีวิตดังกล่าวนี้เป็นชุดความรู้ที่เกิดขึ้นจากความพยายามอธิบายของพระอรหันตเจ้าในยุครอรัญญา ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นหลักการที่มีได้มาจากพุทธโอษฐ์ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยตรง ดังที่ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา ได้ให้มุมมองว่า

^๕ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตสี่ห้า ในบทนี้หมายถึง การพัฒนาเกณฑ์ ๒ เกณฑ์ต่อไปนี้ ได้แก่ (๑) เกณฑ์วินัยฐานะของศีลห้าและ (๒) เกณฑ์วินัยโทษของการละเมิดศีลห้า

ศิลปินเป็นเรื่องที่สามารถเข้าใจด้วยสามัญสำนึกได้โดยไม่ต้องทราบรายละเอียดขององค์ประกอบ เนื่องจากรายละเอียดเหล่านี้เกิดในสมัยอรรถกถา ในยุคก่อนหน้านั้นในสมัยพุทธกาล มีคนได้ประโยชน์จากคำสอนเรื่องศิลปินอยู่เป็นจำนวนมาก โดยที่คนเหล่านี้ไม่ทราบรายละเอียดเรื่ององค์ประกอบของศิลปินเลย^๖

ทัศนะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทัศนะของ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง ที่มองสารัตถะของการรักษาศิลปว่ามีความเป็นองค์รวม มิได้มองแยกส่วนแตกออกเป็นองค์ประกอบแห่งการละเมิดศิลปะย่อยๆ ดังที่อรรถกถาจารย์แสดงไว้

เมื่อบุคคลละเมิดองค์ประกอบแห่งการละเมิดศิลปองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง เช่น มีเจตนาในการลักทรัพย์ ก็เท่ากับละเมิดองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งหมด เพราะศิลปินเมื่อมองสารัตถะแล้วเป็นตัวเดียวมีค่าน้ำหนักร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม เกณฑ์การตัดสินจริงๆ แล้วมันเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวกัน เพราะฉะนั้นมันเป็นอันใดอันหนึ่งไม่ได้ เช่น คอรัปชั่นก็คือคอรัปชั่น”^๗

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม หากมองในแง่ของสารประโยชน์ที่กุลบุตรในยุคโลกาภิวัตน์จะได้รับจากเกณฑ์ชีวิตศิลปินตามนัยพระอรรถกถาจารย์ดังกล่าว พอจะประมวลความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตศิลปินได้ว่า เป็นเกณฑ์แห่งการวินิจัย กล่าวคือ ข้อบัญญัติในพระวินัยซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดความประพฤติของบุคคลอันมีความสำคัญมาก เพราะหากไม่มีเกณฑ์การชีวิต เราก็ไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าพฤติกรรมของเราเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นผลทำให้ไม่เกิดความก้าวหน้าของพัฒนาการกระทำของเรา และยังทำให้ไม่สามารถรับรู้ถึงความก้าวหน้าอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่นการแสดงอาบัติของพระสงฆ์เมื่อกระทำความผิดไปแล้ว ซึ่งก็เป็นเครื่องมือหนึ่งในการที่จะใช้เป็นเกณฑ์ชีวิตความก้าวหน้าในการพัฒนาดตนเอง ดูแลตนเอง ใส่ใจตนเอง ศึกษาพระธรรม ดังนั้น เกณฑ์การชีวิตจึงมีความสำคัญมาก^๘ พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร. ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปินที่สอดคล้องว่า

เกณฑ์ชีวิตศิลปิน มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเกณฑ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้รักษาศิลปได้เอาไปพิจารณาพฤติกรรมการกระทำของตัวเองว่าเข้าข่ายการละเมิดศิลปของตัวเองหรือไม่ เพื่อคลายข้อสงสัยเกี่ยวกับการกระทำของตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น คนมักจะสงสัยว่า เราขับรถ

^๖ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

^๘ สนทนากลุ่มย่อย, “ศิลปิน: เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

เหยียบสัตว์ตายโดยไม่ตั้งใจ อย่างนี้ศีลจะขาดหรือไม่ หากนำเกณฑ์ดังกล่าวมาพิจารณาก็จะช่วย
แก้ข้อสงสัยได้^๙

เช่นเดียวกับ ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร ที่มีความคิดเห็นว่าเกณฑ์ชีวิตศีลห้าจะช่วยให้ผู้ถือศีล
มีหลักการที่ชัดเจน ป้องกันการตีความพระไตรปิฎกเรื่องศีลผิด รวมถึงยังช่วยคลายกังวลและความตึง
เครียดของผู้รักษาศีล

เกณฑ์วินิจัยสถานะศีลห้าช่วยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดจากการตีความพระไตรปิฎกผิดเพราะ
ตัวศีลห้าที่สมาทานหรือท่องจำกันอยู่ปกติมีความคลุมเครือในการตีความ (open for
interpretation) . . . ในขณะที่เกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศีลห้าช่วยให้ผู้รักษาศีลได้
ประเมินตนเองว่าถ้าได้ละเมิดแล้วรุนแรงแค่ไหน อาจช่วยคลายความกังวลและความตึงเครียด
อันเกิดจากการรักษาไว้ซึ่งศีลข้อนั้นๆ^{๑๐}

นอกจากนั้น ดร. วีรชาติ นิมนงค์ ยังให้ความสำคัญของเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้า
โดยมุ่งไปที่ความเป็นเครื่องตรวจสอบบาป “เกณฑ์ชีวิตศีลห้านี้มีความสำคัญมาก เพราะมีผลต่อการ
ตัดสินใจลงมือกระทำการละเมิดหรือไม่ สามารถเป็นเครื่องตรวจสอบตัวเองว่า ได้ทำบาปแล้วหรือยัง
ทำให้ทราบว่ามีศีลขาดแล้วหรือยัง”^{๑๑} ในขณะที่เกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศีลห้าเป็นหลักวินิจัย
เรื่องบาปมากหรือน้อย “เกณฑ์วินิจัยโทษมีความสำคัญมาก เพราะจะได้ทราบว่าบาปมากหรือน้อย
พระพุทธศาสนาเป็นวิภาษวาท จึงได้อธิบายให้เห็นความชัดเจนในแง่มุมต่างๆ และถ้าทราบเกณฑ์ดีจะ
ทำให้งดแนะนำตัวเองและผู้อื่นได้ ไม่เป็นการเหมารวมโดยขาดหลักการและหลักวินิจัย”^{๑๒} แต่จะ
อย่างไรก็ตามที่ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา มองว่าเกณฑ์เหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิง
ทฤษฎีของนักวิชาการเท่านั้น “มีประโยชน์ทางทฤษฎีในบางแง่สำหรับนักวิชาการ”^{๑๓} ซึ่งประเด็นนี้
คณะผู้วิจัยมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไป โดยมองว่าประโยชน์มิได้เกิดขึ้นเพียงแต่ในทฤษฎีในวงการ

^๙ สัมภาษณ์ พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพหุภาษาศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ดร. วีรชาติ นิมนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๖-๑๓
มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ดร. วีรชาติ นิมนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๖-๑๓
มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

วิชาการเท่านั้น หากนักวิชาการสามารถบูรณาการความรู้เหล่านี้และขยายผลสู่การเผยแพร่สู่ชุมชนในวงกว้างได้สำเร็จ ก็จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมตามมาอย่างแน่นอน

หากกำหนดให้การรักษาศิลปทั้ง ๕ ข้อคือความเป็นมนุษย์คิดเป็นร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม ศิลแต่ละข้อจะมีค่าน้ำหนักยี่สิบคะแนนเท่ากัน เนื่องจากเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายทั้งหมด ทุกอย่างสามารถประหัตประหารทำลายล้างหรือลดทอนชีวิตได้ทั้งหมด การฆ่าก็ดี การพูดเท็จก็ดี การลักทรัพย์ก็ดี การประพฤติดินในกามก็ดี หรือการเสพสิ่งเสพติด สุราเมรัย ก็ดี ทั้งหมดต่างนำไปสู่ความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ กัน^{๑๔} ทั้งหมดล้วนเป็นความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตศีลห้าทั้งสิ้น

๓.๒.๒ เหตุผลในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้า

ประเด็นศึกษาต่อไปนี้เป็นเรื่องของกรณีเฉพาะเจาะจงไปที่พัฒนาการหรือต้นเค้าเดิมของเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา รวมไปถึงแนวโน้มของเกณฑ์ฯ ในการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันที่มีบริบทของสังคมโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมสมัยพุทธกาล

หลากหลายเหตุผลที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าด้วยเหตุที่ว่า

เกณฑ์เหล่านี้เหมาะกับสภาพสังคมดั้งเดิมในสมัยพุทธกาลที่มีรูปแบบการละเมิดศีลที่ไม่สลับซับซ้อน แต่เมื่อนำมาใช้งานจริงอาจจะยังไม่ครอบคลุมการละเมิดศีลในปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อน อย่างไรก็ตาม ควรที่จะรักษาเกณฑ์เดิมเอาไว้ แต่ขยายคำอธิบายแต่ละข้อให้ครอบคลุมการละเมิดศีลในบริบททางสังคมปัจจุบัน เช่น การฆ่าในสังคมปัจจุบันอาจไม่เฉพาะเจาะจง แต่เป็นการฆ่าทางอ้อม ฆ่าโดยรวมๆ เช่น การปล่อยสารเคมีลงในสิ่งแวดล้อม การขายสินค้าที่มีสารปนเปื้อน การแช่สารฟอร์มาลิน (Formalin) การฉีดยาพิษ ยากำจัดศัตรูพืช ฯลฯ เมื่อคนบริโภคเข้าสู่ร่างกายแล้วก็ไม่สามารถระบุโดยตรงได้ว่าเป็นสาเหตุของการตาย คืออาจจะไม่ตายทันที แต่ก็ถือว่าการเบียดเบียน เพราะเป็นการฆ่าโดยทางอ้อม ถึงแม้จะไม่ได้ตายในวันนี้ แต่เป็นการตายผ่อนส่ง อาจจะรวมถึงการฆ่าในลักษณะนี้ด้วย ซึ่งศีลไม่ขาดแต่อาจจะต่างพร้อยก็ได้^{๑๕}

^{๑๔} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

จากเหตุผลดังแสดงมานี้ “เกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าจึงควรได้รับการปรับสำนวนให้มีความทันสมัย เหมาะกับกาลเวลาและสภาพสังคมปัจจุบัน”^{๑๖} นอกจากนี้ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. แสดงเหตุผลและความสำคัญของการพัฒนาเกณฑ์ฯ ให้เหมาะสมกับยุคสมัยโดยกล่าวว่า

ควรจะต้องลงรายละเอียดในวิธีการห้าในสังคมปัจจุบันให้มันทันสมัยกับรูปแบบการละเมิดศิลปะที่มันละเมิดซับซ้อน เนื่องจากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลง คนละเมิดศิลปะปัจจุบัน ละเมิดศิลปะตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและวิทยาการ แต่ก่อนคนละเมิดศิลปะกันตรงไปตรงมาซึ่งๆ หน้า เช่น การละเมิดศิลปะข้อปาณาติบาต ถ้าหากเอามือมาแทง เอาค้อนมาตีหัว แต่ทุกวันนี้การห้ามีรูปแบบการห้าที่มีความซับซ้อนที่มากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความก้าวหน้าวิทยาการ ดังนั้น ต้องสร้างเกณฑ์ศิลปะให้ครอบคลุม รูปแบบการห้าที่มากับสังคมสมัยใหม่ที่สลับซับซ้อน . . . การละเมิดศิลปะข้อทินนาทาน แต่ก่อนสิ่งของส่วนมากเป็นสิ่งของจับต้องได้ สิ่งของที่มีเจ้าของ ไม่มีการจดลิขสิทธิ์ทางปัญญาเหมือนทุกวันนี้ ความเป็นเจ้าของคือการครอบครองสิทธิ์ เช่น การถือลิขสิทธิ์ สังคมปัจจุบันมีทั้งการขโมยลิขสิทธิ์ทางปัญญา การขโมยความคิดทางวิชาการ (plagiarism) ละเมิดลิขสิทธิ์เพลง ภาพยนตร์ ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ บางครั้งทำไปโดยมีเจตนาที่ไม่แนชัด บางทีเราก็เอาสำเนา (copy) ของละเมิดลิขสิทธิ์มาใช้งาน . . . การละเมิดศิลปะข้อมุสาวาท แต่ก่อนโกหกซึ่งๆ หน้า แต่ทุกวันนี้โกหกผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือโกหกผ่านการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ สื่อสังคมออนไลน์ สื่ออินเทอร์เน็ต การโกหกแบบนี้ซับซ้อนมาก ต้องสร้างเกณฑ์ให้ครอบคลุม . . . แม้แต่การละเมิดสุราเมรัยมีชขปมาที่ฐาน แบบแปลกๆ ใหม่ๆ ก็มี อาจจะรวมทั้งยาเสพติดด้วยเช่นกัญชา สมัยก่อนไม่มีกัญชา สมัยพระพุทธเจ้าไม่รู้วิธีเสพกัญชา ยาไอ้ ยาไอซ์ เหล้าเหล้า ฯลฯ

สังคมปัจจุบันการละเมิดศิลปะละเอียดอ่อนมากขึ้น จึงควรต้องสร้างเกณฑ์ฯ ที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่ในทุกๆ เรื่อง^{๑๗}

กล่าวโดยสรุป เกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าทั้งในมิติของเกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปะห้าและเกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าต่างเหมาะสมกับบริบททางสังคมในสมัยก่อน แต่อาจไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันโดยปราศจากการพัฒนาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบริบททางสังคมในสมัยปัจจุบัน ทว่า ในการพัฒนาเกณฑ์ฯ ดังกล่าวนี้นี้ คณะผู้วิจัยได้พบข้อจำกัดบางประการซึ่งจะอภิปรายให้เห็นในประเด็นการศึกษาลำดับต่อไป

^{๑๖} สัมภาษณ์ ดร. วีระชาติ นิมอนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

๓.๒.๓ ข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์

ในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์ห้าทั้ง ๒ เกณฑ์ อันได้แก่ (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลป์ห้า และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลป์ห้า เพื่อประโยชน์ในด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจเรื่องการรักษาศิลป์ห้า รวมไปถึงการขยายผลและนำไปใช้กับทั้งโครงการหมู่บ้านรักษาศิลป์ ๕ และบุคคลทั่วไปผู้ต้องการจะรักษาศิลป์ห้าในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ได้พบข้อจำกัดที่พอจะประมวลได้ ๒ ประการดังต่อไปนี้ ได้แก่ ๑) ข้อจำกัดด้านตัวเกณฑ์ชีวิต และถ้อยคำหรือภาษาที่ใช้ ๒) ข้อจำกัดด้านผู้กำกับดูแลเกณฑ์ฯ และบทลงโทษ

ก. ข้อจำกัดด้านตัวเกณฑ์ชีวิต และถ้อยคำหรือภาษาที่ใช้

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์ห้า พบข้อจำกัดประการแรกในด้านของตัวเกณฑ์ชีวิตศิลป์ห้าเองทั้งในเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลป์ห้าและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลป์ห้า นั่นคือ ข้อจำกัดด้านความเป็นต้นฉบับ (originality) ของคำสอน ดังที่ได้อภิปรายแล้วว่าเกณฑ์ชีวิตศิลป์ห้านี้มิได้มีมาในสมัยพุทธกาลหากแต่เป็นคำอธิบายในยุคอรรถกถาซึ่งเป็นช่วงเวลาประมาณ ๖๐๐ ปี หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นคำอธิบายในชั้นอรรถกถาแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความสำคัญไม่น้อยดังได้อภิปรายถึงเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์ห้าตนเอง ประเด็นนี้ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา ได้ให้ทัศนะว่า “แม้เกณฑ์ชีวิตศิลป์ห้าจะมีประโยชน์ทางทฤษฎีในบางแง่สำหรับนักวิชาการ แต่ก็สร้างปัญหาทางทฤษฎีในภาพรวมแก่ระบบทางจริยศาสตร์ของพุทธศาสนา หากวิเคราะห์จากมุมมองด้านปรัชญา เกณฑ์เหล่านี้พระพุทธเจ้าไม่ได้สร้าง พระอรรถกถาจารย์สร้าง”^{๑๘} ทัศนะของท่านถือเป็นความจริงอย่างที่สุด ในฐานะที่พระพุทธศาสนามีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบรมศาสดา ดังนั้นชาวพุทธจึงควรให้ความสำคัญกับคำสอนของพระพุทธองค์เป็นหลัก ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา กล่าวต่อไปว่า “รักษาศิลป์ห้าในทางทฤษฎีน่าจะเพียงพอแล้ว แต่หากคิดในเชิงประโยชน์ทางการปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไป ไม่สอนเกณฑ์ใดๆ ดีที่สุด สอนศิลป์ห้าที่สามารถเข้าใจได้ด้วยสามัญสำนึกเพียงพอแล้ว รายละเอียดเหล่านี้เป็นเรื่องของนักกฎหมายศีลธรรมที่เข้าใจว่ากฎศีลธรรมเหมือนกฎหมาย”^{๑๙}

คณะผู้วิจัยมีความคิดเห็นตรงกับทัศนะดังกล่าวเบื้องต้นในประเด็นเรื่องความเป็นต้นฉบับของศิลป์ห้า กล่าวคือ การสอนศิลป์ห้าโดยพระพุทธองค์เป็นไปในลักษณะการใช้สามัญสำนึกเรื่องคุณงามความดีเป็นฐานในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี คำสอนในส่วนนี้จึงควรยึดถือเอาไว้ตาม

^{๑๘} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

พุทธประสงค์แบบจารีตเดิมอย่างมีต้องสงสัย ถึงกระนั้นก็ตาม คณะผู้วิจัยมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปในประเด็นเรื่อง “การสอนศิลปะผ่านเกณฑ์ชีวิตฯ ตามแนวพระราชบัญญัติ” นี้ก็เหมาะสมเช่นเดียวกัน แม้พระพุทธองค์จะมีได้สร้างขึ้นด้วยพระองค์เอง แต่หากพิจารณาแล้วจะพบว่าเกณฑ์ที่สร้างขึ้นนี้มีได้ขัดแย้งต่อหลักการของการรักษาศิลปะของพระพุทธองค์แต่ประการใด หากแต่เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้การรักษาศิลปะเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความชอบธรรมตามครรลองของพระพุทธศาสนาที่จะนำมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยปัจจุบันที่สามัญสำนึกของมนุษย์หล่นหายไป ทั้งระดับจริยธรรม ศีลธรรมของมนุษย์ได้ตกต่ำลงอย่างน่าใจหาย ดังนั้นจึงถูกทั้งกัลยาและเทวะที่จะนำเอาเกณฑ์ชีวิตศิลปะมาใช้ตรวจวัดการรักษาศิลปะให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อประคับประคองสามัญสำนึกของมนุษย์ไม่ให้ตกต่ำมากเกินไป และยกระดับศีลธรรมให้สูงขึ้นด้วยปัญหาการตระหนักรู้ในการรักษาศิลปะ ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติโดยใช้เกณฑ์ฯ เป็นตัวดำเนินเรื่อง

เมื่อการศึกษาดำเนินมาถึงจุดที่หากพิจารณาถึงประเด็นเรื่องจิตสำนึกของการรักษาศิลปะแล้ว อาจพบว่าข้อจำกัดที่พบเป็นข้อจำกัดของตัวเกณฑ์ฯ เสียเอง ตามหลักการของศิลปะที่ว่า “ผู้รักษาศิลปะต้องมีจิตสำนึกในการละเว้นความชั่วโดยไม่จำเป็นต้องใช้เกณฑ์ฯ ใดๆ มาวัด” ดังทัศนะที่ว่า หลักธรรมวินัยเป็นเรื่องของจิตสำนึกของคนมากกว่าการประเมินโทษออกมาเป็นตัวเลขที่ชี้วัดได้

หลักในการตัดสินพระธรรมวินัย เขาระเบิดมาจากข้างใน เป็นเรื่องของจิตสำนึกที่ออกมาจากตัวตนของคนที่ทำผิด ไม่ได้ชี้โทษที่แสดงออกมาเป็นตัวเลข หรือเป็นกราฟ ฉะนั้น เรื่องของศิลปะจึงเป็นเรื่องของการสร้างจิตสำนึกของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม เหมือนกับให้ตระหนักรู้ด้วยตนเอง ไม่ต้องให้ใครไปชี้โทษ ตัวอย่างเช่นการแสดงอาบัติของพระสงฆ์ที่ไม่ต้องให้ใครมาชี้โทษ แต่พระสงฆ์ก็จะรู้ตัวเองว่าตนทำผิดอะไร และเข้าไปกราบไปแสดงตนว่าตนเองผิด เมื่อสำนึกแล้วก็ขอโทษ และให้เป็นไปตามพิธีการแสดงอาบัติของสงฆ์ . . . แต่เกณฑ์ในอดีตกับเกณฑ์ปัจจุบันนั้นแตกต่างกัน เพราะเกณฑ์ในอดีตไม่ได้มีเอกสารไว้ เพราะไม่ได้มีการบันทึกขึ้น แต่ออกมาจากจิตสำนึกของเขาเอง”^{๒๐}

ด้วยเหตุผลที่อภิปรายมาแล้วทั้งหมดนี้ จึงสรุปได้ว่า ข้อจำกัดหนึ่งในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลปะ ได้แก่วิธีการวัดด้านตัวเกณฑ์ชีวิตศิลปะที่ลดทอนความเป็นต้นฉบับให้ต่ำลง แต่ถึงกระนั้นก็มี ความจำเป็นที่จะต้องนำเอาเกณฑ์ฯ มาพัฒนาและนำไปใช้งานเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

^{๒๐} สนทนากลุ่มย่อย, “ศิลปะ: เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

นอกจากนั้น ยังพบข้อจำกัดด้านถ้อยคำและภาษาที่ใช้ กล่าวคือถ้อยคำและภาษาที่จะเลือกใช้แทนสำนวนเดิมที่เข้าใจยาก จะต้องเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายและในขณะเดียวกันจะต้องไม่ผิดบริบทเดิมตามเจตนารมณ์ที่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคแสดงไว้ นอกจากนี้ยังต้องรักษาอรรถรสแห่งอรรถกถาอธิบายให้คงเดิมไว้ให้มากที่สุด เพื่อการนี้ การจะรักษาของเดิมและเพิ่มของใหม่จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ถ้อยคำและภาษาจะต้องเข้าใจง่ายโดยอาศัยหลักการเรื่องการสื่อสารให้เข้าถึงผู้อ่านให้ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์สูงสุดของการนำเสนอแนวคิดชีวิตศัลหาไปใช้งานจริงได้อย่างเหมาะสม ดังที่ ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร ให้ทัศนะว่า

การที่จะให้ปรับปรุงถ้อยคำ (wording) หรือคำแปลนั้นทำได้ค่อนข้างยาก คณะผู้วิจัยอาจต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนโดยเลือกกระหนาบการคงคำแปลเหล่านี้ให้ตรงกับบาลีเดิมให้มากที่สุดเพื่อความถูกต้อง หรือจะปรับเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายโดยง่ายของผู้รักษาอีกทั้งการปรับภาษาเหล่านี้ต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้ด้วย เพราะกลุ่มเป้าหมายต่างระดับในการปฏิบัติธรรมจะเข้าใจความหมายเหล่านี้ต่างกัน^{๒๑}

กล่าวโดยสรุป นอกจากข้อจำกัดในด้านตัวเกณฑ์ชีวิตเองที่อาจขาดความเป็นต้นฉบับจากคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ข้อจำกัดในด้านของถ้อยคำและภาษาที่จะปรับใช้จะต้องกระทำอย่างระมัดระวังอย่างมากที่สุดในอันที่จะคงไว้ซึ่งพุทธประสงค์ อรรถรสของอรรถกถา และเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย ก่อเกิดผลกระทบเชิงบวกในวงกว้างต่อบรรดาผู้อ่านในสังคมร่วมสมัย

ข. ข้อจำกัดด้านผู้กำกับดูแลเกณฑ์ฯ และบทลงโทษ

เกณฑ์ชีวิตศัลหาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เกณฑ์วินัยโทษของการละเมิดศีล จะพบทั้งข้อจำกัดด้านผู้กำกับดูแลเกณฑ์ฯ และข้อจำกัดด้านบทลงโทษเมื่อล่วงละเมิดศีล โดยปกติแล้วสาระสำคัญของการรักษาศีลเป็นเรื่องการละเว้นความชั่วที่มาจากจิตสำนึกในใจ เป็นความละอาย (หิริ) และความเกรงกลัวต่อบาป (โอตตัปปะ) ของปัจเจกบุคคลซึ่งแท้จริงแล้วควรเป็นเรื่องของความเต็มใจที่จะไม่ทำชั่ว ไม่เป็นการบังคับอย่างหนึ่งที่จะทำให้เป็นเรื่องของการบังคับ ชูเชิญ หรือการกระทำการใดๆ ที่ไม่ได้เกิดจากความเต็มใจของตัวผู้รักษาศีลเอง แต่ทว่า ในยุคสมัยปัจจุบันกลับเป็นยุคที่ศีลธรรมของมนุษย์ตกต่ำลงสู่ระดับที่น่าใจหาย ทำให้จิตสำนึกในการละเว้นความชั่วเหล่านั้นจางหายไปหมดสิ้น มนุษย์สูญสิ้นแล้วซึ่งจิตสำนึกและสามัญสำนึกซึ่งเป็นเหตุให้การนำเอา “เกณฑ์ชีวิตศัลหา” มาใช้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อมีการนำเกณฑ์ฯ ใดๆ มาใช้ก็เป็นเรื่องปกติที่ควรจะต้องมี “ผู้คุมกฎ” หรือ “ผู้คุมศีล” ซึ่งเปรียบเสมือนผู้รักษากฎหมายที่คอยทำหน้าที่ดูแล กำกับ สอดส่อง

^{๒๑} สัมภาษณ์ ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพจนานุกรมศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

และชี้โทษ ผู้ละเมิดศีล เมื่อเป็นเช่นนั้น ภาระก็จะไปตกอยู่กับผู้คุ้มกฐนเสียเอง แทนที่จะตกอยู่กับผู้ถือศีล

เมื่อเรามีเกณฑ์ในการวินิจฉัยโทษหนักโทษเบาของการละเมิดศีล แล้วใครจะเป็นถือกฐนนี้ถือเกณฑ์นี้ เพราะการละเมิดศีลย่อมไม่เหมือนกับการกระทำความผิดกฎหมายจราจร เช่นเมื่อฝ่าฝืนกฎจราจรโดยการฝ่าสัญญาณไฟแดงจะมีโทษเป็นอัตราเปรียบเทียบปรับอาเป็น ๕๐๐ หรือ ๘๐๐ บาท . . . แต่การล่วงละเมิดศีลหามันเป็นบาปในใจ คำถามคือจะทำอย่างไรให้มีการขับเคลื่อนให้เป็นแบบคู่มือสักระเล่ที่สามารถให้ทุกฝ่ายได้เรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้ดูแลและเปียบในพื้นที่นั้นๆ [ผู้คุ้มศีล] และผู้ถือศีล ดังนั้นก็ต้องทำงานร่วมกันเพื่อรับผิดชอบในส่วนนี้

นอกจากนี้ การสร้างการยอมรับของประชาชนต่อเกณฑ์ฯ ดังกล่าวนี้ได้ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรให้ความสนใจเพราะถึงแม้ว่าเกณฑ์ฯ หรือตัวชี้วัดจะดีเลิศเพียงใดแต่ถ้าประชาชนและชาวบ้านไม่ให้การยอมรับในเกณฑ์ฯ ก็เปล่าประโยชน์ ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องรู้จักใช้วิธีการเพื่อให้ประชาชนและชาวบ้านยอมรับ เช่นเดียวกับเรื่องของกฎหมายที่ประชาชนทุกคนล้วนต้องเคารพและปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตามจะถือว่ามีความผิดตามกฎหมาย แต่สำหรับเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดนี้อย่างที่ได้อีกแล้วว่าเป็นเรื่องของจิตสำนึกเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่อันบุคคลจะปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามก็ได้ ไม่มีใครไปบังคับหรือควบคุมได้นอกจากตัวของตัวเอง อย่างไรก็ตามที่เสนอในการสนทนากลุ่มย่อยก็เป็นทางออกให้กับประเด็นเรื่องผู้คุ้มกฐนว่า

คงต้องยกให้เป็นประเด็นสาธารณะ และใช้ประชาชมติร่วมกันในชุมชน ถ้าถามว่าใครจะมาเป็นผู้ตรวจสอบก็จะเป็นชุมชนนั้นแหละที่จะเป็นผู้ตรวจสอบกันเอง ไม่ได้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์เพียงอย่างเดียว ในทางเดียวกันก็ไม่ได้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ตัวของคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชนก็สามารถที่จะตรวจสอบได้ด้วยเกณฑ์ฯ สาธารณะ ยกตัวอย่าง เช่นธรรมนูญชีวิตที่ ดร. อาภากร ปญโญ ได้สร้างขึ้นที่หมู่บ้านห้วยต้ม จังหวัดลำพูนนั้นเป็นข้อตกลงในลักษณะที่เป็นข้อปฏิบัติแบบลายลักษณ์อักษรที่เกิดขึ้นภายหลังแม้ชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีธรรมนูญชีวิตอยู่แล้วก่อนหน้านี้แต่ก็เป็นธรรมนูญในเชิงสื่อสารด้วยคำพูดไม่มีเป็นตัวหนังสือ . . . ฉะนั้น หลังจากทีสร้างเกณฑ์ฯ เสร็จแล้ว ใครจะเป็นผู้กำกับ ดูแล และขับเคลื่อนโครงการนี้ต่อไป^{๒๒}

นอกจากนี้ ข้อจำกัดด้านบทลงโทษก็เช่นเดียวกัน จริ่งอยู่ที่การถือศีลเป็นเรื่องของจิตสำนึกและการละเมิดศีลจะก่อให้เกิดโทษคือบาปที่อยู่ในจิตตัตวไปในภพภูมิหน้า ชาติหน้า แต่ไม่

^{๒๒} สนทนากลุ่มย่อย, “ศีลห้า: เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในชาตินี้ (หรือแม้ปรากฏโทษให้เห็นก็ไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรมเท่า บทลงโทษทางกฎหมาย) แต่ทว่าการละเมิดศีลส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกฎหมายโดยตรงอย่าง หลีกเลียงมิได้ อาทิ การทำร้ายร่างกาย การข่มขืน การฉ้อโกง การจี้ชิงทรัพย์ การข่มขืนกระทำ ข้ำเรา การให้การเท็จ การเสพ สิ่งเสพติดบางชนิดเช่น กัญชา ยาบ้า เฮโรอีน เป็นต้น แม้การละเมิดศีล บางอย่างจะไม่มีกฎหมายรองรับ ดังนั้นจึง “ควรมีบทลงโทษที่เชื่อมโยงกับกฎหมายบ้านเมืองด้วยใน บางเรื่องด้วย เช่น การสมสู่กับภรรยาหรือสามีของคนอื่นๆ หรือมิชู้ตมึนน้ำเมาออกจากผิดวินัยแล้ว ควรมีการลงโทษทางกฎหมายด้วย รวมถึงควรมีตัวอย่างของพฤติกรรมชั่วที่เข้าข่ายผิดศีล เช่น การ โพสต์ (post) ข้อความเท็จบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) ฯลฯ ให้เห็นภาพที่ชัดเจน ขึ้นและเพื่อให้ได้ผลจริง”^{๒๓} แต่อย่างไรก็ตาม “การกำหนดระดับโทษอาจเป็นทั้งผลดีและผลเสียต่อ ผู้รักษาศีลห้า เนื่องจากอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือข้ออ้างในการทำผิดศีล เพราะว่ามีโทษน้อย อีกนัย หนึ่งการกำหนดโทษอาจจะมีวัตถุประสงค์ของการรักษาศีล (ความปกติ) ทำให้กลายเป็นการเกรง กลัวต่อโทษ ต่อบาป (sin) มากกว่าการใช้ศีลเพื่อเป็นบันไดสู่การพัฒนาจิตใจและการพัฒนาปัญญาใน ระดับสูงขึ้นไป”^{๒๔}

กล่าวโดยสรุป ในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า นอกจากจะพบข้อจำกัดด้านตัวเกณฑ์ชี้วัด และถ้อยคำหรือภาษาที่ใช้แล้ว ยังพบข้อจำกัดด้านผู้กำกับดูแลเกณฑ์ฯ และบทลงโทษ อีกด้วย ประการแรก ข้อจำกัดด้านตัวเกณฑ์ชี้วัดของศีลห้า คือมีความเป็นต้นฉบับต่ำ ส่วนข้อจำกัดด้าน ถ้อยคำภาษาที่ใช้ต้องไม่ผิดพุทธประสงค์และเหมาะสมกับยุคสมัยในเวลาเดียวกัน ประการต่อมา ข้อจำกัดด้านผู้กำกับดูแลเกณฑ์ฯ คือผู้กำกับดูแลเกณฑ์ควรเป็นหน้าที่ของประชาชนในชุมชนช่วยกัน สอดส่องดูแล ส่วนข้อจำกัดด้านบทลงโทษ ควรมีบทลงโทษของการละเมิดศีลบางข้อที่เชื่อมโยงไปสู่ บทลงโทษทางกฎหมายด้วย

^{๒๓} สัมภาษณ์ ดร. วีระชาติ นิมอนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพฤษศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

๓.๓ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์^{๒๕}

ในการที่จะนำเกณฑ์ชีวิตศิลป์แบบดั้งเดิมตามนัยของอรรถกถาจารย์ไปพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเหมาะสมกับบริบททางสังคมในยุคปัจจุบัน คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อความและคำศัพท์เดิมตั้งต้นชั้นโบราณที่ถูกแปลมาจากภาษาบาลีที่ปรากฏในอรรถกถาบายเพื่อการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมต่อไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นหัวข้อศึกษาได้กำหนดไว้ตามลำดับขั้นตอน คือ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลป์ (ต้นแบบ) ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลป์ (ต้นแบบ) ๓) สัมภาษณ์เชิงลึก : วิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตศิลป์ ๔) สนทนากลุ่มย่อย : วิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตศิลป์ ๕) เกณฑ์ชีวิตศิลป์ (ฉบับพัฒนา)

๓.๓.๑ เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลป์ (ต้นแบบ)

ในเบื้องต้น คณะผู้วิจัยนำข้อความเดิมของอรรถกถาจารย์ที่อธิบายเรื่ององค์ประกอบของการละเมิดศิลป์หรือเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลป์โดยได้ยกผลวิจัยที่ได้แสดงไว้ในบทที่ ๒ มาแสดงอีกครั้งในที่นี้เพื่อให้เห็นถึงข้อความที่เป็นต้นเดิมหรือต้นแบบ (originality) รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์ต่อไป เป็นการแสดงในรูปแบบตารางต่อไปนี้

^{๒๕} คำว่า “การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลป์” หมายถึง การปรับเปลี่ยนถ้อยคำใน (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลป์ และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลป์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจเหมาะสมต่อยุคสมัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้รักาศิลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยในการพัฒนาดังกล่าวจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มย่อยตามลำดับ

ตาราง ๓.๑ : ข้อความต้นเดิมของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าในชั้นอรรถกถา^{๒๖}

องค์ประกอบฯ	วัตถุ	ความรู้ในวัตถุ	เจตนา (จิตคิดจะทำ)	ความพยายาม	ผลลัพธ์
ข้อศีล					
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	สัตว์มีชีวิต	รู้ยู่่าสัตว์มีชีวิต	จิตคิดจะฆ่า	ความพยายามที่จะ ฆ่า	สัตว์ตายด้วย ความพยายามนั้น
ศีลข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	ของที่เจ้าของ หวงแหน	รู้ยู่่าเป็นของที่ เจ้าของเขาหวงแหน	จิตคิดจะลัก	ทำความพยายามที่ จะลัก	ลักมาได้ด้วย ความพยายามนั้น
ศีลข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉฉาจาร	วัตถุที่จะพึง ล่วงเกิน	-	จิตคิดจะเสพใน อคมนี้ยวัตถุนั้น	ประโยคในการเสพ	การยังมรรคให้ดำเนินไป ทางมรรคหรือหยุดอยู่
ศีลข้อที่ ๔ : มุสาวาท	เรื่องไม่จริง	-	จิตคิดจะพูด ให้ผิด	ความพยายามอัน เกิดแต่จิตนั้น	การให้ผู้อื่นเข้าใจ เนื้อความนั้น
ศีลข้อที่ ๕ : สุรา เมรยัมชชปมาทภูฐาน	ความเป็น ของเมา	-	จิตคิดจะดื่ม	ความพยายามอัน เกิดแต่จิตนั้น	กลืนให้ล่องลงในลำคอ

จากตาราง เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าหรือที่เรียกว่า “องค์ประกอบของการละเมิดศีลห้า” ประกอบไปด้วยจำนวนขององค์ประกอบของการละเมิดที่แตกต่างกันไปตามศีลแต่ละข้อ อรรถกถาจารย์อธิบายว่าในการรักษาศีลแต่ละข้อ หากข้อนั้นๆ ได้ละเมิดศีลครบองค์ประกอบทุกข้อ แล้วจึงได้ชื่อว่าศีลขาด จากตาราง แฉวนวนอนแสดงองค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า คือ วัตถุ ความรู้ยู่ในตัววัตถุ จิตคิดจะทำ ความพยายาม และผลลัพธ์ ตามลำดับ ในขณะที่แฉวนวนแสดงศีลทั้ง ๕ ข้อ ในที่นี้ เฉพาะศีล ๒ ข้อแรกเท่านั้น คือ ข้อที่ ๑ ปาณาติบาต และข้อที่ ๒ อทินนาทาน ที่มีองค์ประกอบของการละเมิดจำนวนถึง ๕ ข้อ ในขณะที่ ศีลข้อที่เหลืออีก ๓ ข้อ คือ ข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร ข้อที่ ๔ มุสาวาท และข้อที่ ๕ สุราเมรยัมชชปมาทภูฐาน มีองค์ประกอบเพียง ๔ ข้อ คือไม่มีองค์ประกอบข้อ “ความรู้ยู่ในตัววัตถุ” หรือที่เรียกว่า “รู้ทั้งรู้” ซึ่งหมายความว่า ผู้รักษาศีล ๓ ข้อหลังนี้จะต้องมีความรู้ในตัววัตถุโดยอัตโนมัติทั้งในแง่ของวัตถุ (บุคคล) ที่จะพึงล่วงเกิน, เรื่องไม่จริง และความเป็นของเมา ตามลำดับ เมื่อละเมิดแล้วถือว่าจะต้องมีความรู้ในตัววัตถุนั้น โดยจะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้ ซึ่งแตกต่างจากศีล ๒ ข้อแรก หากผู้รักษาศีลฆ่าสัตว์โดยไม่รู้ยู่ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต หรือลักทรัพย์โดยไม่รู้ยู่ว่าทรัพย์นั้นมีเจ้าของยู่ ศีลก็จะยังไม่ขาด เป็นเพียงต่างพร้อยเท่านั้น

^{๒๖} “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าในชั้นอรรถกถามีปรากฏใน ๓ คัมภีร์ต่อไปนี้เป็น ปญญสุทนี มัชฌิมนิกายอรรถกถา, อรรถสาลีณี ธรรมสังคณอรรถกถา และมังคลัตถปิณี แสดงองค์ประกอบของการละเมิดศีลไว้ไม่ครบ ๕ ข้อ คือแสดงไว้แค่ข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๔ เท่านั้น แต่มีเฉพาะคัมภีร์ปรมัตถปิณี อิติวุตตกะอรรถกถา เท่านั้น ที่พระมหานามะแสดงเอาไว้ครบถ้วนทั้ง ๕ ข้อ” - ม.ม.อ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๕๔๖-๕๕๐; ชุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๒๕๒/๔๔๕-๔๕๑; อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๘๗-๒๘๘; มงค.ล. (ไทย) ๒/๕๗, ๘๗, ๑๐๒, ๑๐๗.

ดังนั้น โอกาสที่ศิลปิน ๓ ข้อหลังจะขาดนั้นมีมากกว่าศิลปิน ๒ ข้อแรก หากมองในแง่จำนวนองค์ประกอบที่มีน้อยกว่านั่นเอง

๓.๓.๒ เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปิน (ต้นแบบ)

นอกเหนือจากเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปิน (ต้นแบบ) ดังกล่าวแล้ว ยังมีอีกเกณฑ์หนึ่งซึ่งใช้ในการวินิจฉัยโทษหรือ “บาป” ที่เกิดขึ้นจากการละเมิดศิลปินแต่ละข้อซึ่งแตกต่างกันไปตามรายละเอียดดังที่ได้แสดงไว้แล้วในบทที่ ๒ และในที่นี้คณะผู้วิจัยได้นำข้อความดังกล่าวมาแสดงอีกครั้งหนึ่งโดยมุ่งเน้นเฉพาะที่เป็นข้อความต้นแบบ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศิลปินต่อไป

องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปิน

๑. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดปาณาติบาต มียอด ๔ คือ คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า ขนาดกายของสัตว์เดรัจฉานที่ถูกฆ่า เจตนา (กิเลส) และความพยายาม

๒. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดอทินนาทาน มียอด ๔ คือ คุณค่าของทรัพย์ คุณธรรมของเจ้าของ เจตนา (กิเลส) และความพยายาม

๓. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดกาเมสุมิฉฉาจาร มียอด ๓ คือ คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน เจตนา (กิเลส) และความพยายาม

๔. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดมุสาวาท มียอด ๔ คือ เรื่องเท็จ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และความเสียหายที่เกิดขึ้น นั่นเอง

๕. เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดสุราเมรัยมัชฌมาทัญฐาน มียอด ๔ คือ ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ เจตนา (กิเลส) ความพยายาม และขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย

หากนำข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมาแสดงในรูปแบบของตาราง จะได้ตารางดังต่อไปนี้

ตาราง ๓.๒ : สรุปองค์ประกอบของเกณฑ์วินิจัยโทษของศีลห้าทั้งหมด (ต้นแบบ)

ข้อศีล	องค์ประกอบ
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	๑. คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า ๒. ขนาดกายของสัตว์เดรัจฉานที่ถูกฆ่า ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	๑. คุณค่าของทรัพย์ ๒. คุณธรรมของเจ้าของ ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉฉาจาร	๑. คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม
ศีลข้อที่ ๔ : มุสาวาท	๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น
ศีลข้อที่ ๕ : สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน	๑. ปริมาณของสิ่งมีเมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย

จากตารางข้างต้น ศีลแต่ละข้อมีจำนวนขององค์ประกอบแตกต่างกัน ในบรรดาศีลทั้ง ๕ ข้อนั้น ศีลข้อที่ ๓ มีจำนวนองค์ประกอบเพียง ๓ ข้อ ศีลข้อที่เหลือมีจำนวนองค์ประกอบ ๔ ข้อเท่ากัน ทั้งหมด มีข้อสังเกตคือศีลทุกข้อมีองค์ประกอบร่วมกัน (common elements) อยู่ ๒ ประการด้วยกันคือ ๑) เจตนา และ ๒) ความพยายาม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สืบเนื่องกัน อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงองค์ประกอบร่วมดังกล่าวนี้อีกครั้งหนึ่งในหัวข้อ ๓.๔.๑ ว่าด้วยเรื่องของ “วิเคราะห์องค์ประกอบร่วมระหว่างเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้าและเกณฑ์วินิจัยโทษของการล่วงละเมิด” ต่อไป

๓.๓.๓ สัมภาษณ์เชิงลึก : วิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตศีลห้า^{๒๗}

ในลำดับต่อไป เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ชีวิตศีลห้าทั้ง ๒ เกณฑ์ ได้แก่ ๑) วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้า ๒) วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศีลห้าตามลำดับ ดังนี้

ก. วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้า

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้าในที่นี้กระทำโดยยึดเอาฐานข้อมูลที่นำมาจากตารางแสดงศัพท์เดิมแต่ละองค์ประกอบของเกณฑ์ฯ ที่มาในชั้นอรรถกถา ตามหัวข้อที่ได้แสดงไว้ก่อนหน้านี้ว่าจำแนกออกเป็น ๕ หมวดสำคัญด้วยกันคือ ๑) หมวดวัตถุ ๒) หมวดความรู้อยู่ในวัตถุ ๓) หมวดเจตนา หรือ จิตคิดจะทำ ๔) หมวดความพยายาม ๕) หมวดผลลัพธ์

๑. หมวดวัตถุ

(๑) คำว่า “สัตว์มีชีวิต” เสนอให้ปรับเป็น “สัตว์ที่ยังไม่ตาย”

(๒) คำว่า “ของที่เจ้าของหวงแหน” หวงแหน มีความหมายที่จำกัดเกินไป เนื่องจากถึงแม้ว่าเจ้าของจะไม่หวงแหนแต่หากผู้ใดไปลักเอามาก็ต้องถือว่าผิดศีลเช่นกัน ดังนั้นจึงเสนอให้ปรับเป็น “ของนั้นมีเจ้าของ” หรือ “ของนั้นมีผู้ครอบครอง” หรือ “สิ่งนั้นมีเจ้าของ”

(๓) คำว่า “วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน” ศีลข้อกาเมสุมิฉนจานนี้มีคำศัพท์ยากคือคำว่าวัตถุ เป็นคำภาษาบาลี คนมักเข้าใจผิดคิดว่าเป็นสิ่งของเท่านั้น ดังนั้น เสนอให้ใช้คำว่า “คู่ครองที่จะพึง

^{๒๗} สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนาจำนวน ๕ รูป/คน เมื่อวันที่ ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐

๑) พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วังน้อย, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๓) ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๔) ดร. วีรชาติ นิมนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เขตหัวหมาก แขวงบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๕) ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพุทธศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ล่งเกิน” หรือ “บุคคลที่จะพึงล่งเกิน” หรือ “บุคคลนั้นเราไม่มีความชอบธรรมที่จะยุ่งเกี่ยวกับในทางกาม” หรือ “คนมีเจ้าของ”

(๔) คำว่า “เรื่องไม่จริง” เสนอให้ปรับเป็น “เรื่องโกหก” หรือ “เรื่องนั้นเท็จ”

(๕) คำว่า “ความเป็นของเมา” เสนอให้ปรับเป็น “สิ่งนั้นเป็นของมีนเมา” หรือ “น้ำเมา” หรือ “ของมีนเมา”

๒. หมวดความรู้อยู่ในวัตถุ

(๑) คำว่า “รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต” เสนอให้คงถ้อยคำเดิมตามแนวอรรถกถา

(๒) คำว่า “รู้ยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน” เสนอให้ปรับเป็น “รู้ว่ามีเจ้าของ” หรือ “รู้ยู่ว่าเป็นของที่เขาหวง”

๓. หมวดเจตนา (จิตคิดจะทำ)

(๑) คำว่า “จิตคิดจะฆ่า” เสนอให้ปรับเป็น “มีจิตคิดจะฆ่า” หรือ “วางแผนฆ่า”

(๒) คำว่า “จิตคิดจะลัก” เสนอให้ปรับเป็น “คิดจะขโมย” หรือ “จิตคิดจะขโมย”

(๓) คำว่า “จิตคิดจะเสพใน อคมนียัตถุนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “มีจิตคิดจะเสพในบุคคลที่จะพึงล่งเกินนั้น” หรือ “มีจิตคิดจะยุ่งเกี่ยว” หรือ “คิดจะสมสู่”

(๔) คำว่า “จิตคิดจะพูดให้ผิด” เสนอให้ปรับเป็น “มีจิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น” หรือ “คิดจะสื่อสารให้เท็จ” หรือ “คิดจะโกหก”

(๕) คำว่า “จิตคิดจะดื่ม” เสนอให้ปรับเป็น “มีจิตคิดจะดื่มของมีนเมา” หรือ “คิดจะดื่ม”

๔. หมวดความพยายาม

(๑) คำว่า “ความพยายามที่จะฆ่า” เสนอให้ปรับเป็น “มีความพยายามในการที่จะฆ่า” หรือ “พยายามฆ่า”

(๒) คำว่า “ทำความพยายามที่จะลัก” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามขโมย” หรือ “พยายามที่จะขโมย”

(๓) คำว่า “ประโยชน์ในการเสพ” เสนอให้ปรับเป็น “มีความพยายามในการเสพ” หรือ “มีความพยายามในการล่งเกิน” หรือ “พยายามยุ่งเกี่ยว” หรือ “ลงมือสมสู่”

(๔) คำว่า “ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “มีความพยายามในการพูดเรื่องไม่จริงนั้น” หรือ “พยายามพูดให้ผิด” หรือ “พยายามจะโกหก”

(๕) คำว่า “ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามดื่ม” หรือ “มีความพยายามในการดื่ม”

๕. หมวดผลลัพธ์

(๑) คำว่า “สัต์วายด้วยความพยายามนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “ฆ่าสำเร็จ”

(๒) คำว่า “ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “ขโมยสำเร็จ” หรือ “ขโมยมาได้ด้วยความพยายามนั้น”

(๓) คำว่า “การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่” องค์ประกอบนี้ยากต่อการทำความเข้าใจ เสนอให้ปรับเป็น “ยังอวัยวะให้ถูกต้องกัน” หรือ “ยุ่งเกี่ยวสำเร็จในรูปการร่วมเพศ” หรือ “สมสู่สำเร็จ”

(๔) คำว่า “การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “การทำให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความที่ไม่จริงนั้น” หรือ “คนฟังเข้าใจผิด” หรือ “โกหกสำเร็จ”

(๕) คำว่า “กลืนให้ล่วงลงในลำคอ” เสนอให้ปรับเป็น “ดื่มสำเร็จ” หรือ “ดื่มกินเสร็จแล้ว”

สรุปบทวิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ดังตารางต่อไป

ตาราง ๓.๓ : แสดงองค์ประกอบในเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าจาก
การสัมภาษณ์เชิงลึกเมื่อเปรียบเทียบกับบรรณคดี

แหล่งที่มา หมวด	บรรณคดี	สัมภาษณ์เชิงลึก
๑. วัตถุ	สัตว์มีชีวิต	สัตว์ที่ยังไม่ตาย
	ของที่เจ้าของหวงแหน	ของนั้นมีเจ้าของ/ของนั้นมีผู้ครอบครอง/สิ่งนั้นมีเจ้าของ
	วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน	คู่ครองที่จะพึงล่วงเกิน/บุคคลที่จะพึงล่วงเกิน/บุคคลนั้นเราไม่มีความชอบธรรมที่จะยุ่งเกี่ยวกับในทางกาม/คนมีเจ้าของ
	เรื่องไม่จริง	เรื่องโกหก/เรื่องนั้นเท็จ
	ความเป็นของเมา	สิ่งนั้นเป็นของมีเมา/น้ำเมา/ของมีเมา
๒. ความรู้ ในวัตถุ	รู้ยวักสัตว์มีชีวิต	-
	รู้ยวักเป็นของที่เจ้าของเขา หวงแหน	รู้ว่ามีเจ้าของ/รู้ยวักเป็นของที่เขาหวง
๓. เจตนา	จิตคิดจะฆ่า	มีจิตคิดจะฆ่า/วางแผนฆ่า
	จิตคิดจะลัก	คิดจะขโมย/จิตคิดจะขโมย
	จิตคิดจะเสพในอคมนี้ยวักนั้น	มีจิตคิดจะเสพในบุคคลที่จะพึงล่วงเกินนั้น/มีจิตคิดจะยุ่งเกี่ยวกับ/คิดจะสมสู่
	จิตคิดจะพูดให้ผิด	มีจิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น/คิดจะสื่อสารให้เท็จ/คิดจะโกหก
	จิตคิดจะดื่ม	มีจิตคิดจะดื่มของมีเมา/คิดจะดื่ม
๔. ความ พยายาม	ความพยายามที่จะฆ่า	มีความพยายามในการที่จะฆ่า/พยายามฆ่า
	ทำความพยายามที่จะลัก	พยายามขโมย/พยายามที่จะขโมย
	ประโยชน์ในการเสพ	มีความพยายามในการเสพ/มีความพยายามในการล่วงเกิน/ พยายามยุ่งเกี่ยวกับ/ลงมือสมสู่
	ความพยายามอันเกิดแต่เจตนั้น	มีความพยายามในการพูดเรื่องไม่จริงนั้น/พยายามพูดให้ผิด/ พยายามจะโกหก
	ความพยายามอันเกิดแต่เจตนั้น	พยายามดื่ม/มีความพยายามในการดื่ม
๕. ผลลัพธ์	สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น	ฆ่าสำเร็จ
	ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น	ขโมยสำเร็จ/ขโมยมาได้ด้วยความพยายามนั้น
	การยังมรรคให้ดำเนินไปทาง มรรคหรือหยุดอยู่	ยังอวิยะให้ถูกต้องกัน/ยุ่งเกี่ยวกับสำเร็จในรูปการร่วมเพศ/สมสู่ สำเร็จ
	การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น	การทำให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความที่ไม่จริงนั้น/คนฟังเข้าใจผิด/ โกหกสำเร็จ
	กลืนให้ล่วงลงในลำคอ	ดื่มสำเร็จ/ดื่มกินเสพแล้ว

ข. วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า

จากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ได้รับรองประเด็นองค์แห่งการละเมิดศีลห้าตามนัยของพระพรหมคุณาภรณ์โดยไม่มีข้อเสนอแนะใดๆ ส่วนประเด็นในเรื่องความหนัก-เบาของโทษหรือบาปที่เกิดจากการละเมิดศีลห้านี้ ได้ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

การละเมิดศีล ข้อที่ ๑ มีโทษหลากหลายระดับ เบาหนัก ขึ้นอยู่กับสัตว์หรือคนที่เราฆ่า เสนอเกณฑ์ดังนี้ “ฆ่าสัตว์เดรัจฉานขนาดเล็ก ฆ่ามนุษย์ที่มีคุณงามความดีน้อยบาปน้อย”

การละเมิดศีล ข้อที่ ๒ เสนอเกณฑ์ดังนี้ “การขโมยของคนชั่วบาปน้อย”

การละเมิดศีล ข้อที่ ๓ เสนอเกณฑ์ดังนี้ “การสมสูกับคนชั่วบาปน้อย”

การละเมิดศีล ข้อที่ ๔ เสนอว่า “โกหกเพื่อให้ได้มูลค่าทรัพย์สินและทำให้พระสงฆ์แตกกัน”

ส่วนการละเมิดศีล ข้อที่ ๕ เสนอว่า “ดื่มเหล้าแล้วขาดสติไปก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น”

สรุปเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า (บาปหนัก-เบา) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเมื่อเปรียบเทียบกับบรรณคดี ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๓.๔ : แสดงเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า (บาปหนัก-เบา)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเมื่อเปรียบเทียบกับบรรณคดี

แหล่งที่มา ข้อศีล	บรรณคดี	พระพรหมคุณาภรณ์ (องค์แห่งการละเมิดฯ) ^{๒๘}	สัมภาษณ์เชิงลึก
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดตำมีโทษน้อย ฆ่าสัตว์ที่ใหญ่กว่า . . . หนักใหญ่กว่านั้น . . . สัตว์เลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น . . . กระต่าย . . . เนื้อ . . . โค . . . ม้า . . . ช้าง . . . มนุษย์ผู้ทุศีล ฆ่ามนุษย์ผู้มีปกติประพฤติอย่างใด . . . มนุษย์ผู้ ถึงสรณะ . . . ผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบท ๕ . . . สามเณร . . . ภิกษุผู้เป็นปุถุชน . . . พระโสดาบัน . . . พระ สกทาคามี . . . พระอนาคามี . . . พระชีนาสพ มี โทษมากยิ่งขึ้น	๑. คุณ ๒. ขนาดกาย ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม	ฆ่าสัตว์เดรัจฉาน ขนาดเล็ก ฆ่า มนุษย์ที่มีคุณ งามความดีน้อย บาปน้อย

^{๒๘} ประยุกต์จาก :-พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

ศิลปะข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	การถือเอาสิ่งของ ของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษน้อย ถือเอาสิ่งของ ของผู้มีปกติประพฤติอย่างใด . . . ของผู้ถึงสรณะ . . . ของผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ . . . ของ สามเณร . . . ภิกษุปุถุชน . . . ของพระโสดาบัน ของพระสกทาคามี . . ของพระอนาคามี . . . ของพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น	๑. คุณค่าของทรัพย์ ๒. คุณธรรมของเจ้าของ ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม	<u>การขโมยของคน</u> <u>ชั่วบาปน้อย</u>
ศิลปะข้อที่ ๓ : กาเมสุมิจฉา จาร	แม้ประพฤติผิดก้ำกึ่งหลอ้งหลึงผู้ทุศีล ก็มีโทษน้อย ประพฤติผิดในบุคคล ผู้มีปกติประพฤติอย่างใด . . .บุคคลผู้ถึงสรณะ . . . บุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ . . . สามเณร . . . ภิกษุณีปุถุชน . . . ภิกษุณีผู้เป็นพระ โสดาบัน . . . ภิกษุณีผู้เป็นพระสกทาคามี . . . ภิกษุณีผู้เป็นพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น ประพฤติผิดในภิกษุณีผู้เป็นพระชีนาสพ มีโทษ มากยิ่งขึ้น	๑. คุณธรรมของผู้ถูก หลอ้งเกิน ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม	การสมสู่กับคน ชั่วบาปน้อย
ศิลปะข้อที่ ๔ : มุสาวาท	มุสาวาทเพื่อต้องการทรัพย์มีประมาณกาคณิกหนึ่ง มีโทษน้อย . . . ครึ่งมาสก . . . หนึ่งมาสก . . . ๕ มาสก . . . ครึ่งหาปณะ . . . หนึ่งหาปณะ . . . มี ค่านับไม่ได้ . . . เพื่อทำสงฆ์ให้แตกจากกัน มีโทษ มากยิ่งขึ้น	๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่ เกิดขึ้น	โกหกเพื่อให้ได้ มูลค่าทรัพย์และ ทำให้พระสงฆ์ แตกกัน
ศิลปะข้อที่ ๕ : สุรา เมรยมัชช ปมาทภูฐาน	การดื่มสุราประมาณพายมือหนึ่ง มีโทษน้อย การดื่มสุราประมาณกอบหนึ่ง . . . มากสามารถให้ ภายใหว แล้วทำการปล้นบ้าน ปล้นหมู่บ้าน มีโทษ หนักมาก	๑. ปริมาณของสิ่งมี เมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไปกระทำ ความชั่วร้าย	ดื่มเหล้าแล้วขาด สติไปก่อความ เดือดร้อนให้ผู้อื่น

๓.๓.๔ สนทนากลุ่มย่อย : วิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตศีลห้า^{๒๙}

จากการทำสนทนากลุ่มย่อย ข้อมูลที่ได้ในขั้นนี้จะถูกนำมาวิเคราะห์ให้เห็นใน ๒ ประเด็นหลักเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์เชิงลึกดังที่เสนอไว้แล้วในเบื้องต้น คือการวิเคราะห์เกณฑ์ชีวิตศีลห้าทั้ง

^{๒๙} สนทนากลุ่มย่อย, “ศีลห้า: เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

๒ เกณฑ์ ได้แก่ ๑) วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า ๒) วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าตามลำดับ ดังนี้

ก. วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า

บทวิเคราะห์นี้จะดำเนินการเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้เสนอในเบื้องต้นแล้ว เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเกณฑ์ตัดสินฯ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบสำคัญด้วยกันคือ ๑) วัตถุ ๒) ความรู้อยู่ในวัตถุ ๓) เจตนา (จิตคิดจะทำ) ๔) ความพยายาม ๕) ผลลัพธ์ รายละเอียดมีดังนี้

๑. วัตถุ

(๑) คำว่า “สัตว์มีชีวิต” เป็นภาษาโบราณ เข้าใจยาก คำว่า “สัตว์” ประชาชนคนทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านจะเข้าใจสับสนคิดว่าแค่สัตว์เดรัจฉาน ๒ เท้า สัตว์ ๔ เท้า ฯลฯ เท่านั้น อาจจะไม่ว่าความหมายที่แท้จริงว่าหมายถึงคนและสัตว์ แต่หากเลือกใช้คำว่า “สิ่ง” ก็จะเป็นการเจาะลงลึกในลักษณะเดียวกับในวินัยสงฆ์ที่ใช้คำว่าสิ่งและหมายเอาความลึกไปถึง ต้นไม้ ใบหญ้า ฯลฯ อย่างไรก็ตาม หากเลือกใช้ “สิ่ง” ก็จะสื่อสารได้ง่ายกว่าคำว่า “สัตว์” ถึงกระนั้นก็ยังไม่ชัดเจน ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาจึงควรใช้คำว่า “สิ่งมีชีวิต” แล้วใส่วงเล็บเอาเฉพาะคนและสัตว์ เพื่อให้ความหมายครอบคลุมทั้งสองอย่าง เสนอให้ปรับเป็น “สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์)”

(๒) คำว่า “ของที่เจ้าของหวงแหน” ผู้ร่วมสนทนามีความเห็นตรงกันข้ามกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ โดยเสนอให้คงคำว่า “หวงแหน” ตามนัยเดิมของอรรถกถาจารย์ โดยให้เหตุผลว่าของที่มีเจ้าของนั้น เจ้าของจะต้องหวงแหนด้วย หากผู้ใดหยิบฉวยไปโดยไม่ได้รับอนุญาตก็ต้องเข้าข่ายผิดศีลข้อทินนาทาน เว้นเสียแต่เจ้าของจะให้อนุญาต จึงเสนอให้คงข้อความเดิมไว้ “ของที่เจ้าของหวงแหน”

(๓) คำว่า “วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน” คำว่า “วัตถุ” และ “พึงล่วงเกิน” เข้าใจยาก ควรใช้คำว่า “บุคคล” ซึ่งเป็นได้ทุกเพศและวัย ยกเว้นสัตว์ ส่วน “พึงล่วงเกิน” หมายถึง บุคคลที่มีมารดา บิดา ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง คู่ครองดูแลอยู่ตามจารีต ประเพณี ศาสนา และกฎหมาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะยินยอมหรือไม่ยินยอมก็ตาม หากมองบริบทนี้ คำว่า “ความเป็นเจ้าของ” น่าจะใช้ได้ จึงเสนอให้ปรับเป็น “บุคคลที่มีเจ้าของ”

(๔) คำว่า “เรื่องไม่จริง” คำว่า เรื่องไม่จริงมีข้อจำกัดในการตีความ อาจเป็นเรื่องเพื่อเจ้อก็ได้ ซึ่งไม่ตรงบริบทของศีลห้า ณ ที่นี้เท่าใดนัก เสนอให้ปรับเป็น “เรื่องโกหก”

(๕) คำว่า “ความเป็นของเมา” ประเด็นนี้ยังไม่มีคำตอบชัดเจนในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นควรที่จะระบุไว้ในองค์ประกอบนี้ให้ครอบคลุมถึงความเป็นของเมา เพื่อป้องกันบุคคลผู้เสแสร้งแกล้งไม่รู้

และตีความเข้าข้างตนเอง รวมถึงเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับบุคคลากรที่ขับเคลื่อนโครงการศิลปะ ๕ ในการลงพื้นที่จริงและนำเกณฑ์เหล่านี้ไปใช้งาน จึงเสนอให้ปรับเป็น “สุรา สิ่งเสพติด และของมีเมา”

๒. ความรู้อยู่ในวัตถุ

(๑) คำว่า “รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต” ควรเปลี่ยนคำว่า “สัตว์” ให้เป็น “สิ่ง” เพื่อให้สอดคล้องกับองค์ประกอบแรก คือ วัตถุ เสนอให้ปรับเป็น “รู้ว่สิ่งนั้นมีชีวิต”

(๒) คำว่า “รู้ยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน” ควรตัดคำว่า “อยู่” ออกไป เสนอให้ปรับเป็น “รู้ว่เจ้าของหวงแหน”

๓. เจตนา (จิตคิดจะทำ)

(๑) คำว่า “จิตคิดจะฆ่า” ควรเปลี่ยนคำว่า “จิตคิด” เป็น “เจตนา” เสนอให้ปรับเป็น “เจตนาฆ่า”

(๒) คำว่า “จิตคิดจะลัก” ควรคงคำว่า “ลัก” เอาไว้ เสนอให้ปรับเป็น “เจตนาลัก”

(๓) คำว่า “จิตคิดจะเสพใน อคมนียัตถุนั้น” ข้อความบางข้อความสามารถละไว้ในฐานที่เข้าใจได้ ไม่จำเป็นต้องระบุไว้ที่นี้ทั้งหมดประชาชนทั่วไปก็เข้าใจได้ เสนอให้ปรับเป็น “เจตนาละเมิด”

(๔) คำว่า “จิตคิดจะพุดให้ผิด” เสนอให้ปรับเป็น “เจตนาโกหก”

(๕) คำว่า “จิตคิดจะดื่ม” เนื่องจากใช้คำว่า “สุรา สิ่งเสพติด และของมีเมา” ดังนั้น คำว่า “ดื่ม” อาจไม่ครอบคลุมถึงกิริยาในการบริโภคเข้าร่างกาย จึงเสนอให้ปรับเป็น “เจตนาดื่มหรือเสพ”

๔. ความพยายาม

(๑) คำว่า “ความพยายามที่จะฆ่า” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามฆ่า”

(๒) คำว่า “ทำความพยายามที่จะลัก” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามลัก”

(๓) คำว่า “ประโยชน์ในการเสพ” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามละเมิด”

(๔) คำว่า “ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามโกหก”

(๕) คำว่า “ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “พยายามดื่มหรือเสพ”

๕. ผลลัพธ์

(๑) คำว่า “สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น” สามารถตัดข้อความด้วยความพยายามนั้น ออกได้ เสนอให้ปรับเป็น “สิ่งนั้นตาย”

(๒) คำว่า “ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น” เสนอให้ปรับเป็น “ลักมาเป็นเจ้าของ”

(๓) คำว่า “การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่” คำว่า มรรค เท่ากับ ช่อง เสพ อวัยวะเพศชายและหญิง ว่ากันตามนัยของพระอรรถกถาจารย์ องค์ประกอบนี้จะสำเร็จได้ อวัยวะเพศชายต้องเข้าไปอยู่ในอวัยวะเพศหญิง น่าจะใช้คำว่า “เพศสัมพันธ์” หรือ “ร่วมเพศ” คำ หลังนี้ชัดเจน แต่ในบางบริบท พระภิกษุสงฆ์ผู้เผยแพร่ข้อมูลอาจไม่สะดวกใจที่จะพูด อย่างไรก็ตาม เสนอให้ปรับเป็น “มีเพศสัมพันธ์”

(๔) คำว่า “การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น” อาจพิจารณาเลือกใช้คำว่า “ผู้อื่นเข้าใจไป แล้ว” อย่างไรก็ตาม เสนอให้ปรับเป็น “ผู้อื่นเชื่อ”

(๕) คำว่า “กลืนให้ล่วงลงในลำคอ” คำว่า “กลืนให้ล่วงลงในลำคอ” ตามนัยอรรถกถาจารย์หมายถึงต้องกลืนลงลำคอ แต่ก็จำกัดอยู่แค่สุรา เมาเมา ไม่ครอบคลุมถึงสิ่งเสพติดให้โทษ เสนอให้ ปรับเป็น “ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย”

สรุปบทวิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย เมื่อ เปรียบเทียบกับข้อความเดิมจากอรรถกถาและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วจะได้ดังตาราง ต่อไปนี้

ตาราง ๓.๕ : แสดงองค์ประกอบในเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าที่ได้จาก การสนทนากลุ่มย่อยเมื่อเปรียบเทียบกับอรรถกถาและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

แหล่งที่มา หมวด	อรรถกถา	สัมภาษณ์เชิงลึก	สนทนากลุ่มย่อย
๑. วัตถุ	สัตว์มีชีวิต	สัตว์ที่ยังไม่ตาย	สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์)
	ของที่เจ้าของหวงแหน	ของนั้นมีเจ้าของ/ของนั้นมีผู้ครอบครอง/สิ่ง นั้นมีเจ้าของ	ของที่เจ้าของหวงแหน
	วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน	คู่ครองที่จะพึงล่วงเกิน/บุคคลที่จะพึง ล่วงเกิน/บุคคลนั้นเราไม่มีความชอบธรรมที่ จะยุ่งเกี่ยวกับในทางกาม/คนมีเจ้าของ	บุคคลที่มีเจ้าของ
	เรื่องไม่จริง	เรื่องโกหก/เรื่องนั้นเท็จ	เรื่องโกหก
	ความเป็นของเมา	สิ่งนั้นเป็นของมีเมา/น้ำเมา/ของมีเมา	สุรา สิ่งเสพติด และของ มีเมา

แหล่งที่มา หมวด	อรรถกถา	สัมภาษณ์เชิงลึก	สนทนากลุ่มย่อย
๒. ความ รู้ อยู่ใน วัตถุ	รู้ยู่ว่สัตว์มีชีวิต	-	รู้ว่สิ่งนั้นมีชีวิต
	รู้ยู่ว่เป็นของที่เจ้าของ เขาหวงแหน	รู้ว่มีเจ้าของ/รู้ยู่ว่เป็นของที่เขาหวง	รู้ว่เจ้าของหวงแหน
๓. เจตนา	จิตคิดจะฆ่า	มีจิตคิดจะฆ่า/วางแผนฆ่า	เจตนาฆ่า
	จิตคิดจะลัก	คิดจะขโมย/จิตคิดจะขโมย	เจตนาลัก
	จิตคิดจะเสพในอคมนี้ย วัตถุนั้น	มีจิตคิดจะเสพในบุคคลที่จะพึงล่วงเกินนั้น/มี จิตคิดจะยุ่งเกี่ยว/คิดจะสมสู่	เจตนาล่วงละเมิด
	จิตคิดจะพูดให้ผิด	มีจิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น/คิดจะสื่อสารให้ เท็จ/คิดจะโกหก	เจตนาโกหก
	จิตคิดจะดื่ม	มีจิตคิดจะดื่มของมีเมา/คิดจะดื่ม	เจตนาดื่มหรือเสพ
๔. ความ พยายาม	ความพยายามที่จะฆ่า	มีความพยายามในการที่จะฆ่า/พยายามฆ่า	พยายามฆ่า
	ทำความพยายามที่จะลัก	พยายามขโมย/พยายามที่จะขโมย	พยายามลัก
	ประโยชน์ในการเสพ	มีความพยายามในการเสพ/มีความพยายาม ในการล่วงเกิน/พยายามยุ่งเกี่ยว/ลงมือสมสู่	พยายามละเมิด
	ความพยายามอันเกิดแต่ จิตนั้น	มีความพยายามในการพูดเรื่องไม่จริงนั้น/ พยายามพูดให้ผิด/พยายามจะโกหก	พยายามโกหก
	ความพยายามอันเกิดแต่ จิตนั้น	พยายามดื่ม/มีความพยายามในการดื่ม	พยายามดื่มหรือเสพ
๕. ผลลัพธ์	สัตว์ตายด้วยความ พยายามนั้น	ฆ่าสำเร็จ	สิ่งนั้นตาย
	ลักมาได้ด้วยความ พยายามนั้น	ขโมยสำเร็จ/ขโมยมาได้ด้วยความพยายามนั้น	ลักมาเป็นเจ้าของ
	การยังมรรคให้ดำเนินไป ทางมรรคหรือหยุดอยู่	ยังอวัยวะให้ถูกต้องกัน/ยุ่งเกี่ยวสำเร็จใน รูปการร่วมเพศ/สมสู่สำเร็จ	มีเพศสัมพันธ์
	การให้ผู้อื่นเข้าใจ เนื้อความนั้น	การทำให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความที่ไม่จริงนั้น/ คนฟังเข้าใจผิด/โกหกสำเร็จ	ผู้อื่นเชื่อ
	กลืนให้ล่วงลงในลำคอ	ดื่มสำเร็จ/ดื่มกินเสพแล้ว	ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย

ข. วิเคราะห์องค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า

จากข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส พระสังฆาธิการผู้เชี่ยวชาญและขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ได้ประเด็นในเรื่ององค์ประกอบสำคัญในการวินิจฉัยโทษหรือบาปอันเกิดขึ้นจากการละเมิดศีลห้า ดังต่อไปนี้

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาต ข้อปาณาติบาตนี้บรรณกถาจารย์ท่านดูตามขนาดของสัตว์และคุณประโยชน์เกื้อกูลของผู้ถูกละเมิดทั้งต่อตนและต่อสังคม ในบริบทของพุทธกาลมีม้า มีแมลง ดูตามประโยชน์ ม้าคนเอามาใช้งาน มีปัญหาอยู่ว่าในสังคมปัจจุบันคนในเมืองอาจมองไม่เห็นภาพประโยชน์นี้เนื่องจากบริบททางสังคมมันเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมหนักและทุนนิยม (capitalism) ไปแล้ว สรุปว่า เกณฑ์วินิจฉัยบาปที่เกิดจากการละเมิดศีลข้อแรก ควรเป็น “ฆ่าสัตว์ขนาดเล็ก ฆ่าคนที่มีคุณประโยชน์น้อยบาปน้อย”

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน บริบทก็คืออธิบายบุคคลก่อน ไปจนถึงการถือเอาสิ่งของของพระชีนาสพ ของพระอรหันต์ เอาสิ่งของหวงแหนของคนเป็นที่ตั้ง ท่านไม่ได้พูดถึงสัตว์ ควรคงคำว่า “คุณประโยชน์” เอาไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับข้อก่อนหน้านี้ ในขณะที่เดียวกันควรคำนึงถึงความง่ายต่อการทำความเข้าใจของประชาชนทั่วไปที่จะนำเกณฑ์ฯ เหล่านี้ไปใช้ด้วย สรุปว่า เกณฑ์วินิจฉัยบาปที่เกิดจากการละเมิดศีลข้ออทินนาทาน ควรเป็น “ลักของหวงแหนของคนที่มีคุณประโยชน์น้อยบาปน้อย”

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร

บุคคลที่บรรณกถาจารย์แสดงไว้ ๑๐ ระดับถือว่าเป็นผู้ที่ทรงคุณประโยชน์น้อย ตามลำดับเริ่มตั้งแต่ประโยชน์น้อย ไปหา ประโยชน์มาก ดังนั้นเกณฑ์นี้มีหลักการว่าหากไปล่วงละเมิดกับบุคคลที่มีคุณประโยชน์น้อย โทษคือบาปก็จะน้อย เปรียบเหมือนหลักขโมยของโจร โทษก็น้อยลงไปตาม หากเลือกใช้คำว่า “ล่วงละเมิด” จะชัดเจน เหมาะสม และถูกบริบทกว่า คำว่า “เพศสัมพันธ์” สรุปว่า เกณฑ์วินิจฉัยบาปที่เกิดจากการละเมิดศีลข้อที่ ๓ น่าจะเป็น “ล่วงละเมิดทางเพศกับบุคคลที่มีคุณประโยชน์น้อยบาปน้อย”

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาท

ข้อนี้ท่านเน้นไปที่การโกหกเพื่อได้มาซึ่งเงิน แต่ข้อสุดท้ายเป็นมุสาวาทเพื่อทำให้สงฆ์แตกกัน ถ้าความเข้าใจของประชาชนการที่จะไปพูดถึงขั้นยุยงให้สงฆ์แตกกันนั้นเข้าใจยาก เป็นกรรมหนักเราอาจจะละไว้ เพราะข้อ ๑-๗ ทำได้ง่ายกว่า ประพจน์อยู่เป็นอาจิม มาตราเงินสมัยโบราณ เช่นคำว่า มาสก ไม่ควรใช้ หากใช้ว่าโกหกเพื่อให้ได้เงินมากเงินน้อย คำว่า “เงิน” อาจแคบไปไม่ครอบคลุมอาจใช้คำว่า “ทรัพย์” แทนได้ แต่ทรัพย์สินบางอย่างก็ไม่สามารถตีเป็นมูลค่าได้เพราะมีคุณค่าทางจิตใจ

ซึ่งตรงกับคำเดิมว่า “ทรัพย์มีค่านับไม่ได้” (Uncountable asset) สรุปว่า เกณฑ์วินิจฉัยบาปที่เกิดจากการละเมิดศีลข้อสามว่าน่าจะเป็น “โกหกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ที่มีมูลค่าและคุณค่าน้อยบาปน้อย”

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรัยมัชฌมาทฎฐานา

ในเกณฑ์เก่ามิได้กล่าวถึงยาเสพติดให้โทษ เช่น การสูบบุหรี่ เฮโรอีน ฯลฯ เนื่องจากสมัยพุทธกาลยังไม่มียาเสพติดเหล่านี้ แต่ในการสร้างเกณฑ์เพื่อใช้ในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องระบุให้ครอบคลุมถึงยาเสพติดทุกประเภทด้วย

อรรถาธิบายของอรรถาจารย์ กล่าวถึงการดื่มในปริมาณที่น้อยไปหามาก ข้อแรกดื่มเหล้าแค่พายมือ แต่พอข้อสองเป็นกอบคือปริมาณเยอะขึ้นแต่ยังทรงตัวได้ ยังพอประคับประคองสติไหว แต่พอมาถึงข้อที่สาม ดื่มจน “กายไหว” หมายความว่าดื่มจนขาดสติจน “ทรงตัวไม่ไหว” ไม่เพียงแค่นั้นแต่ท่านยังอธิบายต่อไปอีกว่าเมาขาดสติไปทำการปล้นหมู่บ้านซึ่งก็คือการละเมิดศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานอีกด้วย ดังในราชสูตร^{๓๐} แห่งอังคุตตรนิกายปัญจกนิบาตที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคสอนเรื่องศีลห้าเมื่อท่านตรัสถึงศีลข้อที่ ๕ ว่าหากละเมิดศีลข้อนี้มีโทษจะผิดแค่ข้อเดียวแต่ยังเป็นเหตุให้ไปละเมิดศีลข้ออื่นๆ ที่เหลือได้ทั้งหมดเพราะเหตุแห่งความประมาทนั่นเอง ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๒ หัวข้อโทษของการละเมิดศีล ๕

คำถามมีอยู่ว่า หากดื่มหรือเสพสุรา ยาเสพติด และของมีนเมาจนประมาทขาดสติแล้วนอนหลับไปแต่ไม่ได้ไปทำความเดือดร้อนให้กับใคร เช่นนี้จะเข้าบริบทของอรรถาจารย์หรือไม่ ตอบว่าไม่ เนื่องจากการวินิจฉัยโทษต้องคำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างระมัดระวังที่สุด หากถือเอาความสำคัญของศีลข้อที่ ๕ ตามนัยแห่งราชสูตรแล้ว เมื่อคนละเมิดศีลข้อนี้จนขาดสติแล้วย่อมต้องไปก่อความเดือดร้อนวุ่นวายให้กับบุคคลอื่นได้อย่างไม่ยากเย็นนัก สรุปว่า เกณฑ์วินิจฉัยบาปที่เกิดจากการละเมิดศีลข้อสุราเมรัยมัชฌมาทฎฐานานี้ ควรอย่างยิ่งที่จะเป็น “ดื่มและเสพ จนประมาทขาดสติไปก่อความเดือดร้อนให้กับคนอื่น”

ในการสนทนากลุ่มย่อยในประเด็นเรื่องเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดของศีลห้านี้ ได้มีการปรับคำหลักที่สำคัญจาก “บาปน้อย” เปลี่ยนไปใช้ในมิติของ “บาปหนัก” แทนตามชื่อของเกณฑ์ฯ ทำให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อยมีความสั่นกระชับแต่ยังคงสาระสำคัญของความหมายไว้ทุกประการ

สรุปเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า (บาปหนัก-เบา) ที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย เมื่อเปรียบเทียบกับบรรณถก และข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์เชิงลึกได้ดังตารางต่อไปนี้

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๘/๒๕๕-๓๐๐.

ตาราง ๓.๖ : แสดงเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า (บาปหนัก-เบา) จากการ
สนทนากลุ่มย่อยเมื่อเปรียบเทียบกับบรรณคดีและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

แหล่งที่มา ข้อศีล	บรรณคดี	พระพรหมคุณาภรณ์ (องค์แห่ง การละเมิด) ^{๓๑}	สัมภาษณ์ เชิงลึก	สนทนา กลุ่มย่อย
ศีลข้อที่ ๑: ปาณา ติบาต	การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดตำมีโทษ น้อย ฆ่าสัตว์ที่ใหญ่กว่า... นกใหญ่กว่านั้น... สัตว์เลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น... กระต่าย... เนื้อ... โค... ม้า... ช้าง... มนุษย์ผู้ ทุศีล... ฆ่ามนุษย์ผู้มีปกติประพฤติอย่างโค... ... มนุษย์ผู้ถึงสรณะ... ผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบท ๕... สามเณร... ภิกษุผู้เป็นปุถุชน... พระโสดาบัน... พระสกทาคามี... พระ อนาคามี... พระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งนัก	๑. คุณ ๒. ขนาดกาย ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม	ฆ่าสัตว์ ไตร่ตรอง ขนาด เล็ก ฆ่า มนุษย์ที่ มีคุณงาม ความดี น้อยบาป น้อย	ฆ่าสัตว์ขนาด ใหญ่ ฆ่าคนที่ มี คุณประโยชน์ มากบาปหนัก
ศีลข้อที่ ๒: อทินนา ทาน	การถือเอาสิ่งของ ของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษน้อย ถือเอาสิ่งของ ของผู้มีปกติประพฤติอย่างโค... ... ของผู้ถึงสรณะ... ของผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕... ของสามเณร... ภิกษุปุถุชน... ของพระ โสดาบัน... ของพระสกทาคามี... ของพระ อนาคามี... ของพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่ง นัก	๑. คุณค่าของ ทรัพย์ ๒. คุณธรรมของ เจ้าของ ๓. เจตนา (กิเลส) ๔. ความพยายาม	การขโมย ของคน ชั่วบาป น้อย	ลักของหวง แหนของคนที่มี คุณประโยชน์ มากบาปหนัก
ศีลข้อที่ ๓: กาเมสุมิ ฉาจาร	แม้ประพฤติดิถีก้าวล่วงหญิงผู้ทุศีล ก็มีโทษ น้อย ประพฤติดิถีในบุคคล ผู้มีปกติประพฤติอย่าง โค... บุคคลผู้ถึงสรณะ... บุคคลผู้ตั้งอยู่ใน ศีล ๕... สามเณร... ภิกษุผู้เป็นปุถุชน... ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน... ภิกษุผู้เป็น พระสกทาคามี... ภิกษุผู้เป็นพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น ประพฤติดิถีในภิกษุผู้เป็นพระชีนาสพ มี โทษมากยิ่งนัก	๑. คุณธรรมของผู้ ถูกล่วงเกิน ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม	การสมสู่ กับคนชั่ว บาปน้อย	ล่วงละเมิด ทางเพศกับ บุคคลที่มี คุณประโยชน์ มากบาปหนัก

^{๓๑} ประยุกต์จาก :-พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖,
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗๒๗.

ศิลปะที่ ๕: มุสาวาท	มุสาวาทเพื่อต้องการทรัพย์มีประมาณ กากณิกหนึ่ง มีโทษน้อย... ครึ่งมาสก... หนึ่งมาสก... ๕ มาสก... ครึ่งกหาปณะ... หนึ่ง กหาปณะ... มีค่านับไม่ได้... เพื่อทำสงฆ์ให้ แดงจากกัน มีโทษมากยิ่งนัก	๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่ เกิดขึ้น	โกหก เพื่อให้ได้ มูลค่า ทรัพย์ และทำ ให้ พระสงฆ์ แดงกัน	โกหกเพื่อให้ ได้มาซึ่งทรัพย์ ที่มีมูลค่าและ คุณค่ามาก บาปหนัก
ศิลปะที่ ๕: สุรา เมรัยมีช ปมาทฐาน	การดื่มสุราประมาณพายมือหนึ่ง มีโทษน้อย การดื่มสุราประมาณกอบหนึ่ง... มาก สามารถให้กายไหว แล้วทำการปล้นบ้าน ปล้น หมู่บ้าน มีโทษหนักมาก	๑. ปริมาณของสิ่ง มึนเมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไป กระทำความชั่ว ร้าย	ดื่มเหล้า แล้วขาด สติไปก่อ ความ เดือดร้อน ให้ผู้อื่น	ดื่มและเสพ จนประมาท ขาดสติ ไปก่อ ความเดือน ร้อนให้กับคน อื่นบาปหนัก

๓.๓.๕ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา)

การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าได้ดำเนินมาถึงขั้นตอนสุดท้าย ว่าด้วยเรื่องของการนำเสนอ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา) ในขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยจะแสดงตารางให้เห็นการเปรียบเทียบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าทั้งในส่วนของเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้า และเกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศีลห้า จากข้อมูลทั้งหมดที่มาจากแหล่งที่มา ๔ แห่งตามลำดับ อันได้แก่ ๑) เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าต้นแบบตามนัยของอรรถกถาจารย์ ๒) เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ๓) เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย และ ๔) บทสรุปจากคณะผู้วิจัย หลังจากนั้นจะนำเสนอตารางเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา) เป็นลำดับสุดท้ายต่อไป

ลำดับตารางในการนำเสนอมีดังต่อไปนี้

ลำดับแรก : ตารางแสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีลห้า

ลำดับต่อมา : ตารางแสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดของศีลห้า

ลำดับสุดท้าย : ตารางเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าฉบับพัฒนา

ตาราง ๓.๗ : แสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า

	อรรถกถา	สัมภาษณ์เชิงลึก	สนทนากลุ่มย่อย	บทสรุปโดยคณะผู้วิจัย ^{๓๒}
๑. ปาณาติบาต	สัตว์มีชีวิต	สัตว์ที่ยังไม่ตาย	สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์)	สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์)
	รู้ยู่่าสัตว์มีชีวิต	-	รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต	รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต
	จิตคิดจะฆ่า	มีจิตคิดจะฆ่า/วางแผนฆ่า	เจตนาฆ่า	เจตนาฆ่า
	ความพยายามที่จะฆ่า	มีความพยายามในการที่จะฆ่า/พยายามฆ่า	พยายามฆ่า	พยายามฆ่า
	สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น	ฆ่าสำเร็จ	สิ่งนั้นตาย	สิ่งนั้นตาย
๒. อทินนาทาน	ของที่เจ้าของหวงแหน	ของนั้นมีเจ้าของ/ของนั้นมีผู้ครอบครอง/สิ่งนั้นมีเจ้าของ	ของที่เจ้าของหวงแหน	ของที่เจ้าของหวงแหน
	รู้ยู่่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน	รู้ว่ามิเจ้าของ/รู้ยู่่าเป็นของที่เขาหวง	รู้ว่าเจ้าของหวงแหน	รู้ว่าเจ้าของหวงแหน
	จิตคิดจะลัก	คิดจะขโมย/จิตคิดจะขโมย	เจตนาลัก	เจตนาลัก
	ทำความพยายามที่จะลัก	พยายามขโมย/พยายามที่จะขโมย	พยายามลัก	พยายามลัก
	ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น	ขโมยสำเร็จ/ขโมยมาได้ด้วยความพยายามนั้น	ลักมาเป็นเจ้าของ	ลักมาเป็นเจ้าของ
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร	วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน	คู่ครองที่จะพึงล่วงเกิน/บุคคลที่จะพึงล่วงเกิน/บุคคลนั้นเราไม่มี ความชอบธรรมที่จะยุ่งเกี่ยวกับในทางกาม/คนมีเจ้าของ	บุคคลที่มีเจ้าของ	บุคคลที่มีเจ้าของ
	จิตคิดจะเสพในอคมนียวัตถุนั้น	มีจิตคิดจะเสพในบุคคลที่จะพึงล่วงเกินนั้น/มีจิตคิดจะยุ่งเกี่ยว/คิดจะ สมสู่	เจตนาล่วงละเมิด	เจตนาล่วงละเมิด
	ประโยคในการเสพ	มีความพยายามในการเสพ/มีความพยายามในการล่วงเกิน/พยายาม ยุ่งเกี่ยว/ลงมือสมสู่	พยายามละเมิด	พยายามละเมิด
	การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดยู่	ยังอ้วยะให้ถูกต้องกัน/ยุ่งเกี่ยวสำเร็จในรูปการร่วมเพศ/สมสู่สำเร็จ	มีเพศสัมพันธ์	มีเพศสัมพันธ์

^{๓๒} ข้อมูลเฉพาะในส่วนบทสรุปโดยคณะผู้วิจัยนี้จะถูกนำไปใช้ในเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา) ต่อไป

	อรรถกถา	สัมภาษณ์เชิงลึก	สนทนากลุ่มย่อย	บทสรุปโดยคณะผู้วิจัย ^{๓๒}
๔. มุสาวาท	เรื่องไม่จริง	เรื่องโกหก/เรื่องนั้นเท็จ	เรื่องโกหก	เรื่องโกหก
	จิตคิดจะพูดให้ผิด	มีจิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น/คิดจะสื่อสารให้เท็จ/คิดจะโกหก	เจตนาโกหก	เจตนาโกหก
	ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น	มีความพยายามในการพูดเรื่องไม่จริงนั้น/พยายามพูดให้ผิด/พยายามจะโกหก	พยายามโกหก	พยายามโกหก
	การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น	การทำให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความที่ไม่จริงนั้น/คนฟังเข้าใจผิด/โกหกสำเร็จ	ผู้อื่นเชื่อ	ผู้อื่นเชื่อ
๕. สุราเมรยา	ความเป็นของเมา	สิ่งนั้นเป็นของมีนเมา/น้ำเมา/ของมีนเมา	สุรา สิ่งเสพติด และของมีนเมา	สุรา สิ่งเสพติด และของมีนเมา
	จิตคิดจะดื่ม	มีจิตคิดจะดื่มของมีนเมา/คิดจะดื่ม	เจตนาดื่มหรือเสพ	เจตนาดื่มหรือเสพ
	ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น	พยายามดื่ม/มีความพยายามในการดื่ม	พยายามดื่มหรือเสพ	พยายามดื่มหรือเสพ
	กลืนให้ล่องลงในลำคอ	ดื่มสำเร็จ/ดื่มกินเสพแล้ว	ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย	ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย

ตาราง ๓.๘ : แสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดของศิลปิน

แหล่งที่มา ข้อศีล	อรรถกถา	พระพรหมคุณาภรณ์ (องค์แห่งการละเมิด)	สัมภาษณ์เชิงลึก	สนทนากลุ่มย่อย	บทสรุปโดยคณะผู้วิจัย ^{๓๓}
ศีลข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต	การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดตำมีโทษน้อย	๑. คุณ	ฆ่าสัตว์เดรัจฉาน	ฆ่าสัตว์ขนาด	“ฆ่าสัตว์ขนาดใหญ่หรือฆ่าคนที่มี
	ฆ่าสัตว์ที่ใหญ่กว่า. . . นกใหญ่กว่านั้น . . . สัตว์เลื้อยคลาน	๒. ขนาดกาย	ขนาดเล็ก ฆ่า	ใหญ่ ฆ่าคนที่มี	คุณประโยชน์มากบาปหนัก”
	ใหญ่กว่านั้น . . . กระต่าย . . . เนื้อ . . . โค . . . ม้า . . . ช้าง	๓. เจตนา (กิเลส)	มนุษย์ที่มีคุณงาม	คุณประโยชน์	องค์แห่งการละเมิด
	. . . มนุษย์ผู้ทุศีล . . . ฆ่ามนุษย์ผู้มีปิตุประพต้อย่างโค . .	๔. ความพยายาม	ความดีน้อยบาป	มากบาปหนัก	๑. คุณ
	. มนุษย์ผู้ถึงสรณะ . . . ผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบท ๕ . . . สามเณร .		น้อย		๒. ขนาดกาย
ศีลข้อที่ ๒ : อทินนาทาน	การถือเอาสิ่งของ ของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษน้อย	๑. คุณค่าของทรัพย์	การขโมยของคนชั่ว	ลักของหวงแหน	“ลักของหวงแหนของคนที่มี
	ถือเอาสิ่งของ ของผู้มีปิตุประพต้อย่างโค . . . ของผู้ถึง	๒. คุณธรรมของ	บาปน้อย	ของคนที่มี	คุณประโยชน์มากบาปหนัก”
	สรณะ . . . ของผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ . . . ของสามเณร . . . ภิกษุ	เจ้าของ		คุณประโยชน์	องค์แห่งการละเมิด
	ปุถุชน . . . ของพระโสดาบัน . . . ของพระสกทาคามี . . .	๓. เจตนา (กิเลส)		มากบาปหนัก	๑. คุณค่าของทรัพย์
	ของพระอนาคามี . . . ของพระชินาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น	๔. ความพยายาม			๒. คุณธรรมของเจ้าของ
ศีลข้อที่ ๓ : กาเมสุมิจฉา	แม้ประพตติผิดก้าวล่วงหญิงผู้ทุศีล ก็มีโทษน้อย	๑. คุณธรรมของผู้ถูก	การสมสู่กับคนชั่ว	ล่วงละเมิดทาง	“ล่วงละเมิดทางเพศกับบุคคลที่มี
	ประพตติผิดในบุคคล ผู้มีปิตุประพต้อย่างโค . . .บุคคลผู้	ล่วงเกิน	บาปน้อย	เพศกับบุคคลที่มี	คุณประโยชน์มากบาปหนัก”

^{๓๓} ข้อมูลเฉพาะในส่วนบทสรุปโดยคณะผู้วิจัยนี้จะถูกนำไปใช้ในเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา)

จาร	ถึงสรณะ . . . บุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ . . . สามเณรี . . . ภิกษุณีปุถุชน . . . ภิกษุณีผู้เป็นพระโสดาบัน . . . ภิกษุณีผู้ เป็นพระสกทาคามี . . . ภิกษุณีผู้เป็นพระอนาคามี มีโทษ มากกว่านั้น ประพฤติผิดในภิกษุณีผู้เป็นพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น	๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม	คุณประโยชน์ มากบาปหนัก	องค์แห่งการละเมิด ๑. คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม	
ศีลข้อที่ ๔ : มุสาวาท	มุสาวาทเพื่อต้องการทรัพย์มีประมาณกาณิกหนึ่ง มีโทษน้อย. . . ครึ่งมาสก . . . หนึ่งมาสก . . . ๕ มาสก . . . ครึ่งหาปณะ . . . หนึ่งหาปณะ . . . มีค่านับไม่ได้ . . . เพื่อ ทำสงฆ์ให้แตกจากกัน มีโทษมากยิ่งขึ้น	๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่ เกิดขึ้น	โกหกเพื่อให้ได้ มูลค่าทรัพย์และทำ ให้พระสงฆ์แตกกัน	โกหกเพื่อให้ ได้มาซึ่งทรัพย์ที่ มีมูลค่าและ คุณค่ามากบาป หนัก	“โกหกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ที่มี มูลค่าและคุณค่ามากบาปหนัก” องค์แห่งการละเมิด ๑. เรื่องเท็จ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น
ศีลข้อที่ ๕ : สุรา เมรยัมช ปมาทัฏฐาน	การดื่มสุราประมาณพายมือหนึ่ง มีโทษน้อย การดื่มสุราประมาณกอบหนึ่ง . . . มากสามารถให้กายไหว แล้วทำการปล้นบ้าน ปล้นหมู่ บ้าน มีโทษหนักมาก	๑. ปริมาณของสิ่งมี เมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไป กระทำความชั่วร้าย	ดื่มเหล้าแล้วขาด สติไปก่อความ เดือดร้อนให้ผู้อื่น	ดื่มและเสพ จน ประมาทขาดสติ ไปก่อความเดือน ร้อนให้กับคนอื่น บาปหนัก	“ดื่มและเสพ จนประมาทขาดสติ ไปก่อความเดือนร้อนให้กับคนอื่น บาปหนัก” องค์แห่งการละเมิด ๑. ปริมาณของสิ่งมีเมาที่เสพ ๒. เจตนา (กิเลส) ๓. ความพยายาม ๔. ขาดสติจนไปกระทำความชั่ว ร้าย

จากตารางทั้ง ๒ ตารางข้างต้น เป็นการแสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของ
ศิลปิน และแสดงการเปรียบเทียบเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดของศิลปิน เพื่อให้เห็นพัฒนาการ
ของข้อมูลที่ถูกปรับปรุงตามลำดับ ในท้ายที่สุดนี้ คณะผู้วิจัยขอเสนอเกณฑ์ชี้วัดศิลปินฉบับพัฒนา ซึ่ง
เป็นการบูรณาการเกณฑ์ทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน ดังต่อไปนี้

ตาราง ๓.๙ : เกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถ์ฉบับพัฒนา

	โทษของการละเมิดศีลห้า																			
	ข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต “ฆ่าสัตว์ขนาดใหญ่หรือฆ่าคนที่มีคุณประโยชน์มากบาปหนัก”				ข้อที่ ๒ : อทินนาทาน “ลักของหวงแหนของคนที่มีคุณประโยชน์มากบาปหนัก”				ข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉจจาร “ล่วงละเมิดทางเพศกับบุคคลที่มีคุณประโยชน์มากบาปหนัก”				ข้อที่ ๔ : มุสาวาท “โกหกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินที่มีมูลค่าและคุณค่ามากบาปหนัก”				ข้อที่ ๕ : สุราเมรัยมีชขพมาทภูฐาน “ดื่มและเสพ จนประมาทขาดสติ ไปก่อความเดือนร้อนให้กับคนอื่นบาปหนัก”			
	๑. ฆ่า	๒. ฆาตกรรม	๓. เบียดเบียน (กิเลส)	๔. ความพยายาม	๑. คุ้ยเขี่ยของ	๒. ครอบครอง	๓. เบียดเบียน (กิเลส)	๔. ความพยายาม	๑. ผู้ถูกละเมิด	๒. เจตนา (กิเลส)	๓. ความพยายาม	๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น	๑. เรื่องเท็จ	๒. เจตนา (กิเลส)	๓. ความพยายาม	๔. ความเสียหายที่เกิดขึ้น	๑. ปริมาณของสิ่งนั้นเท่าที่เสพ	๒. เจตนา (กิเลส)	๓. ความพยายาม	๔. ขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย
ผลวินิจจัย ➡	☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา			
เกณฑ์วินิจจัยหมวด	สถานะของศีลห้า																			
วัตถุ	(๒) สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์) ☐ ๒๐%				(๒) ของที่เจ้าของหวงแหน ☐ ๒๐%				(๒) บุคคลที่มีเจ้าของ ☐ ๒๕%				(๒) เรื่องโกหก ☐ ๒๕%				(๒) สุรา สิ่งเสพติด และของมึนเมา ☐ ๒๕%			
ความรู้ในวัตถุ	(๑) รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต ☐ ๒๐%				(๑) รู้ว่าเจ้าของหวงแหน ☐ ๒๐%				- ☐ ๒๕%				- ☐ ๒๕%				- ☐ ๒๕%			
เจตนา	(๓) เจตนาฆ่า ☐ ๒๐%				(๓) เจตนาลัก ☐ ๒๐%				(๑) เจตนาล่วงละเมิด ☐ ๒๕%				(๑) เจตนาโกหก ☐ ๒๕%				(๑) เจตนาดื่มหรือเสพ ☐ ๒๕%			
ความพยายาม	(๔) พยายามฆ่า ☐ ๒๐%				(๔) พยายามลัก ☐ ๒๐%				(๓) พยายามละเมิด ☐ ๒๕%				(๓) พยายามโกหก ☐ ๒๕%				(๓) พยายามดื่มหรือเสพ ☐ ๒๕%			
ผลลัพธ์	(๕) สิ่งนั้นตาย ☐ ๒๐%				(๕) ลักมาเป็นเจ้าของ ☐ ๒๐%				(๔) มีเพศสัมพันธ์ ☐ ๒๕%				(๔) ผู้อื่นเชื่อ ☐ ๒๕%				(๔) ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย ☐ ๒๕%			
ผลวินิจจัย ➡	☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๐-๘๐%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๐-๘๐%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๕-๗๕%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๕-๗๕%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๕-๗๕%)			

จากตารางแสดงเกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าฉบับพัฒนาดังกล่าว อธิบายได้ว่า ตารางใหญ่จะประกอบไปด้วยตารางย่อย ๒ ตารางโดยมีแถบพื้นข้อความสีดำเป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตของแต่ละตาราง แต่ละตารางจะแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์วินิจฉัยฯ ทั้ง ๒ เกณฑ์ คือ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าและ ๒) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้า

แถวในแนวนอน (horizontal) แสดงถึงหมวดทั้ง ๕ ขององค์ประกอบในการละเมิดศิลปะในเฉพาะเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้าแต่ละข้อ คือ วัตถุ ความรู้ในวัตถุ เจตนา ความพยายาม และผลลัพธ์ ตามลำดับ นอกจากนั้นยังแสดงผลวินิจฉัยของเกณฑ์ฯ ทั้ง ๒ อีกด้วย กล่าวคือผลวินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าจะมีผลลัพธ์เป็น “บาปหนัก” หรือ “บาปเบา” สำหรับผลวินิจฉัยสถานะของศิลปะห้ามีผลลัพธ์เป็น “สมบูรณ์” “ขาด” หรือ “ต่างพร้อย” โดยมีค่าร้อยละอยู่ที่ ร้อยละศูนย์ (0%) ร้อยละร้อย (๑๐๐%) หรือ ร้อยละ ๒๐ ถึง ๘๐ (๒๐ – ๘๐%) [สำหรับศิลปะ ๒ ข้อแรก] และ ร้อยละ ๒๕ ถึง ๗๕ (๒๕ – ๗๕%) [สำหรับศิลปะ ๓ ข้อหลัง] ตามลำดับ

ในขณะที่แถวในแนวตั้ง (vertical) แสดงข้อของศิลปะทั้งห้าข้อ เริ่มตั้งแต่ปาณาติบาต ไปจนถึงสุราเมรัยฆปาตัญญาน ตามลำดับ พร้อมทั้งได้แสดงถึงคำอธิบายของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าแต่ละข้อกำกับไว้ที่ตำแหน่งด้านล่างของข้อศิลปะแต่ละข้ออีกด้วย ส่วนแถวย่อยในช่องของศิลปะแต่ละข้อ คือองค์ประกอบที่ใช้ประกอบในการพิจารณาโทษฯ

สำหรับรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์และวิธีการใช้เกณฑ์ คณะผู้วิจัยนำเสนอเป็นลำดับต่อไปนี้ ๑) องค์ของการละเมิดศิลปะตามกลุ่มศิลปะห้า ๒) ลำดับขั้นของการนับและผลลัพธ์ของการวินิจฉัยสถานะของศิลปะห้า ๓) ค่าร้อยละของการละเมิดองค์ประกอบสถานะของศิลปะห้า ๔) วิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้า ๕) กรณีศึกษาศิลปะห้าข้อกาเมสุมิฉฉาจาร : นาย ก. และนางสาว ข.

ก. องค์ของการละเมิดศิลปะตามกลุ่มศิลปะห้า

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้าพิจารณาจาก “องค์ประกอบของการละเมิดศิลปะ” เป็นหลัก ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเรียกสั้นๆ ว่า “องค์ของการละเมิดฯ” เนื่องจากศิลปะแต่ละข้อมีองค์ของการละเมิดจำนวนไม่เท่ากันทุกข้อ ดังนี้

ศิลปะข้อที่ ๑ ปาณาติบาต	ประกอบด้วยองค์ของการละเมิด ๕ ข้อ
ศิลปะข้อที่ ๒ อทินนาทาน	ประกอบด้วยองค์ของการละเมิด ๕ ข้อ
ศิลปะข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร	ประกอบด้วยองค์ของการละเมิด ๔ ข้อ
ศิลปะข้อที่ ๔ อทินนาทาน	ประกอบด้วยองค์ของการละเมิด ๔ ข้อ
ศิลปะข้อที่ ๕ สุราเมรัยฆปาตัญญาน	ประกอบด้วยองค์ของการละเมิด ๔ ข้อ

ด้วยเหตุนี้ เราจึงต้องสังเคราะห์องค์ของการละเมิดศีลให้เกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยจะจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มตามศีลทั้ง ๕ ข้อ ดังนี้

ศีลกลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ศีลข้อที่ ๑-๒ คือ ปาณาติบาตและ อทินนาทาน ตามลำดับ ซึ่งมีองค์ของการละเมิดจำนวน ๕ ข้อ

ศีลกลุ่มที่ ๒ ได้แก่ ศีลข้อที่ ๓-๕ คือ กาเมสุมิฉาจาร อทินนาทาน และสุราเมรัยเมชช ปมาทัฏฐฐาน ตามลำดับ ซึ่งมีองค์ของการละเมิดจำนวน ๔ ข้อ

ข. ลำดับขั้นของการนับและผลลัพธ์ของการวินิจฉัยสถานะของศีลห้า

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้ามีองค์ประกอบแห่งการละเมิดศีลแต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสัมพันธ์กันแบบเป็นเหตุและผลตามลำดับ **วัตถุ - ความรู้อยู่ในตัววัตถุ^{๓๔} - เจตนา - ความพยายาม - ผลลัพธ์** โดยถึงแม้ว่าเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลในที่นี้จะมียุติประกอบๆ ด้าน “วัตถุ” เป็นองค์ประกอบแรกก็ตามที่ดังที่ท่านอรรถกถาจารย์ได้แสดงเอาไว้แล้ว แต่ก็มีข้อสังเกตว่าการละเมิดศีลที่แท้จริงจะมีมูลความผิดมาจาก “องค์ประกอบฝ่ายจิตใจ” โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ของการละเมิดศีลขึ้นมาแล้ว หากผู้กระทำความผิดมิได้มีองค์ประกอบฝ่ายจิตใจร่วมด้วยแล้ว (ความรู้ที่อยู่ในตัววัตถุและเจตนา) ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ถือว่าเป็นการผิดศีลหรือศีลต่างพร้อยแต่อย่างใด ดังตัวอย่างของ นาย ก ที่ยกไว้แล้วข้างต้นในหัวข้อ ก. เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของปาณาติบาต ถึงแม้ว่าลูกสุนัขที่ถูกนาย ก ล้มทับจนเสียชีวิตก็ตาม แต่เนื่องจากเขาไม่รู้ว่าลูกสุนัขนอนอยู่ตรงนั้น และเขาก็มิได้มีเจตนาที่จะไปฆ่ามัน นาย ก จึงไม่ได้มีองค์ประกอบในการละเมิดศีลฝ่ายจิตใจ ในลักษณะเช่นนี้พระพุทธศาสนาไม่ถือว่าเป็นกรรม (ชั่ว) จึงไม่ผิดศีลอย่างแน่นอน และไม่แม้กระทั่งศีลต่างพร้อยในทางตรงกันข้าม ศีลของเขายังบริสุทธิ์สมบูรณ์ดีทุกประการ กรณีศึกษาดังกล่าวนี้นี้มีข้อสังเกตอยู่ที่ “แม้องค์ประกอบๆ แรกดูเหมือนว่าจะเข้าเกณฑ์ แต่ก็ไม่นับ หากไม่มีองค์ประกอบๆ ฝ่ายจิตใจร่วมด้วย”

ดังนั้น ในทางปฏิบัติ การวินิจฉัยจะไม่ได้เริ่มนับหนึ่งที่ตัว “วัตถุ” หากแต่เริ่มนับที่ตัว “ความรู้ที่อยู่ในตัววัตถุ” (ในศีลข้อที่ ๑-๒) หรือตัว “เจตนา” (ในศีลข้อที่ ๓-๕) ในกรณีที่การกระทำนั้นๆ เข้าข่ายล่วงองค์ประกอบๆ ดังกล่าวจริง กระบวนการวินิจฉัยจึงจะดำเนินต่อไปโดยย้อนกลับไปพิจารณาที่องค์ๆ “วัตถุ” เป็นลำดับถัดไปทันที แล้วจึงตามด้วยองค์ๆ ที่เหลือต่อเนื่องไปตามลำดับ

^{๓๔} องค์ประกอบแห่งการละเมิดศีลข้อนี้มีเฉพาะศีลข้อที่ ๑ และ ๒ คือ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ และเว้นขาดจากการลักทรัพย์ ตามลำดับ สำหรับศีลอีก ๓ ข้อที่เหลือ ไม่มีองค์ประกอบๆ ข้อนี้ กล่าวคือจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม หากละเมิดถือว่าผิด จะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้

เช่นนี้จบครบองค์ทั้งหมด โดยองค์ๆ ที่เหลือเหล่านั้นล้วนเป็นเหตุและเป็นผลต่อเนื่องกันไป กล่าวคือ ความพยายามมาจากเจตนาที่ตั้งไว้ ในขณะที่ผลลัพธ์ก็มาจากความพยายามเช่นเดียวกัน

ลำดับทั้ง ๕ ขั้นตอนของการวินิจฉัยศีลข้อที่ ๑-๒

(๒) วัตถุ ← (๑) ความรู้อยู่ในตัววัตถุ → (๓) เจตนา → (๔) ความพยายาม → (๕) ผลลัพธ์

ลำดับทั้ง ๔ ขั้นตอนของการวินิจฉัยศีลข้อที่ ๓-๕

(๒) วัตถุ ← (๑) เจตนา → (๓) ความพยายาม → (๔) ผลลัพธ์

ลำดับของการวินิจฉัยศีลที่เริ่มนับที่ “ความรู้อยู่ในตัววัตถุ” หรือ “เจตนา” เป็นหลักการ วินิจฉัยพฤติกรรมกรรมการทำความผิดของบุคคลโดยเริ่มต้นที่รากฐานของความดี-ชั่วที่ยังลึกอยู่ใน จิตใจของมนุษย์ซึ่งเป็นมิตินามธรรมที่พระพุทธศาสนาเน้นย้ำให้ความสำคัญอยู่เสมอ สอดคล้องกับ ทศนะของศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง ที่ว่า

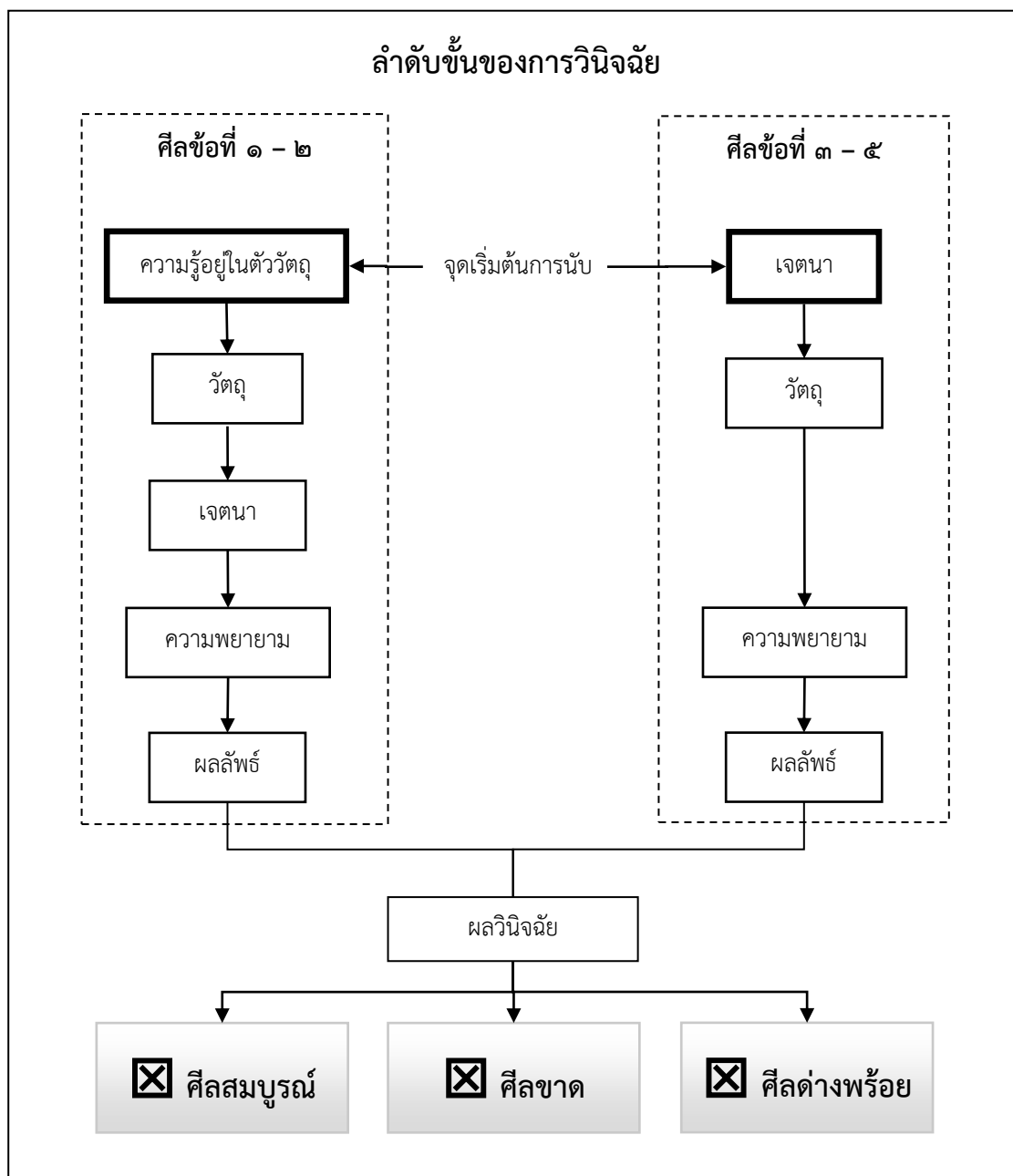
องค์ประกอบของการละเมิดศีลฯ ข้อที่สำคัญที่สุดคือจิตใจของผู้ถือศีล เนื่องจากบุคคลเป็น ผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง (กายกรรมและวจีกรรม) ซึ่งเกิดขึ้นมาจากจิตใจภายใน (มโนกรรม) จิต เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตอบสนอง (response) ทางร่างกาย ดังนั้นเราจึงควรที่จะมีสติและ ปัญญาอยู่ตลอดเวลาในการรับมือไม่ให้ไปทำความชั่วด้วยการงดเว้นพฤติกรรมที่ไม่ดี^{๓๕}

ศีลห้าเป็นหลักการของการงดเว้นความชั่วโดยมองที่ตัว “เจตนา” ตามพระพุทธประสงค์ ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าที่แสดงในรูปแบบของการบูรณาการส่วนย่อย (components integration) โดยมิได้จำแนกแยกเป็นส่วนย่อยหากแสดงเป็นองค์รวม (holistic view) แต่อย่างไรก็ตาม การที่อรรถกถาจารย์มีความพยายามในการแยกย่อยองค์ความรู้นี้ออกมาเป็นหัวข้อย่อยแบบเป็น ส่วนๆ ในรูปแบบที่เรียกว่า “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล ๕” นี้ก็ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและ ต่อการอธิบายในแง่ของการยึดถือและนำไปปฏิบัติ ก่อให้เกิดคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ อย่างยิ่งต่อพุทธบริษัทผู้เป็นตัวแทนในการสืบต่อศาสนาโดยใช้ศีลเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานเพื่อบรรลุความ ดีงามทั้งในระดับบุคคลและสังคม

เพื่อเป็นการง่ายต่อการทำความเข้าใจ คณะผู้วิจัยเสนอลำดับขั้นตอนของการวินิจฉัยศีล แต่ละข้อ พร้อมทั้งผลลัพธ์ที่ได้จากการวินิจฉัยนั้นในรูปแบบของแผนภูมิ ดังต่อไปนี้

^{๓๕} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

แผนภูมิ ๓.๒ : แสดงลำดับขั้นและผลลัพธ์ของการวินิจฉัยสถานะของศิลปะ

จากแผนภูมิ การนับสิ้นสุดที่ผลลัพธ์จากการกระทำนั้นๆ ซึ่งชี้ขึ้นไปยัง “ผลวินิจฉัย” คือผลลัพธ์ที่ได้จากการวินิจฉัยซึ่งจะเป็นไปได้ใน ๓ กรณีด้วยกัน ได้แก่ “ศิลปะสมบูรณ์” “ศิลปะขาด” และ “ศิลปะต่างพร้อย” คำว่า ศิลปะสมบูรณ์ หมายถึง ศิลปชิ้นนั้นยังอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์โดยไม่มี ความต่างพร้อยปรากฏให้เห็นแม้แต่น้อย ผู้รักษาศิลปะยังคงรักษาศิลปะต่อไปเช่นเดิม คำว่า ศิลปะขาด หมายถึง ศิลปชิ้นนั้น

“ไม่อยู่แล้ว” ขาดแล้ว สะบั้นแล้ว ไม่เหลือแล้ว อันตรธานหายไปแล้ว ผู้รักษาศิลจำเป็นต้องสมาทาน ศิลเพื่อเริ่มรักษาใหม่ ส่วนคำว่า ศิลต่างพร้อย หมายถึง ศิลชิ้นนั้นแม้ว่าจะ “ยังคงอยู่” ยังไม่ขาด ยังไม่สะบั้น ไม่ได้อันตรธานหายไปไหน แต่ก็ไม่สมบูรณ์ดังเดิม เกิดความต่างพร้อยขึ้น ดังนั้น ผู้รักษาศิลอาจเลือกที่จะสมาทานศิลเพื่อมารักษาใหม่หรือไม่ก็ได้นั่นเอง

ค. คำร้อยละของการละเมิดองค์ประกอบสถานะของศิลห้า

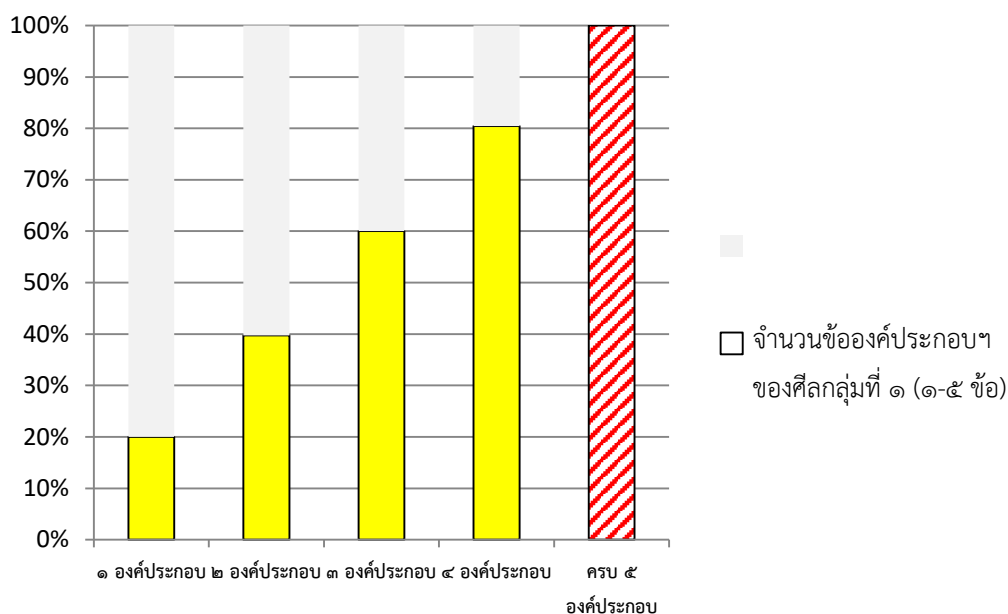
จากค่าผลลัพธ์ฯ ดังกล่าวมาแล้วนี้ การที่จะตัดสินสถานะของศิลว่า “สมบูรณ์” “ขาด” หรือ “ต่างพร้อย” นั้น ต้องนำเอาจำนวนองค์ของการละเมิดฯ เป็นตัวตั้ง แล้วไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนโดยเอาเหตุการณ์หรือการกระทำที่ผู้ถือศิลได้ล่วงละเมิดศิลข้อใดข้อหนึ่ง (หรือหลายข้อ) ไปแล้ว มาพิจารณาว่าเหตุการณ์หรือการกระทำนั้นเข้าข่ายองค์ของการละเมิดศิลในข้อนั้นๆ ก็ข้อตามลำดับเริ่มตั้งแต่องค์ฯ ข้อ ๑ ไปเป็นข้อ ๆ ครอบคลุมข้อหรือไม่

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์และพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานในการตรวจสอบชีวิต และตัดสินการละเมิดศิลซึ่งเป็นเรื่องที่มีได้เกี่ยวข้องกับมิติด้านร่างกาย พฤติกรรมและการกระทำเพียงอย่างเดียว หากยังเกี่ยวข้องกับมิติด้านจิตใจมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องนำเสนอการเปรียบเทียบภาวะแห่งการก้าวล่วงละเมิดต่อศิลเหล่านั้นให้ออกมาเป็นผลลัพธ์ในเชิงปริมาณโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกณฑ์ตัดสินฯ นี้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมจนสามารถนำไปใช้งานจริงได้มากที่สุด เมื่อนำเอาองค์ของการละเมิดศิลมาคำนวณค่าร้อยละ จะได้ค่าผลลัพธ์เป็นร้อยละ หรือเปอร์เซ็นต์ (%)^{๓๖} และต่อจากนั้นจะนำเสนอเกณฑ์ตัดสินฯ ต่อไป

การนำเสนอเป็นแบบแผนภูมิทั้ง ๔ แผนภูมิตามลำดับต่อไปนี้ ๑) แผนภูมิแสดงจำนวนข้อขององค์ของการละเมิดศิลตามลำดับ เมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของศิลกลุ่มที่ ๑ : ปาณาติบาต และ อทินนาทาน ๒) แผนภูมิแสดงเกณฑ์ตัดสินฯ ของศิลกลุ่มที่ ๑ : ปาณาติบาต และ อทินนาทาน ๓) แผนภูมิแสดงจำนวนข้อขององค์ของการละเมิดศิลเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ของศิลกลุ่มที่ ๒ : กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และสุราเมรยา ๔) แผนภูมิแสดงเกณฑ์ตัดสินฯ ของศิลกลุ่มที่ ๒ : กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และสุราเมรยา

^{๓๖} การให้ค่าน้ำหนักแก่องค์ของการละเมิดศิลเมื่อเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์ คณะผู้วิจัยใช้ดุลยพินิจในการหาวิธีเฉลี่ยความสำคัญขององค์ฯ แต่ละข้อเท่าๆ กันโดยอาศัยหลักการพื้นฐานที่ว่า “องค์ประกอบแต่ละข้อมีความสำคัญเท่าเทียมกัน”

แผนภูมิ ๓.๓ : แสดงจำนวนข้อขององค์ของการละเมิดศีลเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของ
ศีลกลุ่มที่ ๑ : ปาณาติบาต และ อทินนาทาน

จากแผนภูมิข้างต้น อธิบายได้ว่า ศีลกลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ข้อปาณาติบาต และ ข้ออทินนาทาน ซึ่งมีองค์ของการละเมิดจำนวน ๕ ข้อตามลำดับ หากนับจำนวนองค์ของการละเมิดฯ ครบ ๕ ข้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ (๑๐๐ %) จำนวนข้อๆ อื่น ๆ ได้ผลดังนี้

เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๑ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	คิดเป็น = ๒๐	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๒ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	คิดเป็น = ๔๐	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๓ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	คิดเป็น = ๖๐	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๔ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	คิดเป็น = ๘๐	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๕ ข้อ (ครบทั้ง ๕ ข้อ)	คิดเป็น = ๑๐๐	เปอร์เซ็นต์ (%)

จากค่าผลลัพธ์การเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ สามารถนำมากำหนดไว้ในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ ๓.๔ : แสดงเกณฑ์ตัดสิน^{๓๗} ของศิลปินกลุ่มที่ ๑ : ปาณาติบาต และ อทินนาทาน

จำนวนข้อที่ เข้าข่าย ผลตัดสิน	๑ องค์ประกอบ	๒ องค์ประกอบ	๓ องค์ประกอบ	๔ องค์ประกอบ	ครบทั้ง ๕ องค์ประกอบ
ศีลขาด ๑๐๐ %	→				(๕) ^{๓๗}
ศีลต่างพร้อย ๘๐ %	→			(๔)	(๔)
ศีลต่างพร้อย ๖๐ %	→		(๓)	(๓)	(๓)
ศีลต่างพร้อย ๔๐ %	...→	(๒)	(๒)	(๒)	(๒)
ศีลต่างพร้อย ๒๐ %	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)

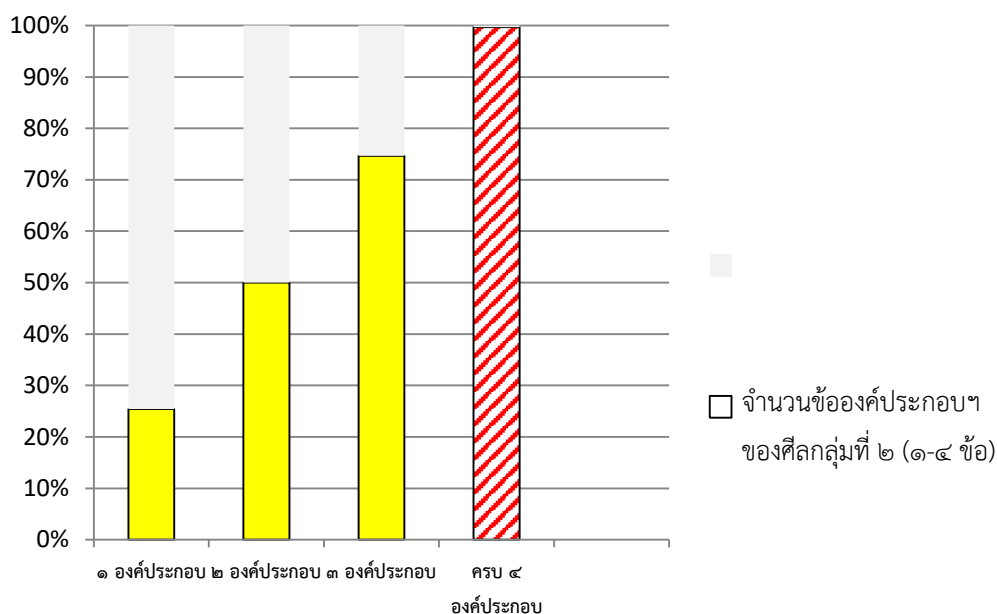
จากแผนภูมิ อธิบายได้ว่า ศิลปินกลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ขั้วปาณาติบาต และ ขั้วอทินนาทานซึ่งมีองค์ของการละเมิดจำนวน ๕ ข้อตามลำดับก่อนหลัง หากเอาจำนวนองค์ของการละเมิดฯ เป็นตัวตั้งแล้วพิจารณาผล จะได้ผลตัดสิน ดังนี้

เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๑ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศีลต่างพร้อย ๒๐ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๒ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศีลต่างพร้อย ๔๐ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๓ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศีลต่างพร้อย ๖๐ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๔ ข้อ (ไม่ครบ ๕ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศีลต่างพร้อย ๘๐ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๕ ข้อ (ครบทั้ง ๕ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศีลขาด ๑๐๐ %

ในลักษณะเดียวกันกับศิลปินกลุ่มที่ ๑ ดังที่ได้นำเสนอก่อนหน้านี้แล้ว เมื่อนำเอาองค์ของการละเมิดศีลมาคำนวณหาค่าร้อยละ จะได้ค่าผลลัพธ์เป็นร้อยละ หรือเปอร์เซ็นต์ (%) ดังปรากฏในแผนภูมิต่อไปนี้

^{๓๗} ตัวเลขในวงเล็บ แสดงจำนวนข้อขององค์ประกอบการละเมิดศีลตามลำดับที่เข้าข่าย ยกตัวอย่างเช่น “(๒)” หมายถึง เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ ๒ ข้อในศิลปินกลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ปาณาติบาต และ อทินนาทาน ผลตัดสินคือ ต่างพร้อย ๔๐ % และ “(๕)” หมายถึง เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ ครบทั้ง ๕ ข้อ ในศิลปินกลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ปาณาติบาต และ อทินนาทาน ผลตัดสินคือ ศีลขาด ๑๐๐ %

แผนภูมิ ๓.๕ : แสดงจำนวนข้อขององค์ของการละเมิดศีลเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ของ
ศีลกลุ่มที่ ๒ : กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และสุราเมรยฯ

จากแผนภูมิข้างต้น อธิบายได้ว่า ศีลกลุ่มที่ ๒ อันได้แก่ ข้อกาเมสุมิฉฉาจาร ข้อมุสาวาท และข้อสุราเมรยฯ มีพื้นฐานซึ่งมีองค์ของการละเมิดจำนวน ๔ ข้อตามลำดับ หากนับจำนวนองค์ของการละเมิดฯ ครบ ๔ ข้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ (๑๐๐ %) จำนวนข้ออื่น ๆ จะได้ผลดังนี้

เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๑ ข้อ (ไม่ครบ ๔ ข้อ)	คิดเป็น = ๒๕	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๒ ข้อ (ไม่ครบ ๔ ข้อ)	คิดเป็น = ๕๐	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๓ ข้อ (ไม่ครบ ๔ ข้อ)	คิดเป็น = ๗๕	เปอร์เซ็นต์ (%)
เข้าข่ายองค์ของการละเมิดฯ	จำนวน ๔ ข้อ (ครบทั้ง ๔ ข้อ)	คิดเป็น = ๑๐๐	เปอร์เซ็นต์ (%)

จากค่าผลลัพธ์ร้อยละที่ได้จากการคำนวณเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ เมื่อนำมาแสดงผลร่วมกับเกณฑ์ตัดสินฯ ของศีลกลุ่มที่ ๒ จะได้เป็นแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ ๓.๖ : แสดงเกณฑ์ตัดสิน^{๓๘} ของศิลปินกลุ่มที่ ๒ : กาเมสุมิจิฉาจารย์ มุสาวาท และสุราเมรยา

จำนวนข้อที่ เข้าข่าย ผลตัดสิน	๑ องค์ประกอบ	๒ องค์ประกอบ	๓ องค์ประกอบ	ครบทั้ง ๔ องค์ประกอบ
ศิลปิน ๑๐๐ %	→	→	→	(๔) ^{๓๘}
ศิลปินร้อยละ ๗๕ %	→	→	(๓)	(๓)
ศิลปินร้อยละ ๕๐ %	→	(๒)	(๒)	(๒)
ศิลปินร้อยละ ๒๕ %	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)

จากแผนภูมิ ศิลปินกลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กาเมสุมิจิฉาจารย์ มุสาวาท และสุราเมรยา ซึ่งมีองค์ของการละเมิดจำนวน ๔ ข้อตามลำดับก่อนหลัง ดังนั้น หากเอาจำนวนองค์ของการละเมิด^{๓๙} เป็นตัวตั้งแล้วพิจารณาผล จะได้ผลตัดสิน ดังนี้

เข้าข่ายองค์ของการละเมิด ^{๓๙}	จำนวน ๑ ข้อ (ไม่ครบ ๔ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศิลปินร้อยละ ๒๕ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิด ^{๓๙}	จำนวน ๒ ข้อ (ไม่ครบ ๔ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศิลปินร้อยละ ๕๐ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิด ^{๓๙}	จำนวน ๓ ข้อ (ไม่ครบ ๔ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศิลปินร้อยละ ๗๕ %
เข้าข่ายองค์ของการละเมิด ^{๓๙}	จำนวน ๔ ข้อ (ครบทั้ง ๔ ข้อ)	ผลตัดสิน = ศิลปิน ๑๐๐ %

^{๓๘} ตัวเลขในวงเล็บ แสดงจำนวนข้อขององค์ประกอบการละเมิดศิลปินตามลำดับที่เข้าข่าย ยกตัวอย่างเช่น “(๒)” หมายถึง เข้าข่ายองค์ของการละเมิด ๒ ข้อในศิลปินกลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กาเมสุมิจิฉาจารย์ มุสาวาท และสุราเมรยา ผลตัดสินคือ ต่างร้อยละ ๕๐ % และ “(๔)” หมายถึง เข้าข่ายองค์ของการละเมิด ทั้ง ๔ ข้อในศิลปินกลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กาเมสุมิจิฉาจารย์ มุสาวาท และสุราเมรยา ผลตัดสินคือ ศิลปิน ๑๐๐ %

ตาราง ๓.๑๐ : สรุปเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าเทียบแสดงผลเป็นร้อยละ

ศีล ๕	ศีลข้อ ๑ : ปาณาติบาต	ศีลข้อ ๒ : อทินนาทาน	ศีลข้อ ๓ : กาเมสุมิฉฉาจาร	ศีลข้อ ๔ : มุสาวาทา	ศีลข้อ ๕ : สุราเมรยา
สถานะศีล					
สมบูรณ์	๐ % รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต (๑)	๐ % รู้ว่าเจ้าของของหวงแหน (๑)	๐ % เจตนาล่วงละเมิด (๑)	๐ % เจตนาโกหก (๑)	๐ % เจตนาดื่มหรือเสพ (๑)
ต่างพร้อย	๒๐ % สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์) (๒)	๒๐ % ของที่เจ้าของหวงแหน (๒)	๒๕ % บุคคลที่มีเจ้าของ (๒)	๒๕ % เรื่องโกหก (๒)	๒๕ % สุรา สิ่งเสพติด และของมีเมา (๒)
ต่างพร้อย	๔๐ % เจตนาฆ่า (๓)	๔๐ % เจตนาลัก (๓)	๕๐ % เจตนาล่วงละเมิด (๓)	๕๐ % เจตนาโกหก (๓)	๕๐ % เจตนาดื่มหรือเสพ (๓)
ต่างพร้อย	๖๐ %	๖๐ %			
ต่างพร้อย	๘๐ % สิ่งนั้นตาย (๕)	๘๐ % ลักมาเป็นเจ้าของ (๕)	๗๕ % มีเพศสัมพันธ์ (๔)	๗๕ % ผู้อื่นเชื่อ (๔)	๗๕ % ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย (๔)
ขาด	๑๐๐ %	๑๐๐ %	๑๐๐ %	๑๐๐ %	๑๐๐ %

จากตาราง ข้อมูลตามแนวตั้งแสดงให้เห็นถึงองค์ของการละเมิดศีลของศีลแต่ละข้อ เริ่มตั้งแต่ ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาต มี ๕ องค์ฯ โดยเริ่มนับจากองค์ประกอบแรกคือ “รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต” เป็นเบื้องต้น และมี “สิ่งนั้นตาย” เป็นที่สุด (ตัวเลขในวงเล็บแสดงลำดับในการนับขององค์ฯ) ส่วนศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มี ๕ องค์ฯ เช่นเดียวกัน โดยเบื้องต้นเริ่มนับจากองค์ฯ “รู้ว่าเจ้าของหวงแหน” และสิ้นสุดที่ “ลักมาเป็นเจ้าของ” สำหรับศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร มีองค์ฯ ๔ เริ่มนับจาก “เจตนาล่วงละเมิด” เป็นเบื้องต้น และมี “มีเพศสัมพันธ์” เป็นที่สุด ต่อมาศีลข้อ ๔ มุสาวาทา มีองค์ฯ ๔ เช่นเดียวกัน เริ่มนับจากองค์ “เจตนาโกหก” และสิ้นสุดที่ “ผู้อื่นเชื่อ” และลำดับสุดท้าย ศีลข้อ ๕ สุราเมรยา มีองค์ฯ ๔ เริ่มนับจาก “เจตนาดื่มหรือเสพ” และไปสิ้นสุดที่ “พยายามดื่มหรือเสพ”

ในขณะเดียวกัน ข้อมูลตามแนวนอนจะแสดงให้เห็นถึงลำดับในการนับหมวดหมู่ขององค์ ๆ ตามลำดับ แถวแรกแสดงสถานะของศีลสมบุรณ์ หมายถึงการไม่ได้ก้าวล่วงองค์ประกอบใดๆ แถวที่สองแสดงถึงหมวด “ความรู้้อยู่ในวัตถุ” และ “เจตนาในการทำ” แถวที่สามแสดงหมวด “วัตถุ” แถวที่สี่แสดงหมวด “เจตนา” แถวที่ห้าแสดงหมวด “ความพยายาม” และแถวสุดท้ายแสดงหมวด “การกระทำนั้นสำเร็จ” นอกจากนั้นยังแสดงถึง สถานะของศีล หรือผลการตัดสิน อีกด้วย ซึ่งในที่นี้คือ “ศีลต่างพร้อม” และ “ศีลขาด” ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ให้ค่าน้ำหนักของความต่างพร้อมของศีลโดยคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ไว้ในตารางด้วย

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าที่ได้มานี้ มีความสะดวกต่อการนำไปใช้ในการตัดสินเหตุการณ์ใดๆ ก็ตามทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น ในกรณีแรก หากผู้ถือศีลกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความลังเลสงสัยว่าศีลของตนได้ขาดล่วงไปแล้วหรือไม่ก็สามารถนำเอาเกณฑ์ไปวินิจฉัยสถานะของศีลได้ทันที ส่วนในกรณีหลัง ผู้ถือศีลก็ยังสามารถใช้เกณฑ์มาตรฐานนี้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในการรักษาสถานะของศีลให้บริสุทธิ์และสมบูรณ์อยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ในการนำเกณฑ์ไปใช้ ผู้ถือศีลจะต้องพิจารณาองค์ของการละเมิดตามลำดับขั้นของการเกิดขึ้นก่อน-หลังเสมอ ยกตัวอย่างกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

ง. วิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า^{๓๔}

ในการใช้เกณฑ์วินิจฉัยสถานะความคงอยู่ของศีลแล้ว อีกเกณฑ์มาตรฐานหนึ่งที่ต้องใช้พิจารณาควบคู่กันไปได้แก่ “เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า” ในแง่ของการนำมาใช้วินิจฉัยโทษคือบาปเบาหรือหนักอันเกิดจากการไปล่วงล้ำ หรือละเมิดศีลข้อหนึ่งข้อใดได้ คำว่า “บาปเบา” หรือ “บาปหนัก” ในที่นี้ก็คือ “โทษเบา” หรือ “โทษหนัก” ซึ่งเป็นโทษในแง่ของกุศลกรรมบถในทางพระพุทธศาสนา เป็นบาปบุญคุณโทษอันเกิดเนื่องด้วยการผิดศีลห้านั่นเอง ดังนั้น เกณฑ์ฯ นี้จึงถือว่าเป็นอีกหนึ่งเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาพร้อมกับเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าที่กล่าวแล้วข้างต้น

สำหรับวัตถุประสงค์ในการใช้เกณฑ์ฯ ดังกล่าวนี้นี้ ก็เพื่อให้ผู้ถือศีลเกิดความตระหนักรู้ในน้ำหนักของบาปที่ตนได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการผิดศีลแต่ละข้อ โดยเฉพาะเฉพาะเจาะจงไปที่ “วัตถุ” ในองค์ประกอบของการละเมิดศีลห้าได้แก่ ๑) สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์) ๒) ของที่เจ้าของหวงแหน ๓) บุคคลที่มีเจ้าของ ๔) เรื่องโกหก ๕) สุรา สิ่งเสพติด และของมีนเมา

^{๓๔} เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าในงานวิจัยนี้มุ่งให้ความสนใจไปที่ตัว “วัตถุ” หรือ สิ่งที่ต้องนำขึ้นมาเพื่อเป็นตัวตั้ง เพื่อเป็นเครื่องวินิจฉัยว่าโทษหรือบาปที่อาจจะเกิดขึ้นจากการละเมิดศีลแต่ละข้อนั้นมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยสำคัญอีก ๒ ประการที่ควรคำนึงถึงด้วยภายใต้หลักการที่ว่า บาปหรือโทษนั้นจะมีน้ำหนักมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับ “เจตนา” และ “ความพยายาม” (ปโยค) เป็นสำคัญ

จ. กรณีศึกษาศีลข้อกามะสุมิฉฉาจาร : นาย ก. และนางสาว ข.

นาย ก. หลงรัก นางสาว ข. หญิงสาวผู้มีนิสัยเจ้าชู้มักคบหาชายมากหน้าหลายตาอยู่เป็นประจำ นาย ก.เองก็ไม่ทราบมาก่อนว่านางสาว ข. แต่งงานมีสามีอยู่แล้ว ซึ่งนางสาว ข. เองก็มีใจให้เขา วันหนึ่ง นาย ก. คิดวางแผนอยู่ในใจว่าจะต้องปล้ำเพื่อเอานางสาว ข. เป็นเมียให้ได้ เมื่อสบโอกาสเขาจึงลงมือปลุกปล้ำนางสาว ข. ซึ่งนางสาว ข.เองก็ได้ขัดขึ้นแต่ประการใด และในที่สุดทั้งนาย ก. และนางสาว ข. ก็ได้เสียกัน

จากกรณีศึกษานี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในแง่ของ “สถานะของศีล” ข้อกามะสุมิฉฉาจาร แล้วเมื่อพิจารณาอย่างผิวเผิน บางท่านอาจคิดว่าไม่ผิดศีลข้อ ๓ คือกามะสุมิฉฉาจาร เนื่องจากนางสาว ข. ยินยอมพร้อมใจแต่โดยดีมิได้ขัดขึ้น แม้กระนั้นก็ตาม นักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาย่อมรู้ดีว่ากรณีนี้นาย ก.ได้ละเมิดศีลข้อกามา เป็นที่เรียบร้อยแล้ว การตรวจสอบกระทำโดยนำเอาองค์ของการละเมิดศีลข้อกามา ที่ว่าด้วยเรื่องของเจตนาขึ้นเป็นตัวตั้ง นั่นคือ องค์ (๒) เจตนาล่วงละเมิด พบว่า นาย ก. มีเจตนาเพราะมีการวางแผนเกิดขึ้นในใจว่าจะต้องปล้ำนางสาว ข. ศีลข้อกามะสุมิฉฉาจารของนาย ก. ต่างพร้อมแล้วในระดับ ๒๕ % ต่อมา ย้อนกลับมาพิจารณาที่วัตถุคือ องค์ (๑) บุคคลที่มีเจ้าของ พบว่า นางสาว ข. แต่งงานมีสามีแล้ว ถือว่าสามีเป็นเจ้าของนางสาว ข. ดังนั้น จึงเพิ่มความต่างพร้อมขึ้นไปอีกเป็นระดับ ๕๐ % หรือครึ่งหนึ่ง จากนั้น องค์ (๓) พยายามละเมิด พบว่า นาย ก. มีความพยายามเพราะได้ลงมือปลุกปล้ำนางสาว ข. จริง ศีลจึงต่างพร้อมเพิ่มขึ้นอีกในระดับ ๗๕ % หรือศีลเกือบจะขาดแล้ว ในท้ายที่สุด องค์ (๔) มีเพศสัมพันธ์ พบว่า นาย ก. และนางสาว ข. ได้เสียมีเพศสัมพันธ์กัน ศีลของเขาจึงขาดในที่สุดในระดับ ๑๐๐ % มีข้อสังเกตว่า องค์ของการละเมิดศีลตั้งแต่ข้อที่ ๓ เป็นต้นไปถึงข้อที่ ๕ ไม่มีองค์ “ความรู้อยู่” หมายถึงไม่ว่าบุคคลนั้นจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ถือว่ามีความผิดทั้งสิ้น (แตกต่างกับศีลข้อ ๑ และ ๒ หากไม่รู้จะไม่ผิด)

สรุปผลการวินิจฉัยสถานะศีลข้อกามะสุมิฉฉาจาร ของ นาย ก.

องค์ (๒) เจตนาล่วงละเมิด	: นาย ก. มีเจตนา	ต่างพร้อม	๒๕ %
องค์ (๑) บุคคลที่มีเจ้าของ	: นางสาว ข. มีเจ้าของ	ต่างพร้อม	๕๐ %
องค์ (๓) พยายามละเมิด	: นาย ก. มีความพยายาม	ต่างพร้อม	๗๕ %
องค์ (๔) มีเพศสัมพันธ์	: นาย ก. และนางสาว ข. มีเพศสัมพันธ์	ศีลขาด	๑๐๐ %

สรุปสถานะของศีลข้อกามะสุมิฉฉาจารของ นาย ก. มีสถานะ “ขาด” คือล่วงองค์ประกอบการละเมิดศีลครบทั้ง ๔ องค์

เมื่อใช้เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลหามาพิจารณากรณีของนาย ก. พบว่า “วัตถุ” ที่นาย ก. เข้าไปยุ่งเกี่ยว คือนางสาว ข. นั้นเป็นบุคคลที่ไม่มีศีลธรรมอันดีงามเนื่องจากเธอเป็นหญิงสาวผู้มีนิสัยเจ้าชู้มักคบหาชายมากหน้าหลายตาอยู่เป็นนิจ (คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน) นอกจากนั้น ปัจจัยร่วมในการพิจารณา ได้แก่ “เจตนา (กิเลส)” และ “ความพยายาม” (ปโยค) ของเขา ถึงแม้ว่าเขาจะมีเจตนาคือคิดวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้า แต่ความพยายามของเขายังถือว่าอ่อนเนื่องจากนางสาว ข. เองก็มีใจให้เขาอยู่แล้ว เธอจึงยอมเขาแต่โดยดี ดังนั้น เขาจึงไม่ได้ใช้ความพยายามมากในการขึ้นใจเธอนั่นเอง สรุปว่านาย ก. มี “โทษเบา” เขาจะได้รับบาปเบาเป็นผลลัพธ์

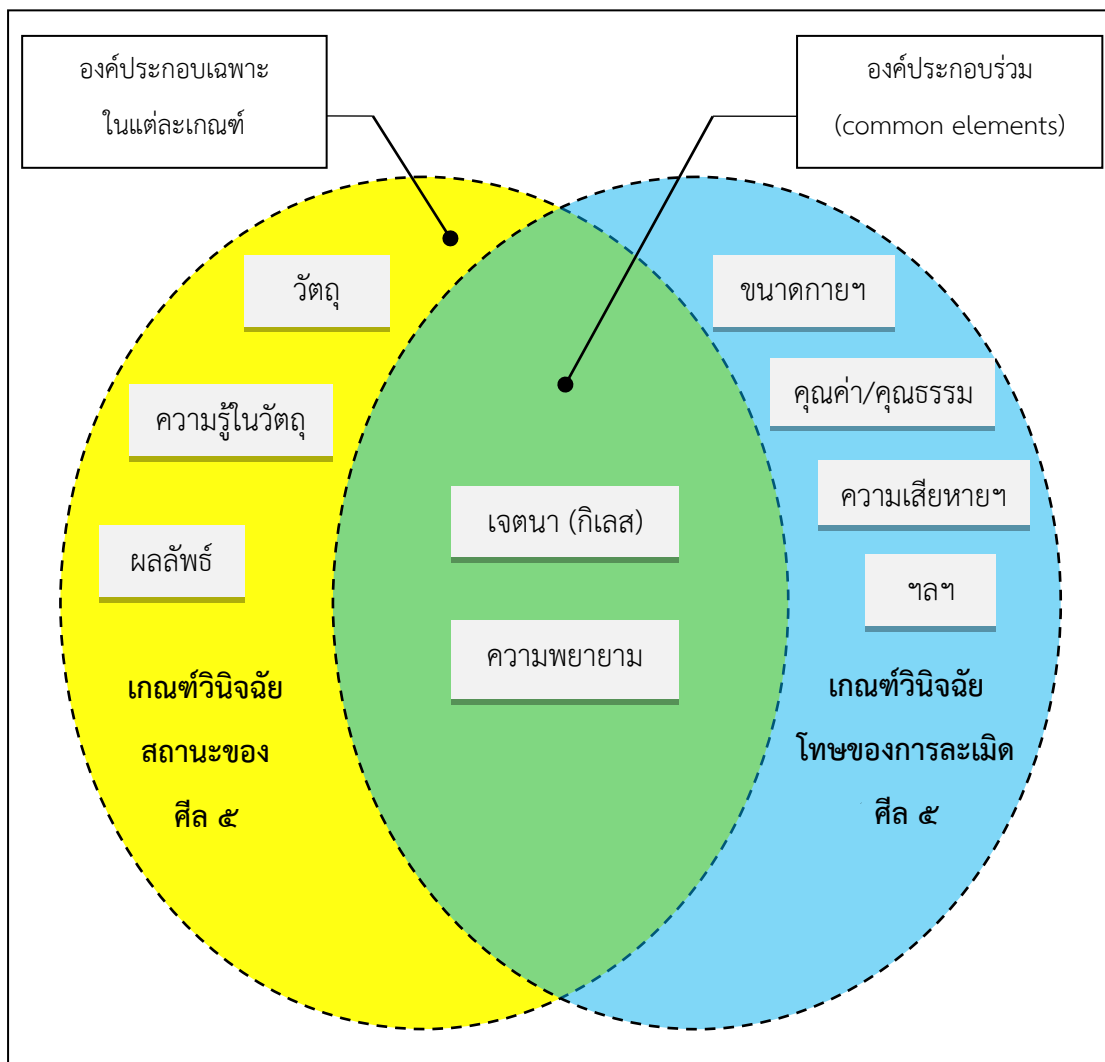
๓.๔ รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

ความสันติสุขในโลกอันเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลรู้จักรักษาและมีศีลประจำใจตนเป็นหลักประกันให้กับทั้งบุคคลผู้มีศีลและบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในสังคมนั้น ๆ เป็นสันติสุข ๕ มิติ คือ สันติสุขแห่งชีวิต สันติสุขแห่งทรัพย์สิน สันติสุขแห่งครอบครัว สันติสุขแห่งข้อมูลข่าวสาร และ สันติสุขแห่งสุขภาพ อย่างไรก็ตาม เป็นไปไม่ได้ที่สังคมจะเกิดสันติสุขอย่างเป็นรูปธรรมหากปราศจากองค์ความรู้พื้นฐานเรื่องศีลห้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจและวินิจฉัยมาตรฐานในการรักษาศีลของตนเพื่อการพัฒนาปรับปรุงตนเองให้เกิดความสมบูรณ์แบบต่อไปตามลำดับการนำเสนอต่อไปนี้ ๑) วิเคราะห์องค์ประกอบร่วมระหว่างเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการล่วงละเมิด ๒) รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

๓.๔.๑ วิเคราะห์องค์ประกอบร่วมระหว่างเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการล่วงละเมิด

จากการศึกษาเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าที่ผ่านมาแล้ว พบว่า ทั้งสองเกณฑ์ดังกล่าวมีองค์ประกอบร่วมกันอยู่อย่างมีนัยสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) เจตนา ๒) ความพยายาม จึงอาจกล่าวได้ว่า “เจตนาและความพยายามของผู้ละเมิดศีลเป็นองค์ประกอบที่เป็นแก่นสารในการวินิจฉัยทั้งในเรื่องของสถานะความคงอยู่ของศีล และโทษของการละเมิดศีล” นั่นเอง ดังปรากฏในตารางองค์ประกอบร่วม (common elements) ที่ปรากฏอยู่ในทั้ง ๒ เกณฑ์ฯ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิ ๓.๗ : องค์ประกอบร่วม (common elements) ที่ปรากฏอยู่ในทั้ง ๒ เกณฑ์ฯ

จากแผนภูมิ วงกลมด้านซ้ายมือได้แก่เกณฑ์วินิจฉัยสถานะฯ และวงกลมด้านขวามือได้แก่เกณฑ์วินิจฉัยโทษฯ ส่วนพื้นที่ร่วมตรงกลางที่วงกลมทั้ง ๒ บรรจบกันคือองค์ประกอบร่วม ๒ องค์ประกอบที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าวทั้ง ๒ สังเกตว่าแม้เกณฑ์วินิจฉัยโทษฯ จะมีองค์ประกอบที่ลงในรายละเอียดมากกว่าแต่ก็เป็นการนำเอาหมวดองค์ประกอบของเกณฑ์วินิจฉัยสถานะฯ ไปแยกเป็นเกณฑ์ย่อยนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น องค์ประกอบฝ่ายวัตถุในเกณฑ์วินิจฉัยสถานะฯ ของศีลข้อ ปาณาติบาตถูกขยายจำนวนออกไปถึง ๒ องค์ประกอบในเกณฑ์วินิจฉัยโทษฯ ข้อปาณาติบาต ได้แก่ คุณธรรม และขนาดกาย เป็นต้น

สำหรับประเด็นเรื่อง เจตนา (กิเลส) ในบริบทของโทษที่กำลังศึกษานี้หมายมุ่งเอาเฉพาะ เจตนาร้ายที่ประกอบด้วยกิเลสเท่านั้นซึ่งเป็น “กิเลส หรือ เจตนาชั่วร้าย อันมีผลเป็นบาป” ดังที่พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

องค์ประกอบที่สำคัญสุด คือ เจตนา เจตนาอันแรงกล้า กับ เจตนาอันอ่อน จะทำให้บาปและ ทำให้มีโทษมากโทษน้อยไม่เท่ากัน คำว่า “โทษ” ในที่นี้หมายถึง “บาป” ซึ่งไม่เกี่ยวกับการละเมิดศีล [ในเกณฑ์วินิจัยสถานะของศีล] การละเมิดศีลหรือผิดศีลต้องเข้าข่ายครบทุกองค์ประกอบจะสี่หรือห้าองค์ประกอบก็ตาม แต่เรื่องบาปนี้ ไม่ต้องครบองค์ประกอบก็อาจมีโทษหรือบาปได้ ไม่ต้องครบองค์ก็บาปได้ เช่น ได้รับโทษ ตกนรก หมกไหม้^{๔๐}

ส่วนประเด็นเรื่องกิเลส หรือเจตนาที่แรงหรืออ่อนขึ้นอยู่กับภาระหน้าที่ในการดำเนินชีวิต ด้วยซึ่งแม้สถานะของศีลจะขาดลงก็จริงอยู่ แต่หากเจตนาอันอ่อนเนื่องจากทำไปตามหน้าที่ ในกรณีนี้โทษที่วินิจัยได้ก็จะน้อย

กรณีการฆ่าสัตว์ตามภาระหน้าที่ เช่น เพชฌฆาตนักโทษประหารชีวิตทำตามหน้าที่ของเขา ซึ่งเป็นเรื่องผิดศีล เพราะเข้าองค์ประกอบในเกณฑ์วินิจัยสถานะทุกข้อ แต่หากจิตคิดจะฆ่า (วธก จิตต์) ที่ไม่ประกอบด้วยความอาฆาตพยาบาท หรืออาจะจะมีน้อย กรณีนี้จะมีโทษน้อย [ผิดศีล แต่บาปน้อย]^{๔๑}

ประเด็นที่น่าชวนให้คิดได้แก่ แม้มีโทษน้อย แม้บาปน้อย ก็ชื่อว่าโทษ ก็ชื่อว่าบาป ในทางพระพุทธศาสนาไม่แนะนำให้กระทำความชั่วแม้เล็กน้อย เนื่องจากความชั่วแม้เล็กน้อยจะเป็นปัจจัยสู่การทำความชั่วที่มากขึ้นตามลำดับ ดังที่ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง ให้ทัศนะว่า

การไม่คิดฆ่าเสียเลยจะได้บุญเต็มที แต่หากคิดจะฆ่าก็จะเกิดความบาปเสียแล้ว ถ้าลงมือทำด้วย มีเจตนาชั่วด้วยก็บาปร้อยละร้อยเต็ม แม้จะเล็กน้อยก็เป็นปัจจัยส่งเสริมไปสู่การทำชั่ว ดังในสมัยโบราณผู้ที่ถือบวชในพระพุทธศาสนาจะไม่มีจิตคิดที่จะไปทำร้ายผู้อื่นภายใต้คำสอนเรื่อง อหิงสา ไม่มีสาวกพระพุทธเจ้าคนไหนเลยที่จะมุ่งร้าย^{๔๒}

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

นอกจากนั้น ในองค์แห่งการละเมิดศีลแต่ละข้อยังสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงลึก เชื่อมโยงกับหลักกฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) ได้อีกด้วย พิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญที่ทุกเกณฑ์มีเหมือนกันโดยมุ่งสาระสำคัญไปที่ความตั้งใจหรือ “เจตนา” ในการกระทำของบุคคล ดังสมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในนิพเพธิกสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”^{๔๓} ดังนั้น การวินิจฉัยโทษที่มาจากการละเมิดหลักศีลห้านี้จึงมุ่งประเด็นไปที่ระดับความหนัก-เบาของกิเลส (เจตนา) เป็นตัวตั้ง กล่าวคือหาก มิได้มีกิเลสหรือเจตนาชั่วร้ายในการฆ่า, ในการลักทรัพย์, ในการล่วงเกินบุคคลที่ไม่ควรล่วง, ในการพูดเท็จ และในการเสพสิ่งมีนมนั้น ก็มิอาจวินิจฉัยมูลความผิดของบุคคลนั้นๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไม่เกิดโทษ ไม่เกิดบาป ทั้งนี้จะต้องพิจารณาองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจได้แก่ คำว่า “โทษ” หรือ “บาป” พิจารณาได้จากความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือประโยชน์ที่จะถูกตัดรอนจากการละเมิดศีลแต่ละข้อ เช่น ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดศีลข้อปาณาติบาต ดูที่ “คุณธรรมความดีของสัตว์ที่ถูกฆ่า”, “ขนาดกายของสัตว์ไตร่ตรองที่ถูกฆ่า”, “เจตนา (กิเลส)” และ “ความพยายาม” ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดศีลข้อทินนาทาน ดูที่ “คุณค่าของทรัพย์”, “คุณธรรมของเจ้าของ”, “เจตนา (กิเลส)” และ “ความพยายาม” ในขณะที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจาร ดูที่ “คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน”, “เจตนา (กิเลส)” และ “ความพยายาม” ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดศีลข้อมุสาวาท ดูได้จาก “เรื่องเท็จ”, “เจตนา (กิเลส)”, “ความพยายาม” และ “ความเสียหายที่เกิดขึ้น”, และท้ายสุด ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดศีลข้อสุราเมรัยมัชชปมาทัฏฐฐาน ดูได้จาก “ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ”, “เจตนา (กิเลส)” และ “ขาดสติจนไปกระทำ ความชั่วร้าย” เหล่านี้ล้วนมีพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนหลักคิดเรื่อง “ความเสียหายที่เกิดขึ้น” หรืออีกมุมหนึ่งคือ “ประโยชน์ที่ถูกตัดรอน” แทบทั้งสิ้น

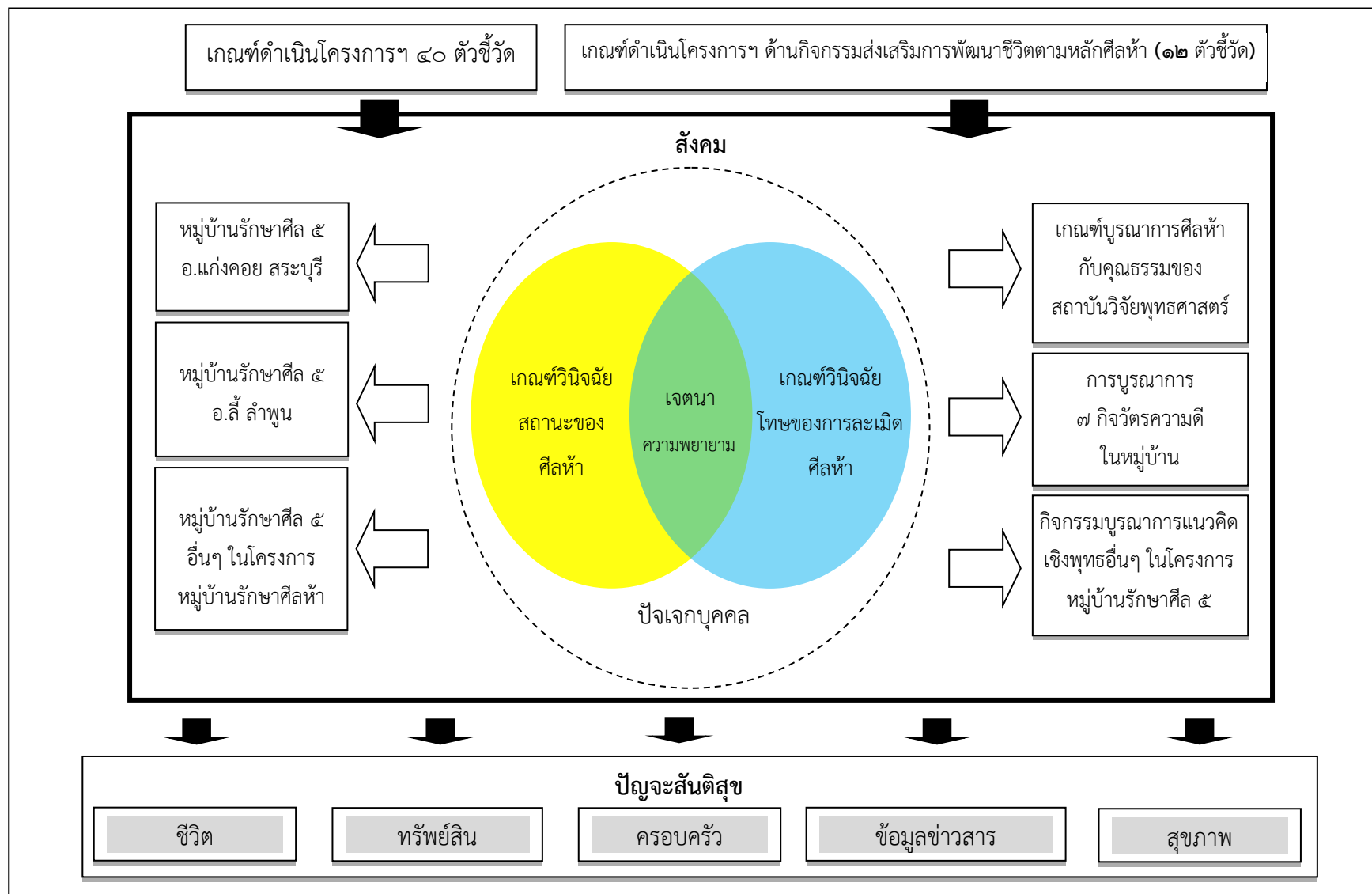
^{๔๓} อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

๓.๔.๒ รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

จากการศึกษาบทที่ ๓ ในประเด็นเรื่องการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ทำให้ได้ทราบถึงความหมายและระดับของความสันติสุข รวมถึงได้ทราบความสำคัญของเกณฑ์ชีวิตศีลห้า เหตุผลและข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าแล้วทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ (body of knowledge) ซึ่งเป็นปัจจัยส่งออก (output) ของการศึกษาในครั้งนี้ด้วย นอกเหนือจากนั้น การศึกษาในบทที่ ๒ ที่ผ่านมาในประเด็นเรื่องเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า ทำให้ได้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศีลห้าตามแนวพระพุทธศาสนา ทั้งยังได้ความรู้เรื่องเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ท้ายที่สุดยังได้ทราบแนวคิดเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยจะนำเสนอองค์ความรู้ดังกล่าวทั้งหมดนี้ในมิติของรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ ๓.๘ : แสดงรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศิลปินเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

จากแผนภูมิ รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เริ่มจากการกำกับดูแลการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เกณฑ์ดังกล่าวมี ๒ ประการได้แก่ ๑) เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ๔๐ ตัวชี้วัด ๒) เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีลห้า (๑๒ ตัวชี้วัด) เกณฑ์ทั้งสองนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินการทั้งหมดในภาพรวมดังลูกศรสีดำสองตัวทางซ้ายและทางขวาที่พัดลงสู่กรอบสี่เหลี่ยมใหญ่

วงกลมใหญ่เส้นประที่อยู่ตรงกลางของแผนภูมิแสดงให้เห็นมิติด้านการรักษาศีลห้าเชิงปัจเจกบุคคลซึ่งประกอบไปด้วย วงกลมเล็ก ๒ วงที่วางทับซ้อนเหลื่อมกันอยู่ วงกลมทั้งสองนี้แทนเกณฑ์ชีวิตศีลห้าอันได้แก่ ๑) เกณฑ์วินัยสถานะของศีลห้า ๒) เกณฑ์วินัยโทษของการละเมิดศีลห้า สังเกตพื้นที่ตรงกลางที่วงกลมทั้งสองซ้อนกันคือปัจจัยร่วมที่ปรากฏในเกณฑ์ทั้งสอง ได้แก่ ๑) เจตนา ๒) ความพยายาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับปัจจัยเหล่านี้ ในการวินัยศีลห้าทั้งในมิติของสถานะความคงอยู่ของตัวศีล หรือมิติของโทษหรือบาปที่จะเกิดขึ้นจากการล่วงละเมิดศีลห้าแต่ละข้อ

กรอบสี่เหลี่ยมเล็กทั้ง ๖ กรอบที่อยู่รายล้อมทางด้านซ้ายและขวามือของวงกลมใหญ่ภายในกรอบสี่เหลี่ยมใหญ่แสดงให้เห็นการรักษาศีลห้ามิติทางสังคม เริ่มจากด้านซ้ายมือเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตัวอย่างกรณีศึกษาสองแห่ง ได้แก่ ๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ อ.แก่งคอย สระบุรี ๒) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ อ.ลี ลำพูน นอกจากนั้นแล้ว กรอบสี่เหลี่ยมที่สามแสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในระดับประเทศอันประกอบไปด้วยหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านอื่นๆ จำนวนมากที่เข้าร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า จากนั้นกรอบสี่เหลี่ยมด้านขวามือแสดงให้เห็นถึงมิติแห่งการบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธจากเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย หนึ่งในนั้นได้แก่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีส่วนร่วมอย่างมากในการนำเสนอเกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมเพื่อการบูรณาการแนวคิดและหลักธรรมเรื่องการรักษาศีลห้าเข้ากับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีการบูรณาการ ๗ กิจวัตรความดีสู่การรักษาศีลในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างแพร่หลาย สังเกตลูกศรสีขาวด้านซ้ายและขวาทั้งหก แสดงให้เห็นว่ามิติด้านการรักษาศีลห้าสามารถขยายตัวออกจากมิติของปัจเจกบุคคลไปสู่มิติทางสังคมที่กว้างขึ้นโดยผ่านเส้นประของวงกลม

ประการสุดท้าย ได้แก่ลูกศรสีดำทั้งห้าที่ชี้ลงมาสู่กรอบสี่เหลี่ยมห้ากรอบ หมายถึงเป้าหมายที่คาดหวังได้จากการรักษาศีลตามรูปแบบที่ได้อธิบายมาแล้วทั้งหมดนี้ ย่อมเป็นไปทั้งมิติด้านปัจเจกบุคคลคือความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับผู้ถือศีล และมิติด้านสังคมคือสันติสุขที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยร่วมอยู่ในชุมชนเดียวกับผู้ถือศีล อันเป็นเหตุมาจากการถือศีลนั่นเอง สันติสุขที่วามันเรียกว่า

“ปัญจะสันติสุข” หมายถึงสันติสุขที่มีองค์ประกอบห้าประการ ได้แก่ ชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ กล่าวคือความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับชีวิตของผู้ถือศีลและชีวิตของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินในความครอบครองของผู้ถือศีลและทรัพย์สินในความครอบครองของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของผู้ถือศีลและครอบครัวของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับในชีวิตของผู้ถือศีลและข้อมูลข่าวสารที่ได้รับในชีวิตของบุคคลในสังคม และความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับสุขภาพของผู้ถือศีลและสุขภาพของบุคคลในสังคม

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

๔.๑.๑ เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ศีลในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง เจตนาความตั้งใจสำรวมและไม่ล่วงละเมิด มีลักษณะคือ ความปกติ สะอาด ดังนั้น ผู้ที่ถือศีลจะมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปเป็นที่ตั้ง เป็นเรื่องของความประพฤติที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น เป็นความเป็นอยู่อย่างถูกต้องทั้งทางกายและทางวาจา ทั้งส่วนตัวและสังคม ศีล เป็นได้ทั้งธรรมและเป็นได้ทั้งวินัย คือเป็นทั้งระดับธรรมชาติและระดับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่มนุษย์ตั้งขึ้นมากำกับและควบคุมพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันทางสังคม อานิสงส์แห่งการมีศีลสมบูรณ์ ก็คือ การมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก มีชื่อเสียงอันจรออกไป มีความมั่นใจในความดีของตนเองอย่างองอาจ มีสติสัมปชัญญะกับตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อตายไปก็จะไปสู่สุคติและโลกสวรรค์ และท้ายที่สุด เขาย่อมระงับภัยเวรในปัจจุบัน สัมปรายภพ และเสวยสุขโสมนัสทางใจอีกด้วยส่วนโทษของการทุศีลเป็นไปในลักษณะตรงกันข้ามกับอานิสงส์ของศีลสมบูรณ์ดังที่กล่าวมาแล้ว

ศีลห้า มีความหมายในหลากหลายรูปแบบ แต่มีเนื้อหาที่เป็นไปในลักษณะเดียวกันคือการละเว้นจะการกระทำ ๕ ประการมีฆ่าสัตว์เป็นต้น ความหมายมีทั้งตรงตัวคือ “ศีลห้า” สิกขาบท ๕ ธรรม ๕ อริยธรรม ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีความหมายอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่กระจายในพระไตรปิฎก มีคุฎีคูเทวตา และกรรมกิเลส เป็นต้น

ส่วนเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ส่วนเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ สมาชิกในหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้องปฏิบัติตามหลักศีลห้า อย่างเคร่งครัดตามนิยามที่ระบุไว้คำว่า “รักษาศีล” หมายถึง การควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุมโทสะ ความโหดร้าย หยาดคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย โดยมีศีลห้าเป็นหลักในการปฏิบัติ ดังข้อความรณรงค์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า “ให้วัด, สถานศึกษา, หน่วยงานอื่นๆ รณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีลห้า โดยมีข้อความดังนี้ (๑) ไม่มุ่งร้ายทำลายผู้อื่น (๒) ไม่ทุจริตคิดโกง (๓) ไม่ประพฤติ

ผิดในกาม (๔) ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ (๕) ไม่เกี่ยวข้องสิ่งเสพติดให้โทษ” ทั้งนี้เพื่อความรู้ความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จำนวน ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ (๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี มีจุดเด่นในเรื่องของการผลักดันให้การรักษาศีล ๕ และการทำความดีเข้าไปเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านแล้ว ยังมีลักษณะโดดเด่นในเรื่องการใช้ปัญญาในการบริหารจัดการให้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารได้อย่างเป็นรูปธรรมและประชาชนในหมู่บ้านรู้จักใช้ปัญญาในการรับรู้ เลือกและรับสารสนเทศ (๒) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหัดลำพูน มีอัตลักษณ์ชุมชนที่มีจุดเริ่มต้นมาจากผู้นำชุมชนคือครูบาวงศ์ก่อเกิดเป็นแรงศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำเป็นการสร้างวัฒนธรรมในการรักษาศีลรวมถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรมที่ดงาม

เกณฑ์ศีลห้าแบบบูรณาการที่พัฒนาโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. เป็นเกณฑ์ที่มาจาก การบูรณาการหลักศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมเข้าไว้ด้วยกัน เช่น “หลักเบญจธรรม” หรือเบญจกัลยาณธรรม เมตตาธรรม (loving-kindness) ขันติธรรม (tolerance) ความซื่อสัตย์ (faithful) การบูชา (honour) สามัคคีธรรม (harmony) สัจจะ (truthfulness) และปณิธาน (aspiration) ประการสุดท้าย เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตัวชี้วัดเป็นปัจจัยสำคัญที่อยู่ภายใต้ความสำเร็จในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ทั่วประเทศในระดัขชาติในแง่ของการกำกับและดูแลให้โครงการดังกล่าวดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๔.๑.๒ การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

ความสันติสุข หมายถึง ภาวะแห่งความสงบสุขที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรักษาศีลห้า ของบุคคลในสังคม เกิดจากสมาชิกในสังคมเป็นผู้มีศีลในใจ ไม่เป็นผู้ทุศีล ดังนั้น สังคมแห่งความสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาให้เกิดมีขึ้นบนโลก สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ ความสันติสุขดังกล่าวมาแล้วนี้เป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมสามารถเสริมสร้างให้เกิดมีขึ้นได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจในหลักการและเกณฑ์ชี้วัดของศีลห้า ตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังจะต้องมีความสามารถในการนำองค์ความรู้ที่ได้นั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดความปกติสุข และความสันติสุข สันติสุขมี ๒ ระดับ สันติสุขบริบทของปัจเจกบุคคลและสันติสุขในบริบททางสังคม ทั้งสองระดับเป็นความสันติสุขที่ก่อตัวขึ้นจากการรักษาศีลห้าในระดับปัจเจกบุคคล ไปสู่สถาบันครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ ระหว่าง

ประเทศ สังคมโลก ตามลำดับ เป็น “ปัญจะสันติสุข” คือ สันติสุขใน ๕ มิติที่มีปัจจัยสัมพันธ์อันดีต่อกัน (reciprocal reaction) ระหว่างระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม กล่าวคือ ผู้ที่รักษาศีลย่อมไม่ไปละเมิดล่วงเกินสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นในเรื่องของชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ ในทำนองเดียวกัน ผู้อื่นก็ย่อมไม่ละเมิดล่วงเกินสิทธิเสรีภาพเหล่านั้นกับเรา

เกณฑ์ชีวิตศีลห้ามีความสำคัญในแง่ของเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ชีวิตพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการรักษาศีลว่าเข้าข่ายความผิดหรือไม่ หากเข้าข่าย สถานะของศีลเป็นเช่นไร และโทษที่จะเกิดขึ้นนั้นจะมีบาปน้อยหรือมากอย่างไร ดังนั้น หากไม่มีเกณฑ์การชีวิต เราก็ไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าพฤติกรรมของเราเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นผลทำให้ไม่เกิดความก้าวหน้าของพัฒนาของการกระทำของเรา และยังทำให้ไม่สามารถรับรู้ถึงความก้าวหน้าอีกด้วย เหตุผลในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้า เนื่องจากเกณฑ์ชีวิตศีลห้ามีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในสมัยก่อน แต่อาจไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันโดยปราศจากการพัฒนาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบริบททางสังคมในสมัยปัจจุบัน ข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าที่พบมี ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านตัวเกณฑ์ชีวิต และถ้อยคำหรือภาษาที่ใช้ (๒) ด้านผู้กำกับดูแลเกณฑ์ฯ และบทลงโทษ

การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเป็นการนำเอาเกณฑ์ชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งสองเกณฑ์มาวิเคราะห์ข้อความและคำศัพท์เดิมตั้งต้นขึ้นโบราณที่ถูกแปลมาจากภาษาบาลีที่ปรากฏในอรรถาธิบายและนำขึ้นสู่การปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เกณฑ์ดังกล่าวได้แก่ (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ทั้งนี้ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ เหมาะสมต่อยุคสมัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้รักษาศีลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยในการพัฒนาดังกล่าว จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มย่อย ตามลำดับ ผลลัพธ์ที่ได้คือได้ เกณฑ์ชีวิตศีลห้าฉบับพัฒนาที่มีรายละเอียดที่ครอบคลุมเกณฑ์วินิจฉัยศีลทั้งในแง่ของสถานะของศีลและโทษที่พึงจะได้รับจากการล่วงละเมิดศีลห้าแต่ละข้อ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดความสงสัยในเรื่องศีลห้าได้

รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เป็นไปใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ (๑) องค์ประกอบร่วม (common elements) ๒ ประการ คือ เจตนาและความพยายามของผู้ละเมิดศีลเป็นองค์ประกอบที่เป็นแก่นสารในการวินิจฉัยทั้งในเรื่องของสถานะความคงอยู่ของศีล และโทษของการละเมิดศีล (๒) รูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เป็นการอธิบายถึงการบูรณาการหลักการทั้งหมดที่ได้นำเสนอในงานวิจัยนี้ไว้ในแผนภูมิ โดยมีองค์ประกอบย่อยที่

ประกอบไปด้วย เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ๔๐ ตัวชี้วัด, เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีลห้า (๑๒ ตัวชี้วัด), เกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ระดับปัจเจกบุคคล) และระดับสังคม, กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้งสองแห่ง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อื่นๆ ในโครงการ, เกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร., การบูรณาการ ๗ กิจวัตรความดีในหมู่บ้าน, กิจกรรมบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธอื่นๆ ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และท้ายที่สุด คือความสันติสุข ๕ มิติ (ปัญจะสันติสุข) คือสันติสุขของชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ผู้บริหารในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ควรพิจารณาและผลักดันให้เกิดการเพิ่มเติมข้อกำหนดและบทลงโทษผู้ละเมิดศีลห้าที่สามารถเชื่อมโยงกับกฎหมายได้เฉพาะในบางกรณีตามความเหมาะสม เช่นการล่วงละเมิดทางเพศกับภรรยาหรือสามีของผู้อื่น หรือในกรณีพระภิกษุสงฆ์ที่ดื่มน้ำมารวมถึงมีพฤติกรรมเสพสารเสพติดให้โทษที่นอกเหนือจากบทลงโทษตามพระวินัยบัญญัติแล้ว ยังสมควรต้องได้รับการพิจารณาโทษทางกฎหมายด้วย เพื่อให้ได้ผลจริง

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การพัฒนารูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า สู่การนำไปประยุกต์ใช้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน
๒. ศึกษาผลสัมฤทธิ์การถือศีลห้าของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบศีลห้าทางพระพุทธศาสนากับหลักการในการบัญญัติกฎหมายบ้านเมือง

บรรณานุกรม

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๓-๒๕๓๔, ๒๕๔๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ:

คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”. คู่มือแนวทางการดำเนินงาน ตามโครงการ
สร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้าน
รักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ (ระยะยาว). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานโครงการสร้างความ
ปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”,
๒๕๕๗.

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดปากน้ำภาษีเจริญ. ใบสมัครโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”. ตามมติ
มหาเถรสมาคม, [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๔๖. กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙.

พระพุทธโฆสเถระ. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหา
เถร). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. (สุทิตย์ อาภากร). ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพฯ : บริษัท ดีไซน์ ดีส์ จำกัด, ๒๕๕๙.

พระสิริมงคลอาจารย์. มงคลตถปิณี เล่ม ๒. แปลโดยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธทาสภิกขุ. ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ์ (ฉบับประมวลศัพท์). พิมพ์ครั้งที่ ๒. เรียบเรียงโดย นาย
พินิจ รักทองหล่อ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วย
การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗. สัณ ๒๗ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๕๕๗.

_____. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ.
๒๕๕๗. ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์
โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” พ.ศ. ๒๕๕๗. เอกสาร
เย็บเล่ม, ๒๕๕๗.

_____. คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ๒๕๕๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนศึกษา. “การจัดทำแผนโครงการสร้างความ
ปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕”.
บันทึกข้อความ. พศ ๐๐๐๒/๐๖๘๓๓, ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. “ขอความเห็นชอบโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดย
ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา : หมู่บ้านรักษาศีล ๕”. มติมหาเถรสมาคม. ครั้งที่
พิเศษ/๒๕๕๗.

(๒) วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์:

ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บุญหนา จิมานัง และคณะ. “พฤติกรรมมารักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น, ๒๕๕๐.

พระชัยณรงค์ วิฑิต (รองมจร). “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระประสาน อิสสร (เสมียนรัมย์). “ศึกษาพฤติกรรมมารักษาศีล ๕ ที่มีผลต่อความเครียดและ
ความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนโรงเรียนรัตนจินะอุทิศ, ราษฎร์บูรณะ,

- กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระมหาปัญญา ชยปัญโญ (ดาบพลหาร). “การวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระมหาอิสระ สันเปี้ย. “การวิเคราะห์ปัญหาอาทินาตามพุทธจริยศาสตร์ เถรวาทในบริบทสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.
- พระวิมาน คมภิรปัญญา (ตริกมล). “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระสมพงษ์ ดิถุขมโม. “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมูสาวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระมหาสำรวย ญาณส่วโร (พินดอน). “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒.
- พระอุบล กตปัญโญ (แก้ววงษ์ล้อม). “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๗.
- พระใบฎีกาสุชาติ ถนอมทรัพย์ (อภิชาติ). “การปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของครูโรงเรียนอนุบาลนครปฐม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทองสุข, ๒๕๕๖.
- พิชิตชัย ยมพาลไฟ. “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
- วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน. “ศึกษาพฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เสกสรรค์ ศิริวรรณ. “ความศรัทธาในศีล ๕ ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

เสาวรีย์ ตะโพนทอง. “พฤติกรรมกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษารัฐบาล”. **รายงานวิจัย**. คณะเทคโนโลยีการเกษตร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๘.

ศิริวรรณ คำบัว. “ศึกษาความสัมพันธ์ของชั้นดีกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อมร อำไพรุ่งเรือง. “การศึกษาพฤติกรรมกรรมการรักษาและการล่วงละเมิดศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อชิฐฐาน พูลศิลป์ศักดิ์กุล. “การรักษาศีลห้าของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน : กรณีศึกษาเขตสวนหลวงกรุงเทพมหานคร”. **ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทั่วไป)**. บัณฑิตวิทยาลัย : วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.

อาภากร ปัญโญ. การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล ๕ ด้วยการจัดทำธรรมนูญชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา ชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. **ดุชนิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๓) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร, ภาควิชาพฤกษศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ดร. วีระชาติ นิมอนงค์, คณะปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ๖-๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๖-๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

(๔) สัมมนาและสนทนากลุ่มย่อย:

โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเชิงพุทธธรรม ครั้งที่ ๑. “ทิศทางการวิจัยเชิงพุทธธรรม”. พระราชปัญญาโมลี. สถาบันวิจัยหริภุญชัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

สนทนากลุ่มย่อย, “ศีลห้า: เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar), “การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”, ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร, วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

(๕) อิเล็คทรอนิกส์:

คมชัดลึกออนไลน์. “สมเด็จพระวัดปากน้ำรับถวายรายงานวิจัยหมู่บ้านศีล ๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๔๐๘๐๖/๑๘๙๖๓๑.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

“คำร้อง/ทำนอง/เรียบเรียงโดย แอ๊ด คาราบาว” - Lyrics.im. “เนื้อเพลง ศีล ๕ (ศีลห้า) - แอ๊ด คาราบาว”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.lyrics.im/2015/11/5-rule.html> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ชมรมบ้านแสงสว่าง ครอบครัวอบอุ่น. “กิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/lighthouseclub/photos/pcb.1925901854341861/1925900987675281/?type=3&theater> [๑๓ มกราคม ๒๕๖๑].

ชมรมบ้านแสงสว่าง ครอบครัวอบอุ่น. “งานสัมมนาขับเคลื่อน “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และ โรงเรียนรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น ณ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี วันที่ ๗ เม.ย. ๒๕๕๘”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.facebook.com/permalink.php?id=1397138480551537&story_fbid=1549415658657151 [๑๓ มกราคม ๒๕๖๑].

เดลินิวส์ ฉบับวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘. “สมเด็จพระวัดปากน้ำมั่นใจศีล ๕ ทำให้เกิดปรองดอง”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/education/๓๑๖๔๕๖> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “โครงการโรงเรียนรักษาศีล ๕ เชิงคุณภาพ ครอบคลุมอบอุ่น”.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com/detail/index2/index> [๑๓ มกราคม ๒๕๖๑].

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม.

อธิบายโครงการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com/detail/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม.

“Download”. ป้ายคำขวัญโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ (นักเรียน). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sila5.com/download/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม.

“Download”. ป้ายขอเชิญร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sila5.com/download/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม.

“Download”. สติกเกอร์ logo โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sila5.com/download/index/index> [๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].

Sila5.com โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “จำนวนสมาชิกแต่ละจังหวัด จากมากไปหาน้อย”.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://new.rgtcenter.com/report/web/getSilaReport๖/project_type/๙ [๒๕ เมษายน ๒๕๕๘].

Sila5.com โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. “จำนวนสมาชิกแต่ละจังหวัด/อำเภอ จากมากไปหา

น้อย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://new.rgtcenter.com/report/web/getSilaReport๑/project_type/๙ [๒๕ เมษายน ๒๕๕๘].

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

ศีลห้า : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

The Five Precepts: Criteria and the Promotion of Individual and Social Peace

ดร. สานุ มัทธนาตุลย์^๑

สรिता มัทธนาตุลย์^๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ๒) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ผลการวิจัยพบว่า เกณฑ์ชีวิตศีลห้าเป็นมาตรฐานสำคัญในการรักษาศีลห้าในทางปฏิบัติ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มุ่งเน้นให้หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้องปฏิบัติตามหลักศีลห้าอย่างเคร่งครัด ในการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในภาพใหญ่นั้นมีเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตัวชีวิตเป็นตัวกำกับ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเป็นการนำเอาเกณฑ์ชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งสองเกณฑ์ มาวิเคราะห์ข้อความและคำศัพท์เดิมตั้งต้นชั้นโบราณที่ถูกแปลมาจากภาษาบาลีที่ปรากฏในอรรถาธิบายและนำขึ้นสู่การปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เกณฑ์ดังกล่าวได้แก่ (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ส่วนรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม พัฒนابนพื้นฐานของความสันติสุข ๕ มิติ คือ สันติสุขแห่งชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และ สติปัญญา อันเป็นหลักประกันให้กับทั้งผู้ถือศีลและบุคคลที่อาศัยร่วมกันอยู่ในสังคม

คำสำคัญ : เกณฑ์ชีวิต, การเสริมสร้าง, บุคคลและสังคม, สันติสุข, ศีลห้า

^๑ พธ.ด. (พระพุทธศาสนา), อาจารย์ประจำ วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ Ph.D. (Buddhist Studies) วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

This is a qualitative research with two objectives, namely; 1) to study the criteria for the Five Precepts in the Buddhist scriptures and the operating standard for the Five Precepts Villages project, 2) to develop and present the norm of the criteria for the Five Precepts for the promotion of peace of the person and society. The findings show the criteria of the Five Precepts are important standard in terms of the practical observance of the *pañcasīla*. While the Forty-indicator standard for the implementation of the Five Precepts village is a key success of the project. The development of criteria for the Five Precepts is cautiously carried out in order to get two new criteria:- 1) a developed criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) a developed criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. Lastly, the norm of the criteria for the Five Precepts shows the fivefold peace; peace of life, asset, couple, data and information, and wisdom respectively.

Key Words: Criteria, Five Precepts, Individual, *Pañca sīla*, Social Peace, Promotion.

บทนำ

โลกมนุษย์ในยุคปัจจุบันถูกปกคลุมไปด้วยภาวะตรงกันข้ามกับสันติภาพ คือเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความไม่ปลอดภัย พฤติกรรมที่ต่ำทราม ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ความผิดปกติของจิตใจ กล่าวคือเป็นสังคมที่ไร้บรรทัดฐานทางศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ด้วยเหตุนี้โครงการวิจัยอันเกี่ยวเนื่องด้วยศีลห้าจึงถือกำเนิดขึ้น เช่นโครงการ “วิจัยพัฒนาศักยภาพองค์กรพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายหมู่บ้านศีล ๕” โดยมจร. ร่วมกับ สสส. ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นกิจกรรมพัฒนาสังคมซึ่งอิงอยู่กับหลักศีลห้าเพื่อให้ในอนาคต คณะสงฆ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และส่วนราชการในพื้นที่ร่วมมือกันทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมให้ศีลห้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนไทย^๓ ตลอดจนโครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดลำพูน ที่มีสมาชิกกว่า ๔๐๐ หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนร่วมกันรักษาศีลห้าในทุกตำบลและอำเภอ^๔ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ถูกพัฒนาขึ้นสู่การปฏิบัติจริงจางอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปและเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้องปฏิบัติตามหลักศีลห้าอย่างเคร่งครัดตามนิยามที่ระบุไว้คำว่า “รักษาศีล” หมายถึง การควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุมโทสะ ความโหดร้าย หยาดคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย โดยมีศีลห้าเป็นหลักในการปฏิบัติ^๕ ดังข้อความรณรงค์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า “ให้วัด, สถานศึกษา, หน่วยงานอื่นๆ รณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีลห้าโดยมีข้อความดังนี้ (๑) ไม่มุ้งร้ายทำลายผู้อื่น (๒) ไม่ทุจจริตคิดโกง (๓) ไม่ประพฤติดุคในกาม (๔) ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ (๕) ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ”^๖ ทั้งนี้เพื่อความรู้ความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

^๓ คมชัดลึกออนไลน์. “สมเด็จพระสังฆราชรับถวายรายงานวิจัยหมู่บ้านศีล ๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๔๐๘๐๖/๑๘๙๖๓๑.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

^๔ พระราชบัญญัติมูลนิธิ, “ทิศทางการวิจัยเชิงพุทธธรรม”, โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเชิงพุทธธรรม ครั้งที่ ๑, สถาบันวิจัยหรือศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๕ มหาเถรสมาคม, (ร่าง) ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๑. ใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” พ.ศ. ๒๕๕๗, เอกสารเย็บเล่ม, หน้า ๔๕, ๔๙.

^๖ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนศึกษา, “การจัดทำแผนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, บันทึกข้อความ, พศ ๐๐๐๒/๐๖๘๓๓, ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

จากหลักการของศีลห้าดังกล่าว พบว่ายังขาดเกณฑ์ชีวิตศีลห้าแต่ละข้อ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในเชิงปฏิบัติและประเมินผล ในพระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับศีลห้าโดยเฉพาะเรื่ององค์แห่งการละเมิดศีลคือเกณฑ์ชีวิตสถานะของศีลห้าในการพิจารณาว่าศีลแต่ละข้อนั้นจะขาด ต่างพร้อยหรือไม่ หรือยังสมบูรณ์ดีอยู่ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มีลำดับขั้นตอนลึกซึ่งละเอียดลออมากน้อยไม่เท่ากัน การที่ศีลจะขาดได้นั้น จะต้องประกอบไปด้วยองค์แห่งการละเมิดศีลครบทุกข้อ ยกตัวอย่างเช่นศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาตศีลจะขาดได้ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้ง ๕ ข้อ คือ (๑) สัตว์นั้นต้องมีชีวิต (๒) รู้ย่ำว่าสัตว์มีชีวิต (๓) มีจิตคิดจะฆ่า (๔) มีความพยายาม (๕) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น แต่หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไป ก็ไม่นับว่าศีลข้อนั้นขาด เป็นแค่ศีลต่างพร้อยเท่านั้นคือผิดไม่ครบทุกองค์ประกอบ

อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ชีวิตศีลห้ายังขาดการพัฒนาเพื่อให้เกิดความชัดเจน เทียบตรงรวมถึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้วินิจฉัยทั้งสถานะและโทษของการล่วงละเมิดศีลห้าแต่ละข้อได้ ดังนั้น การศึกษาเรื่องศีลห้า : เกณฑ์ชีวิตเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ในฐานะที่เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยพฤติกรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลและสังคม จึงมุ่งเน้นการดำเนินการศึกษาวิจัยและการดำเนินงานทั้งในเชิงเอกสารและพื้นที่ เพื่อการพัฒนารูปแบบของเกณฑ์ชีวิตศีลห้าให้เป็นแบบวัดมาตรฐานสากลสำหรับการนำไปใช้ได้จริง อย่างเป็นรูปธรรมในโครงการต่างๆ ตามนโยบายหมู่บ้านศีล ๕ และเพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดสันติภาพในบุคคลและเกิดควมมีเอกภาพแห่งการอยู่ร่วมกันของสังคมโลกโดยสันติภาพอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
๒. เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ๑) เกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : มุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิ โดยเฉพาะเจาะจงเรื่องเกณฑ์ชีวิตศีลห้า โดยจำแนกออกเป็น ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าเพื่อให้ได้องค์ความรู้พื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง

ประเด็นเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะศึกษาความเป็นมาของโครงการ ทั้งประวัติ ความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการฯ และเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ รวมถึง ศึกษากรณีศึกษาจากตัวอย่างของการดำเนินโครงการของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่งคือ ๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี ๒) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ตามลำดับ นอกจากนั้น ศึกษาเกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มจร. และศึกษาเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่แสดงตัวชี้วัดผลสำเร็จ ๔๐ ตัวชี้วัด

๒) การพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า : ศึกษาความหมายและระดับของความสันติสุข และศึกษาความสำคัญของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า ตามลำดับ นอกจากนั้น เป็นการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า โดยเริ่มต้นจากการทบทวนเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า (ต้นแบบ) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า (ต้นแบบ) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่มย่อย ตลอดจนนำเสนอเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา) เป็นลำดับต่อมา ประการสุดท้าย เป็นการนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มที่ ๑ : กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก

ประชากรกลุ่มที่ ๒ : กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรทางการศึกษาพระพุทธศาสนา พระเถระ คณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการ รวมถึงกรรมการและผู้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน ๑๑ ท่าน เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion)

ประชากรกลุ่มที่ ๓ : กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากพระสังฆาธิการผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ สถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๕ ท่าน เข้าร่วมสัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์เฉพาะทางที่เกี่ยวกับการศึกษาจำนวนมาก ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความดังต่อไปนี้

๑. ศิลหัตถ์ หมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อการรักษากายวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ด้วยการงดเว้นจากความชั่ว ๕ ข้อคือ เว้นจากการฆ่าสัตว์, การลักทรัพย์, การประพฤติดีกในกาม การพูดโกหก และการดื่มสุราเมรัย ตามแนวพระพุทธศาสนาและตามแนวของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. เกณฑ์ชีวิตศีลห้า หมายถึง หลักเกณฑ์มาตรฐานในการตรวจสอบการถือศีลห้าในระดับปัจเจกบุคคล มี ๒ เกณฑ์คือ ๑) เกณฑ์วินิจฉันสถานะของศีลห้า ๒) เกณฑ์วินิจฉันโทษของการละเมิดศีลห้า

๓. เกณฑ์วินิจฉันสถานะของศีลห้า หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ “องค์ประกอบของการละเมิดศีลห้า” มี เจตนา และความพยายาม เป็นต้น มาเป็นองค์ประกอบในการวินิจฉันสถานะของศีล มีผลลัพธ์เป็น ศีลสมบูรณ์ ศีลขาด หรือ ศีลต่างพร้อย

๔. เกณฑ์วินิจฉันโทษของการละเมิดศีลห้า หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้วินิจฉันความหนักเบาของโทษหรือบาปที่จะเกิดขึ้นจากการละเมิดศีลห้าแต่ละข้อ มีผลลัพธ์เป็น บาปหนัก หรือบาปเบา

๕. เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมายถึง เกณฑ์ประเมินผลการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยใช้ตัวชี้วัดผลสำเร็จระดับหมู่บ้านในระยะยาว (KPIs) ๔๐ ตัวชี้วัด

๖. สันติสุข หมายถึง ปัญจะสันติสุข เป็นความสงบสุขอันเนื่องมาจากบุคคลรักษากายวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย หรืองดเว้นจากความชั่วตามหลักศีลห้า มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ ชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ

๗. การเสริมสร้างสันติสุข หมายถึง การที่ผู้ถือศีลเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดความเข้าใจในหลักการและเกณฑ์ชีวิตของศีลห้าตามหลักพระพุทธศาสนา และสามารถนำเกณฑ์ฯ ดังกล่าวนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดความสันติสุข

๘. บุคคลและสังคม หมายถึง สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า และผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ทั้งชาวบ้าน องค์การภาครัฐ และภาคเอกชนในสังคม

๙. คัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง เอกสารทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เป็นต้น รวมถึงตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ

งานวิจัย ตามหลักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่อธิบายหลักการเรื่องศีลห้า ทั้งภาษาบาลี ไทย และ อังกฤษ

๑๐. หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมายถึง โครงการกิจกรรมของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามพระดำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ รวมถึงกรณีศึกษาจากโครงการดังกล่าวจำนวน ๒ โครงการ ได้แก่ (๑) หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ครอบครัวอบอุ่น วัดเขาลาดวนาราม ตำบลห้วยแห้ง อำเภอกงคอดย จังหวัดสระบุรี (๒) หมู่บ้านศีล ๕ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

๑๑. การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า หมายถึง การปรับเปลี่ยนถ้อยคำใน (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นฉบับต้นแบบ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ เหมาะสมต่อยุคสมัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้รักษาศีลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

๑๒. รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า หมายถึง รูปแบบของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในภาพรวมที่บูรณาการจาก เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า, เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า, เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๔๐ ตำบล, กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้ง ๒ แห่ง (จังหวัดสระบุรีและลำพูน) และเกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. และแนวคิดเรื่องสันติสุข ๕ มิติ (ปัญจะสันติสุข)

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

วิธีศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ คือ

ก. การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยศึกษาทั้ง ๒ เกณฑ์ฯ คือ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าและ ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ส่วนประเด็นเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลทั้งหมดที่จะเก็บรวบรวมในขั้นนี้ รวมเอาทั้งภาษาบาลี ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เข้าไว้ด้วยกัน สำหรับผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้จะนำไปตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และ ๒

ข. การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Studies)

งานวิจัยภาคสนามศึกษาจากเอกสาร โครงการฯ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีการบันทึกภาพถ่าย บันทึกเสียง ซึ่งเครื่องมือเก็บเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย จากนั้นจะนำข้อมูลมาเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ตามระเบียบวิธีวิจัยและการนำเสนอผลงานวิจัย ท้ายสุดจะได้จัดให้มีการสัมมนาวิชาการ เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมที่ได้พัฒนาแล้ว รวมถึงรับรองรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม การศึกษาภาคสนามจะใช้เครื่องมือวิจัยและระเบียบวิธีดังต่อไปนี้ในการเก็บข้อมูลวิจัย ได้แก่

๑. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในกลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนาจากสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ ท่าน ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวนี้จะนำไปตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาเกณฑ์ฯ เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นของเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมทางพระพุทธศาสนา และเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตลอดจนการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมตามลำดับ

๒. สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อยโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรทางการศึกษาพระพุทธศาสนา พระเถระ คณะสงฆ์ หรือพระสงฆ์ การ รวมถึงกรรมการและผู้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน ๑๑ ท่าน ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้เป็นการศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อนำเอาข้อบกพร่องเหล่านั้นไปพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมให้มีความสมบูรณ์ เที่ยงตรงมากยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งจะตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดฯ

๓. สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

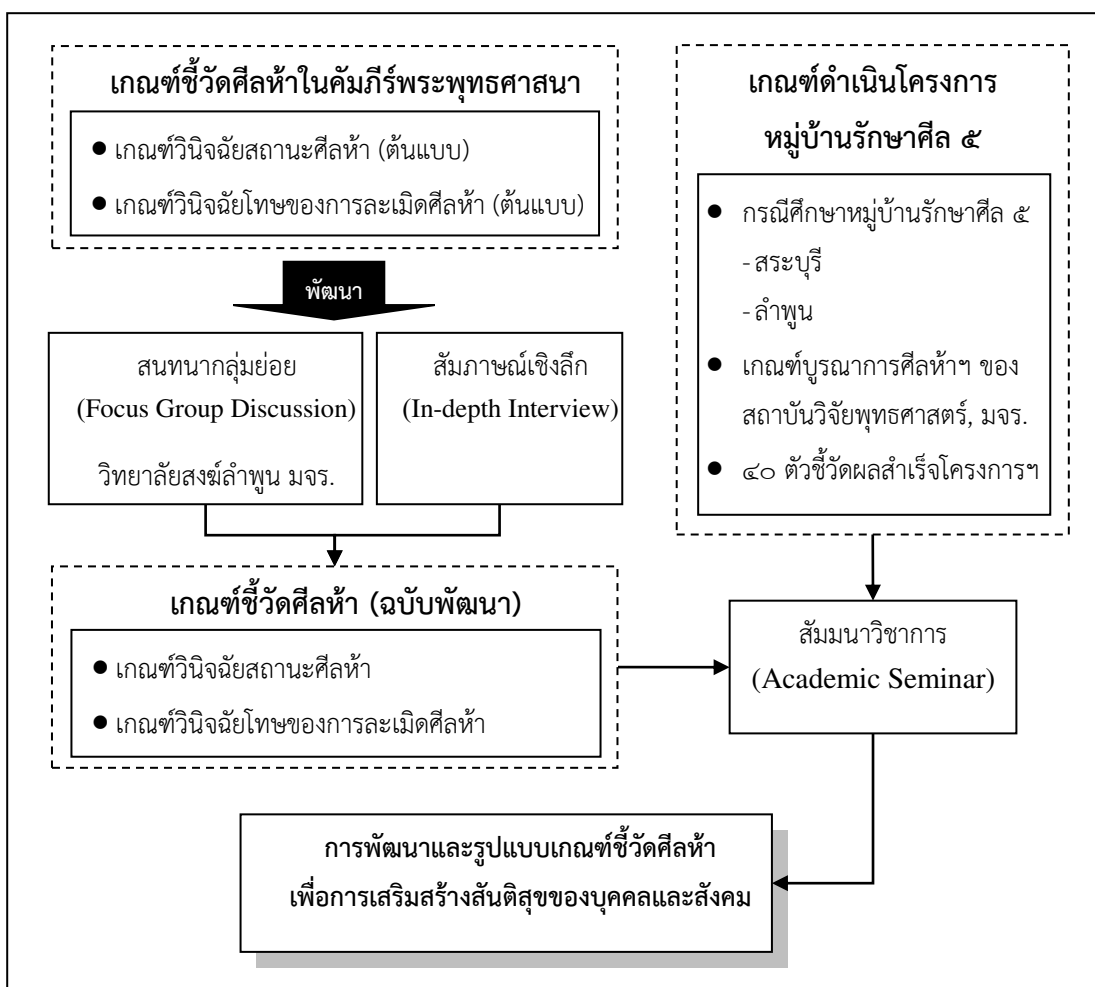
นิมนต์ เชิญพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนา โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์ผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ สถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๕ ท่าน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมฉบับพัฒนาและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศิลปหัตถกรรมในการเสริมสร้างสันติสุข

ของบุคคลและสังคม เมื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่างงานวิจัยแล้ว จะนำไปตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ คือเพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคมโดยจะสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดไว้ในรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ในที่สุด

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดในงานวิจัยฉบับนี้ ถูกสร้างขึ้นจากพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของ กระบวนการ วิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ดังนี้

แผนภูมิ ๑ : แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามสาระสำคัญของวัตถุประสงค์ของงานวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น ๒ เกณฑ์ ได้แก่ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า ๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ในการศึกษา “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า” หลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่พบ ได้แก่ คัมภีร์ชั้นอรรถกถา พระพุทธโฆสาจารย์ พระธรรมปาละ และพระสิริมังคลาจารย์ต่างแสดงถึงองค์ประกอบแห่งการละเมิดศีลแต่ละข้อ สำหรับการกำหนดรู้ว่า การกระทำใดผิดเพียงใด จึงจะถือว่าเป็นการละเมิดศีลแต่ละข้อๆ เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้รักษาศีล โดยจัดวางเป็นองค์ประกอบของการละเมิด เรียกว่าสัมภาระ หรือเรียกง่ายๆ ว่า “องค์” บุคคลจะถือว่าละเมิดศีล กล่าวคือจะวินิจฉัยว่าศีลข้อนั้นจะขาดหรือไม่ต่อเมื่อกระทำการครบองค์ทั้งหมดของการละเมิด^๗ สำหรับคำว่า “องค์ประกอบแห่งการละเมิดศีล” ซึ่งใช้โดยอรรถกถาจารย์ผู้วางเกณฑ์เหล่านี้ไว้ในคัมภีร์อรรถกถา^๘ เมื่อนำมาเสนอในงานวิจัยนี้จะถูกเรียกแทนที่ว่า “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล” โดยยังคงรายละเอียดเดิมเอาไว้ครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อศึกษาที่ตั้งเอาไว้แล้วนั่นเอง เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผู้ถือศีลในการใช้ตรวจสอบสถานะของศีลที่ตนสมารถมาถึงไ้ว่ายังอยู่ครบ หรือยังอยู่ดีหรือไม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ถือศีลทั้งในแง่ของสถานะของการคงอยู่ของศีลของตนอันสืบเนื่องมาจากการกระทำที่อาจประมาทพลาดพลั้งจนทำให้ละเมิดศีลได้ และทั้งในแง่ของการตัดสินใจสมารถคืนศีลเพื่อการรักษาในครั้งต่อไปในกรณีที่ศีลของตนขาดเสียแล้ว

นอกจากนั้น “เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า” ก็มีความสำคัญไม่แพ้กันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความตระหนักรู้ในบทลงโทษหากได้ประมาทพลาดพลั้งล่วงละเมิดในศีลซึ่งเป็นเกณฑ์ในเชิงปริมาณเช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธโฆสาจารย์ ได้แสดงไว้ในคัมภีร์สัมโมหวิโนทนี อรรถกถาอธิบายคัมภีร์พระวิภังคในอภิธรรมปิฎก เรื่องโทษของปาณาติบาต ไว้ดังนี้

^๗ ครอบเฉพาะศีล ๕ มาใน อิติ.อ.๒๕๙-๓๐๔; มีเฉพาะ ๔ ข้อต้น แล้วกล่าวถึงกรรมบถข้ออื่นๆ ต่อไป คือ ม.อ.๑/๒๗๖-๗; นิท.อ.๑/๑๔๐-๔; สงคณิ อ.๑๘๐-๕ และคัมภีร์รุ่นหลังนำมาอ้างต่อ เช่น มงคณ.๑/๒๑๐-๙; องค์ของการละเมิดปิสุณาวาจา เป็นต้น ไม่ได้ยกมาแสดงในที่นี้ด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), เชิงอรรถที่ ๑๔๓๒ หน้า ๗๒๖.

การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดดำ ชื่อว่า มีโทษน้อย
 ฆ่าสัตว์เขื่อนั้นที่ใหญ่กว่า มีโทษมากกว่า
 ฆ่าสัตว์ประเภทหนึ่งเนื่องด้วยนกใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น
 ฆ่าสัตว์ประเภทเลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น . . .
 การฆ่าพระชีณาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น^๘

จากอรรถาธิบายดังกล่าว พระพุทธโฆสจารย์อธิบายโทษของการละเมิดปาณาติบาต โดยจะขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่ ๑) คุณประโยชน์ ๒) ขนาดกาย นอกจากนั้น สัตว์ผู้ถูกระทำยังได้ถูกจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มหลักด้วยกัน คือ สัตว์จำพวกเดรัจฉาน และสัตว์จำพวกมนุษย์ ส่วนโทษจากการละเมิดจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของสัตว์เดรัจฉานและคุณประโยชน์ของสัตว์

ปัจจัยสำคัญที่อยู่ภายใต้ความสำเร็จในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ทั่วประเทศไทยในระดับชาตินี้ ได้แก่ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ซึ่งนอกจากจะได้กล่าวถึงตัวชี้วัดผลสำเร็จ ๔๐ ตัวชี้วัด^๙ แล้ว ยังระบุถึงเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นเกณฑ์ชี้วัด ๒ มิติ ได้แก่ ๑) มิติด้านยุทธศาสตร์ ๒) มิติด้านกิจกรรม เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการดำเนินโครงการฯ ได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากมิติด้านความสำเร็จในยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการที่มีความสำคัญในอันดับแรกในฐานะของแผนยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนโครงการสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จอันเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนก่อนเริ่มดำเนินโครงการแล้ว มิติด้านความสำเร็จในการกำหนดและดำเนินกิจกรรมอันสร้างสรรค์ต่างๆ จะต้องถูกให้ความสนใจด้วยเช่นเดียวกันในอันดับต่อมาในฐานะของรายละเอียดของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสามารถตอบโจทย์เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

๒. การพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

“การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า” หมายถึง การปรับเปลี่ยนถ้อยคำใน (๑) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (๒) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ เหมาะสมต่อยุคสมัย และสามารถนำไปใช้ในวิถีประจำวันของผู้รักษาศีลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยในการพัฒนาดังกล่าวจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มย่อย ตามลำดับ

^๘ อภ.วิ.อ. ๗๘/๗๗๖/๕๐๘.

^๙ สรุปรจากคู่มือแนวทางการดำเนินงาน ตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ (ระยะยาว)

ตาราง ๑ : เกณฑ์ชีวิตศีลห้าฉบับพัฒนา

	โทษของการละเมิดศีลห้า																								
	ข้อที่ ๑ : ปาณาติบาต “ฆ่าสัตว์ขนาดใหญ่หรือฆ่าคนที่มี คุณประโยชน์มากบาปหนัก”				ข้อที่ ๒ : อทินนาทาน “ลักของหวงแหนของคนที่มี คุณประโยชน์มากบาปหนัก”				ข้อที่ ๓ : กาเมสุมิฉาจาร “ล่วงละเมิดทางเพศกับบุคคลที่มี คุณประโยชน์มากบาปหนัก”				ข้อที่ ๔ : มุสาวาท “โกหกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินที่มีมูลค่า และคุณค่ามากบาปหนัก”				ข้อที่ ๕ : สุราเมรัยมีชขปมาที่ฐาน “ดื่มและเสพ จนประมาทขาดสติ ไปก่อความ เดือนร้อนให้กับคนอื่นบาปหนัก”								
	๑. คุณ	๒. ขนบกาย	๓. เจตนา (กิเลส)	๔. ความพยายาม	๑. คุณค่าของ ทรัพย์	๒. คุณธรรมของ เจ้าของ	๓. เจตนา (กิเลส)	๔. ความพยายาม	๑. คุณธรรมของ ผู้ถูกล่วงเกิน	๒. เจตนา (กิเลส)	๓. ความพยายาม	๔. ความเสียหาย ที่เกิดขึ้น	๑. ปริมาณของ สิ่งมีค่าที่เสพ	๒. เจตนา (กิเลส)	๓. ความพยายาม	๔. ขาดสติจนไป กระทำความ ชั่วร้าย									
ผลวินิจฉัย ➡	☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา				☐ บาปหนัก ☐ บาปเบา								
เกณฑ์วินิจฉัย หมวด	สถานะของศีลห้า																								
	วัตถุ				ความรู้ในวัตถุ				เจตนา				ความพยายาม				ผลลัพธ์								
	(๒) สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์)				☐ ๒๐%	(๒) ของที่เจ้าของหวงแหน				☐ ๒๐%	(๒) บุคคลที่มีเจ้าของ				☐ ๒๕%	(๒) เรื่องโกหก				☐ ๒๕%	(๒) สุรา สิ่งเสพติด และของมีค่า				☐ ๒๕%
	(๑) รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต				☐ ๒๐%	(๑) รู้ว่าเจ้าของหวงแหน				☐ ๒๐%	-				-	-				-	-				-
	(๓) เจตนาฆ่า				☐ ๒๐%	(๓) เจตนาลัก				☐ ๒๐%	(๑) เจตนาล่วงละเมิด				☐ ๒๕%	(๑) เจตนาโกหก				☐ ๒๕%	(๑) เจตนาดื่มหรือเสพ				☐ ๒๕%
	(๔) พยายามฆ่า				☐ ๒๐%	(๔) พยายามลัก				☐ ๒๐%	(๓) พยายามละเมิด				☐ ๒๕%	(๓) พยายามโกหก				☐ ๒๕%	(๓) พยายามดื่มหรือเสพ				☐ ๒๕%
	(๕) สิ่งนั้นตาย				☐ ๒๐%	(๕) ลักมาเป็นเจ้าของ				☐ ๒๐%	(๔) มีเพศสัมพันธ์				☐ ๒๕%	(๔) ผู้อื่นเชื่อ				☐ ๒๕%	(๔) ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย				☐ ๒๕%
ผลวินิจฉัย ➡	☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๐-๘๐%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๐-๘๐%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๕-๗๕%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๕-๗๕%)				☐ สมบูรณ์ ☐ ขาด ☐ ต่างพร้อย (๐%) (๑๐๐%) (๒๕-๗๕%)								

จากตารางแสดงเกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าฉบับพัฒนาดังกล่าว อธิบายได้ว่า ตารางใหญ่จะประกอบไปด้วยตารางย่อย ๒ ตารางโดยมีแถบพื้นข้อความสีดำเป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตของแต่ละตาราง แต่ละตารางจะแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์วินิจฉัยฯ ทั้ง ๒ เกณฑ์ คือ ๑) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าและ ๒) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้า

แถวในแนวนอน (horizontal) แสดงถึงหมวดทั้ง ๕ ขององค์ประกอบในการละเมิดศิลปะในเฉพาะเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้าแต่ละข้อ คือ วัตถุ ความรู้ในวัตถุ เจตนา ความพยายาม และผลลัพธ์ ตามลำดับ นอกจากนั้นยังแสดงผลวินิจฉัยของเกณฑ์ฯ ทั้ง ๒ อีกด้วย กล่าวคือผลวินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าจะมีผลลัพธ์เป็น “บาปหนัก” หรือ “บาปเบา” สำหรับผลวินิจฉัยสถานะของศิลปะห้ามีผลลัพธ์เป็น “สมบูรณ์” “ขาด” หรือ “ต่างพร้อย” โดยมีค่าร้อยละอยู่ที่ ร้อยละศูนย์ (0%) ร้อยละร้อย (๑๐๐%) หรือ ร้อยละ ๒๐ ถึง ๘๐ (๒๐ – ๘๐%) [สำหรับศิลปะ ๒ ข้อแรก] และ ร้อยละ ๒๕ ถึง ๗๕ (๒๕ – ๗๕%) [สำหรับศิลปะ ๓ ข้อหลัง] ตามลำดับ

ในขณะที่แถวในแนวตั้ง (vertical) แสดงข้อของศิลปะห้าข้อ เริ่มตั้งแต่ปาณาติบาต ไปจนถึงสุราเมรัยมิชฌมาทัญฐาน ตามลำดับ พร้อมทั้งได้แสดงถึงคำอธิบายของเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าแต่ละข้อกำกับไว้ที่ตำแหน่งด้านล่างของข้อศิลปะห้าแต่ละข้ออีกด้วย ส่วนแถวย่อยในช่องของศิลปะห้าแต่ละข้อ คือองค์ประกอบที่ใช้ประกอบในการพิจารณาโทษฯ

เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้าที่ได้มานี้ มีความสะดวกต่อการนำไปใช้ในการตัดสินเหตุการณ์ใดๆ ก็ตามทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น ในกรณีแรก หากผู้ถือศิลปะกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความสงสัยว่าศิลปะของตนได้ขาดลงไปแล้วหรือไม่ก็สามารถนำเอาเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้าได้ทันที ส่วนในกรณีหลัง ผู้ถือศิลปะก็ยังสามารถใช้เกณฑ์มาตรฐานนี้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในการรักษาสถานะของศิลปะห้าให้บริสุทธิ์และสมบูรณ์อยู่เสมอ

รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เริ่มจากการกำกับดูแลการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เกณฑ์ดังกล่าวมี ๒ ประการได้แก่ ๑) เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ๔๐ ตัวชี้วัด ๒) เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศิลปะห้า (๑๒ ตัวชี้วัด) เกณฑ์ทั้งสองนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินการทั้งหมดในภาพรวม ในขณะที่เกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าทั้งสอง (เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศิลปะห้าและเกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศิลปะห้า) เป็นเกณฑ์สำหรับบุคคลผู้ถือศิลปะในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนในระดับสังคมมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้าต่างๆ โดยมีกิจกรรมบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธอื่นๆ เป็นตัวขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความปกติสุข ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิด “ปัญจะสันติสุข” หมายถึงสันติสุขที่มีองค์ประกอบห้าประการ ได้แก่ ชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ กล่าวคือความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับชีวิตของผู้ถือศิลปะและชีวิตของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่

เกิดขึ้นกับทรัพย์สินในความครอบครองของผู้ถือศีลและทรัพย์สินในความครอบครองของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของผู้ถือศีลและครอบครัวของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับในชีวิตของผู้ถือศีลและข้อมูลข่าวสารที่ได้รับในชีวิตของบุคคลในสังคม และความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับสุขภาพของผู้ถือศีลและสุขภาพของบุคคลในสังคม

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผู้บริหารในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ควรพิจารณาและผลักดันให้เกิดการเพิ่มเติมข้อกำหนดและบทลงโทษผู้ละเมิดศีลห้าที่สามารถเชื่อมโยงกับกฎหมายได้เฉพาะในบางกรณีตามความเหมาะสม เช่นการล่วงละเมิดทางเพศกับภรรยาหรือสามีของผู้อื่น หรือในกรณีพระภิกษุสงฆ์ที่ดื่มน้ำเมา รวมถึงมีพฤติกรรมเสพสารเสพติดให้โทษที่นอกเหนือจากบทลงโทษตามพระวินัยบัญญัติแล้วยังสมควรต้องได้รับการพิจารณาโทษทางกฎหมายด้วย เพื่อให้ได้ผลจริง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า สู่การนำไปประยุกต์ใช้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลิ้ จังหวัดลำพูน
๒. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์การถือศีลห้าของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
๓. ควรวิเคราะห์เปรียบเทียบศีลห้าทางพระพุทธศาสนากับหลักการในการบัญญัติกฎหมายบ้านเมือง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.

คมชัดลึกออนไลน์. “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณวิชัยภูมิบ้านศีล ๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๔๐๘๐๖/๑๘๙๖๓๑.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๕๘].

โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเชิงพุทธธรรม ครั้งที่ ๑. “ทิศทางการวิจัยเชิง

พุทธธรรม”. พระราชปัญญาโมลี. สถาบันวิจัยพระพุทธศาสนา ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน

รักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗. ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์

โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” พ.ศ. ๒๕๕๗”. เอกสาร
เย็บเล่ม, ๒๕๕๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนศึกษา. “การจัดทำแผนโครงการสร้างความ

ปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕”.

บันทึกข้อความ. พศ ๐๐๐๒/๐๖๘๓๓, ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๔๖. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙.

คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”. คู่มือแนวทางการดำเนินงาน ตามโครงการ

สร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้าน

รักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ (ระยะยาว). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานโครงการสร้างความ

ปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”,
๒๕๕๗.

ประวัติผู้เขียน (Biography)

ผู้เขียน

หน่วยงานที่สังกัด

ตำแหน่งทางวิชาการ

วุฒิการศึกษา

สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

ผลงานวิจัย

ดร. ซานุ มหัทธนาตุลย์

วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

-

นศ.บ. (โฆษณา), มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), มจร.

พธ.ด. (พระพุทธศาสนา), มจร.

พระพุทธศาสนาเถรวาท, พุทธบูรณาการ, จิตวิทยาเชิงพุทธ,

ชีววิทยาเชิงพุทธ, นิเวศวิทยาเชิงพุทธ

๒๕๕๗ ชีววิทยาเชิงพุทธ : ปัจจัยเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตตาม
หลักสัปปายะ๒๕๕๘ ศิล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคล
และสังคม๒๕๕๙ ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะองค์กรรวมในการดำเนินชีวิต
อย่างสมดุลตามหลักพุทธจิตวิทยา๒๕๖๐ Human Behavior in Promoting Balance of Life
and Family according to Buddhist Psychology

ประวัติผู้เขียน (Biography)

ผู้เขียน

สรिता มัทธนาดุลย์

หน่วยงานที่สังกัด

นักวิจัยอิสระ

ตำแหน่งทางวิชาการ

-

วุฒิการศึกษา

ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

MS. (Organizational Communication), Murray State

University, KY., U.S.A. พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) หลักสูตร

นานาชาติ, วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มจร. (กำลังศึกษา)

สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, การบูรณาการเชิงพุทธ, การสื่อสารเชิง
พุทธ

ผลงานวิจัย

๒๕๕๙ ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะองค์กรร่วมในการดำเนินชีวิต
อย่างสมดุลตามหลักพุทธจิตวิทยา๒๕๖๐ Human Behavior in Promoting Balance of Life
and Family according to Buddhist Psychology

The Five Precepts: Criteria and the Promotion of Individual and Social Peace

Dr. Sanu Mahatthanadull¹⁰
Sarita Mahatthanadull¹¹

Abstract

This is a qualitative research with two objectives, namely; 1) to study the criteria for the Five Precepts in the Buddhist scriptures and the operating norm for the Five Precepts Village project, 2) to develop and present the pattern of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace. The findings show the criteria of the Five Precepts are important standard in terms of the practical observance of the *pañcasīla*. While the Forty-indicator norm for the implementation of the Five Precepts village is a key success of the project. The development of criteria for the Five Precepts is cautiously carried out in order to get two new criteria:- 1) a developed criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) a developed criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. Lastly, the pattern of the criteria for the Five Precepts shows the fivefold peace; peace of life, asset, couple, data and information, and wisdom respectively.

Key Words: Criteria, Five Precepts, Individual, Pañca sīla, Social Peace, Promotion.

¹⁰ Ph.D. (Buddhist Studies), a regular lecturer at International Buddhist Studies College (IBSC), Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹¹ Ph.D. in Buddhist Studies (International Programme), International Buddhist Studies College (IBSC), Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Introduction

The human world in modern times is covered by full of conflict, insecurity, and various kinds of mental disorders. This is a society that lack of moral and ethical norms. As a result, research projects related to the Five Precepts have been initiated, such as the “Research and Development on the Potential of Buddhist Organizations under the policy of the Five Precepts Village” run by Mahachulalongkornrajavidyalaya University in cooperation with Thai Health Promotion Foundation (Thai Health), is a research project focusing on social development activities, based on the Five Precepts. The purpose is for the future synergy among monks, local government organizations and government agencies to improve the quality of life and promote the Five Precepts as part of the Thai lifestyle.¹² There is a Five Precepts villages running project in Lampoon which have more than 400 villages aiming for the Five Precepts observance in each sub-districts and districts.¹³ Etc. In addition, there are some projects which have been developed into a concrete practice as part of the reform and promotion of sustainable peace for Thai society. The villages that participating in the program must strictly follow the definition of the Five Precepts as defined. The term “observance of *sīla*” refers to the restraint of one’s own verbally and bodily actions to purity. Control of both verbally and bodily anger, cruelty and rudeness by taking the *pañcasīla* into the practice.¹⁴ As a campaign message from the National Office of Buddhism in campaign for the observance of *pañcasīla* “(1) Not to harm anyone, (2) Not to deceive others, (3) Not to do sexual misconduct, (4) Not to tell a lie, (5) Not to involve with drugs”¹⁵ In order to understand in the same direction.

¹² Kom Chad Luek Online. “Somdej Wat Pak Nam Received a Research Report on the Five Precepts Village”. [Online]. Source: <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๔๐๘๐๖/๑๘๕๖๓๑.html> [April 24, 2558 B.E.].

¹³ Phrarajapanyamoli, “A Direction of Buddhist Researches”, The 1st Exchange Forum Project for the Driving of Buddhaddhamma Research Projects, Haribhunchai Research Institute, Coordinating Center for Research in Local Lumpoon, August 20, 2557 B.E.

¹⁴ Somdejphramaha Rajamangalacara, **A Regulation of Supreme Sangha Council with the Implementation of the Five Precepts Village Project (draft)**, 2557 B.E. Promulgated on June 18, 2057 B.E. (Thai Version), p. 1. In National Office of Buddhism, **A Guide to Operating a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village 2557 B.E.”**, Mimeographed, 2557 B.E. (Thai Version), pp. 45-49.

¹⁵ National Office of Buddhism, Buddhist Studies Fund, “**Planning for a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five**

From the principle of the abovementioned Five Precepts, there are still no criteria for each of the Five Precepts. This may cause ambiguity in practice and evaluation. In Buddhism, there are teachings on the Five Precepts, especially the factors in violation of the Precepts, namely, the criterion for diagnosis the status of the Five Precepts in determining whether each of these precepts is absent, tainted or well presence. This is a criterion that has a very deep sequence of steps. In case of the Precepts are absent, it must include all the factors in violation of the Precepts. For example, the first precept: to abstain from killing (*pānātipātā veramanī*), the *sīla* will absent only when compose of five factors, namely: (1) The animal must be alive, (2) Knowing the animal is alive, (3) Intending to kill, (4) Having effort (5) The animal die with that effort. Except if one of them is missing, the *sīla* still presence but may be a tainted one.

The Five Precepts, however, are still lacking of a criterion for clarity and accuracy enough to be used in the daily lives of individuals in society as a means of diagnosing both the status and the penalty of infringement. Thus a study on “The Five Precepts: Criteria and the Promotion of Individual and Social Peace” as a criterion for the diagnosis of basic behavior for individuals and societies focuses on the implementation of research in both document and field studies in order to develop the Five Precepts criteria to an international scale for practical implementation. This is according to the policy of Five Precepts village in applying in daily life in order to achieve individual and social peace at the end.

Objectives of the Research

1. To study the criteria for the Five Precepts in the Buddhist scriptures and the operating norm for the Five Precepts Village project,
2. To develop and present the pattern of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace.

Scope of the Research

Scope of the Content

1 . The Criteria for the Five Precepts in the Buddhist Scriptures and the Operating Norm for the Five Precepts Village Project: The study focuses on Buddhist primary and secondary source.

Specifically, the Five Precepts is classified as 1) a criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) a criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. The purpose is to obtain the basic knowledge of Buddhism from the Buddhist scriptures.

The norm for the implementation of the Five Precepts village project will study the historical background, objectives and evaluating norms employed in the project. Two case studies will also be examined:- 1) Wat Khao Lat Wanaram Five-Precept village, Huay Haeng Sub-District, Kang Khoi District, Saraburi Province; 2) Huay Tom Five-Precept village, Na Sai District, Lampoon Province. Together with the study of the integrated norm between the Five Precepts and morality by the Buddhist Research Institute (BRI) of MCU. Lastly, will study the norm for the implementation of the Five Precepts village project focusing on the forty key success indicators.

2. Development of the Pattern of the Criteria for the Five Precepts for the Promotion of Individual and Social Peace: Studying the meaning and level of peace; the importance of the criteria for the Five Precepts; reason and limitation in developing the criteria for the Five Precepts. The development of the criteria for the Five Precepts starts with review of an original edition of criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and an original edition of criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. Plus an analysis of the information obtained from in-depth interview and a focus group discussion. Then the new developed edition of the aforementioned criteria are presented. Lastly, a presentation of the pattern of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace.

Scope of Populations and Sampling Groups

Group 1: Five Buddhist scholar monks and laymen for in-depth interviews. Determining the sample from the Buddhist Studies Institutes:- Mahidol University, Chulalongkorn University, National Institute of Development Administration (NIDA), Assumption University and Kasetsart University.

Group 2 : Eleven qualified professionals for a focus group discussion (FGD) from Buddhist associations, Supreme Sangha Council, National Office of Buddhism, Buddhist educational organizations, senior Buddhist monks, monks, administrative monks including the director and the project promoter of Huay Tom Five-Precept village, Na Sai District, Lampoon Province.

Group 3 : Five Buddhist scholar monks and laymen for an academic seminar from the project-driven administrative monks, Buddhist studies institutes, Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Srinakharinwirot University.

Definition of the Terms Used in the Research

In this research, there are many terminology. The researcher thus defines the following:

1. The Five Precepts refer to the Buddhist basic training for restraint the body and verbal by abstaining from taking life, from taking what is not given, from fleshly lusts, from lying and from drinking spirituous liquors that cause indolence. Based on Theravada Buddhism and the Five Precepts village project.

2. Criteria for the Five Precepts refer to a standard rule in diagnosis the observance of the Five Precepts for an individual comprising of two criterion:- (1) a criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and (2) a criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts.

3. A Criterion for Diagnosis the Status of the Five Precepts refers to the criterion used “factors in violation of the Precepts”, volition (*cetanā*) and attempt (*payoga*) for instance, to diagnose the status of the precepts. The results are (1) whole, (2) broken or (3) blemish.

4. A Criterion for Diagnosis the Penalty of Violated Precepts refers to the criterion used to diagnose the severity of the penalty or the demerit (*pāpa*) that would result from the violation of each of the five precepts. The results are (1) heavy demerit or (2) light demerit.

5. The Operating Norm for the Five Precepts Village Project refers to the norm for the implementation of the Five Precepts village project focusing on the forty success indicators.

6. Peace means the fivefold dimension of peace (*pañca santi*) gained from the observance of the Five Precepts of individuals. They are: peace of life, property, family, information and health.

7. Promotion of Peace means the self-taught learner understands the criteria of the Five Precepts according to Buddhist principles. And can be able to apply them to daily life for peace.

8. Individual and Social refer to the villagers, government organizations and private sectors in society who participated in the Five Precepts village project and those who did not participated.

9. Buddhist Scriptures refer to Theravada Buddhist scriptures, commentaries, sub-commentaries, etc. including textbooks, books, researches and articles based on Buddhism which describes the principles of the Five Precepts in Pali, Thai and English languages.

10. The Five Precepts Villages mean the Five-Precept village project according to the royal initiative of the most venerable Somdejphramaha Rajmaṅgalācāra. Including two case studies as follows: (1) Wat Khao Lat Wanaram Five-Precept village, Huay Haeng Sub-District, Kang Khoi District, Saraburi Province. (2) Huay Tom Five-Precept village, Na Sai District, Lampoon Province.

11. Development of the criteria for the Five Precepts refers to the Modification of wordings in (1) a criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and (2) a criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts from the Buddhist scriptures, which are the prototype to be easy to understand, suitable for the era and can be used in the daily life.

12. The Pattern of the Criteria for the Five Precepts means the overall picture of the Five Precepts by integrating together the following six concepts: (1) The criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, (2) The criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts, (3) The operating norm for the Five Precepts village project, (4) The two case studies, Wat Khao Lat Wanaram Five-Precept village, Saraburi Province and Huay Tom Five-Precept village, Lampoon Province, (5) The integrated norm between the Five Precepts and morality by the Buddhist Research Institute (BRI) of MCU, and (6) The fivefold dimension of peace (*pañca santi*).

Research Methodology

This research uses qualitative method. The research methodology can be divided in two ways.

I. Documentary Research

Studying the primary sources included the Tipiṭaka, Theravada Buddhist scriptures, commentaries, sub-commentaries. The secondary sources included textbooks, books and articles based on Buddhism which describes the principles of the Five Precepts especially the information from the relevant researches in order to examine the criteria for the Five Precepts. The following two criteria are studied:- (1) a criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and (2) a criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. On the issue of the operating norm for

the Five Precepts village project, will study the secondary sources included textbooks, books and articles based on Buddhism which describes the principles of the Five Precepts especially the information from the relevant researches. All data is collected at this stage from Pali, Thai and English languages. The results gained from the analysis in this stage will be used to answer the research questions in Objectives 1 and 2.

II. Field Studies

Field research is based on documentation, projects and related researches by recording of photos and voice. The tools for data collection include surveys, observations, in-depth interviews and focus group discussion. The data will then be input into the analysis process for the objectives of the research. Using theoretical frameworks involved in various fields according to the research methodology. Finally, there will be an academic seminar to certify the criteria for the Five Precepts that have been developed. And to certify the pattern of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace. The field studies will use the following research tools and methods to collect research data:

1. In-depth Interview

In-depth interviews were conducted to the five key informant group who are the Buddhist monks and laypeople, from the Buddhist Studies Institutes. This information will be used to answer the research questions in Objectives 1 and 2, especially in terms of the clarification of the Five Precepts criteria, the operational norm of the Five Precepts village project and the development of the criteria for the Five Precepts respectively.

2. Focus Group Discussion

A focus group discussion was organized by using a purposive sampling method to the 11 qualified professionals selected from Buddhist associations, Supreme *Sangha* Council, National Office of Buddhism, Buddhist educational organizations, senior Buddhist monks, monks, administrative monks including the director and the project promoter of Huay Tom Five-Precept village, Na Sai District, Lampoon Province. This is a step where all defects of the criteria for the Five Precepts in Buddhist scriptures have been developed to be more complete and accurate. This information will be used to answer the research questions in Objectives 1 and 2, especially in terms of the development of the criteria for the Five Precepts.

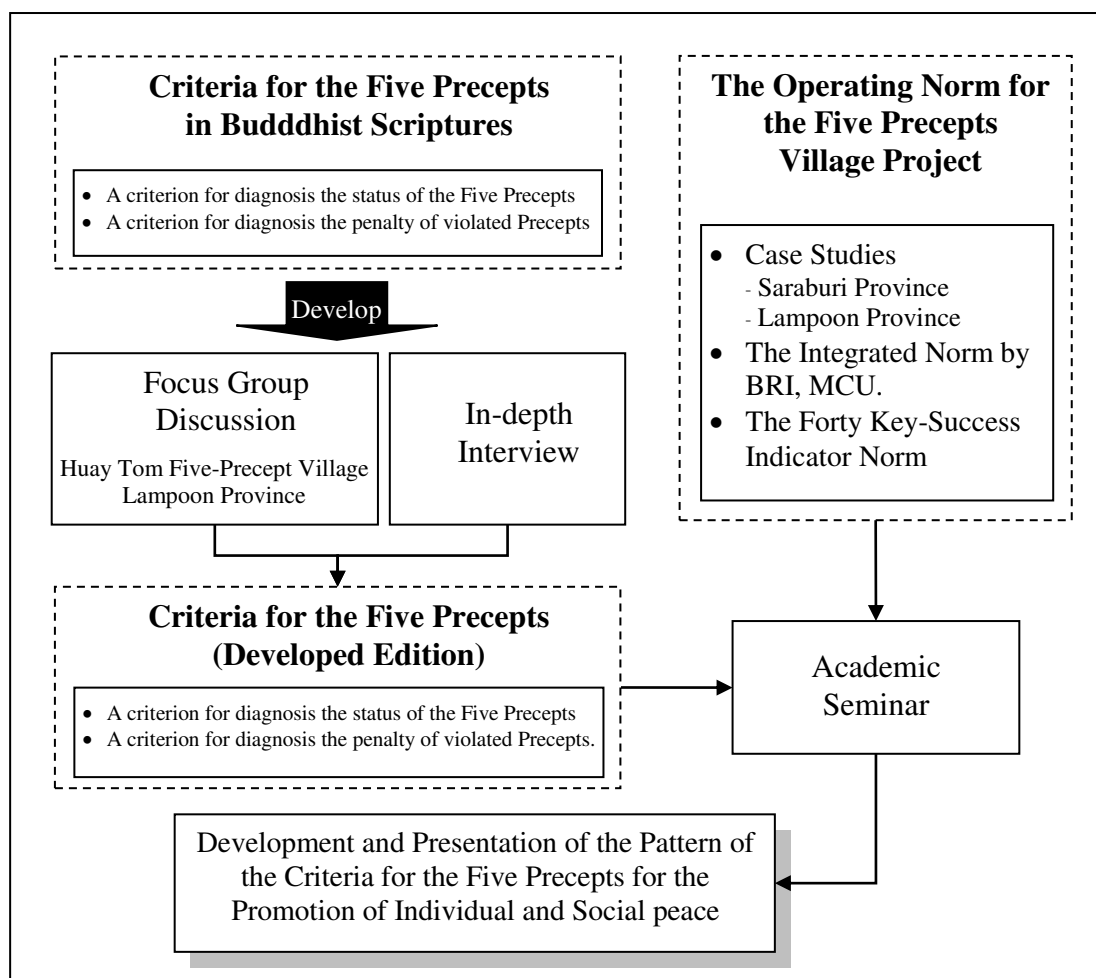
3. Academic Seminar

An academic seminar was arranged by invited five Buddhist scholar monks and laymen from the project-driven administrative monks, Buddhist studies institutes, Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Srinakharinwirot University. This is to certify the developed edition of the criteria for Five Precepts and the pattern of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace. Once the data has been revised, it will be used to answer the research questions in the 2nd Objective (to develop and present the pattern of the criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace), then summarize all the knowledge in the final version of the research.

Conceptual Framework

The conceptual framework in this research is built on the basis of the process, research methodology and output as follows.

Chart 1 : Exhibiting a Conceptual Framework

Research Findings

The findings of the research can be summarized based on research's objectives as follows.

1. The Criteria for the Five Precepts in the Buddhist Scriptures and the Operating Norm for the Five Precepts Village Project

The criteria for the five precepts in the Buddhist scriptures are classified into two categories: 1) The criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) The criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. In terms of studying the first category, evidences found in commentaries as venerable Bhaddanta Buddhaghosā Ācāriya and venerable Phra Sirimaṅgalā Ācāriya both expounded the elements for violation of each *pañca sīla*. They are beneficial for a person who are observing the Precepts to determine one's behaviors whether violated the Precepts or not. The Elements are called "*sambhāra*" are factors in violation of the Precepts. That is to say the Precepts will be broken only when every single factors are fully presence.¹⁶ The term "factors in violation of the Precepts" is primarily used by the commentator (*atthakathā ācāriya*) but when presented in this research, "The criterion for diagnosis the status of the Five Precepts" will be called instead by remaining all details unchanged. It is a standard criterion for the person who are preserving *sīla* to check the status whether it is still whole. This will be beneficial to his or her both in terms of the present status of *sīla* and in terms of the future requesting for the new observance in the case that their precepts are already blemish or even broken.

Furthermore, the "penalties for the violation of the Five Precepts" are equally important, with the aim of raising awareness of penalties if they are negligently transgressed. As venerable Bhaddanta Buddhaghosā Ācāriya expounded in the Dispeller of Delusion (*Sammohavinodanī*), commentary to the Book of Analysis (*Vibhaṅga*) of Abhidhamma Pitaka. The penalties from transgression the first Precept (*pānātipāta*) are shown as follows.

¹⁶ The Five Precepts come completely in It.A. (Pali) 299-304. Meanwhile; there are only four items then explained the other courses of action (*kammapada*) in M.A. (Pali) 1/276-7. Dhs.A. (Pali) 180-5; and later versions of the Buddhist scriptures as quoted, e.g. Maṅgala. (Pali) 1/210-9:- Phra Brahmamagunabhorn (P.A. Payutto). **Buddhadhamma Extended Edition**. 46th ed. Bangkok: Sahadhammika Printing Limited Company, 2559 B.E. (Thai Version), footnote no. 1432, p. 726.

Killing a small insect, such as ants are less penalty.
 Killing such animals whose size are bigger, more penalty.
 Killing an animal as bird species that are bigger, more penalty.
 Killing a reptile species, more penalty . . .
 Killing an Arahant [*khīṇāsava*], extreme penalty.¹⁷

From the description, the Commentator explained the punishment of the transgression of the first Precept: *pānātipāta*. It depends on two factors: 1) Physical size, and 2) Beneficial. In addition, the victim was classified into two groups: the animals and human beings. The penalty for the violation will be more or less depending on: 1) The size of the physical body of such animals, and 2) The benefit of such human beings. As an example in everyday life, if one killed a small fly, one will get less penalty than killing an Arahant. He or she will get light demerit and can still had opportunity to make an excuse again. In contrast, if one killed an Arahant, one will get extreme penalty due seriously violated the victim who are beneficial to the world. Thus he or she may not stand the guilt because the offense is too serious to bear.

However, the key factors behind the success of the large-scale implementation of the *Pañca Sīla* Village Project at the national level are the criteria consisting of forty indicators of success.¹⁸ It focuses on evaluating of the project which covers two dimensional indicators: 1) Strategic dimension, and 2) Activities dimension. They determine the success of the project as part of a strategic plan to drive the project toward its goal. It is so important to define clearly the common goal and objects before the start of the project. Success in defining and implementing creative activities. It must be paid attention to the same in the subsequent series as the details of the activities that are useful and able to respond to them in order to achieve that goal as well.

2. Development of the Pattern of the Criteria for the Five Precepts for the Promotion of Individual and Social Peace.

The development of the criteria for the Five Precepts refers to the analysis and modification of the wordings as originally appeared in

¹⁷ Abhi.Vi.A. (MCU). 78/776/508.

¹⁸ Committee of Driving a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village”. **A Guide to Operating a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village” 3rd Phase (Long Term) .** Bangkok: The Printing Office of a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village, 2557 B.E.

the Buddhist scriptures suitable for the era. The revised criteria show the body of knowledge that can be practically used in the daily life. As a result, the following table indicate the Criteria that combine together the two criterion:

Table 1 : Showing the Criteria for the Five Precepts (Developed Edition)

	Penalty of Violated Precepts																					
	1 st Precept: <i>Pāṇātipāta</i>				2 nd Precept: <i>Adinnādāna</i>				3 rd Precept: <i>Kāmesumicchācāra</i>			4 th Precept: <i>Musāvāda</i>			5 th Precept: <i>Surāmerayamajjapamādaṭṭhāna</i>							
	“Heavy demerit if taking life of a big animal or a person who has many benefits”				“Heavy demerit if taking what is not given from an owner who has many benefits”				“Heavy demerit if fleshly lusts with a person who has many benefits”			“Heavy demerit if lying to gain high valuable assets”			“Heavy demerit if drinking or taking spirituous liquors caused loss of mindfulness to do evil”							
	1. Benefit	2. Body size	3. Volition (<i>cetanā</i>)	4. Attempt (<i>payoga</i>)	1. Value	2. Moral of the owner	3. Volition (<i>cetanā</i>)	4. Attempt (<i>payoga</i>)	1. Moral of the victim	2. Volition (<i>cetanā</i>)	3. Attempt (<i>payoga</i>)	1. False story	2. Volition (<i>cetanā</i>)	3. Attempt (<i>payoga</i>)	4. Damage incurred	1. Amount of intoxicant consumed	2. Volition (<i>cetanā</i>)	3. Attempt (<i>payoga</i>)	4. Lose mindfulness to do evil			
Result ➡	○ Heavy ○ Light				○ Heavy ○ Light				○ Heavy ○ Light			○ Heavy ○ Light			○ Heavy ○ Light							
Criterion Category	Status of the Five Precepts																					
Object	(2) Living organism (Human beings or animals)				○ 20%	(2) Belongings				○ 20%	(2) A person who should not be transgressed			○ 25%	(2) False story			○ 25%	(2) Spirituous liquors and drugs			○ 25%
Knowing	(1) Knowing that thing has life				○ 20%	(1) Knowing that belongings has owner				○ 20%	-			-	-			-	-			-
Volition	(3) Volition to kill				○ 20%	(3) Volition to steal				○ 20%	(1) Volition to transgress			○ 25%	(1) Volition to lie			○ 25%	(1) Volition to drink or take			○ 25%
Attempt	(4) Attempt to kill				○ 20%	(4) Attempt to steal				○ 20%	(3) Attempt to transgress			○ 25%	(3) Attempt to lie			○ 25%	(3) Attempt to drink or take			○ 25%
Accomplishm ent	(5) That thing died				○ 20%	(5) Own that belongings				○ 20%	(4) Having sexual intercourse			○ 25%	(4) People believed in that lie			○ 25%	(4) Drink or take into the body			○ 25%
Result ➡	○ Whole (0%)	○ Broken (100%)	○ Blemish (20-80%)		○ Whole (0%)	○ Broken (100%)	○ Blemish (20-80%)		○ Whole (0%)	○ Broken (100%)	○ Blemish (25-75%)		○ Whole (0%)	○ Broken (100%)	○ Blemish (25-75%)		○ Whole (0%)	○ Broken (100%)	○ Blemish (25-75%)			

From the table showing the Criteria for the Five Precepts (Developed Edition), the big table consists of two sub-tables indicated with a black-colored background stripe which representing from top to bottom the two criteria: 1) The criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts, and 2) the criterion for diagnosis the status of the Five Precepts.

The horizontal line represents the five categories of factors in violation of the Precepts. They are object, knowing, volition, attempt and accomplishment respectively. The results of the diagnosis from each criteria also be shown in this area too. In one hand, the result of the criterion for diagnosis the penalty of violated precepts are as “Heavy” or “Light” mean heavy demerit and light demerit in order. In the other hand, the result of the criterion for diagnosis the status of the Five Precepts are as “Whole”, “Broken” or “Blemish” with percentage of 0%, 100% and 20 to 80 % [for the former two precepts] or 25-75 % [for the latter three precepts] respectively.

While the vertical lines show the items of the Five Precepts from the first precept: *Pāṇātipātā* to the fifth precept: *Surāmerayamajjapamādaṭṭhāna*.

Then the description of the penalty for each violation of the Five Precepts are placed at the bottom of each of the Precept headlines. The sub-bars in each of the Precepts represent the elements used in determining of the penalty.

The mentioned criterion for diagnosis the status of the Five Precepts is easy to use to judge any event that either has happened or has not happened yet. For the first case, if one did anything with doubtfulness that his or her Precepts may blemish or even broken, then one can promptly use the Criterion to diagnose the status of the precepts. For the latter case, he or she can also use this Criterion as a reminder to maintain the state of the Precepts as pure and perfect as needed at all times.

The Pattern of the Criteria for the Five Precepts for the promotion of individual and social peace initiates from regulating and supervising the implementation of the project in order to achieve the objectives of the project that have been established. For this matter, there are two norms, namely: 1) The Forty key-success indicator norm for implementation of the project, 2) The twelve indicator norm for activities promoting the development of life according to the Five Precepts. These norms serve as a tool to control the whole process of operation in overall

picture. While the criteria for the Five Precepts (The criterion for diagnosis the status of the Five Precepts and the criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts) are for a person who are observing the Precepts at the individual level. As for the social level, there are great numbers of villages participated in the Five Precept village project. In additions, other integrated Buddhist activities help driving society for happiness. Therefore, the above mentioned factors form the fivefold dimension of peace (*pañca santi*). They are peace of life, peace of property, peace of family, peace of information and peace of health. The peace that not only comes to the life of a person who observe *sīla* but also to the life of the persons who live in that society.

General Suggestions

Administrators or the policy makers in the Five Precepts village project should consider and push for the addition of the requirements and penalties for violators of the Five Precepts that can be linked to the law in some certain cases as appropriate. For example, sexual harassment to another's wife or husband, or in the case of a monk drinking or ingesting alcoholic drink, as well as taking drugs behaviors other than punishment according to the disciplines prescribed. It must also be considered a legal penalty to get real results.

Suggestions for Further Studies

- 1 . Development of the Five Precepts Model for an Application in the Five Precepts Village Project: A Case Study of Huay Tom Five-Precept village, Na Sai District, Lampoon Province.
- 2 . A Study of the Achievement of the Five Precept Village Project.
- 3 . A Comparative Study between the Buddhist Five Precepts and the Principles of Law.

Bibliography

Committee of Driving a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles "The Five Precepts Village". **A Guide to Operating a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles "The Five Precepts Village" 3rd Phase (Long Term)**. Bangkok: The Printing Office of a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles "The Five Precepts Village, 2557 B.E.

- Kom Chad Luek Online. “**Somdej Wat Pak Nam Received a Research Report on the Five Precepts Village**”. [Online]. Source: <http://www.komchadluek.net/detail/၂၀၁၄၀၈၀၆/၁၈၆၆၈၈.html> [April 24, 2558 B.E.].
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. **The Pali Canon Mahachulalongkornrajavidyalaya Version**. (Thai Version). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press, 2539 BE.
- Mahamakutajarajavidyalaya. **The Pali Canon and the Translation of Commentaries, Set of 91**. (Thai Version). Bangkok: Mahamakutajarajavidyalaya press, 2534 BE.
- National Office of Buddhism. **A Guide to Operating a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village 2557 B.E.”**. Mimeographed, 2557 B.E. (Thai Version).
- National Office of Buddhism, Buddhist Studies Fund. **“Planning for a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village”**. Memorandum. B.E. 0002/06833, August 7, 2057 B.E. (Thai Version).
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). **Buddhadhamma Extended Edition**. 46th ed. Bangkok: Sahadhammika Printing Limited Company, 2559 B.E. (Thai Version).
- Sirimaṅgala Ācariyā. **Maṅgalatthadīpanī**. Mahamakutarajavidyalaya. Vol. I. (Thai Version). Bangkok: Mahamakutarajavidyalaya University Press, 1974.
- Somdejphramaha Rajamangalacara. **A Regulation of Supreme Sangha Council with the Implementation of the Five Precepts Village Project**, 2557 B.E. Promulgated on June 18, 2057 B.E. (Thai Version).
- The 1st Exchange Forum Project for the Driving of Buddhadhamma Research Projects. **“A Direction of Buddhist Researches”**. Phrarajapanyamoli. Haribhunchai Research Institute, Coordinating Center for Research in Local Lumpoon, August 20, 2557 B.E.

Biography

Mahatthanadull, Sanu, Ph.D. Regular Lecturer in Buddhist Studies, International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Wani Noi, Ayutthaya, Thailand. **EDUCATIONAL BACKGROUND:** B.A. (Advertising), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies). **MAJOR INTERESTS:** Theravāda Buddhism; Integrated Buddhism; Buddhist Physiology; Buddhist Biology; Buddhist Ecology. **RESEARCH PROJECTS:** Buddhist Biology: Systemic Relation of Life and Environment, and the Creation of Supportive Factors for Development of Life According to the Seven Suitable (*Sappāya*); A Study of the Holistic Health Promotion for Balanced Living according to Buddhist Psychology; Human Behavior in Promoting Balance of Life and Family according to Buddhist Psychology.

Biography

Mahatthanadull, Sarita. Independent researcher. **EDUCATIONAL BACKGROUND:** B.A. (Economics), M.S. (Organizational Communication), Ph.D. (Buddhist Studies). **MAJOR INTERESTS:** Buddhist Economics; Integrated Buddhism; Buddhist Physiology; Buddhist Biology; Buddhist Communication, Integrated Buddhism. **RESEARCH PROJECTS:** A Study of the Holistic Health Promotion for Balanced Living according to Buddhist Psychology; Human Behavior in Promoting Balance of Life and Family according to Buddhist Psychology.

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก / แนวคำถามในการสนทนากลุ่มย่อย

แบบสัมภาษณ์เลขที่

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

วัตถุประสงค์ : เพื่อเก็บข้อมูลในเรื่องเกณฑ์ชี้วัดศีล ๕ จากมุมมองของนักวิชาการทาง
พระพุทธศาสนา

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระภิกษุสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญเรื่องศีล ๕

เรื่อง : ศีล ๕ : เกณฑ์ชี้วัดและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

คำชี้แจง

๑. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - ๑) เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีล ๕ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและตามแนวทางของโครงการ
หมู่บ้านรักษาศีล ๕
 - ๒) เพื่อนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีล ๕ ในการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม
๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ทำขึ้นเพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น
๓. ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้รับแบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการสัมภาษณ์ ๑ ชุด
๔. ผู้วิจัยเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงด้วยตนเอง
๕. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๓ ตอน คือ
 - ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องเกณฑ์ชี้วัดศีล ๕
 - ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะของผู้ให้สัมภาษณ์

ขออนุโมทนาบุญและขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้

(ดร. สานุ มหัทธนาตุลย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ _____
๒. อายุ _____
๓. อาชีพ _____
๔. ตำแหน่งทางวิชาการ _____
๕. สังกัด _____
๖. ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน _____

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเรื่องเกณฑ์ชีวิตศีล ๕

คำถามข้อที่ ๑. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของการละเมิดศีล ๕ มีความสำคัญต่อผู้รักษาศีล ๕ อย่างไร ? (กรุณาดูตารางหมายเลข ๑ ประกอบ)

คำถามข้อที่ ๒. ขอให้ท่านช่วยปรับเปลี่ยนคำอธิบายภาษาไทยเฉพาะในข้อที่ท่านเห็นว่าเข้าใจยาก และควรปรับให้เข้าใจง่าย เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเติมคำในช่องว่างที่กำหนดไว้ให้
(กรุณาดูตารางหมายเลข ๑ ประกอบ)

ตารางหมายเลข ๑. แสดงองค์ประกอบของการละเมิดศีล ๕ (ใช้ประกอบคำถามข้อที่ ๑-๒)	
ปณาดิบัติ	
๑. ปาโณ	(สัตว์มีชีวิต).....
๒. ปาณสณญิตา	(รู้ยู่ว่สัตว์มีชีวิต)
๓. วรกจิตต์	(จิตคิดจะฆ่า)
๔. อุปกโม	(ความพยายามที่จะฆ่า)
๕. เตน มรณ	(สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น)

อภินันทาน	
๑. ปรปักษ์คดี	(ของที่เจ้าของหวงแหน)
๒. ปรปักษ์คดีตสณญิตา	(รู้ยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน)
๓. เถยยจิตต์	(จิตคิดจะลัก)
๔. อุปกุโม	(ทำความพยายามที่จะลัก)
๕. เตน หรณั	(ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น)
กาเมสุมิจจาร	
๑. อคมนียวัตถุ	(วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน)
๒. ตตถ เสวนจิตต์	(จิตคิดจะเสพในอคมนียวัตถุนั้น)
๓. เสวนบโยโค	(ประโยชน์ในการเสพ)
๔. มคเคน มคคปปฏิปัตตอริวาสนั	(การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดยู่)
มุตาวา	
๑. อดถั วตถุ	(เรื่องไม่จริง)
๒. วิสัวทนจิตต์	(จิตคิดจะพูดให้ผิด)
๓. ตชโซ วายาโม	(ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. ปรสส ตตถวิขานนั	(การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น)
สุราเมรมยัชชปมาทัฏฐาน	
๑. มชชภาโว	(ความเป็นของเมา)
๒. ปาตุกมยตัจจิตต์	(จิตคิดจะดื่ม)
๓. ตชโซ วายาโม	(ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. อชโณหรณั	(กลืนให้ล่องลงในลำคอ)

คำถามข้อที่ ๓. ท่านคิดว่า เกณฑ์ตัดสินโทษหนักเบาของการละเมิดศีล ๕ มีความสำคัญต่อผู้รักษาศีล ๕ อย่างไร ? (กรุณาดูตารางหมายเลข ๒ ประกอบ)

คำถามข้อที่ ๔. ขอให้ท่านช่วยปรับเกณฑ์ตัดสินโทษฯ โดยอาจพิจารณาปรับคำศัพท์ (wordings) ตัดออก หรือเพิ่มเติม ฯลฯ เพื่อให้เกณฑ์ฯ ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเหมาะสมกับยุคสมัย (กรุณาดูตารางหมายเลข ๒ ประกอบ)

ตารางหมายเลข ๒. เกณฑ์ตัดสินโทษหนักเบาของการละเมิดศีล ๕ (ใช้ประกอบคำถามข้อที่ ๓-๔)	
ปณาดิบัติ	
1. การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดดำ ชื่อว่า มีโทษน้อย	
2. ฆ่าสัตว์เช่นนั้นที่ใหญ่กว่า มีโทษมากกว่า	
3. ฆ่าสัตว์ประเภทหนึ่งเนื่องด้วยนกใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น	
4. ฆ่าสัตว์ประเภทเลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น	
5. ฆ่าสัตว์ประเภทกระต่าย มีโทษมากกว่านั้น	
6. ฆ่าสัตว์ประเภทเนื้อ มีโทษมากกว่านั้น	
7. ฆ่าโค มีโทษมากกว่านั้น	
8. ฆ่าม้า มีโทษมากกว่านั้น	
9. ฆ่าช้าง มีโทษมากกว่านั้น	
10. การฆ่ามนุษย์ผู้ทุศีล มีโทษมากกว่านั้น	
11. การฆ่ามนุษย์ผู้มีปกติประพฤติอย่างโค มีโทษมากกว่านั้น	
12. การฆ่ามนุษย์ผู้ถึงสรณะ (คือผู้ถึงพระไตรสรณคมน์) มีโทษมากกว่านั้น	
13. การฆ่าผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบท ๕ มีโทษมากกว่านั้น	
14. การฆ่าสามเณร มีโทษมากกว่านั้น	
15. การฆ่าภิกษุผู้เป็นปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น	
16. การฆ่าพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น	
17. การฆ่าพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
18. การฆ่าพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
19. การฆ่าพระชินาสพ มีโทษมากยิ่งนัก	
อทินนาทาน	
1. การถือเอาสิ่งของ ของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษน้อย	
2. ถือเอาสิ่งของ ของผู้มีปกติประพฤติอย่างโค มีโทษมากกว่านั้น	
3. ถือเอาสิ่งของ ของผู้ถึงสรณะ มีโทษมากกว่านั้น	
4. ถือเอาสิ่งของ ของผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีโทษมากกว่านั้น	
5. ถือเอาสิ่งของ ของสามเณร มีโทษมากกว่านั้น	
6. ถือเอาสิ่งของ ของภิกษุปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น	
7. ถือเอาสิ่งของ ของพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น	
8. ถือเอาสิ่งของ ของพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น	

9. ถือเอาสิ่งของ ของพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
10. ถือเอาสิ่งของ ของพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น	
กาเมสุมิฉจาร	
1. แม้ประพฤติดิถีก้าวล่วงหญิงผู้ศีล ก็มีโทษน้อย	
2. ประพฤติดิถีในบุคคล ผู้มีปกติประพฤติอย่างใด มีโทษมากกว่านั้น	
3. ประพฤติดิถีในบุคคลผู้ถึงสรณะ มีโทษมากกว่านั้น	
4. ประพฤติดิถีในบุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีโทษมากกว่านั้น	
5. ประพฤติดิถีในสามเณรี มีโทษมากกว่านั้น	
6. ประพฤติดิถีในภิกษุณีปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น	
7. ประพฤติดิถีในภิกษุณีผู้เป็นพระโสตาบัน มีโทษมากกว่านั้น	
8. ประพฤติดิถีในภิกษุณีผู้เป็นพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
9. ประพฤติดิถีในภิกษุณีผู้เป็นพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
10. ประพฤติดิถีในภิกษุณีผู้เป็นพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งขึ้น	
มุสาวาท	
1. มุสาวาท (พูดเท็จ) เพื่อต้องการทรัพย์มีประมาณกาณิกหนึ่ง (คำ ว่า กาณิกเป็นชื่อมาตราเงินอย่างต่ำที่สุด ทรัพย์มีค่าเท่าค่าแห่งขึ้นเนื้อ พอกากลิ่นกินได้) มีโทษน้อยในเพราะคำพูดอันเป็นเท็จนั้น	
2. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ครึ่งมาสก มีโทษมากกว่านั้น	
3. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ หนึ่งมาสก มีโทษมากกว่านั้น	
4. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ๕ มาสก มีโทษมากกว่านั้น	
5. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ครึ่งกหาปณะ มีโทษมากกว่านั้น	
6. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ หนึ่งกหาปณะ มีโทษมากกว่านั้น	
7. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์มีค่านับไม่ได้ มีโทษมากกว่านั้น	
8. แต่มุสาวาท เพื่อทำสงฆ์ให้แตกจากกัน มีโทษมากยิ่งขึ้น	
สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน	
1. การดื่มสุราประมาณพายมือหนึ่ง มีโทษน้อย	
2. การดื่มสุราประมาณกอบหนึ่ง มีโทษมากกว่า	
3. แต่การดื่มสุราสามารถให้กายไหว แล้วทำการปล้นบ้าน ปล้น หมู่บ้าน มีโทษหนักมาก	

คำถามข้อที่ ๕. หากจะสร้างเกณฑ์ชี้วัดศีล ๕ ให้เป็นมาตรฐาน นอกจาก องค์ประกอบของการ
ละเมิดศีล และ เกณฑ์วินิจฉัยโทษฯ แล้วควรเพิ่มเติมอะไรอีกบ้าง ?

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะสัมภาษณ์

ท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการวิจัยหรือไม่ ? อย่างไร ?

(สิ้นสุดแบบสอบถาม)

แนวคำถามในการสนทนากลุ่มย่อย

วันพุธที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ เวลา ๐๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย จ.ลำพูน

เรื่อง : ศิล ๕ : เกณฑ์ชี้วัดและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

คำชี้แจง

๑. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศิลป ๕ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและตามแนวทางของโครงการ
หมู่บ้านรักษาศีล ๕
- ๒) เพื่อนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศิลป ๕ ในการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

๒. แนวคำถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

๓. คำถามมีทั้งหมด ๕ ข้อ

ขออนุโมทนาบุญและขอบพระคุณในความอนุเคราะห์สนทนากลุ่มย่อยในครั้งนี้

(ดร. ซานุ มัทธนาตุลย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำถามข้อที่ ๑. องค์ประกอบของการละเมิดศีล ๕ มีความสำคัญต่อผู้รักษาศีล ๕ อย่างไร ? (กรุณาดูตารางหมายเลข ๑ ประกอบ)

คำถามข้อที่ ๒. คำอธิบายภาษาไทยขององค์ประกอบฯ ควรปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและเหมาะสมกับยุคสมัยหรือไม่ ? อย่างไร ? (กรุณาดูตารางหมายเลข ๑ ประกอบ)

ตารางหมายเลข ๑. แสดงองค์ประกอบของการละเมิดศีล ๕ (ใช้ประกอบคำถามข้อที่ ๑-๒)	
ปาณาติบาต : เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์	
๑. ปาโณ	(สัตว์มีชีวิต).....
๒. ปาณสณญิตา	(รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต)
๓. วรกจิตต์	(จิตคิดจะฆ่า)
๔. อุปกโกโม	(ความพยายามที่จะฆ่า)
๕. เตน มรณั	(สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น)
อทินนาทาน : เว้นขาดจากการลักทรัพย์	
๑. ประปริคคหิต์	(ของที่เจ้าของหวงแหน)
๒. ประปริคคหิตสณญิตา	(รู้ยู่ว่าเป็นของที่เจ้าของเขาหวงแหน)
๓. เถยยจิตต์	(จิตคิดจะลัก)
๔. อุปกโกโม	(ทำความพยายามที่จะลัก)
๕. เตน หรณั	(ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น)
กาเมสุมิฉฉาจาร: เว้นขาดจากการประพฤติดิฉินในกาม	
๑. อคมนียัตถุ	(วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน)
๒. ตตถ เสนวนจิตต์	(จิตคิดจะเสพในอคมนียัตถุนั้น)
๓. เสนวนปโยโค	(ประโยชน์ในการเสพ)
๔. มคเคน มคคปปฏิปัตตอริวาสนั	(การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดยู่)
มุสาวาท: เว้นขาดจากการพูดเท็จ	
๑. อตถั วตถุ	(เรื่องไม่จริง)
๒. วิสัวาทนจิตต์	(จิตคิดจะพูดให้ผิด)
๓. ตชโซ วายาโม	(ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. ประสส ตทตถวิขานนั	(การให้ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น)
สุราเมรัยมัชฌิมาทัญฐาน : เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท	
๑. มชฌาโว	(ความเป็นของเมา)
๒. ปาตุกมยตาจิตต์	(จิตคิดจะดื่ม)
๓. ตชโซ วายาโม	(ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น)
๔. อชโณหรณั	(กลืนให้ล่องลงในลำคอ)

คำถามข้อที่ ๓. เกณฑ์ตัดสินโทษหนักเบาของการละเมิดศีล ๕ มีความสำคัญต่อผู้รักษาศีล ๕ อย่างไร ? (กรุณาดูตารางหมายเลข ๒ ประกอบ)

คำถามข้อที่ ๔. เกณฑ์ตัดสินโทษฯ ควรปรับให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเหมาะสมกับยุคสมัยหรือไม่ ? อย่างไร ? ปรับคำศัพท์ (wordings) ตัดออก หรือเพิ่มเติม ฯลฯ (กรุณาดูตารางหมายเลข ๒ ประกอบ)

ตารางหมายเลข ๒. เกณฑ์ตัดสินโทษหนักเบาของการละเมิดศีล ๕ (ใช้ประกอบคำถามข้อที่ ๓-๔)	
ปาณาติบาต	
1. การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดดำ ชื่อว่า มีโทษน้อย	
2. ฆ่าสัตว์เช่นนั้นที่ใหญ่กว่า มีโทษมากกว่า	
3. ฆ่าสัตว์ประเภทหนึ่งเนื่องด้วยนกใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น	
4. ฆ่าสัตว์ประเภทเลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น	
5. ฆ่าสัตว์ประเภทกระต่าย มีโทษมากกว่านั้น	
6. ฆ่าสัตว์ประเภทเนื้อ มีโทษมากกว่านั้น	
7. ฆ่าโค มีโทษมากกว่านั้น	
8. ฆ่าม้า มีโทษมากกว่านั้น	
9. ฆ่าช้าง มีโทษมากกว่านั้น	
10. การฆ่ามนุษย์ผู้ทุศีล มีโทษมากกว่านั้น	
11. การฆ่ามนุษย์ผู้มีปกติประพฤติอย่างโค มีโทษมากกว่านั้น	
12. การฆ่ามนุษย์ผู้ถึงสรณะ (คือผู้ถึงพระไตรสรณคมน์) มีโทษมากกว่านั้น	
13. การฆ่าผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบท ๕ มีโทษมากกว่านั้น	
14. การฆ่าสามเณร มีโทษมากกว่านั้น	
15. การฆ่าภิกษุผู้เป็นปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น	
16. การฆ่าพระโสตาบัน มีโทษมากกว่านั้น	
17. การฆ่าพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
18. การฆ่าพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
19. การฆ่าพระชินาสพ มีโทษมากยิ่งนัก	
อทินนาทาน	
1. การถือเอาสิ่งของ ของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษน้อย	
2. ถือเอาสิ่งของ ของผู้มีปกติประพฤติอย่างโค มีโทษมากกว่านั้น	
3. ถือเอาสิ่งของ ของผู้ถึงสรณะ มีโทษมากกว่านั้น	
4. ถือเอาสิ่งของ ของผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีโทษมากกว่านั้น	
5. ถือเอาสิ่งของ ของสามเณร มีโทษมากกว่านั้น	

6. ถือเอาสิ่งของ ของภิกษุปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น	
7. ถือเอาสิ่งของ ของพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น	
8. ถือเอาสิ่งของ ของพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
9. ถือเอาสิ่งของ ของพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
10. ถือเอาสิ่งของ ของพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งนัก	
กาเมสุมิฉจาร	
1. แม้ประพตติผิดก้าวล่วงหญิงผู้ทุศีล ก็มีโทษน้อย	
2. ประพตติผิดในบุคคล ผู้มีปกติประพตติอย่างโค มีโทษมากกว่านั้น	
3. ประพตติผิดในบุคคลผู้ถึงสรณะ มีโทษมากกว่านั้น	
4. ประพตติผิดในบุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีโทษมากกว่านั้น	
5. ประพตติผิดในสามเณรี มีโทษมากกว่านั้น	
6. ประพตติผิดในภิกษุณีปุถุชน มีโทษมากกว่านั้น	
7. ประพตติผิดในภิกษุณีผู้เป็นพระโสดาบัน มีโทษมากกว่านั้น	
8. ประพตติผิดในภิกษุณีผู้เป็นพระสกทาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
9. ประพตติผิดในภิกษุณีผู้เป็นพระอนาคามี มีโทษมากกว่านั้น	
10. ประพตติผิดในภิกษุณีผู้เป็นพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งนัก	
มุสาวาท	
1. มุสาวาท (พูดเท็จ) เพื่อต้องการทรัพย์มีประมาณกาณิกหนึ่ง มีโทษน้อยในเพราะคำพูดอันเป็นเท็จนั้น (คำว่ากาณิกเป็นชื่อมาตราเงินอย่างต่ำที่สุด ทรัพย์มีค่าเท่าค่าแห่งขึ้นเนื้อพอกากสันกินได้)	
2. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ครึ่งมาสก มีโทษมากกว่านั้น	
3. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ หนึ่งมาสก มีโทษมากกว่านั้น	
4. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ๕ มาสก มีโทษมากกว่านั้น	
5. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ ครึ่งหาปณะ มีโทษมากกว่านั้น	
6. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์ หนึ่งหาปณะ มีโทษมากกว่านั้น	
7. มุสาวาท เพื่อต้องการทรัพย์มีค่านับไม่ได้ มีโทษมากกว่านั้น	
8. แต่มุสาวาท เพื่อทำสงฆ์ให้แตกจากกัน มีโทษมากยิ่งนัก	
สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน	
1. การดื่มสุราประมาณพายมือหนึ่ง มีโทษน้อย	
2. การดื่มสุราประมาณกอบหนึ่ง มีโทษมากกว่า	
3. แต่การดื่มสุรามากสามารถให้กายไหว แล้วทำการปล้นบ้าน ปล้นหมู่บ้าน มีโทษหนักมาก	

คำถามข้อที่ ๕. หากจะสร้างเกณฑ์ชี้วัดศีล ๕ ให้เป็นมาตรฐาน นอกจากองค์ประกอบของการละเมิดศีล และ เกณฑ์วินิจฉัยโทษฯ ดังกล่าวมาแล้ว ควรเพิ่มเติมอะไรลงไปอีกบ้าง ?

(สิ้นสุดประเด็นคำถาม)

ภาคผนวก ค

กำหนดการสนทนากลุ่มย่อย / สัมมนาวิชาการ

กำหนดการ

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

โครงการวิจัย เรื่อง

“ศิลปะ ๕ : เกณฑ์ชี้วัดและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”

วันพุธที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย จ.ลำพูน

เวลา ๑๒.๓๐-๑๓.๐๐ น.	■ ลงทะเบียน, รับเอกสารเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย
เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๐๕ น.	■ ประธานในพิธีจัดรูปเทียนนำให้พระสวดมนต์, กล่าวต้อนรับคณะผู้วิจัย
เวลา ๑๓.๐๕-๑๓.๑๐ น.	■ ดร. สานู มหัทธนาตุลย์ หัวหน้าโครงการวิจัยนำเสนอวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ชี้แจงประเด็นคำถาม
เวลา ๑๓.๑๐-๑๓.๕๕ น.	■ สนทนากลุ่มย่อยตาม ๕ ประเด็นคำถาม ๑. ความสำคัญของ “องค์ประกอบของการละเมิดศิลปะ ๕” ๒. การปรับปรุงคำอธิบายของแต่ละองค์ประกอบฯ ๓. ความสำคัญของ “เกณฑ์ตัดสินโทษหนักเบาของการละเมิดศิลปะ ๕” ๔. การปรับปรุงเกณฑ์ตัดสินโทษฯ ๕. การพิจารณาเพิ่มเติมหลักการสำคัญเพื่อสร้างมาตรฐาน “เกณฑ์ชี้วัดศิลปะ ๕” ■ ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนา ๑. พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ๒. พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผอ.มจร.ลำพูน ๓. พระมหาไกรสร โชติปัญโญ ๔. พระครูสมุห์ปฐวิภาณ ภูริปัญโญ ๕. พระครูสมุห์นันทวิทย์ นนทธมมิกโก

	๖. ดร.อาภากร ปัญโญ ๗. อ.บุญเพ็ญ ยาวิชัย ๘. อ.ประเด่น แบนปิง ๙. พระนฤพันธ์ ญาณิสฺสโร ๑๐.ดร.सानุ มหัทธนาตุลย์ (ผู้ดำเนินรายการ)
เวลา ๑๓.๕๕-๑๔.๐๐ น.	■ คณะผู้วิจัยกล่าวขอบคุณ ■ ถ่ายรูปหมู่ร่วมกัน ■ เสร็จสิ้นกิจกรรม

* กำหนดการนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

กำหนดการ

สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

**“การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคล
และสังคม”**

วันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๑.๓๐ น.

ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวราราม ถนนเจริญกรุง แขวงยาน

นาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

เวลา ๐๘.๓๐ น.	▪ ลงทะเบียน, รับเอกสารเข้าร่วมการสัมมนา
เวลา ๐๙.๐๐ น.	▪ ประธานในพิธีจุดธูปเทียนนำให้พระสวดมนต์
เวลา ๐๙.๐๕ น.	▪ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ประธานในพิธีให้โอวาท
เวลา ๐๙.๒๐ น.	▪ ดร. สานุ มัทธนาตุลย์ หัวหน้าโครงการวิจัยนำเสนอวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย
เวลา ๐๙.๓๐ น.	▪ เริ่มการสัมมนา หัวข้อ “การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ▪ ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนา ๑) พระศรีสมโพธิ รองเจ้าคณะภาค ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ และกรรมการผู้ขับเคลื่อนโครงการ การปรองดองสมานฉันท์ ด้วยหลักธรรมพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ๒) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รองศาสตราจารย์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๔) พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๕) รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์ คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้ดำเนินรายการ : ดร. สานุ มัทธนาตุลย์

เวลา ๑๑.๓๐ น.	■ คณะผู้วิจัยกล่าวขอบคุณ ■ ถ่ายรูปหมู่ ■ เสร็จสิ้นกิจกรรม
---------------	---

* กำหนดการนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ภาคผนวก ง

หนังสือขออนุญาต และหนังสือเชิญ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลประกอบการวิจัย

กราบเรียน พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ส่วนวัน เวลา และสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์สุดแท้แต่พระเดชพระคุณจะกำหนด

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาส นี้

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลประกอบการวิจัย

เจริญพร ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ส่วนวัน เวลา และสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์สุดแต่ท่านจะกำหนด

จึงขอเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาส นี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อามagro)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลประกอบการวิจัย

เจริญพร ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชี้วัดและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ส่วนวัน เวลา และสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์สุดแต่ท่านจะกำหนด

จึงขอเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาส นี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตขอความเห็นชอบเพื่อนำข้อมูลประกอบการวิจัย

เจริญพร ดร. วีรชาติ นิมนนท์

ด้วย ดร.सानุ มัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตขอให้ให้นักวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ส่วนวัน เวลา และสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์สุดแต่ท่านจะกำหนด

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๘๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลประกอบการวิจัย

เจริญพร ดร. เอกพันธ์ ไกรจักร

ด้วย ดร.सानุ มัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ให้นักวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ส่วนวัน เวลา และสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์สุดแต่ท่านจะกำหนด

จึงขอเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาส นี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๘๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เรียน พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เรียน พระครูสิริสุตานุยุต,ดร.

ด้วย ดร.सानุ มัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มัทธนาคุลย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เรียน พระมหาไกรสร โชติปัญโญ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เรียน พระครูสมุห์ปฏิภาณ ฐิริปญโญ

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เรียน พระครูสมุห์นันทวิทย์ นนทธมมิกโก

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เรียน พระนฤพันธ์ ญาณิสโร

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและ
สังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้
ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บ
ข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมา
พร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่
ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา
ณ โอกาส นี้

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เจริญพร ดร.อาภากร ปัญโญ

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและ
สังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้
ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บ
ข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมา
พร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่
ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา
ณ โอกาส นี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เจริญพร อาจารย์บุญเพลิน ยาวิชัย

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เจริญพร อาจารย์ประเด่น แบนปิง

ด้วย ดร.सानุ มัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มัทธนาคุลย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เจริญพร อาจารย์กฏ ภูประเสริฐ

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มย่อย

เจริญพร อาจารย์จริญ เมืองสุวรรณ

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสนทนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๖๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสัมมนาวิชาการ

กราบเรียน พระศรีสมโพธิ

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศิลปะ ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาเพื่อขอเชิญพระเดชพระคุณเข้าร่วมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในงานสัมมนาทางวิชาการหัวข้อ “การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลปะห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศิลปะห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อให้นักวิจัยรับฟังข้อข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ เข้าร่วมสัมมนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

วันที่

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอร้องการเป็นประธานงานสัมมนาวิชาการ

กราบเรียน พระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.

ด้วย ดร.सानุ มัทธนาคุณย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาเพื่อขอร้องการพระเดชพระคุณ เข้าร่วม เป็นประธาน ในงานสัมมนาทางวิชาการหัวข้อ “การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธนิวาส ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อให้นักวิจัยรับฟังข้อข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสัมมนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ ดร.सानุ มัทธนาคุณย์ โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

วันที่

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสัมมนาวิชาการ

เรียน พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รองศาสตราจารย์

ด้วย ดร.सानุ มัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศิลปะ ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมเป็น **ผู้ทรงคุณวุฒิ** ในงานสัมมนาทางวิชาการหัวข้อ “การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เพื่อให้นักวิจัยรับฟังข้อข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสัมมนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อภาภโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ ดร.सानุ มัทธนาคุลย์

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๓ ภายใน ๘๐๗๓, budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสัมมนาวิชาการ

เรียน พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศีล ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมเป็น **ผู้ทรงคุณวุฒิ** ในงานสัมมนาทางวิชาการหัวข้อ **“การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม”** ในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เพื่อให้นักวิจัยรับฟังข้อข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสัมมนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ ดร.सानุ มหัทธนาคุณุญ

โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสัมมนาวิชาการ

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์

ด้วย ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “ศิลปะ ๕ : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ความทราบแล้ว นั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าร่วมเป็น **ผู้ทรงคุณวุฒิ** ในงานสัมมนาทางวิชาการหัวข้อ “การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศิลปะห้าและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศิลปะห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม” ในวันอังคารที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เพื่อให้กวีวิจัยรับฟังข้อข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา รายละเอียดปรากฏตามกำหนดการที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมสัมมนา ในวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสุทิตย์ อาภากร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้ประสานงาน

ดร.सानุ มหัทธนาคุลย์ โทรศัพท์ ๐๘-๑๔๐๗-๙๐๐๐

ภาคผนวก จ

รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

๒๔๕

วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ ณ ห้องประชุมพระเทพมหาเจติยาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มจร.

สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวรา
ราม ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ประวัติคณะวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร. ซานุ มหัทธนาดุลย์
- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr. Sanu Mahatthanadull
๒. เลขหมายบัตรประชาชน ๓๑๐๐๑๐๐๓๐๓๒๙๗
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มจร.
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ ๕๕ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทรน้อย พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
- โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘-๐๐๐
- E-mail: petchsanu@hotmail.com
- Website: ibsc.mcu.ac.th
- โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑ ๔๐๗-๙๐๐๐
๕. ประวัติการศึกษา นิเทศศาสตรบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์ (การโฆษณา) มหาวิทยาลัยกรุงเทพ เขตคลองเตย, กรุงเทพมหานคร
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (พธม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. สาขาวิชาที่ชำนาญพิเศษ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์เชิงพุทธ, พุทธศาสตร์บูรณาการ
๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
 - ๑) นักวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการดูแลสัมพันธ์ของระบบภายในร่างกายมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการ
 - ๒) นักวิจัยเรื่อง ชีวิตวิทยาเชิงพุทธ : แนวคิดและการสร้างปัจจัยเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตด้วยเหตุผล ทนสนับสนุนการวิจัยจากคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ-วช. พ.ศ. ๒๕๕๗

๓) รางวัลชนะการประกวดบทความวิชาการ พุทธิปัญญา
เพื่อสิ่งแวดล้อม เรื่อง “อุทกภัย : พุทธบูรณาการแนวทาง
ในการบริหารจัดการน้ำที่พึงประสงค์ในสังคมไทย
ปัจจุบัน” พร้อมขึ้นนำเสนอผลงานบนเวทีงานวิสาขบูชา
โลกปี ๒๕๕๕

๘. ที่อยู่ปัจจุบัน

๔๗/๑๓๒ หมู่บ้านภัสสร ๑๐ ถ.สุวินทวงศ์ ต.ลำผักชี
อ.หนองจอก กรุงเทพฯ ๑๐๓๕๐

ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)
๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ

นางสรिता มัทธนาดุลย์
Mrs. Sarita Mahatthanadull
๓๒๕๐๑๐๐๒๓๖๓๘๖
นักวิจัยอิสระ
อาคารศูนย์ปฏิบัติการ การบินไทย (OPC) ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ เลขที่ ๓๓๓ หมู่ ๑ ต.หนองปรือ อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ๑๐๕๔๐
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑ ๔๐๗-๙๐๐๐
E-mail: sari_tarn@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

เศรษฐศาสตร์บัณฑิต (ศ.บ.) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Master of Sciences in Organizational
Communication (MS.), Murray State University,
KY., U.S.A.

๖. ที่อยู่ปัจจุบัน

๔๗/๑๓๒ หมู่บ้านภัสสร ๑๐ ถ.สุวินทวงศ์ ต.ลำผักชี อ.
หนองจอก กรุงเทพฯ ๑๐๓๕๐

ที่ปรึกษางานวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)
๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

พระราชปรียัติกีวี่, ศ.ดร.
Phra Rajapariyattikavi, Prof. Dr.
๕๓๑๑๐๐๐๗๕๖๘๙
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙
 หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕ ๒๔๘-๐๐๐
 โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘-๐๓๔
 โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑ ๘๘๙-๔๑๐๗
 E-mail: pmsomjin@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา เปรียญธรรม ๙ ประโยค
 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.),
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.), สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย
 Ph.D. (Pali & Buddhist Studies), BHU, India
 วัดปากน้ำ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ
 กรุงเทพฯ
๖. ที่อยู่ปัจจุบัน